

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr XXIV/195/2017
Rady Gminy Gaworzyce
z dnia 30 czerwca 2017 r.

TEKST STUDIUM

SPIS TREŚCI

CZEŚĆ A. WSTĘP	6
1. WPROWADZENIE.....	7
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA.	11
3. INFORMACJE O DANYCH ŹRÓDŁOWYCH.....	12
4. CELE STUDIUM.....	16
5. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY.	18
CZEŚĆ B. UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO GMINY GAWORZYCE	19
DZIAŁ I. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE	20
6. ŚRODOWISKO, PRZYRODA I KRAJOBRAZ, W TYM KRAJOBRAZ KULTUROWY.....	21
6.1. ABIOTYCZNE ELEMENTY ŚRODOWISKA.....	21
6.1.1. Położenie fizycznogeograficzne.	21
6.1.2. Geologia i struktura litologiczna podłoża.	22
6.1.3. Gleby i ich przydatność rolnicza.....	23
6.1.4. Rzeźba terenu i krajobraz, w tym krajobraz kulturowy.	27
6.1.5. Surowce mineralne.	34
6.1.6. Klimat.	36
6.1.7. Wody.	37
6.2. BIOTYCZNE ELEMENTY ŚRODOWISKA	42
6.2.1. Szata roślinna i siedliska przyrodnicze. Zwierzęta.	42
6.2.2. Obiekty i obszary chronionej przyrody oraz ich powiązania z układami zewnętrznymi.	47
6.3. UWARUNKOWANIA PRZYRODNICZE ROZWOJU PRZESTRZENNEGO – PODSUMOWANIE.....	55
7. ŚRODOWISKO KULTUROWE.....	57
7.1. CHARAKTERYSTYKA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO GMINY GAWORZYCE.....	57
7.2. ZABYTKI WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW.	59
7.3. ZABYTKI NIERUCHOME, BEZ ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH.....	62
7.4. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE.	67
7.5. STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ.	75
7.6. MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ.	77
7.7. UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WYNIKAJĄCE Z ZASOBÓW I WALORÓW ŚRODOWISKA KULTUROWEGO – PODSUMOWANIE.....	77
DZIAŁ II. UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO-GOSPODARCZE.....	79
8. DEMOGRAFIA.	80
8.1. SIEĆ OSADNICZA.....	80
8.2. DYNAMIKA ROZWOJU ZALUDNIENIA I CECHY BIOLOGICZNE POPULACJI.....	82
8.3. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z PROCESÓW DEMOGRAFICZNYCH – PODSUMOWANIE.....	88
9. MIESZKALNICTWO.....	90
9.1. CHARAKTERYSTYKA STANU ISTNIEJĄCEGO I DOTYCHCZASOWEGO ROZWOJU ZASOBÓW I STANDARDÓW MIESZKANIOWYCH.....	90

9.2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ROZWOJU MIESZKALNICTWA – PODSUMOWANIE	98
10. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.....	99
10.1. UWAGI OGÓLNE.....	99
10.2. OŚWIATA I WYCHOWANIE.....	99
10.3. KULTURA I ROZRYWKA.....	102
10.4. SPORT I REKREACJA.....	103
10.5. PRZESTRZENIE PUBLICZNE.....	105
10.6. USŁUGI ZDROWIA I POMOCY SPOŁECZNEJ.....	107
10.7. CMENTARZE I KOŚCIOŁY.....	107
10.8. URZĘDY I INSTYTUCJE PUBLICZNE.....	109
10.9. MIEJSCOWOŚCI NAJLEPIEJ WYPOSAŻONE W ELEMENTY INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ.....	109
10.10. UWARUNKOWANIA ROZWOJU PRZESTRZENNEGO WYNIKAJĄCE ZE STANU INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I CZYNNIKÓW JEJ ROZWOJU – PODSUMOWANIE.....	110
11. BAZA EKONOMICZNA GMINY.....	112
11.1. OGÓLNA SYTUACJA EKONOMICZNA GMINY.....	112
11.2. BEZROBOCIE.....	113
11.3. STRUKTURA BRANŻOWA GOSPODARKI GMINY.....	113
11.4. ROLNICTWO I LEŚNICTWO.....	119
11.5. UWARUNKOWANIA ROZWOJU WYNIKAJĄCE Z ROZWOJU I STRUKTURY BAZY EKONOMICZNEJ GMINY – PODSUMOWANIE.....	121
DZIAŁ III. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO ZAGOSPODAROWANIA I STRUKTURY WŁASNOŚCI GRUNTÓW	124
12. STAN PRAWNY GRUNTÓW.....	125
12.1. STRUKTURA WŁASNOŚCI GRUNTÓW.....	125
12.2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STRUKTURY WŁADANIA GRUNTAMI – PODSUMOWANIE.....	131
13. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA.....	132
13.1. STRUKTURA UŻYTKOWANIA GRUNTÓW WEDŁUG DANYCH Z EWIDENCJI GRUNTÓW I BUDYNKÓW.....	132
13.2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STRUKTURY FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNEJ – PODSUMOWANIE.....	135
14. KOMUNIKACJA I TRANSPORT.....	136
14.1. UKŁAD DROGOWY.....	136
14.2. OBSŁUGA RUCHU SAMOCHODOWEGO.....	142
14.3. KOMUNIKACJA KOLEJOWA.....	142
14.4. KOMUNIKACJA LOTNICZA.....	143
14.5. TRANSPORT ZBIOROWY.....	143
14.6. TRASY ROWEROWE I SZLAKI TURYSTYCZNE.....	144
14.7. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO SYSTEMU KOMUNIKACYJNEGO ORAZ MOŻLIWOŚCI I POTRZEB JEGO ROZWOJU – PODSUMOWANIE.....	146
15. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	148
15.1. GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA.....	148

15.1.1. Zaopatrzenie w wodę.....	148
15.1.2. Odprowadzanie ścieków.....	153
15.2. GOSPODARKA ODPADAMI.....	155
15.3. GOSPODARKA ENERGETYCZNA.....	157
15.3.1. Zaopatrzenie w energię elektryczną.....	157
15.3.2. Zaopatrzenie w gaz.....	157
15.3.3. Zaopatrzenie w energię ciepłą.....	160
15.4. TELEKOMUNIKACJA.....	160
15.5. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ISTNIEJĄCEGO WYPOSAŻENIA W SYSTEMY INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ – PODSUMOWANIE.....	160
DZIAŁ IV. BILANS TERENÓW PRZEZNACZONYCH POD ZABUDOWĘ.....	163
CZEŚĆ C. KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO GMINY GAWORZYCE.....	176
16. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ GMINY ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENÓW.....	177
17. KIERUNKI I ZASADY ZAGOSPODAROWANIA ORAZ UŻYTKOWANIA TERENÓW.....	180
17.1. OGÓLNE KIERUNKI I ZASADY ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW.....	180
17.2. FUNKCJONALNE JEDNOSTKI TERENOWE – OGÓLNE ZASADY.....	182
17.3. FUNKCJONALNE JEDNOSTKI TERENOWE – SZCZEGÓŁOWE ZASADY I STANDARDY ZAGOSPODAROWANIA.....	184
17.4. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	202
18. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO.....	204
18.1. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA WYNIKAJĄCE Z EKSPLOATACJI ŻŁÓŻ RUD MIEDZI.....	204
18.2. POZOSTAŁE ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO.....	206
18.3. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	208
19. ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I KRAJOBRAZU.....	210
19.1. OBIEKTY I ICH ZESPOŁY WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW.....	210
19.2. ZABYTKI NIERUCHOME UJĘTE W WYKAZIE ZABYTKÓW DOLNOŚLĄSKIEGO WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW ORAZ WPISANE DO GMINNEJ LUB WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW.....	211
19.3. STREFY OCHRONY KONSERWATORSKIEJ.....	213
19.4. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	215
20. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI.....	217
20.1. UKŁAD I HIERARCHIA WAŻNIEJSZYCH DRÓG, USTALENIA DOTYCZĄCE DRÓG.....	217
20.2. USTALENIA DOTYCZĄCE POZOSTAŁYCH ELEMENTÓW KOMUNIKACJI I TRANSPORTU.....	218
20.3. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	219
21. KIERUNKI ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.....	221
21.1. ZASADY WYPOSAŻENIA W ZAKRESIE INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.....	221
21.2. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	226
22. KIERUNKI I ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ.....	228

23. OBSZARY LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO.....	231
24. FILARY OCHRONNE.....	231
25. OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREFY OCHRONNE.....	231
26. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ I OBSZARY OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH.....	231
27. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCEŃ, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB REMEDIACJI ORAZ OBSZARY ZDEGRADOWANE.....	232
28. TERENY ZAMKNIĘTE I ICH STREFY OCHRONNE.....	232
29. UZDROWISKA.....	233
30. TERENY, NA KTÓRYCH PRZEWIDUJE SIĘ LOKALIZACJĘ OBIEKTÓW HANDLOWYCH O POWIERZCHNI SPRZEDAŻY POWYŻEJ 400 M².....	233
31. OBSZARY FUNKCJONALNE.....	233
32. NARZĘDZIA REALIZACJI STUDIUM.....	235
32.1. OBOWIĄZUJĄCE MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	235
32.2. OBSZARY, W STOSUNKU DO KTÓRYCH PODJĘTO UCHWAŁY O PRZYSTĄPIENIU DO SPORZĄDZANIA PLANU, A ICH PROCEDURY NIE ZOSTAŁY JESZCZE ZAKOŃCZONE.....	238
32.3. OBSZARY, DLA KTÓRYCH OBOWIĄZKOWE JEST SPORZĄDZENIE MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	238
32.4. OBSZARY, DLA KTÓRYCH GMINA ZAMIERZA SPORZĄDZIĆ MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	238
32.5. OBSZARY, DLA KTÓRYCH ZALECANE JEST SPORZĄDZENIE MIEJSCOWEGO PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	238
32.6. OGÓLNE ZALECENIA DOTYCZĄCE PRZYSTĘPOWANIA DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	239
32.7. WNIOSKI DO PONADGMINNYCH DZIAŁAŃ I OPRACOWAŃ PLANISTYCZNYCH LUB WYKONYWANYCH W SĄSIEDNICH GMINACH.....	241
33. SYNTEZA USTALEŃ STUDIUM WRAZ Z UZASADNIENIEM OBJAŚNIAJĄCYM PRZYJĘTE ROZWIĄZANIA.....	243

CZĘŚĆ A.
WSTĘP

1. WPROWADZENIE.

Niniejsze opracowanie jest trzecią całościową edycją tego typu dokumentu w gminie. Stanowi ono zmianę dotychczas obowiązującego „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gaworzyce” (zwanego dalej dotychczasowym Studium), przyjętego Uchwałą Nr XI/65/2011 Rady Gminy Gaworzyce z dnia 29 grudnia 2011 r. W 2015 r. podjęto Uchwałą Nr III/23/2015 Rady Gminy Gaworzyce z dnia 27 lutego 2015 r. zmieniającą Studium uchwalone w 2011 r. Zmiana dotyczyła niewielkiego obszaru o powierzchni około 4 ha, położonego na pograniczu obrębów Grabik i Śrem-Witanowice i miała na celu stworzenie warunków dla budowy stacji elektroenergetycznej wraz z obiektami towarzyszącymi. Uchwała z 2015 r. została jednakże unieważniona przez Wojewódzki Sąd Administracyjny we Wrocławiu wyrokiem z dnia 9 lipca 2015 r. (II SA/Wr 349/15).

Dotychczasowe Studium stanowiło z kolei zmianę „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gaworzyce”, zatwierdzonego Uchwałą Nr II/10/98 Rady Gminy Gaworzyce z dnia 14 listopada 1998 r. (zwanego dalej pierwotnym Studium). Pierwotne Studium z 1998 r. sporządzone zostało na mocy *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 1994 r. Nr 89, poz. 415, z późn. zm.). Dotychczasowe Studium z 2011 r. opracowano już pod rządami *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (wówczas Dz. U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717, z późn. zm.).

Niniejsze Studium jest całkowicie nowym dokumentem, w którym uwzględniono szereg rozwiązań przestrzennych, zawartych w dotychczasowym Studium. Zmiany wprowadzone w stosunku do dotychczasowego Studium mają charakter kompleksowy. Dokonano ich zarówno w części dotyczącej uwarunkowań, jak i w części dotyczącej kierunków polityki przestrzennej, odwołując się do obszaru całej gminy. Zmiana dotycząca uwarunkowań wynikała głównie z potrzeby aktualizacji różnych danych, w tym statystycznych, a tym samym zidentyfikowania obecnych tendencji rozwoju gminy, ale także z konieczności uwzględnienia sporządzonych w międzyczasie różnych lokalnych i ponadlokalnych dokumentów planistycznych. Wynikała także z potrzeby weryfikacji niektórych tez diagnozy obecnego stanu zagospodarowania.

Sporządzenie zmiany dotychczasowego Studium wynikało ponadto z konieczności dostosowania zakresu tego dokumentu do obowiązujących przepisów, w tym zwłaszcza z wejścia w życie *ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji* (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777). Przyjęcie tej ustawy wywołało szereg zmian w *ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, w tym zwłaszcza w zakresie konieczności wykonania i uwzględnienia w studium określonych analiz i opracowań dotyczących potrzeb i możliwości

rozwoju gminy, w tym bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę.

Zmiany w części określającej kierunki polityki przestrzennej zdeterminowane zostały ww. nowymi przepisami oraz zaktualizowanymi uwarunkowaniami, na których polityka ta jest w zasadniczej części oparta. Zmiany te przejawiają się między innymi w odmiennym sposobie formułowania ustaleń Studium dla ułatwienia rozstrzygnięcia o ich zgodności lub sprzeczności z ustaleniami sporządzanych projektów planów miejscowych.

Przystąpienie do opracowania niniejszego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gaworzyce (określanego w dalszej części opracowania jako Studium) wynikało przede wszystkim z:

- konieczności uporządkowania stanu planistycznego w gminie, rozumianego jako uzyskanie zgodności pomiędzy faktycznym stanem zainwestowania, a kierunkami rozwoju przestrzennego zawartymi w dotychczasowym Studium,
- konieczności uwzględnienia w polityce przestrzennej gminy różnych dokumentów dotyczących gospodarki przestrzennej w skali lokalnej i ponadlokalnej,
- konieczności korekty zasięgu obszaru objętego Studium i jego dostosowania do granic administracyjnych gminy Gaworzyce,
- potrzeby uwzględnienia aktualnych danych dotyczących udokumentowanych złóż kopalin,
- potrzeby uwzględnienia zamiarów KGHM Polska Miedź S.A., polegających na uruchomieniu eksploatacji rud miedzi ze złoża Radwanice-Gaworzyce,
- potrzeby uwzględnienia przyjętego przebiegu planowanej drogi ekspresowej S-3,
- potrzeby zweryfikowania zasięgu terenów przeznaczonych dla rozwoju aktywności gospodarczej w związku z bliskim oddaniem do użytku drogi ekspresowej S-3, w tym przewidzianych do włączenia do specjalnej strefy ekonomicznej,
- zmieniających się zewnętrznych uwarunkowań społeczno-gospodarczych,
- potrzeby korekty zasięgu terenów przeznaczonych pod zabudowę osadniczą,
- potrzeby modernizacji i usprawnienia układu komunikacyjnego gminy,
- potrzeby aktualizacji innych rozwiązań planistycznych,
- potrzeby dostosowania zapisów do wymogów wynikających z obecnego stanu prawnego i będącego jego rezultatem orzecznictwa.

Przy sporządzaniu Studium uwzględniono w szczególności ustalenia:

- 1) „Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2030”, przyjętej Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. (M. P. z 2012 r., poz. 252);
- 2) „Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku”, przyjętej Uchwałą

Nr XXXII/932/13 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 lutego 2013 r.;

- 3) „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego. Perspektywa 2020” przyjętego przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego Uchwałą Nr XLVIII/1622/2014 z dnia 27 marca 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r. poz. 2448).

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego powinna być prowadzona polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej oraz układu funkcjonalno-przestrzennego. W przypadku istotnych zmian uwarunkowań lub dokonania znaczących odstępstw od ustaleń niniejszego Studium, należy przystąpić do kolejnych jego aktualizacji. Między innymi dlatego celowe jest – zgodnie z obowiązującymi przepisami – dokonywanie oceny aktualności Studium co najmniej raz w ciągu kadencji Rady Gminy Gaworzycy.

Zgodnie z wymogami ustawowymi (art. 10 ust. 4 *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*) Studium składa się z części tekstowej i graficznej. Tekst niniejszego Studium podzielono na trzy części. Pierwsza z nich („A”) zawiera wstępne informacje m.in. o zawartości dokumentu, jego roli (niniejszy rozdział) i prawnej podstawie jego sporządzenia oraz o podstawowych celach Studium. Część druga („B”) przedstawia uwarunkowania rozwoju przestrzennego, w podziale na 10 rozdziałów (dotyczących poszczególnych zagadnień przestrzennych i społeczno-gospodarczych), pogrupowanych w czterech działach: uwarunkowania środowiskowe, uwarunkowania społeczno-gospodarcze, uwarunkowania wynikające z istniejącego zagospodarowania przestrzennego i struktury własności gruntów oraz bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę. Na końcu każdego rozdziału części „B” zamieszczono syntetyczny zapis uwarunkowań wynikających ze stanu istniejącego, a także wnioski dla przyszłego zagospodarowania czy rozwoju danej dziedziny. W ostatniej, trzeciej części („C”) określono kierunki rozwoju przestrzennego, ujęte w 18 kolejnych rozdziałach, przy czym w ostatnim z nich przedstawiono syntetyczne streszczenie przyjętych ustaleń wraz z uzasadnieniem objaśniającym te rozwiązania.

Strukturę tego dokumentu podporządkowano przede wszystkim wygodzie przyszłych jego użytkowników. Dlatego w „Części C” tytuły rozdziałów w większości nawiązują do treści art. 10 ust. 2 *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*. Ten związek jest mniejszy w „Części B”, której tytuły rozdziałów tylko częściowo odnoszą się do brzmienia art. 10 ust. 1, tak aby struktura opisu uwarunkowań umożliwiała kolejne omawianie całościowych zagadnień: środowiskowych, społecznych, gospodarczych, przestrzennych i technicznych. Natomiast poszczególne uwarunkowania wymagające uwzględnienia na mocy tego przepisu, zostały

odpowiednio opisane w Studium, przy czym często nie w jednym rozdziale, tylko w kilku (a dodatkowo zilustrowane na rysunkach Studium).

Jak już wspomniano, integralnym elementem Studium jest załączona do niniejszego tekstu część graficzna. Składają się na nią obejmujące cały obszar gminy Gaworzyce rysunki w skali 1:10 000, o następujących tytułach:

- „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego”,
- „Kierunki rozwoju przestrzennego”,
- „Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę”.

Warto zaznaczyć, że podział treści na rysunkach jest nieco umowny, ze względu na potrzebę zapewnienia ich odpowiedniej czytelności i funkcjonalności. Wynika to też z tego, że niektóre dane o charakterze uwarunkowań przedstawione na ww. rysunkach mają istotne znaczenie dla właściwego zobrazowania kierunków rozwoju przestrzennego.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA.

Podstawę prawną niniejszego opracowania stanowi art. 9 i 10 *ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 2015 r. poz. 199, z późn. zm.) oraz *Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy* (Dz. U. z 2004 r., Nr 118, poz. 1233).

Formalnym aktem otwierającym prace nad Studium była Uchwała Nr III/24/2015 Rady Gminy Gaworzyce z dnia 27 lutego 2015 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gaworzyce.

Projekt niniejszego Studium został opracowany przez zespół Biura Urbanistycznego Ecoland z Wrocławia, pod kierunkiem mgr. inż. arch. Marka Wilanda (nr uprawnień do projektowania w planowaniu przestrzennym: 1016/89 z dnia 12.09.1989 r.). W składzie zespołu opracowującego Studium znaleźli się:

- 1) mgr inż. Joanna Hartman-Łesiuk,
- 2) mgr inż. Katarzyna Drobot,
- 3) mgr inż. Grzegorz Garniec,
- 4) mgr inż. Edyta Jaworska,
- 5) mgr inż. Grzegorz Łesiuk,
- 6) mgr inż. Elżbieta Olczyk,
- 7) mgr inż. Alicja Wojda,
- 8) mgr inż. Marzena Wolny,
- 9) mgr inż. Kamil Zalewski,
- 10) inż. Karolina Kowalik.

3. INFORMACJE O DANYCH ŹRÓDŁOWYCH.

W analizach diagnostycznych prowadzących do określenia uwarunkowań rozwoju przestrzennego gminy, jako bazowe przyjęto dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) z 2014 r., częściowo także z 2013 i 2012 r., a także z lat wcześniejszych (w przypadku braku aktualnych danych). Zebrane informacje wykorzystano w szczególności przy dokonywaniu porównań z danymi statystycznymi dotyczącymi sąsiednich gminnych jednostek administracyjnych oraz nadrzędnych jednostek administracyjnych – powiatu i województwa (obrazującymi tendencje w regionie) oraz identyfikacji niektórych procesów dynamicznych (np. zmian liczebności populacji i przy prognozie demograficznej). Dla określenia tzw. „stanu istniejącego” niektórych cech środowiska przyrodniczego oraz infrastruktury technicznej czy sfery gospodarczej, a także stanu i sposobu zagospodarowania terenów oraz stanu prawnego gruntów, przedstawiono także dane pozyskane w Urzędzie Gminy lub u innych podmiotów, w tym m.in. dyrekcji placówek edukacji, zarządców sieci infrastruktury technicznej oraz dróg. Ponadto część danych i informacji zaczerpnięto m.in. z następujących opracowań:

- 1) Aktualizacja studium przestrzennych uwarunkowań rozwoju energetyki wiatrowej w województwie dolnośląskim 2011; WBU we Wrocławiu; przyjęte Uchwałą Nr 2082/IV/12 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 3 kwietnia 2012 r.;
- 2) Biuro Urbanistyczne Ecoland, 2015. Opracowanie ekofizjograficzne podstawowe sporządzone na potrzeby projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gaworzycy. Wrocław;
- 3) Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej (BULiGL) Oddział w Brzegu, 2007 r., Plan urządzenia lasu dla nadleśnictwa Głogów na okres od 1 stycznia 2007 r. do 31 grudnia 2016 r. Brzeg;
- 4) Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej (BULiGL) Oddział w Brzegu, 2011 r., Plan ochrony Obszaru Specjalnej Ochrony ptaków Natura 2000 PLB020003 Stawy Przemkowskie opracowany w perspektywie do 2031 roku (projekt). Brzeg;
- 5) Bok A., Chwistek M., 2006. „Związek Gmin „Zagłębia Miedziowego”. Przewodnik przyrodniczo-turystyczny”. Polkowice;
- 6) Bok A., O Górze Jajo i przemijaniu ogrodów. Tygodnik Głogowski. Internet (<https://pl-pl.facebook.com/notes/gosty%C5%84-blisko-natury/o-g%C3%B3rze-jajo-i-przemijaniu-ogrod%C3%B3w-antoni-bok-artyku%C5%82-znaleziony-w-starym-ju%C5%BC-wy/496633903692324>);
- 7) Dane Lasów Państwowych uzyskane w ramach Inwentaryzacji Przyrodniczej 2007, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska we Wrocławiu;
- 8) Decyzja nr 76/2014 Marszałka Województwa Dolnośląskiego znak DOW-G.II.7427.110.2014.EW z dnia 6 listopada 2014 r. zatwierdzająca dokumentację geologiczną złoża kruszywa naturalnego „Gostyń” w kat. C1;
- 9) Decyzja Ministra Środowiska znak: DGK-VIII-4741-8230/30/20929/15/MW dnia 3 czerwca 2015 r. zatwierdzająca dokumentację geologiczną złoża rud miedzi „Radwanice-Gaworzycy” zlokalizowanego na terenie gmin: Radwanice, Gaworzycy, Przemków, Polkowice w powiecie polkowickim oraz gminy Żukowice w powiecie głogowskim, w województwie dolnośląskim;
- 10) Dolnośląska Infrastruktura Informacji Przestrzennej. Geoportal Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Wydział Geodezji i Kartografii. Internet (<http://geoportal.dolnyslask.pl/imap/>);

- 11) Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu, Pomiar ruchu na drogach wojewódzkich w 2005 roku. Internet (www.dsdik.wroc.pl);
- 12) Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu, Pomiar ruchu na drogach wojewódzkich w 2010 roku. Internet (www.dsdik.wroc.pl);
- 13) Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu, Wykaz dróg wojewódzkich - stan na styczeń 2012 r. i stan na styczeń 2016 r. Internet (www.dsdik.wroc.pl);
- 14) Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych (DBGiTR), grudzień 2005 r., Plan urządzeniowo-rolny gminy Gaworzyce. Wrocław;
- 15) Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych (DBGiTR), grudzień 2005 r., Gmina Gaworzyce. Projekt granicy rolno-leśnej. Wrocław;
- 16) Ekoprojekt, 2004. Koncepcja gospodarki wodno-ściekowej dla gminy Gaworzyce. Koncepcja techniczna, Zielona Góra;
- 17) Fundacja IUNG Poland, 1998 r., praca zbiorowa pod redakcją Anny Liro, Strategia wdrażania krajowej sieci ekologicznej Econet-Polska. Warszawa;
- 18) Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (GDOS), Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody (CRFOP). Internet (<http://crfop.gdos.gov.pl/CRFOP/>);
- 19) Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Generalny Pomiar Ruchu w 2005 roku. Internet (www.gddkia.gov.pl);
- 20) Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Generalny Pomiar Ruchu w 2010 roku. Internet (www.gddkia.gov.pl);
- 21) Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (GDOS), Geoserwis. Internet (<http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>);
- 22) Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Sieć dróg krajowych w Polsce. Stan na dzień 31 grudnia 2011 r. Internet (www.gddkia.gov.pl);
- 23) Geoportal Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej. Internet (<http://geoportal.kzgw.gov.pl/imap/>);
- 24) Głogopedia – Internetowa Encyklopedia Ziemi Głogowskiej. Gaworzyce; Grodzisko z okresu plemiennego w Gostyniu. Internet (www.glogow.pl);
- 25) Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Geoportal. Internet (<http://geoportal.gov.pl/>);
- 26) Główny Urząd Statystyczny. Bank Danych Lokalnych. Internet (www.stat.gov.pl);
- 27) IGiPZ PAN, Internetowy Atlas Polski. Internet (www.maps.igipz.pan.pl);
- 28) Instytut Rozwoju Terytorialnego. Prognoza demograficzna dla gmin województwa dolnośląskiego do roku 2035. Wrocław, 2015;
- 29) Józefczuk J. 2012/2013. Program zachowania zadrzewień w gminie Gaworzyce. Legnica;
- 30) KGHM Cuprum sp. z o.o. Centrum Badawczo-Rozwojowe we Wrocławiu, Zakład Inżynierii Procesowej i Ochrony Środowiska, 2014 r., Inwentaryzacja środowiska w poszerzonych granicach docelowych terenów górniczych przyszłych obszarów złożowych wydzielonych z koncesji eksploatacyjnych „Gaworzyce” i „Radwanice”. Wrocław;
- 31) Kondracki J., 2013. Geografia regionalna Polski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa;
- 32) Mietlicki T., Dolny Śląsk - dziedzictwo przeszłości utrwalone w zabytkach. Dalków - powiat polkowicki. Internet (<http://www.glogow.pl/okolice/podstrony/polkowicki/dalkow.htm>);
- 33) Mizerski W., 2002 r. Geologia Polski dla geografów. PWN S.A., Warszawa;
- 34) Narodowy Instytut Dziedzictwa, Rejestr zabytków; Ewidencja zabytków. Internet (www.nid.pl);
- 35) Oficjalna strona internetowa gminy Gaworzyce. Internet (www.gaworzyce.com.pl);
- 36) Oficjalna strona internetowa Związku Gmin Zagłębia Miedziowego (ZGZM). Zakładka Środowisko. Geografia terenu. Internet (www.zgzm.pl/srodowisko/geografia-terenu);
- 37) PIG-PIB, Muzeum Geologiczne. Internet (www.geoportal.pgi.gov.pl/portal/page/portal/muzeum/);
- 38) PIG-PIB, Centralna Baza Danych Geologicznych. Internet (<http://bazagis.pgi.gov.pl/website/cbdg/viewer.htm>);

- 39) Plan ochrony Przemkowskiego Parku Krajobrazowego, przyjęty Uchwałą Nr XXII/669/16 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 25 maja 2016 r.;
- 40) Plan Odnowy Wsi Wierzchowice na lata 2012-2020 przyjęty Uchwałą Nr XVIII/14/2012 Rady Gminy Gaworzycy z dnia 29 listopada 2012 r.;
- 41) Polskie zabytki. Katalog zamków, pałaców i dworów w Polsce. Internet (www.polskiezabytki.pl);
- 42) Portal www.dolny-slask.org.pl;
- 43) PSH, 05.09.2011 r., Jednolite części wód podziemnych (JCWPd) - charakterystyka geologiczna i hydrogeologiczna. Internet (http://www.psh.gov.pl/artykuly_i_publicacje/publikacje/jednolite-czesci-wod-podziemnych-charakterystyka-geologiczna-i-hydrogeologiczna.html);
- 44) Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Państwowego Instytutu Badawczego, Mapa zagrożenia powodziowego. Arkusz: Ostaszów M-33-20-B-c-2. Wydanie I 2013 r.;
- 45) Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej Państwowego Instytutu Badawczego, Mapa ryzyka powodziowego. Arkusz: Ostaszów M-33-20-B-c-2. Wydanie I 2013 r.;
- 46) Program małej retencji wodnej w województwie dolnośląskim, przyjęty Uchwałą Nr LIX/896/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 12 października 2006 r.;
- 47) Program ochrony powietrza dla województwa dolnośląskiego, przyjęty Uchwałą Nr XLVI/1544/14 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 12 lutego 2014 r.;
- 48) Program ochrony środowiska dla powiatu polkowickiego na lata 2012-2015 z perspektywą do 2019 r. ProGEO s. z o.o. Wrocław 2011;
- 49) Program opieki nad zabytkami gminy Gaworzycy, przyjęty Uchwałą Nr XVIII/94/2008 Rady Gminy Gaworzycy z dnia 25 września 2008 r.;
- 50) Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska we Wrocławiu, Rejestr form ochrony przyrody, Internet (<http://bip.wroclaw.rdos.gov.pl/rejestr-form-ochrony-przyrody>);
- 51) Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2014 r. poz. 1348);
- 52) Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. z 2014 r. poz. 1408);
- 53) Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r. poz. 1409);
- 54) Rozporządzenie Wojewody Dolnośląskiego nr 16 z dnia 12 listopada 2007 r. zmieniające rozporządzenie Wojewody Dolnośląskiego z dnia 4 kwietnia 2007 r. w sprawie Przemkowskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2008 r. Nr 303, poz. 3491);
- 55) Rozporządzenie Wojewody Dolnośląskiego z dnia 22 sierpnia 2002 r. w sprawie uznania za użytki ekologiczne i zespół przyrodniczo-krajobrazowy (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 185, poz. 2615);
- 56) Sander+Partner, 2013 r. Wind Atlas Poland. Internet (<http://80.81.15.14/en/Polen/index.html>);
- 57) Sołecka Strategia Rozwoju Wsi Kłobuczyn przyjęta Uchwałą Nr XXXII/201/2014 Rady Gminy Gaworzycy z dnia 29 kwietnia 2014 r.;
- 58) Sołecka Strategia Rozwoju Wsi Korytów – Gmina Gaworzycy na lata 2010-2012 przyjęta Uchwałą Nr XXXIII/216/2010 Rady Gminy Gaworzycy z dnia 13 września 2010 r.;
- 59) Sołecka Strategia Rozwoju Wsi Gostyń – Gmina Gaworzycy na lata 2010-2012 przyjęta Uchwałą Nr XXXIII/215/2010 Rady Gminy Gaworzycy z dnia 13 września 2010 r.;
- 60) Sołecka Strategia Rozwoju Wsi Kurów Wielki przyjęta Uchwałą Nr XXXII/202/2014 Rady Gminy Gaworzycy z dnia 29 kwietnia 2014 r.;
- 61) Sołecka Strategia Rozwoju Wsi Wierzchowice – Gmina Gaworzycy na lata 2010-2020 przyjęta Uchwałą Nr XXXII/198/2010 Rady Gminy Gaworzycy z dnia 29 czerwca 2010 r.;
- 62) Standardowy Formularz Danych dla: PLH020088 Dalkowskie Jary, PLB020003 Stawy Przemkowskie; Internet (<http://natura2000.gdos.gov.pl/datafiles>);

- 63) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gaworzyce, przyjęte Uchwałą Nr XI/65/2011 Rady Gminy Gaworzyce z dnia 29 grudnia 2011 r.;
- 64) Stupnicka E., 1997 r. Geologia regionalna Polski. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa;
- 65) System Informacji Oświatowej. Centrum Informatyczne Edukacji. Internet (www.cie.men.gov.pl);
- 66) Trampler T., Kliczkowska A., Dmyterko E., Sierpińska A., 1990 r., Regionalizacja przyrodniczo-leśna na podstawach ekologiczno-fizjograficznych. PWRiL, Warszawa;
- 67) Walczak W., 1970 r., Obszar przedludecki. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa;
- 68) Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego 2012, przyjęty Uchwałą Nr XXIV/616/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 czerwca 2012 r., z późn. zm.;
- 69) Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu. Wykaz zabytków gminy Gaworzyce. Internet (www.wosoz.ibip.wroc.pl);
- 70) Zarząd Województwa Dolnośląskiego, Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu. Listopad 2005 r., Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa dolnośląskiego. Wrocław;
- 71) Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 11 lipca 2014 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Dalkowskie Jary” (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego poz. 3247).
- 72) Związek Gmin Zagłębia Miedziowego. Zabytki architektury, pomniki i inne pamiątki historyczne. Gmina Gaworzyce. Internet (www.zgzm.pl/srodowisko/zabytki);
- 73) Żelaźniewicz A., Aleksandrowski P., Buła Z., Karnikowski P. H., Konon A., Oszczypko N., Ślaczka A., Żaba J., Żyto K., 2011 r. Regionalizacja tektoniczna Polski. Komitet Nauk Geologicznych PAN, Internet (http://www.kngpan.agh.edu.pl/wp-content/uploads/Regionalizacja_Tektoniczna_Polski_20111.pdf).

4. CELE STUDIUM.

Celami polityki przestrzennej zapisanej w niniejszym Studium są w szczególności:

- 1) stworzenie warunków dla zrównoważonego rozwoju gminy, z uwzględnieniem perspektywy prowadzenia podziemnej działalności górniczej;
- 2) poprawa warunków zamieszkiwania (habitatu) ludności gminy, m.in. poprzez stworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego, odpowiednie doposażenie terenów osadniczych w zakresie infrastruktury technicznej, racjonalny rozwój infrastruktury społecznej;
- 3) ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych gminy;
- 4) ochrona i poprawa stanu środowiska;
- 5) stworzenie warunków przestrzennych dla aktywizacji rozwoju gospodarczego, tj. wzmocnienia i poszerzenia bazy ekonomicznej i w konsekwencji ograniczenie bezrobocia, przede wszystkim poprzez lokalizację nowych oraz rozwój istniejących dużych przedsiębiorstw oraz drobnej, średniej przedsiębiorczości z uwzględnieniem istniejącej infrastruktury technicznej, zasobów surowców, przy uwzględnieniu celu wymienionego w pkt 4 (kształtowanie zrównoważonego rozwoju);
- 6) poprawa powiązań komunikacyjnych – zewnętrznych i wewnętrznych gminy;
- 7) ograniczanie potencjalnych konfliktów pomiędzy planowaną działalnością górniczą a pozostałymi formami zagospodarowania na terenie gminy.

Główne przesłanki dla podejmowania decyzji planistycznych w kierunku osiągnięcia ww. celów to:

- 1) wskazanie rezerw terenów dla różnych inwestycji – głównie mieszkaniowych i gospodarczych – zgodnie z zasadą:
 - a) w rejonach największego zainteresowania inwestorów,
 - b) w rejonach stanowiących kontynuację terenów zainwestowanych,
 - c) z dogodną komunikacją,
 - d) w rejonach wymagających doinwestowania,
 - e) w miarę możliwości na najszlubszych glebach,
 - f) w rejonach jak najmniej zagrożonych podtopieniami,
 - g) w sposób nie powodujący dewastacji krajobrazu;
- 2) kolejność realizacji inwestycji zgodnie z zasadą:

- a) w pierwszej kolejności – tereny położone w bezpośrednim sąsiedztwie terenów zainwestowanych, uzbrojone lub łatwe do uzbrojenia oraz tereny, których zagospodarowanie może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju gminy,
 - b) w drugiej – tereny odleglejsze, wymagające większych nakładów na komunikację i uzbrojenie oraz mające mniejsze znaczenie dla rozwoju gminy;
- 3) podział ogólny terenów zainwestowanych na:
- a) obszary mieszkaniowe brutto wraz z nieuciążliwymi usługami i drobną produkcją – jako uzupełnienie istniejącej zabudowy lub dodane do istniejących układów osadniczych; co ma na celu ograniczanie rozpraszania zabudowy,
 - b) obszary dla rozwoju różnej działalności gospodarczej (tereny aktywności gospodarczej), oddzielone od terenów o funkcji mieszkaniowej lub rekreacyjnej (segregacja funkcji),
 - c) obszary wypoczynkowe, sportowe i turystyczne,
 - d) obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej, wód powierzchniowych, obszary leśne i przeznaczone do zalesienia oraz obszar użytku ekologicznego,
 - e) obszary dla lokalizacji obiektów infrastruktury technicznej i komunikacji;
- 4) ochrona zasobów i walorów gminy:
- a) przyrodniczych:
 - kompleksów przyrodniczych objętych ochroną lub o wysokich walorach,
 - lasów i zadrzewień,
 - wód powierzchniowych,
 - gleb wyższych klas bonitacyjnych,
 - wód podziemnych,
 - zasobów kopalin,
 - krajobrazu;
 - b) kulturowych:
 - krajobrazu kulturowego,
 - zabytkowych obiektów kubaturowych,
 - zabytkowych obiektów i terenów archeologicznych,
 - zespołów objętych ochroną konserwatorską;
- 5) wskazanie powierzchni terenów z przeznaczeniem na zalesienie;
- 6) wskazanie rozwiązań komunikacyjnych usprawniających powiązania wewnętrzne i zewnętrzne gminy (z uwzględnieniem nowych terenów przewidzianych pod rozwój osadnictwa i różnych aktywności gospodarczych);
- 7) wskazanie zasad uzbrojenia terenów.

5. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY.

Gmina Gaworzyce jest gminą wiejską, położoną w północnej części województwa dolnośląskiego, w północno-zachodniej części powiatu polkowickiego. Gmina graniczy z czterema gminami:

- 1) Żukowice (od północy i północnego wschodu) – powiat głogowski;
- 2) Radwanice (od południowego wschodu) i Przemków (od południa) – powiat polkowicki;
- 3) Niegosławice (od zachodu) – powiat żagański, województwo lubuskie.

Pod względem fizycznogeograficznym gmina położona jest w większości w zasięgu Wzgórz Dalkowskich. Jedynie południowo-zachodnia, niewielka część gminy położona jest na Równinie Szprotawskiej.

Poniżej przedstawia się wybrane dane o gminie:

- 1) Powierzchnia (GUS 2014 r.): 76,76 km² (7 676 ha), co stanowi 9,85% powierzchni powiatu polkowickiego i 0,38% powierzchni województwa dolnośląskiego.
- 2) Struktura użytkowania gruntów (stan na 1.01.2015 r.):

– użytki rolne	59,70%
– lasy i zadrzewienia	18,32%
– użytki ekologiczne	14,92%
– tereny komunikacyjne	4,20%
– tereny osadnicze	2,43%
– nieużytki	0,31%
– wody powierzchniowe	0,12%
- 3) Zaludnienie (GUS 2014 r.): 4010 mieszkańców, co stanowi 6,34% populacji powiatu polkowickiego i 0,14% ludności województwa dolnośląskiego.
- 4) Średnia gęstość zaludnienia (GUS 2014 r.): 52 osoby/km² (w powiecie polkowickim – 81 osób/km², w województwie dolnośląskim – 146 osób/km²).
- 5) Osadnictwo (GUS 2014 r.): 13 sołectw; 13 wsi i jedna część integralna wsi; 9 obrębów geodezyjnych.
- 6) Wiodące funkcje: mieszkalnictwo, rolnictwo, usługi, produkcja.
- 7) Główne elementy układu komunikacyjnego:
 - droga krajowa nr 3 relacji Świnoujście-Zielona Góra-Legnica-Jakuszyce (granica państwa);
 - 9 oddzielnie numerowanych dróg powiatowych;
 - linia kolejowa państwowego znaczenia nr 14 relacji Łódź Kaliska – Tuplice – granica państwa.

CZĘŚĆ B.
UWARUNKOWANIA ROZWOJU
PRZESTRZENNEGO GMINY GAWORZYCE

DZIAŁ I.
UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE

6. ŚRODOWISKO, PRZYRODA I KRAJOBRAZ, W TYM KRAJOBRAZ KULTUROWY.

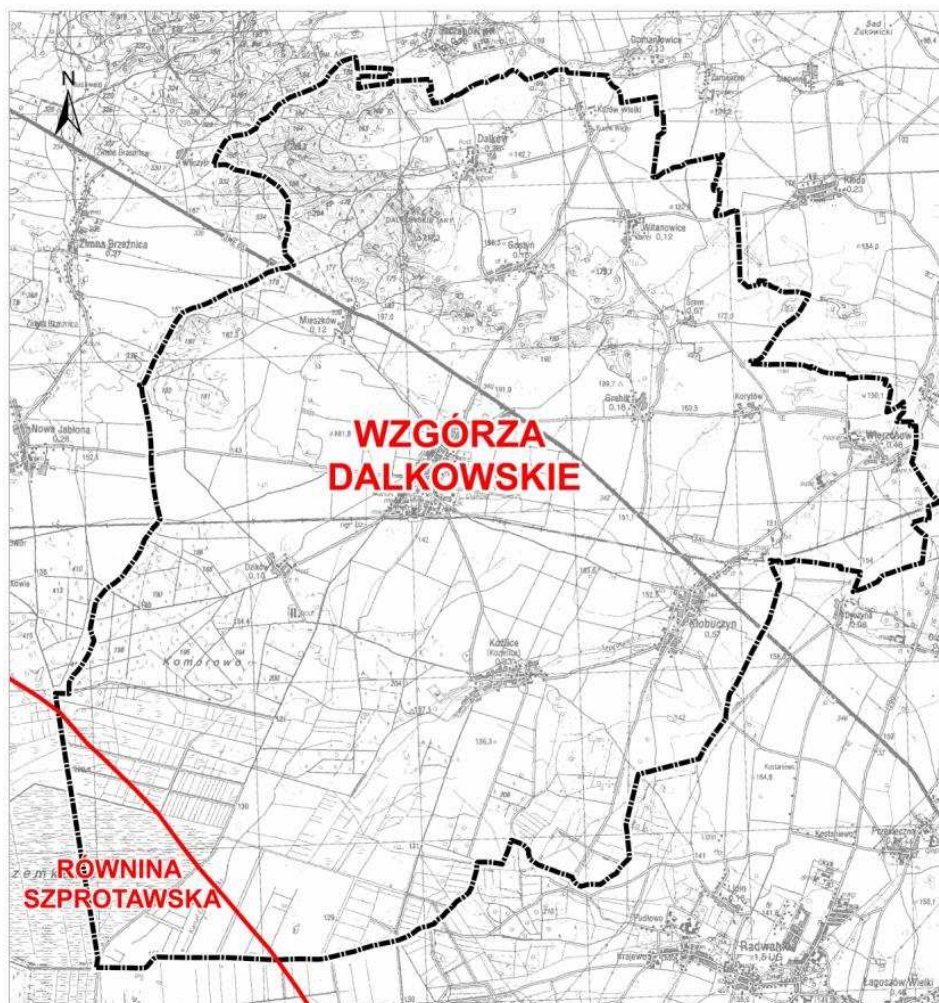
6.1. Abiotyczne elementy środowiska.

6.1.1. Położenie fizycznogeograficzne.

Niemal cały obszar gminy Gaworzyce (około 94%) leży w zasięgu mezoregionu Wzgórz Dalkowskich (318.42 – wg. dziesiętnego podziału Polski na regiony fizycznogeograficzne J. Kondrackiego), należących do zachodniej części rozległego systemu spiętrzeń czołowo-morenowych Wzgórz Trzebnickich (318.4), leżących w zasięgu Nizin Środkowopolskich (318). Wzgórz Dalkowskie – złożone z ciągu wyniesień i grzbietów czołowomorenowych, rozciętych licznymi dolinkami erozyjnymi – rozciągają się pomiędzy: Pradolina Głogowską (na północy), Obniżeniem Ścinawskim (na wschodzie), Równiną Szprotawską i Wysoczyzną Lubińską (na południu) oraz Wzniesieniami Żarskimi (na zachodzie). Generalnie Wzgórz Dalkowskie rozciągają się pasem o szerokości 10-15 km i długości około 90 km, obejmując obszar pomiędzy dolinami: Bobru, Odry i Szprotawy. W zasięgu Wzgórz Dalkowskich wyróżniono 4 mikroregiony, w tym Grzbiet Dalkowski (318.423), obejmujący prawie całą gminę Gaworzyce oraz fragmenty gmin: Nowe Miasteczko, Niegosławice, Żukowice, Radwanice, Jerzmanowa, Polkowice i Grębocice.

Południowo zachodni fragment obszaru gminy Gaworzyce (około 6% całego obszaru gminy) obejmuje mezoregion Równiny Szprotawskiej (317.75), stanowiącej fragment makroregionu Niziny Śląsko-Łużyckiej (317.7), będącej częścią Nizin Sasko-Łużyckich (317). Równina Szprotawska rozciąga się pomiędzy: Wzgórzami Dalkowskimi (na północy i wschodzie), Wysoczyzną Lubińską (na południu) i Borami Dolnośląskimi (na zachodzie). Jest to denno-morenowa równina, związana z rozległą doliną akumulacyjną rzeki Szprotawy i jej licznymi drobnymi dopływami, o prawie płaskiej powierzchni.

Na obszarze gminy Gaworzyce granica pomiędzy ww. jednostkami fizycznogeograficznymi przebiega przez rozległy użytek ekologiczny, rozciągający się w południowo-zachodniej części gminy. Przebieg granicy pomiędzy ww. mezoregionami przedstawiono na poniższym rysunku.

6.1.2. Geologia i struktura litologiczna podłoża.

Pod względem geologiczno-strukturalnym obszar gminy Gaworzyce leży w obrębie Monokliny Przedsudeckiej (jednostki tektonicznej), wchodzącej w skład platformy zachodnioeuropejskiej [Żelaźniewicz A. i inni, 2011]. Monoklina przedsudecka położona jest pomiędzy: blokiem sudeckim i Sudetami (na południu), uskokiem środkowej Odry (na północnym zachodzie), nieckami szczecińską (na północy) i mogileńsko-łódzką (na północnym wschodzie) oraz niecką miechowską i zapadliskiem śląsko-krakowskim (na wschodzie) [Mizerski W., 2002]. Monoklina przedsudecka została ostatecznie utworzona na przełomie kredy (era mezozoiczna) i trzeciorzędu (era kenozoiczna), w wyniku ówczesnych ruchów tektonicznych. Najstarszymi utworami budującymi monoklinę są utwory prekambru i starszego paleozoiku: łupki metamorficzne, granity oraz granitognejsy, zalegające prawdopodobnie na głębokości 1-2 km p.p.t. Na metamorficznych skałach paleozoiku zalegają warstwy osadowych skał permu (era paleozoiczna): czerwone spągowce (w tym m.in. zlepieńce, piaskowce i łupki ilaste, zalegające na głębokości od -1250 m n.p.m. do -1000 m n.p.m.) i cechsztyny (m.in.: wapień, dolomity, margle, piaskowce i łupki ilaste, zalegające na głębokości od -1000 m

n.p.m. do -500 m n.p.m.). Z tą warstwą litostratygraficzną związane są łupki miedzionośne [Stupnicka E., 1997].

Nad warstwą utworów permskich zalega warstwa utworów triasowych, zbudowana ze skał klastycznych (złożonych z klastów, tj. ziaren/okruców, które powstały ze zniszczonych starszych skał, budujących dawny ląd) [PIG-PIB, Muzeum Geologiczne], w tym: pstry piaskowiec (dolny i środkowy), kajper oraz retyk. W pstrym piaskowcu górnym (zwanym retem) oraz kajprze znajdują się wkładki osadów z fauną morską [Stupnicka E., 1997]. Utwory triasowe zalegają na głębokości od - 500 m n.p.m. do - 250 m n.p.m.

Nad triasowymi skałami osadowymi rozciąga się seria utworów trzeciorzędowych, której miąższość określa się na 300-350 m. Utwory serii tego okresu reprezentują: oligoceńskie piaski lub ily z przewarstwieniami burowęglowymi oraz mioceńskie ily z węglem brunatnym i plioceńskie poznańskie ily pstre.

Osady czwartorzędowe na monoklinie przedsudeckiej zalegają generalnie na głębokości od około 100 m n.p.m. do około 250 m n.p.m. Osady te w monoklinie przedsudeckiej osiągają miąższość lokalnie przekraczającą 50 m. Na tą warstwę skalną składają się: piaski i żwiry wodnolodowcowe, ily preglacjalne, gliny morenowe, gliny zwałowe oraz holocieńskie utwory rzeczne i zastoiskowe (jeziorne). Piaski i żwiry wodnolodowcowe związane są ze zlodowaczeniem środkowoeuropejskim i zalegają bezpośrednio na osadach preglacjalnych. Tylko lokalnie mogą być izolowane od tego preglacjalnego podłoża, zachowanymi płatami glin morenowych zlodowaczenia południowo-polskiego. Utwory fluwioglacjalne (występujące m.in. na terenach położonych na południe i zachód od wsi Gaworzycy) w wielu miejscach tworzą dwa poziomy, rozdzielone nieciągłą warstwą środkowopolskich glin morenowych zlodowaczenia środkowopolskiego.

6.1.3. Gleby i ich przydatność rolnicza.

Podstawowym czynnikiem glebotwórczym jest budowa geologiczna wierzchniej warstwy litosfery. Natomiast o morfologii i właściwościach gleby decydują: ukształtowanie terenu i warunki wilgotnościowe. Utwory wierzchnich warstw podłoża gruntowego gminy Gaworzycy są zróżnicowane. Północno-zachodni fragment obszaru gminy budują przede wszystkim: żwiry, piaski, głazy i gliny moren czołowych. W utworach powierzchniowych północno-wschodniej części gminy dominują generalnie lessy. Gleby wytworzone na ww. utworach nie sprawiają trudności w obróbce mechanicznej [Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, grudzień 2005 r.]. Pas terenu w centralnej części gminy – od Gaworzycy i Kłobuczyna po Dzików i

Koźlice – budują głównie piaski i żwiry sandrowe. Natomiast w podłożu pozostałego, tj. południowego fragmentu gminy Gaworzyce, dominują: piaski, żwiry, mułki rzeczne, mady rzeczne oraz torfy i namuły [PIG-PIB. Centralna Baza Danych Geologicznych]. Gleby wytworzone na utworach piaskowych (różnego pochodzenia), czyli w środkowej i południowej części gminy, są lekkie i bardzo lekkie w uprawie [Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, grudzień 2005 r.].

Użytki rolne obejmują około 59,7% obszaru gminy Gaworzyce (w tym grunty orne stanowią około 51,15% obszaru gminy, użytki zielone około 8,01%, a sady około 0,20%).

Pod względem genetycznym, w użytkach rolnych gminy Gaworzyce dominują gleby brunatne (w tym: wyługowane i kwaśne, miejscami także właściwe) i płowe, obejmując łącznie 75% areалу tych użytków (według stanu na ostatni kwartał 2004 r.). Spośród pozostałych typów gleb występujących miejscami na obszarze gminy wyróżnia się m.in. gleby: murszowo-mineralne i murszowate, mułowo-torfowe i torfowo-mułowe, bielicowe i pseudobielicowe, czarne ziemie właściwe, czarne ziemie zdegradowane i ziemie szare [Dolnośląska Infrastruktura Informacji Przestrzennej]. Jedne z najbardziej urodzajnych gleb – czarne ziemie zajmowały – według stanu na ostatni kwartał 2004 r. – około 10% użytków rolnych gminy [Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, grudzień 2005 r.].

Biorąc pod uwagę bonitację gleb gruntów ornych zauważyć można, że w gminie przeważają gleby orne klas: II, IIIa i IIIb, obejmujące łącznie (według danych ewidencyjnych z dnia 1 stycznia 2015 r.) około 50% areálu gruntów ornych gminy. Gleb ornych najlepszych (klasy pierwszej) w gminie nie zewidencjonowano. Areály gleb ornych bardzo dobrych (klasy II) zajmują łącznie 14,88% gruntów ornych gminy i występują głównie w obrębach: Dalków (około 146 ha), Śrem-Witanowice (około 144 ha), Wierzchowice (około 99 ha) i Grabik (około 85 ha). Gleby orne dobre (klasy IIIa) i średnio dobre (klasy IIIb) obejmują łącznie 35,19% areálu gruntów ornych gminy. Gleby tych klas występują przede wszystkim na gruntach ornych obrębów: Gaworzyce (około 259 ha), Wierzchowice (około 246 ha), Gostyń (około 184 ha) i Śrem-Witanowice (niemal 177 ha). Gleby średniej jakości (klas IVa i IVb) obejmują łącznie 26,29% areálu gruntów ornych gminy. Występują one głównie w obrębach: Gaworzyce (około 463 ha), Kłobuczyn (około 272 ha) i Koźlice (niemal 88 ha). Gleby słabe (V klasy) obejmują 19,26% gruntów ornych gminy. Największe ich areály występują w obrębach: Gaworzyce (około 314 ha), Koźlice (około 250 ha) i Kłobuczyn (około 136 ha). Gleby najsłabsze (klasy VI) zajmują 4,39% gruntów ornych gminy. Największe areály gleb ornych tej klasy występują w obrębach: Gaworzyce (około 85 ha), Koźlice (około 52 ha) i Kłobuczyn (niemal 25 ha). Gleby klasyfikowane pod zalesienie (klasy VIz) występują jedynie w obrębie Gostyń (0,54 ha,

co stanowi 0,15% gruntów ornych obrębu), zajmując 0,01% gruntów ornych gminy.

Ponad połowę (54,14%) trwałych użytków zielonych gminy Gaworzycy stanowią użytki klasy IV. Największe ich arealy występują w obrębie Kłobuczyn (około 186 ha), a następnie w obrębie Gaworzycy (około 63 ha) i Koźlice (niemal 61 ha). W skali gminy stosunkowo duży jest także odsetek użytków zielonych klasy V (24,10% użytków zielonych gminy) i klasy III (16,62%). Użytki zielone klasy V występują przede wszystkim w obrębie Gaworzycy (około 103 ha). Użytków zielonych najłagodniejszych (klasy VI) na obszarze gminy jest stosunkowo mało (2,82% użytków zielonych). Jednocześnie porównywalną powierzchnię zajmują użytki zielone bardzo dobre (klasy II), obejmujące 2,32% użytków zielonych gminy. Największe arealy użytków zielonych klasy II występują w obrębach Śrem-Witanowice (niemal 7 ha) i Dalków (około 5 ha), a użytków zielonych klasy VI w obrębie Gaworzycy (około 9 ha), a następnie w obrębach Gostyń (około 2 ha) i Śrem-Witanowice (niemal 2 ha). Użytków zielonych klasy I na obszarze gminy nie zewidencjonowano.

Należy podkreślić, że z powyższych danych można by wywnioskować, że grunty dobrej jakości występują przede wszystkim w obrębie Gaworzycy. Jednak dane te wynikają wyłącznie z faktu, że obręb ten jest bardzo rozległy, zajmuje bowiem około 40% obszaru gminy Gaworzycy. Grunty orne w tym obrębie zajmują około 1 367 ha, co stanowi około 44% obszaru obrębu. Według danych ewidencyjnych udział gleb dobrej jakości (klasy II i III) w powierzchni użytków rolnych obrębu Gaworzycy jest niski – gleby dobre zajmują około 24% powierzchni użytków rolnych obrębu. W skali całej gminy niższy udział gruntów ornych i użytków zielonych dobrej jakości występuje jedynie w obrębach Kłobuczyn (14,3%) i Koźlice (8%). Tymczasem bardzo wysoki udział gleb dobrych w powierzchni użytków rolnych występuje generalnie w obrębach: Grabik (92,2% powierzchni użytków rolnych obrębu), Dalków (90,2%), Wierzchowice (89,4%) i Śrem-Witanowice (86%). Wysoki udział dobrych gleb występuje także na użytkach rolnych obrębów Gostyń (65,5%) i Mieszków (57,4%).

Grunty orne i użytki zielone średniej jakości (klasy IV) obejmują łącznie około 30% użytków rolnych gminy. Użytki rolne słabej jakości (klasy V) obejmują 19,9% użytków rolnych gminy, a użytki rolne najłagodniejsze (klasy VI) zajmują 4,2% użytków rolnych gminy.

Rozpatrując przydatność gleb do produkcji roślinnej, określanej za pomocą kompleksów rolniczej przydatności gleb, można stwierdzić, iż jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy Gaworzycy jest generalnie dobra, choć zróżnicowana. Gleby kompleksów najlepszych: pszennego bardzo dobrego, pszennego dobrego, pszennego wadliwego, żytniego bardzo dobrego (pszenno-żytniego) występują w północnej części gminy – w pasie terenu ciągnącego się od północno-zachodniej granicy gminy, przez obręby: Dalków, Gostyń, Śrem-Witanowice,

Grabik i Wierzchowice oraz północne fragmenty obrębów: Mieszków, Gaworzyce i Kłobuczyn. Gleby słabszych kompleksów, tj. żytniego: dobrego, słabego, bardzo słabego (żytnio-łubinowego) oraz zbożowo-pastewnego mocnego i słabego, obejmują pas terenów rozciągających się w środkowej części gminy – od zachodniej granicy gminy, przez centralną część obrębu Gaworzyce, obręb Koźlice oraz środkową część obrębu Kłobuczyn. Pozostała rolnicza, tj. południową część gminy, obejmują przede wszystkim użytki zielone. Wśród tych użytków największy udział mają użytki zielone średnie. Miejscami na obszarze gminy występują użytki zielone słabe i bardzo słabe oraz bardzo dobre i dobre. Użytki bardzo dobre i dobre zajmują łącznie około 15,9 ha i występują jedynie w obrębie Gostyń. Według informacji zawartych w „Planie urządzeniowo-rolnym gminy Gaworzyce” [Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, grudzień 2005 r.] użytki zielone w południowej części gminy wymagają melioracji odwadniająco-nawadniających w celu utrzymania optymalnego poziomu lustra wody gruntowej.

Dobra jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej gminy Gaworzyce przyczyniła się do występowania stosunkowo niskiej lesistości. Stopień lesistości gminy wynosi 17,65% (według danych GUS z 2014 r.) i jest nieco niższy od średniego stopnia lesistości gmin wiejskich powiatu polkowickiego (18,54%), ale znacząco niższy od średniego stopnia lesistości gmin wiejskich województwa dolnośląskiego (27,71%). Faktycznie powierzchnie zalesione w gminie są znacznie większe z uwagi na występowanie rozległego terenu użytku ekologicznego na gruntach leśnych, który nie jest uwzględniany w szacowaniu poziomu lesistości. Niemniej jednak w gminie występują niezbyt korzystne uwarunkowania dla znaczącego wzrostu lesistości (mały udział gleb niskich klas bonitacyjnych predysponowanych do zalesienia; występowanie gruntów niezalesionych w obrębie użytku ekologicznego, które nie powinny być zalesione z uwagi na możliwą utratę walorów przyrodniczych). Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, na który składają się: warunki glebowe, agroklimat, rzeźba terenu i warunki wodne, dla obszaru gminy Gaworzyce wynosi 79,6 punktów (w teoretycznie 120-punktowej skali; jakkolwiek w Polsce nie ma obszaru, któremu przyznano tę maksymalną ilość punktów – najwyższa wartość WWRPP w Polsce wynosi 111 pkt). Jest to wartość znacznie wyższa od wielkości wskaźnika średniokrajowego (66,6 pkt), ale niższa od wielkości wskaźnika średniowojevojewódzkiego (ponad 86 pkt). Najkorzystniejsze dla rolnictwa warunki występują w północnej i północno-wschodniej części gminy, tj. w obrębach Dalków (98,9 pkt wg przywołanej powyżej klasyfikacji IUNG w Puławach) i Śrem-Witanowice (98,5 pkt), a następnie w obrębach Grabik (94,1 pkt) i Wierzchowice (93,8 pkt). Dość dobre warunki dla produkcji rolnej występują także w obrębach Gostyń (87,8 pkt) i Mieszków (70,7 pkt).

Najniższe – w skali gminy – walory rolniczej przestrzeni produkcyjnej występują w obrębach: Kłobuczyn (69,7 pkt), Gaworzyce (63,7 pkt) i Koźlice (57,5 pkt).

Poza jakością gleb, na możliwość uzyskiwania wysokich plonów wpływa stopień zakwaszenia gleby. Problem zakwaszenia gleb występuje na znacznej części gruntów ornych Polski. Dotyczy on także gleb obszaru gminy Gaworzyce. BOWIEM na podstawie badań przeprowadzonych w 2004 r. przez Stację Chemiczno-Rolniczą Oddział we Wrocławiu stwierdzono, że na użytkach rolnych gminy przeważają (77% areалу użytków rolnych) gleby kwaśne, w tym o odczynie: lekko kwaśnym (36% gleb użytków rolnych), kwaśnym (31%) i bardzo kwaśnym (10%). Gleby obojętne występują na 15% użytków rolnych gminy, a gleby zasadowe na 8%. Z przywołanych badań wynika także, że na powierzchni 39% użytków rolnych gminy potrzebne i wskazane jest wapnowanie, a na 30% wapnowanie jest potrzebne. Tylko na 16% powierzchni użytków rolnych wapnowanie jest zbędne [Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, grudzień 2005 r.].

Wpływ na jakość gleb mają również procesy erozyjne. Na obszarze Polski za najpowszechniejszą uważa się erozję wodną i wietrzną. Na erozję wietrzną podatne są – okresowo, tj. gdy pozostawia się je bez pokrywy roślinnej – wszystkie gleby na gruntach ornych gminy Gaworzyce. Podatność gleb użytków rolnych obszaru gminy na erozję wietrzną, wyrażona w deflacji (rozumianej jako wywiewanie drobnych frakcji skalnych przez wiatr, z uwzględnieniem właściwości gleb, rzeźby terenu oraz warunków wietrznych) wynosi na przeważającej części użytków rolnych gminy 20-50, ale miejscami (w pasie terenu ciągnącego się od zachodniej granicy gminy przez wsie: Dzików, Gaworzyce, Koźlice i Kłobuczyn, do wschodniej granicy gminy) >50 [Dolnośląska Infrastruktura Informacji Przestrzennej].

Na erozję wodną narażone są przede wszystkim gleby najlepsze na użytkach rolnych w północnej i północno-wschodniej części obszaru gminy Gaworzyce, o urozmaiconej rzeźbie terenu. Gleby te są bardzo silnie i silnie podatne na erozję wodną. Gleby średnio podatne na erozję wodną, to generalnie gleby średniej jakości, których pas rozciąga się w środkowej i południowo-zachodniej części gminy (przez: Dzików, Koźlice, Kłobuczyn). Gleby bardzo słabo podatne na erozję wodną występują w południowej i południowo-zachodniej części gminy.

6.1.4. Rzeźba terenu i krajobraz, w tym krajobraz kulturowy.

Rzeźba i struktura litologiczna podłoża są głównym czynnikiem tworzącym krajobraz naturalny. Mają one bowiem bezpośredni wpływ na „rozwój pokrywy glebowej, warunki mezo-

i topoklimatyczne oraz rozwój roślinności naturalnej, a pośrednio – na rozwój sieci osadniczej, kierunki gospodarki rolnej i kształt sieci komunikacyjnej” [ZWD, WBU we Wrocławiu. Listopad 2005 r.].

Na przeważającej części obszaru gminy Gaworzyce – w zasięgu Grzbietu Dalkowskiego – dominuje krajobraz wzgórz moren czołowych. Grzbiet Dalkowski tworzą bowiem dwa wały morenowe (moren czołowych zlodowacenia Warty). Jeden z tych wałów – stanowiący mniej rozległy ciąg wzgórz i grzbietów – rozciąga się na fragmentach obszarów gmin: Nowe Miasteczko, Niegosławice, Żukowice i Gaworzyce. Drugi – znacznie bardziej rozległy – rozpościera się natomiast na obszarach gmin: Radwanice, Jerzmanowa, Polkowice i Grębocice. Granica pomiędzy ww. ciągami wzgórz i grzbietów morenowych przebiega przez środkową część gminy Gaworzyce, niemal równoleżnikowo, tworząc szerokie swoiste „wypłaszczenie”, które wykorzystano m.in. do przeprowadzenia linii kolejowej [Kondracki J., 2013 r.].

Pierwszy z powyższych wałów obejmuje północną część gminy (rozciąga się od północno-zachodniego krańca gminy w kierunku południowo-wschodnim, przez tereny obrębów: Dalków, Gostyń, Grabik, Śrem-Witanowice i Wierzchowice. W północno-zachodniej części obrębu Dalków (na zachód od wsi Dalków) znajduje się kumulacja tego wału, sięgająca około 230 m n.p.m.

Fragment obszaru gminy leżący w zasięgu Grzbietu Dalkowskiego, charakteryzuje zróżnicowana rzeźba terenu – rzędne terenu wahają się tu od około 109 m n.p.m. (w północnej części gminy, w rejonie Kurowa Wielkiego) do około 230 m n.p.m. (wspomniane już wzniesienie bez nazwy na zachód od Dalkowa). Rzeźba terenu ma tu charakter pagórkowaty, poprzecinany niewielkimi wąwozami oraz dolinami Dalkówki i Młynówki. Grzbiety wzgórz zaznaczają się w rzeźbie terenu zarówno jako szerokie spłaszczenia z niewyraźnie wyodrębniającymi się kulminacjami, jak i w postaci wyraźnych, łukowo wygiętych grzbietów o niezbyt stromych wierzchołkach. Większość z tych grzbietów porastają lasy lub liczne zadrzewienia i zakrzaczenia śródpolne, co pozytywnie wpływa na ich walory krajobrazowe. Tereny osadnicze poszczególnych wsi rozciągają się przeważnie u podnóża tych wzniesień. Wyjątek stanowią zabudowania miejscowości Mieszków i Grabik, położone na spłaszczonych grzbietach wzgórz. Pagórki Grzbietu Dalkowskiego widoczne są z dużej odległości i stanowią tło dla wielu panoram rejestrowanych w tej części gminy.

Znacznie mniejsze zróżnicowanie form rzeźby terenu występuje w południowej części gminy Gaworzyce, położonej w zasięgu niewielkiego fragmentu Równiny Szprotawskiej, z krajobrazem równiny staroglacjalnej (skraju równiny moreny dennej), nieznacznie wznoszącej

się w kierunku północno-wschodnim, tj. ku Wzgórzom Dalkowskim. W omawianej części gminy rzędne terenu wynoszą średnio około 130 m n.p.m. Rzeźba terenu ma tu charakter równinny – akumulacji fluwioglacjalnej i eolicznych piasków pokrywowych.

W zasięgu obszaru gminy Gaworzyce granica pomiędzy Grzbietem Dalkowskim a Równiną Szprotawską nie jest wyraźnie zaznaczona, gdyż w tym miejscu jednostki te łagodnie przenikają się (Wzgórza Dalkowskie opadają łagodnie w kierunku Równiny Szprotawskiej). Natomiast granica ta widoczna jest wyraźnie w skali regionu – ze względu na znaczne zróżnicowanie rzeźby terenu w zasięgu obu tych jednostek fizyczno-geograficznych. Bowiem Wzgórza Dalkowskie tworzą wzniesienia pokryte lasami, poprzecinane stosunkowo licznymi dolinami rzecznyymi. Wprawdzie wzgórza te nie są wysokie, ale ze względu na ich położenie w sąsiedztwie dolin rzecznych, stanowią dominującą formę terenu w całym regionie – ich wysokość względna waha się od 100 m do 150 m względem okolicznych obniżzeń. Natomiast na Równinie Szprotawskiej widoczne są przede wszystkim rozległe podmokłe łąki, poprzecinane siecią cieków wodnych, bagien i stawów [Oficjalna strona internetowa ZGZM].

Pierwotna rzeźba terenu na obszarze gminy Gaworzyce została przekształcona antropogenicznie. Zmiany te widoczne są przede wszystkim na terenach zabudowanych – miejscami teren splantowano w celu wprowadzenia zabudowy i przeprowadzenia dróg. Rzeźba terenu została miejscami zniekształcona w związku z przeprowadzeniem drogi krajowej nr 3. Dotyczy to zwłaszcza odcinka na wysokości Gaworzyc, gdzie droga wcina się w niewielkie wzniesienie, oraz na wysokości Kłobuczyna, gdzie droga została wyniesiona w celu przekroczenia linii kolejowej. W skali regionu ww. zmiany nie są jednak znaczące, gdyż na obszarze gminy dotychczas nie dokonano takich przeobrażeń rzeźby terenu, by były one widoczne ze znacznej odległości.

Poza rzeźbą terenu przekształceniu uległ także krajobraz. Zmiany te wywołały przede wszystkim: działalność rolnicza, w tym zabiegi melioracyjne, podziały geodezyjne oraz rozwój osadnictwa i systemów komunikacji. Działania te wywołały mniejsze i większe zmiany w krajobrazie. Przy czym chodzi tu nie tylko o skalę tych działań, ale także ich stałość, gdyż np. największe ze względu na skalę są przeobrażenia krajobrazu wywołane działalnością rolniczą, ale jednocześnie są one najłatwiejsze do odwrócenia.

Obecnie w gminie Gaworzyce dominuje krajobraz rolniczo-osadniczy (północna, północno-wschodnia i centralna część gminy). W krajobrazie tym przeważają wielkopowierzchniowe grunty rolne, uzupełnione zwartymi układami osadniczymi poszczególnych wsi oraz licznymi pasami i enklawami zadrzewień śródpolnych. Krajobraz ten uzupełniają także stosunkowo liczne nasadzenia szpalerów drzew wzdłuż dróg. Zadrzewienia

te meandrują w przestrzeni rolniczej, pozwalając z dużej odległości zlokalizować dany ciąg komunikacyjny.

W gminie wyróżnia się także krajobraz leśny. Obejmuje on kompleksy leśne rozciągające się w północno-zachodniej części gminy (z rezerwatem przyrody „Dalkowskie Jary” i obszarem Natura 2000 Dalkowskie Jary PLH020088). Krajobraz leśny widoczny jest także w południowo-zachodniej części gminy, gdzie rozciąga się duży kompleks leśny, stanowiący fragment otuliny Przemkowskiego Parku Krajobrazowego i częściowo użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno” oraz obszaru Natura 2000 Stawy Przemkowskie PLB020003. Poza tym w zasięgu południowej części gminy Gaworzycy wyróżnia się charakterystyczny krajobraz doliny Szprotawy, z wilgotnymi łąkami i pastwiskami, poprzecinany licznymi ciekami wodnymi (naturalnymi i sztucznymi).

Poszczególne typy krajobrazów gminy widoczne są oczywiście najwyraźniej z lotu ptaka, ale odróżnić je można także z powierzchni ziemi, w tym poruszając się systemem dróg.

Oś komunikacyjną, a jednocześnie widokową gminy stanowi odcinek drogi krajowej nr 3, przecinający obszar gminy z północnego zachodu na południowy wschód. Z tej drogi rozciągają się panoramy niektórych miejscowości gminy. Na północ od tej drogi widoczny jest układ osadniczy Grabika. Natomiast na południe od omawianej drogi można obserwować panoramy 3 wsi, tj.: Mieszkowa, Gaworzycy i Kłobuczyna. Wsie te położone są na rzędnych niższych niż poziom drogi krajowej. Dodatkowo miejscowości Gaworzycy i Kłobuczyna, położone są w dolinach przepływających przez tą część gminy cieków (Czarnej i Kłobki).

W krajobrazie południowej części gminy wyróżniają się dwie wieże zabytkowych kościołów, górujących nad zabudową mieszkaniową wsi Gaworzycy. Panorama tej wsi jest dobrze eksponowana na odcinku drogi krajowej nr 3 pomiędzy Mieszkowem a drogą powiatową nr 1151D – przedpole widokowe stanowią tu pola uprawne, bez przesłoneń widokowych. Odcinek ten powinien być wolny od zabudowy, zadrzewień oraz wolnostojących obiektów (masztów telekomunikacyjnych, reklam, itp.). Sylweta wsi Gaworzycy jest poza tym eksponowana od strony południowej – z odcinka drogi powiatowej nr 1150D wiodącej z Koźlic do Gaworzycy. Uwagę poruszających się tą drogą zwraca zespół zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, usytuowanej po prawej stronie wsi, na niewielkim wzniesieniu względem pozostałej zabudowy. Po lewej stronie wsi zauważa się budynek stacji kolejowej. Panorama ta jednak jest mniej malownicza od wcześniej wspomnianego widoku na północną część wsi Gaworzycy.

Zabudowa Kłobuczyna i Mieszkowa nie jest wysoka, a tła oraz bliskie przedpola ekspozycji tych miejscowości obfitują w zieleń wysoką. W sylwecie Kłobuczyna wyróżnia się

zlokalizowana w centrum wsi wieża kościoła, stanowiącą lokalną dominantę. Panorama wsi najlepiej widoczna jest z wiaduktu przebiegającego nad torami kolejowymi, na odcinku drogi krajowej nr 3 wiodącym z Gaworzyc do Kłobuczyna. Przemysłowy charakter północnej części Kłobuczyna widoczny jest zwłaszcza dla poruszających się po drodze powiatowej nr 1158D – na odcinku od Wierzchowic w stronę skrzyżowania z drogą krajową nr 3. Poza tym zabudowania przemysłowe Kłobuczyna widoczne są z dalszej odległości (z terenu gminy Radwanice) dla jadących w stronę Kłobuczyna drogą krajową nr 3. Z drugiej wymienionej lokalizacji widoczna jest również stacja bazowa telekomunikacji oraz budynek stacji kolejowej w Kłobuczynie.

W części Mieszkowa rozciągającej się po południowej stronie drogi krajowej nr 3, na pierwszym planie widoczny jest zrujnowany zajazd, dewaluujący rejestrowany widok. Natomiast część wsi zlokalizowaną po północnej stronie drogi krajowej stanowią nieliczne zabudowania zagrodowe wyróżniające się na tle lasu. Zabudowa ta w żaden sposób nie jest osłonięta od uciążliwego hałasu związanego z dużym natężeniem ruchu na drodze krajowej nr 3.

Panoramy Koźlic i Dzikowa, położonych w południowej części gminy, ze względu na oddalenie tych miejscowości od drogi krajowej nr 3, nie są widoczne dla podróżujących tym ciągiem komunikacyjnym. Jednak obie z miejscowości posiadają charakterystyczne elementy widoczne z oddali dla poruszających się drogami powiatowymi i gminnymi. Na trasie z Gaworzyc w stronę Dzikowa (drogą gminną nr 100105D) wzrok skupia się na zabudowaniach nieczynnego gospodarstwa, zlokalizowanego po lewej stronie ww. drogi. Widoczne są tu wielkopowierzchniowe obiekty poprzemysłowe oraz wysokie kominy, wyróżniające się na tle lasu. Ze względu na swój stan techniczny elementy te niekorzystnie wpływają na krajobraz wsi. Zwłaszcza, że zabudowa mieszkaniowa – o wyższych walorach estetycznych – jest tu przysłonięta szpalerami drzew.

Koźlice są natomiast wsią zatopioną w zieleni, gdzie ponad zabudową wyraźnie rysuje się kontur zadrzewień – zarówno tych znajdujących się w centrum, jak i na obrzeżach miejscowości. Miejscami, na tle zadrzewień wokół wsi, widoczne są akcenty kolorystyczne obiektów budowlanych – czerwone dachy. Wyróżnikiem wnętrza wsi są zespoły zieleni nieurządzonej zlokalizowane wzdłuż przepływającego przez centrum wsi cieki Kłobka. Tereny te charakteryzują się dużym potencjałem rekreacyjnym, choć wymagają większych inwestycji w celu poprawy ich estetyki. Działania zmierzające do poprawy ich wyglądu mogą być utrudnione z uwagi na fakt, że grunty te stanowią w przewadze własność prywatną. Podobne wnętrza urbanistyczne, jednak o dużo mniejszej skali, znajduje się w Korytowiu, gdzie

zabudowa otacza park ze stawem.

Na północ od drogi krajowej nr 3 znajdują się miejscowości: Gostyń, Dalków, Grabik, Kurów Wielki, Korytów, Śrem, Witanowice oraz Wierzchowice. Jednak z uwagi na występujące ukształtowanie terenu z drogi krajowej widoczna jest, o czym wspomniano już wcześniej, tylko zabudowa Grabika. Obecnie z drogi krajowej nr 3, na tle zieleni wysokiej dostrzega się czerwone dachy budynków wsi Grabik. Nie są one przysłonięte zielenią, jednak widok układu osadniczego zakłócony jest częściowo przez szpalery drzew znajdujące się przy krawędzi drogi krajowej nr 3 oraz lekkie wzniesienie sąsiadujących z nią terenów rolniczych. Ekspozycja tej części gminy może zmienić się po zakończeniu budowy drogi ekspresowej S-3. Droga ta na wysokości Kłobuczyna ma odbijać w kierunku północnym i być jednocześnie prowadzona ponad istniejącą w tym rejonie infrastrukturą drogową i kolejową.

Panoramy pozostałych miejscowości położonych na północ od drogi krajowej nr 3 nie posiadają szczególnych cech. Wyjątek stanowią panoramy Kurowa Wielkiego i Gostynia. Najbardziej charakterystycznym elementem krajobrazu w Kurowie Wielkim jest zabytkowy kościół pw. św. Jana Chrzciciela. Usytuowany jest on na wzniesieniu, co sprawia, że widoczny jest z dużej odległości. Gostyń natomiast ma typowo ruralistyczny krajobraz. Luźno rozlokowana w obniżeniu terenu zabudowa mieszkaniowa i zagrodowa rozciąga się tu na tle gruntów ornych, które stanowią także przedpole widokowe wsi. Szczególnie atrakcyjny widok na Gostyń rozciąga się z drogi powiatowej nr 1151D. Jadąc tą drogą od strony drogi krajowej nr 3 przekracza się niewielkie wzniesienie, za którym w obniżeniu znajdują się zabudowania wsi. Podobnym, wiejskim charakter wsi charakteryzuje się częściowo Dalków, co jest jednak widoczne tylko od południowej strony wsi. Od strony północnej w sylwecie wsi Dalków dominuje zielen przypałacowego parku, natomiast od strony wschodniej – kompleks bloków wielorodzinnych.

Elementem charakterystycznym dla panoram wsi: Śrem, Grabik oraz Korytów widoczna jest przede wszystkim gęsta zielen wysoka, pomiędzy którą miejscami widoczne są czerwone bądź ceglaste dachy zabudowy. W Grabiku dodatkowo, wzdłuż drogi powiatowej, zlokalizowano zabudowania gospodarcze, które powtarzają się w pewnym rytmie, urozmaicając tym samym widok.

Skromny i nieco rozproszony układ osadniczy Witanowic nie wyróżnia się znacząco na tle krajobrazu. W samej miejscowości wyróżnikiem urbanistycznym jest zespół pałacowy. Masywna kubatura jednego z budynków gospodarczych wchodzących w skład zespołu oraz położenie tego obiektu w bliskim sąsiedztwie drogi powiatowej nr 1153D, powoduje dysproporcję w rejestrowanym widoku.

Wierzchowice są miejscowością, która ma zróżnicowane panoramy, których charakter uzależniony jest od kierunku, z którego zmierza się w stronę miejscowości. Dla jadących do miejscowości od strony południowo-zachodniej (drogą powiatową nr 1158D) widoczne są przede wszystkim obiekty przemysłowe, znajdujące się po lewej stronie drogi – wielopowierzchniowa zabudowa, wiaty oraz nieużytkowane silosy. Natomiast wjeżdżając do Wierzchowic od przeciwnej strony (tj. północnego wschodu) wzrok przyciągają wielkopłytkowe bloki mieszkalne z lewej strony oraz otwarte tereny sportowe z prawej strony drogi. Od północnej strony natomiast dominujący jest charakter rolniczy – przedpole widokowe stanowią tu grunty orne, dla których tłem jest zlokalizowana w oddali, na lekkim wzniesieniu zabudowa mieszkaniowa. Specyficzne wnętrza urbanistyczne wytworzyło się na zapleczu zabudowy wielorodzinnej w Wierzchowicach. Z jednej strony ograniczone linią bloków, z drugiej linią garaży. Jest to przestrzeń półprywatna, stworzona z myślą o rekreacji osób zamieszkałych to małe blokowisko.

Miejscowości gminy Gaworzyce poza elementami dominującymi z zewnątrz (w panoramie), w większości posiadają pewne wyróżniki wewnątrz układów osadniczych. Są to między innymi zespoły folwarczne i pałacowe, na przykład wyżej wspomniany zespół pałacowy w Witanowicach, czy też: zespół parkowo-pałacowy w Gaworzycach, zespół pałacowo-folwarczny w Wierzchowicach, zespół folwarczny w Mieszkowie, zespół dworski w Dalkowie oraz zespoły zabudowań gospodarczych w Dzikowie. Zespoły te tworzą jednocześnie lokalne wnętrza urbanistyczne. Większość ww. zespołów jest w złym stanie technicznym (za wyjątkiem zespołu w Gaworzycach) oraz niedostępna publicznie (za wyjątkiem zespołu w Gaworzycach oraz częściowo założenia folwarcznego w Dalkowie). Za wyjątkiem zespołu w Gaworzycach, wszystkie pozostałe należą do osób prywatnych.

Większość zabudowy mieszkaniowej na terenie gminy Gaworzyce powstała do roku 1945 – ok. 75% ogółu budynków mieszkalnych. Są to głównie budynki wykonane z cegły, na które z czasem nałożono tynk. Kolorystyka jest raczej stonowana, za wyjątkiem nowych zabudowań w miejscowościach Gaworzyce oraz Kłobuczyn, a także zabudowy wielorodzinnej w Wierzchowicach. Charakterystyczna dla wsi Gaworzyce jest również zwarta 3-kondygnacyjna zabudowa zlokalizowana blisko drogi. Innym elementem wyróżniającym się jest budynek Urzędu Gminy Gaworzyce, który znajduje się na rozwidleniu ulic Głównej oraz Okrężnej, gdzie ulica Główna stanowi oś widokową, której zwieńczeniem jest wspomniany obiekt. W Kłobuczynie w podobny sposób został wyeksponowany, od strony południowej, kościół pw. św. Jadwigi. Niestety ekspozycję kościoła zakłóca usytuowany przed nim budynek mieszkalny (na rozwidleniu ulic) oraz mało estetycznie zagospodarowane otoczenia budynku.

Ponad tym budynkiem widoczna jest tylko wieża kościelna. Warto zwrócić uwagę, że dzięki szerokiej ulicy prowadzącej w kierunku kościoła (od południa) i odsunięciu zabudowy od krawędzi jezdni, wieża ta widoczna jest z dużej odległości. Pomimo lekkiego meandrowania drogi prowadzącej do kościoła, wytworzone w ten sposób swoiste wnętrza urbanistyczne, pozwala rejestrować dominującą wieżę na długim odcinku omawianej trasy. Jako przykłady wartościowych lokalnych wnętrza urbanistycznych można także wymienić znajdujący się w Kłobuczynie zespół czterech, 2-kondygnacyjnych budynków, zlokalizowanych przy wąskiej, ślepej uliczce w zachodniej części wsi (posesje nr 146-149). W tym założeniu uwagę przyciąga oś widokowa, prowadząca wprost na elewację budynków mieszkalnych, znajdujących się w drugiej linii zabudowy.

W Kurowie Wielkim zarówno z zewnątrz, jak i z wnętrza wsi ponad zabudową dominuje wcześniej wspomniany kościół. Innych równających się z kościołem akcentów czy dominant krajobrazowych nie obserwuje się w omawianej miejscowości. W Mieszkowie natomiast wyróżnikiem urbanistycznym jest zespół podworski, tworzący zamknięte wnętrza urbanistyczne. Z kolei w Grabiku, na tle chaotycznej zabudowy, w centrum miejscowości wyróżnia się teren pocementarny z zielenią wysoką oraz zagospodarowany teren boiska sportowego. Dodatkowo, uwagę przyciąga tu zagospodarowany ogród ze stawem. Gostyń natomiast jest jedną z niewielu miejscowości, w której zachowany został ciągły układ historycznej zabudowy utrzymanej w jednej linii. Ponadto jest to jedna z nielicznych miejscowości gminy, w której wzrost liczby mieszkańców nie jest generowany wzrostem liczby obiektów mieszkalnych. Nowi mieszkańcy zasiedlają wieś, wykorzystując istniejącą historyczną zabudowę. Jest ona na bieżąco remontowana, dzięki czemu większość budynków we wsi ma estetyczny wygląd.

6.1.5. Surowce mineralne.

W bilansie zasobów złóż kopalin w Polsce na obszarze gminy Gaworzyce w 2015 r. znajdowały się dwa złoża surowców naturalnych: kruszywa naturalnego „Gostyń” KN 17449 oraz rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce” RM 17668.

Złoże kruszywa naturalnego „Gostyń” leży w północnej części gminy (w obrębie geodezyjnym Gostyń; w odległości około 1 km na północ od zabudowań wsi Gaworzyce). Dokumentację geologiczną tego złoża w kategorii C₁ zatwierdził Marszałek Województwa Dolnośląskiego pismem znak: DOW-G.II.7427.110.2014.EW z dnia 6 listopada 2014 r. Zasoby bilansowe tego złoża w kategorii C₁ (według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.) wynoszą 2 610 244 tys. ton. Kopaliną użyteczną w omawianym złożu jest kruszywo naturalne przydatne do

celów budownictwa i drogownictwa (tj. piasek ze żwirem o średnim punkcie piaskowym 90,55% i średniej zawartości pyłów 6,3%). W 2015 r. została wydana koncesja na eksploatację złoża, ważna do 31 grudnia 2045 r., na podstawie której wyznaczony został obszar górniczy i teren górniczy „Gostyń” (decyzja Marszałka Województwa Dolnośląskiego nr 9/E/2015 z dnia 18 grudnia 2015 r.).

Złoże rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce”, o łącznej powierzchni 6 878,6943 ha, rozciąga się na obszarach gmin: Gaworzyce, Polkowice, Przemków, Radwanice i Żukowice. W zasięgu gminy Gaworzyce znajduje się stosunkowo niewielki fragment tego złoża, o powierzchni około 1670 ha, co stanowi około 24% powierzchni złoża i około 22% obszaru gminy Gaworzyce. Omawiane złożo obejmuje północno-wschodnią część gminy, w tym tereny osadnicze wsi Witanowice, Śrem, Korytów, Grabik, Wierzchowice i Kłobuczyn.

Złoże rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce” zostało udokumentowane w 2014 r. Złoże to obejmuje udokumentowane wcześniej złoża rud miedzi „Radwanice” i „Gaworzyce”. Zasoby tych dwóch złóż zostały zweryfikowane i włączone do zasobów złoża „Radwanice-Gaworzyce”. Tym samym w dodatkach do dokumentacji geologicznych złóż „Radwanice” i „Gaworzyce” dokonano stosownych rozliczeń zasobów tych złóż.

Głównymi pierwiastkami w złożu rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce” są: miedź i srebro. Wśród pierwiastków współwystępujących wymienia się: ołów, kobalt, molibden, nikiel i wanad. Natomiast kopaliną towarzyszącą jest sól. Wydana dnia 3 czerwca 2015 r. decyzja Ministra Środowiska znak: DGK-VIII-4741-8230/30/20929/15/MW zatwierdzająca dokumentację geologiczną złoża rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce”, ustaliła wielkość jego zasobów geologicznych dla kopalin stałych w ilości przedstawionej w poniższej tabeli 6.1.5.

Tabela 6.1.5. Zasoby geologiczne dla kopalin stałych złoża rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce” (według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.).

Kopalina - rodzaj lub zastosowanie surowcowe	Zasoby bilansowe [tys. ton]					
	razem	A	B	C ₁	C ₂	D
Miedź	4 753,000	-	-	4 617,000	136,000	-
Srebro	9,116	-	-	8,754	0,362	-
Ruda miedzi ogółem	345 058,000	-	-	327 582,000	17 476,000	-

źródło: Decyzja Ministra Środowiska z dnia 3 czerwca 2015 r. znak DGK-VIII-4741-8230/30/20929/15/MW

Zasoby szacunkowe soli kamiennej (w kategorii D), jako kopaliny towarzyszącej, wynoszą w złożu „Radwanice-Gaworzyce” 7 564 467 tys. ton. Natomiast szacunkowe zasoby pierwiastków współwystępujących (w kategorii D) wynoszą odpowiednio: 115 637 ton ołowiu, 4 914 ton kobaltu, 5 896 ton molibdenu, 9 500 ton niklu oraz 21 293 ton wanadu.

Fragment złoża rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce” obejmujący gminę Gaworzyce nie jest obecnie zagospodarowany, ale przedsiębiorca górniczy uzyskał koncesję na wydobywanie kopaliny z tej części złoża (koncesja Nr 2/2017 wydana przez Ministra Środowiska dnia 23 lutego 2017 r.). W koncesji tej ustanowiono obszar i teren górniczy „Gaworzyce”, obejmujące części gmin Gaworzyce i Radwanice. Eksploatacja będzie prowadzona między innymi w zasięgu granic administracyjnych gminy Gaworzyce. Obecnie eksploatowany jest fragment omawianego złoża (pole Radwanice Wschód, zwane dotychczas złożem „Radwanice-Wschód”), ale położony w zasięgu gminy Radwanice. Eksploatacja tej części złoża „Radwanice-Gaworzyce” prowadzona jest (metodą podziemną) na podstawie koncesji Nr 8/2013 wydanej przez Ministra Środowiska dnia 14 sierpnia 2013 r. W koncesji tej ustanowiono obszar i teren górniczy „Radwanice-Wschodnie”, obejmujące część gminy Radwanice. Ważność tej koncesji mija 31 grudnia 2063 r.

Granice złoża kruszywa naturalnego „Gostyń” i związanego z nim terenu i obszaru górniczego „Gostyń”, a także złoża rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce” i związanego z nim terenu i obszaru górniczego „Gaworzyce” wskazano na rysunkach Studium.

Poza rudami miedzi i kruszywem naturalnym na obszarze gminy Gaworzyce występują pokłady: gliny, piasków, pospółki, torfów i żwirów [Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, grudzień 2005 r.]. Ewentualna eksploatacja powyższych surowców – na skalę inną niż lokalna (tj. dla potrzeb własnych właścicieli gruntów, na których te zasoby zidentyfikowano) – wydaje się nieopłacalna ekonomicznie.

6.1.6. Klimat.

Według regionalizacji pluwiotermicznej (wg. A. Schmucka) gmina Gaworzyce leży w zasięgu regionu nadodrzańskiego wrocławsko-legnickiego (obejmującego całą Nizinę Śląską, po obu stronach Odry), należącego do najcieplejszych na Dolnym Śląsku. Klimat tego regionu kształtują zarówno wpływy kontynentalne, jak i oceaniczne (choć te drugie w niewiele mniejszym stopniu). W regionie tym najwyższa (spośród regionów klimatycznych obszaru Dolnego Śląska) jest zarówno średnia roczna temperatura powietrza (przekraczająca 8,0°C), jak i średnia półrocza letniego (przekraczająca 14,0°C) [Walczak W., 1970 r.]. Najcieplejszym miesiącem w ciągu roku jest lipiec (ze średnią temperaturą 17,5°C), a najchłodniejszym styczeń (ze średnią temperaturą 1,1°C).

Klimat gminy Gaworzyce nie odbiega znacząco od regionalnego. Jest to zatem klimat przejściowy, w którym mogą występować znaczne odchylenia parametrów klimatycznych w poszczególnych latach od średnich wieloletnich. W przypadku gminy Gaworzyce zauważalne

są zmiany temperatury (wzrost) i wilgotności powietrza (spadek), będące skutkiem występowania na Grzbiecie Dalkowskim wiatrów fenowych – wiejących z grzbietów wzniesień ku dolinom. Niemniej warunki klimatyczne na obszarze gminy są generalnie łagodne [Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, grudzień 2005 r.].

Średnioroczne usłonecznienie rzeczywiste na obszarze gminy Gaworzycy waha się od 3,5 h do 4 h dziennie [IGiPZ PAN, Internetowy Atlas Polski]. Lato termiczne na obszarze gminy jest dość długie i ciepłe. Stosunkowo ciepła i łagodna jest także zima. Pokrywa śnieżna utrzymuje się na terenie gminy do około 58 dni. Okres wegetacyjny trwa tu 220-225 dni. Średnia roczna suma opadów atmosferycznych przeciętnie wynosi 590-690 mm, przy czym 60-65% tej rocznej sumy opadów przypada na półrocze letnie. W okresie wegetacyjnym (od maja do października) opady wynoszą przeciętnie 360-380 mm. Średnia roczna suma opadów atmosferycznych w Gaworzycach wynosi 614 mm. Największe ilości opadów atmosferycznych występują (maksymalnie do 86 mm) w lipcu, a najmniejsze (do 32 mm) w styczniu i lutym [Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, grudzień 2005 r.]. Gmina należy do obszarów o ujemnym klimatycznym bilansie wodnym – średnia wieloletnia (z okresu od 1966 r. do 1995 r.) roczna wartość klimatycznego bilansu wodnego wyniosła mniej niż -50 mm. Według informacji zawartych w „Programie małej retencji w województwie dolnośląskim” w zlewni Szprotawy występuje znaczący niedobór opadów (-69 mm).

Średnioroczna prędkość wiatru na obszarze gminy wynosi około 3 m/s, przy czym silniejsze wiatry (o średniej prędkości 3,7 m/s) wieją z kierunku północno-zachodniego, a nieco słabsze (2,9 m/s) z kierunku południowego. Silne wiatry wieją na wyższych wysokościach – o średniej (z okresu od 1.01.1988 r. do 28.02.2013 r.) prędkości 6,86 m/s na wysokości 60 m n.p.g. i 7,86 m/s na wysokości 120 m n.p.g. [Sander+Partner, Wind Atlas Poland]. Przeważają wiatry: zachodnie (ok. 14,8%), południowo-wschodnie i północno-zachodnie (11,8%) oraz południowe (11,7%). Według „Aktualizacji studium przestrzennych uwarunkowań rozwoju energetyki wiatrowej w województwie dolnośląskim 2011” [WBU we Wrocławiu, 2011 r.] przeważająca część obszaru gminy stanowi obszar wysokiego ryzyka lokalizacji elektrowni wiatrowych – ze względu na sąsiedztwo z obszarami ważnymi dla ptaków lub cennymi dla zachowania populacji nietoperzy. Jedynie niewielka, północno-wschodnia część gminy została określana w przywołanym dokumencie jako najmniej konfliktowa dla lokalizacji elektrowni wiatrowych.

6.1.7. Wody.

Zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną (2000/60/WE), w *ustawie Prawo wodne*

wprowadzone zostało pojęcie „jednolitych części wód podziemnych” (JCWPd). Obejmują one wody podziemne w warstwach wodonośnych o porowatości i przepuszczalności umożliwiającej pobór znaczący dla zaopatrzenia ludności w wodę lub przepływ o natężeniu znaczącym dla kształtowania pożądanego stanu wód powierzchniowych i ekosystemów lądowych. Gmina Gaworzyce leży (wg kodowania stosowanego w Unii Europejskiej) w zasięgu fragmentów dwóch JCWPd: nr PLGW631069 (południowo-zachodnia część gminy) i PLGW631070 (pozostały, przeważający fragment gminy).

Wody użytkowe w części obszaru gminy położonej w zasięgu JCWPd nr PLGW631070 zalegają w różnych utworach, na kilku poziomach. W poziomie triasowym (najgłębszym) wody występują w utworach piaszkowych (wody szczelinowe) i węglanowych (wody szczelinowo-krasowe). Wody szczelinowe są silnie zmineralizowane. Wyższy poziom oligoceński tworzy jedna warstwa wodonośna – z wodami porowymi w utworach piaszczystych. W utworach mioceńskich występują dwie lub trzy warstwy wodonośne (wody porowe w utworach piaszczystych). Natomiast w najwyższej położonych utworach (czwartorzędowych) występuje jeden lub dwa poziomy wodonośne. Wody czwartorzędowe występują także (tak jak wody oligoceńskie i mioceńskie) w utworach piaszczystych i również są to wody porowe. W związku z prowadzoną na obszarze LGOM działalnością górniczą (poza obszarem gminy Gaworzyce), odwadniane są (od 1968 r.) poziomy: czwartorzędowy, mioceński i oligoceński. Ponadto występuje tu zjawisko migracji wód między poziomami oligoceńskim i mioceńskim oraz czwartorzędowym. Szacuje się, iż wody słodkie w obrębie JCWPd nr PLGW631070 występują na głębokości do 300 m [PSH, 05.09.2011 r.]. W obrębie omawianej JCWPd wydzielono trzy Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP). Żaden z nich nie obejmuje gminy Gaworzyce.

W części JCWPd nr PLGW631069 obejmującej obszar gminy Gaworzyce poziomy wodonośne występują w utworach: oligoceńskich (1 poziom wodonośny), mioceńskich (3 poziomy wodonośne) i czwartorzędowych (2 poziomy). Wody wszystkich tych poziomów to wody porowe w utworach piaszczystych. Pod poziomem oligoceńskim występują silnie zmineralizowane wody triasowe. Są to wody szczelinowe i szczelinowo-krasowe w: piaszkach, wapieniach i marglach. Wody słodkie w JCWPd nr PLGW631069 występują prawdopodobnie na głębokości do 250-300 m. W obrębie omawianej JCWPd wydzielono 6 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP). Żaden z nich nie obejmuje gminy Gaworzyce [PSH, 05.09.2011 r.].

Głębokość występowania głównego użytkowego piętra wodonośnego na obszarze gminy Gaworzyce jest zróżnicowana, uwarunkowana rzeźbą terenu i strukturą litologiczną

wierzchnich warstw podłoża. Najpłycej (5-15 m) główne użytkowe piętro wodonośne występuje w południowo-zachodniej części gminy, leżącej w zasięgu Równiny Szprotawskiej oraz miejscami w części północnej. Na pozostałym obszarze gminy główne użytkowe piętro wodonośne występuje na głębokości 15-50 m. Przy czym na stosunkowo niewielkim fragmencie omawianego obszaru, w północno-zachodniej części gminy, główne użytkowe piętro wodonośne nie występuje [ZWD WBU we Wrocławiu, listopad 2005 r.].

Według informacji zawartych na mapie hydrograficznej województwa dolnośląskiego [Dolnośląska Infrastruktura Informacji Przestrzennej] grunty zalegające w zachodniej i centralnej części gminy (a także miejscami w rejonie wsi: Dalków, Gostyń, Koźlice i Kłobuczyn) są średnio-przepuszczalne. Zmienna jest przepuszczalność gruntów w południowo-zachodniej części gminy. Natomiast przepuszczalność gruntów na pozostałej, przeważającej części obszaru gminy jest słaba.

Sieć hydrograficzna gminy jest dobrze rozwinięta w południowej części gminy. W części gminy obejmującej wał Grzbietu Dalkowskiego, sieć wód powierzchniowych jest znacznie mniej rozbudowana. Brak jest jednego głównego ciek, który wyznaczałby wyraźną oś hydrograficzną gminy.

Charakterystyczną cechą sieci rzecznej na obszarze gminy jest odpływ cieków w kierunku północno-wschodnim w północnej części gminy, a w centralnej i południowej części – w kierunku południowo-zachodnim. Granicą rozdzielającą wody o przeciwnych kierunkach jest Grzbiet Dalkowski, którym prowadzi granica wododziału II rzędu, rozdzielająca dopływy Szprotawy (przeważający fragment gminy) i bezpośrednie dopływy Odry (północna i północno-wschodnia część gminy).

Przeważająca część obszaru gminy Gaworzyce leży w dorzeczu (III rzędu) Szprotawy (prawego dopływu Bobru). Rzeka ta płynie poza obszarem gminy (na południowy zachód), ale w zasięgu omawianej części gminy przepływają jej dopływy, w tym największe: Kanał Północny (prawy dopływ Szprotawy; odcinek tego ciek pokrywa się z odcinkiem południowej granicy gminy) i Szprotawica (prawy dopływ Szprotawy; przepływa przez południową część obrębu Gaworzyce). Powyższe ciek wraz ze swoimi dopływami, w tym przede wszystkim z Czarną (prawym dopływem Kanału Północnego, płynącą przez obręby Gaworzyce i Mieszków) oraz Kłobką (prawym dopływem Szprotawicy, przepływającą przez obręby: Gaworzyce, Koźlice i Kłobuczyn), odwadniają centralną i południową część obszaru gminy Gaworzyce. Natomiast pozostały fragment gminy (tj. obręby: Dalków, Gostyń i Śrem-Witanowice) odwadniany jest przez Dalkówkę (lewy dopływ Odry; przepływa przez obręby Dalków i

Gostyń) oraz Młynówkę (lewy dopływ Odry; przepływa przez obręby Śrem-Witanowice i Gostyń). Wszystkie z ww. cieków płynących przez obszar gminy zostały wymienione w *Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 17 grudnia 2002 r. w sprawie śródlądowych wód powierzchniowych lub części stanowiących własność publiczną* (Dz. U. z 2003 r., Nr 16, poz. 149) jako istotne dla regulacji stosunków wodnych na potrzeby rolnictwa.

Oprócz ww. cieków, z których przeważająca część została uregulowana (jako elementy systemu melioracji podstawowej), występują tu liczne (zwłaszcza w południowej części gminy) rowy melioracyjne i sieci drenarskie. Stan większości z nich jest niezadowolający – wiele rowów wymaga konserwacji lub odbudowy. Sieć drenarska, pochodząca z czasów przedwojennych, w większości przypadków nadal spełnia swoją funkcję, chociaż miejscami sieć jest niedrożna z powodu zamulenia wylotów drenarskich. Zły stan rowów melioracji szczegółowej wynika przede wszystkim z zaniedbań (braku bieżących prac konserwacyjnych) oraz niewłaściwie prowadzonych prac ziemnych przy budowie obiektów, urządzeń i sieci infrastruktury technicznej [DBGiTR, grudzień 2005 r.]. Warto dodać, że od lat 70-tych XX wieku rowy melioracyjne i sieci drenarskie pełnią przede wszystkim funkcje odwadniające, a nie jak pierwotnie (gdzie je budowano, tj. głównie przed II wojną światową) funkcje urządzeń utrzymujących wody gruntowe na odpowiednim poziomie. Prowadzi to dzisiaj do problemów z utrzymaniem odpowiedniego poziomu wód gruntowych, co jest szczególnie istotne dla zachowania cennych siedlisk przyrodniczych, które wykształciły się w dolinie Szprotawy [BULiGL Oddział w Brzegu, Brzeg 2011 r.].

W „Planie urządzeniowo-rolnym gminy Gaworzyce” [DBGiTR, grudzień 2005 r.] stwierdzono potrzebę regulacji stosunków wodnych na użytkach rolnych o łącznej powierzchni 323,79 ha (stan na 2005 r.), położonych w niemal wszystkich – z wyjątkiem Dalkowa – obrębach gminy. Dla poprawy tego stanu zaproponowano – poza konserwacją i odbudową sieci melioracyjnej – budowę stawów hodowlanych, do których odprowadzany byłby nadmiar wód z okolicznych użytków rolnych. Inwestycje te zaproponowano w obrębach: Dalków, Gaworzyce (2 stawy), Śrem-Witanowice (2 stawy) i Wierzchowice. Budowa tych zbiorników jest mało prawdopodobna, chociażby ze względu na fakt, że sukcesywnie konserwowane są rowy melioracyjne. Zabiegi te są skuteczne dla regulacji lokalnych stosunków wodnych. Poza tym zgodnie z postulatami zawartymi w projekcie planu ochrony dla Obszaru Specjalnej Ochrony ptaków PLB020003 Stawy Przemkowskie, obejmującego południowo-zachodni fragment gminy Gaworzyce, „w zlewni Szprotawy powyżej Obszaru nie należy budować stawów rybnych, stawów rekreacyjnych i innych zbiorników wodnych, chyba że służą bezpośrednio ochronie przeciwpożarowej, lub są związane z renaturyzacją terenów i ochroną

przyrody”.

W granicach obszaru gminy zidentyfikowano kilka większych zbiorników wodnych. Znajdują się one w obrębach: Dalków, Grabik, Gaworzyce, Kłobuczyn, Koźlice, Mieszków i Wierzchowice. Zbiorniki te pełnią funkcje retencyjne lub hodowlane.

Na obszarze gminy Gaworzyce występuje zagrożenie powodziowe ze strony Szprotawy, choć tereny zalewowe dotyczą tu stosunkowo małego obszaru. Dla obszaru gminy Gaworzyce opracowano (w Instytucie Meteorologii i Gospodarki Wodnej Państwowego Instytutu Badawczego na zlecenie Prezesa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej) mapę zagrożenia powodziowego wraz z głębokością wody oraz mapę ryzyka powodziowego. Tym samym zostały wyznaczone obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi. Na obszarze gminy Gaworzyce nie wyznaczono natomiast obszarów szczególnego zagrożenia powodzią (w rozumieniu art. 9 ust. 1 pkt 6c *ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne*).

Według informacji zawartych na mapie zagrożenia powodziowego wraz z głębokością wody, na obszarze gminy Gaworzyce wyznaczono następujące obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi (w rozumieniu obszarów, o których mowa w art. 88d ust. 2 *ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne*):

- 1) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat;
- 2) obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego.

Obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat (Q 0,2%) wyznaczono w południowo-zachodniej części gminy, przy ujściu Czarnej do Kanału Północnego, po wschodniej i zachodniej stronie Czarnej (na jej prawym i lewym brzegu). Są to obszary o łącznej powierzchni około 23,2 ha. Głębokość wody może sięgać do 0,5 m. Tego typu obszary zagrożenia powodziowego wyznaczono także wzdłuż Kanału Północnego, którego odcinek pokrywa się z odcinkiem południowej granicy gminy. Głębokość wody „powodziowej” może się tu wahać od 0,5 m do 2 m.

Obszary narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego obejmują tereny położone w południowo-zachodniej części gminy – przy ujściu Czarnej do Kanału Północnego, po wschodniej stronie Czarnej (na jej lewym brzegu) oraz tereny bezpośrednio wzdłuż Kanału Północnego. Tereny te zawierają się we wcześniej wymienionych obszarach, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat. Obszary narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego, przy wyznaczaniu których przyjęto przepływ o

średnim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi wynoszącym raz na 100 lat (Q1%), zajmują łącznie powierzchnię około 2,4 ha. W przypadku wylewu głębokość wody może sięgać do 0,5 m – na obszarach przy korycie Czarnej oraz od 0,5 m do 2 m – przy korycie Kanału Północnego.

Obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat (Q 0,2%) oraz obszary narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego wskazano na obu rysunkach Studium.

Na mapach ryzyka powodziowego przedstawia się potencjalne negatywne skutki powodzi dla obszarów wyznaczonych na mapach zagrożenia powodziowego. W przypadku gminy Gaworzyce, potencjalnie negatywne skutki powodzi – zarówno w odniesieniu do obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat (Q 0,2%), jak i do obszarów narażonych na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego – będą dotyczyć obszarów niezabudowanych. Wartość potencjalnych strat powodziowych oszacowano w tym przypadku na maksymalnie 1 zł/m². Ryzyko powodziowe będzie dotyczyło obszarów położonych w zasięgu: Przemkowskiego Parku Krajobrazowego, OSO Stawy Przemkowskie PLB020003 i użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno”.

6.2. Biotyczne elementy środowiska.

6.2.1. Szata roślinna i siedliska przyrodnicze. Zwierzęta.

Pod względem położenia przyrodniczo-leśnego, według zaktualizowanej regionalizacji Trampler [Trampler i inni, 1990 r.] obszar gminy Gaworzyce leży w Krainie Śląskiej (V), dzielnicy Równiny Dolnośląskiej (V.1) oraz dwóch mezoregionach: Wzgórz Dalkowskich (V.1.a) – północna część gminy (mniej więcej na północ od linii kolejowej) oraz Borów Dolnośląskich (V.1.b) – pozostała, tj. południowa część gminy. W mezoregionie Wzgórz Dalkowskich występują środkowoeuropejskie zespoły leśne.

Pierwotnie w północno-zachodniej części gminy Gaworzyce dominowały grądy środkowoeuropejskie w odmianie śląsko-wielkopolskiej, formie niżowej, serii ubogiej *Galio-Carpinetum*, a w części północno-wschodniej grądy środkowoeuropejskie w odmianie śląsko-wielkopolskiej, formie niżowej, serii żyznej. Południowy fragment gminy obejmowały pierwotnie generalnie ubogie buczyny górskie *Luzulo luzuloidis-Fagetum*. Miejscami w północno-zachodniej i centralnej części gminy występowały acydofilne środkowoeuropejskie lasy dębowe *Calamagrostio arundinaceae-Quercetum* i kontynentalne bory mieszane

sosnowo-dębowe *Pino-Quercetum*. Z czasem ww. pierwotne siedliska w większości wykarczowano (przede wszystkim w celu udostępnienia gruntów na cele rolnicze i osadnicze), a pozostałe zastąpiono w przeważającej części monokulturami sosnowymi.

Zgodnie z geobotanicznym podziałem Dolnego Śląska (opracowanym na podstawie podziału geobotanicznego Polski według Władysława Szafera przez Zespół Zakładu Systematyki i Fitosocjologii Uniwersytetu Wrocławskiego) obszar gminy Gaworzycy został przypisany do następujących jednostek geobotanicznych: Prowincja Niżowo-Wyżynna, Dział Bałtycki (A), Poddział Pas Kotlin Podgórskich – południowa część gminy Gaworzycy i Poddział Pas Wyżyn Środkowych – pozostały, przeważający fragment gminy. W ramach Pasa Kotlin Podgórskich obszar gminy leży w zasięgu fragmentów: Krainy Kotliny Śląskiej (6), Okręgu Nizina Śląsko-Łużycka (6.1.), Podokręgu Bory Dolnośląskie (6.1.1.). Natomiast w ramach Pasa Wyżyn Środkowych omawiany obszar leży w zasięgu fragmentu: Krainy Wał Trzebnicki (2), Okręgu Żarsko-Trzebnicko-Ostrzeszowskiego (2.1.), Podokręgu Dalkowskiego (2.1.2) [ZWD, WBU we Wrocławiu, listopad 2005 r.]. W zasięgu fragmentu Podokręgu Bory Dolnośląskie obejmującego gminę Gaworzycy przeważają powierzchnie niegdyś odlesione, na których następuje sukcesja wtórna oraz tereny użytkowane rolniczo. Natomiast w zasięgu Podokręgu Dalkowskiego dominują użytki rolne, a miejscami także lasy. Stoki północne i południowe charakteryzuje tu odmienna pokrywa roślinna – ze względu na południkowo-równoleżnikowy układ całego Wału Trzebnickiego (w zasięgu którego leży omawiany podokrąg), zróżnicowaną pokrywę glebową i wyniesienie n.p.m. Stoki północnych wzniesień Podokręgu Dalkowskiego stanowią dogodne siedliska dla zbiorowisk higrofilnych (dostosowanych do życia w wilgotnym środowisku), w tym m.in. lasów z udziałem buka i jodły. Natomiast na południowych zboczach rozwijają się ciepłolubne postaci: grądów, łęgów i dąbrów oraz ciepłolubne zarośla, okrajki (roślinność występująca zwykle na granicy lasu i łąki lub pola) i zbiorowiska murawowe [ZWD, WBU we Wrocławiu, listopad 2005 r.].

Generalnie obecnie szata roślinna na obszarze gminy Gaworzycy ma charakter: lasów, użytków rolnych i zielonych, zieleni urządzonej (w tym m.in.: cmentarzy, parków, sadów oraz ogródków przydomowych) lub zadrzewień przydrożnych i śródpolnych (dość licznych). Ponadto, miejscami rosną „samosiejki” drzew i krzewów. „Póldziki” charakter ma tu także roślinność trawiasta i zielna. Skład gatunkowy zbiorowisk roślinnych jest generalnie dobrze rozpoznany, zwłaszcza zbiorowisk leśnych i zbiorowisk położonych w zasięgu form ochrony przyrody. W szacie roślinnej terenów osadniczych (poszczególnych wsi) widoczny jest znaczny udział zbiorowisk o charakterze ruderalnym.

W strukturze użytkowania gruntów obszaru gminy Gaworzyce dominują użytki rolne, w tym grunty orne. Prawdopodobnie w całości są to dawne ekosystemy leśne przekształcone w agrocenozy, o uproszczonym składzie gatunkowym. Agrocenozy te posiadają niskie wartości przyrodnicze – na polach uprawia się przede wszystkim zboża. Bardziej zróżnicowane gatunkowo siedliska przyrodnicze wykształciły się na łąkach. Do najcenniejszych ze zidentyfikowanych na obszarze gminy należą siedliska przyrodnicze z I Załącznika Dyrektywy Siedliskowej (Dyrektywy 92/43/EWG), tj.:

- 6410 – zmiennowilgotne łąki trzęślicowe *Molinion*;
- 6510 – ekstensywnie użytkowane nizinne łąki świeże *Arrhenatherion elatioris*.

Ponadto na obszarze gminy zidentyfikowano rozległe siedliska terenów podmokłych: szuwarów właściwych, szuwarów wysokich *Phragmition* i szuwarów wysokoturzycowych *Magnocaricion*. Siedliska te są istotne dla zapewnienia trwałości ekosystemów higrofilnych, z którymi związana jest duża część różnorodności biologicznej Przemkowskiego Parku Krajobrazowego [KGHM Cuprum sp. z o.o. Centrum Badawczo-Rozwojowe, 2014 r.].

Lasy zajmują obecnie około 18% powierzchni obszaru gminy Gaworzyce. Przy czym wskaźnik ten nie oddaje rzeczywistego poziomu lesistości gminy. Bowiem nie uwzględnia rozległych powierzchni lasów, które w wyniku sukcesji wtórnej porastają część użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno”. Biorąc pod uwagę powyższe należy stwierdzić, że największe i zarazem najcenniejsze kompleksy leśne rozciągają się w północno-zachodniej i południowo-zachodniej części gminy. Według danych ewidencyjnych najwyższy wskaźnik lesistości występuje w obrębach: Dalków, Gostyń i Mieszków. Faktycznie największa powierzchnia zalesiona występuje w obrębie Gaworzyce, jednakże z uwagi na dużą ogólną powierzchnię tego obrębu, wskaźnik lesistości jest tu niski. Obręb Grabik jest całkowicie bezleśny – nie zewidencjonowano tu w ogóle lasów i zadrzewień. Natomiast do obrębów o najmniejszej lesistości należą: Wierzchowice, Śrem-Witanowice i Kłobuczyn. Obręby te są niemal bezleśne.

Przeważająca część gruntów leśnych stanowi własność Skarbu Państwa w zarządzie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych we Wrocławiu, nadleśnictwa Głogów.

Jak wspomniano już wcześniej w gaworzyckich lasach dominuje monokultura sosnowa. Kompleksy sosnowe (oraz sosnowo-borowe) dominują także w leśnych zbiorowiskach zastępczych, które w wyniku sukcesji wtórnej powstają na odłogowanych gruntach porolnych – zwłaszcza tych położonych w południowo-zachodniej części gminy, w zasięgu użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno”. Poza sosną zwyczajną *Pinus sylvestris* gatunkami lasotwórczymi w gminie Gaworzyce są: akacja *Acacia*, brzoza brodawkowata *Betula*

pendula Roth, buk *Fagus*, dąb szypułkowy *Quercus robur*, dąb bezszypułkowy *Quercus petraea*, klon jawor *Acer pseudoplatanus*, lipa *Tilia*, olsza *Alnus*, topola osika *Populus tremula* i świerk pospolity *Picea abies* [BULiGL Oddział w Brzegu, 2007 r.]. Występują tu także: buk zwyczajny *Fagus sylvatica*, klon zwyczajny *Acer platanoides*, klon polny *Acer campestre* i jesion wyniosły *Fraxinus excelsior*. Powierzchnie leśne zalicza się do: borów świeżych i mieszanych, lasów mieszanych oraz lasów świeżych [BULiGL Oddział w Brzegu, 2011 r.].

Pomimo zmian pierwotnego składu gatunkowego znacznej części z drzewostanów gminy, obecny skład gatunkowy omawianych lasów jest generalnie częściowo zgodny lub nawet zgodny z lokalnymi uwarunkowaniami siedliskowymi [BULiGL Oddział w Brzegu, 2007 r.]. Ponadto część z gaworzyckich zbiorowisk leśnych jest zbliżona do naturalnych. Do najcenniejszych należą następujące siedliska przyrodnicze z I Załącznika Dyrektywy Siedliskowej (Dyrektywy 92/43/EWG; w tym siedliska przyrodnicze o znaczeniu priorytetowym – oznaczone*):

- 91E0a* – łągi wierzbowe i topolowe *Salicetum Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*;
- 91E0b* – łągi olszowe, olszowo-jesionowe i jesionowe *Alnenion glutinoso-incanae*, olsy źródliskowe;
- 9170a – grąd środkowoeuropejski lub subkontynentalny (typowy) *Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*;
- 91F0 – łągowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe *Ficario-Ulmetum*;
- 9110-1 – kwaśna buczyna niżowa *Luzulo pilosae-Fagetum*;
- 9190-2 – kwaśne dąbrowy (śródlądowe) *Quercion robori-petraeae*.

Gaworzyckie lasy stanowią siedliska wielu cennych gatunków roślin, grzybów i zwierząt. Mowa o nich szerzej w rozdziale 6.2.2.

W strukturze klas wieku drzewostanów gminy Gaworzyce dominuje III klasa wieku (od 41 lat do 60 lat). Dość wysoki jest tu także udział powierzchniowy drzew w I klasie wieku (od roku do 20 lat), co wynika z prowadzonego od około 10 lat zalesiania gruntów nieużytkowanych rolniczo, a będących własnością Skarbu Państwa. Udział drzew najstarszych (VII klasy wieku, tj. mających 121 lat i więcej) jest tu stosunkowo niewielki [BULiGL Oddział w Brzegu, 2007 r.].

Według danych zawartych w „Planie urządzenia lasu dla nadleśnictwa Głogów na okres od 1 stycznia 2007 r. do 31 grudnia 2016 r.” [BULiGL Oddział w Brzegu, 2007 r.] na obszarze

gminy Gaworzyce występują lasy ochronne zaliczone Zarządzeniem Nr 253 MOŚZNiL z dnia 24 grudnia 1996 r. do następujących kategorii ochronności:

- lasy stanowiące drzewostany uszkodzone na skutek działalności przemysłu, wodochronne położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców;
- lasy stanowiące drzewostany uszkodzone na skutek działalności przemysłu, położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców.

Lasy pierwszej z powyższych kategorii ochronności obejmują fragment kompleksu leśnego rozciągającego się w południowo-zachodniej części gminy – w zasięgu otuliny Przemkowskiego Parku Krajobrazowego. Natomiast lasy drugiej z wymienionych powyżej kategorii ochronności rozciągają się w północnej części gminy Gaworzyce, w tym w zasięgu obszarowych form ochrony przyrody. Niemniej wszystkie lasy z obszaru gminy leżą w zasięgu I strefy uszkodzeń przemysłowych (na skutek emisji gazów i pyłów napływających na obszar gminy z terenów sąsiednich, bardziej uprzemysłowionych), tj. uszkodzeń słabych. Spośród czynników biotycznych i abiotycznych mających największy wpływ – poza przemysłem – na uszkodzenia drzewostanów należy wymienić przede wszystkim owady i zwierzynę, które powodują przeważnie uszkodzenia stopnia zerowego lub 1-go. Kolejnymi czynnikami są: grzyby, zdarzenia związane z klimatem (powodzie, gradobicia itp.) i pożary. W tych przypadkach także dominują uszkodzenia stopnia zerowego i I-go [BULiGL Oddział w Brzegu, 2007 r.]. Za istotne zagrożenie dla stanu lasów uważa się także nadmierną penetrację lasów w wyniku ciągłego rozwoju turystyki pieszej i rowerowej.

W świecie zwierząt gminy Gaworzyce szczególnym bogactwem gatunkowym wyróżnia się awifauna. W inwentaryzacjach przyrodniczych przeprowadzonych na obszarze gminy zidentyfikowano występowanie wielu gatunków objętych ochroną i zagrożonych. Ponadto na obszarze gminy zidentyfikowano gatunki: ssaków, płazów, gadów i owadów objętych ochroną gatunkową. Mowa o nich szerzej w rozdziale 6.2.2. Spośród gatunków nie objętych ochroną, do licznie występujących na obszarze gminy należą: daniela *Dama dama*, dziki *Sus scrofa*, jelenie europejskie *Cervus elaphus*, jenoty *Nyctereutes*, kuny leśne *Martes martes*, lisy *Vulpes*, sarny *Capreolus*, tchórze zwyczajne *Mustela putorius* i zające *Lepus*.

6.2.2. Obiekty i obszary chronionej przyrody oraz ich powiązania z układami zewnętrznymi.

Znaczna część obszaru gminy Gaworzyce – około 62% jej powierzchni – została objęta różnymi obszarowymi formami ochrony przyrody. Ponadto na obszarze gminy ustanowiono pomniki przyrody oraz zidentyfikowano stanowiska chronionych gatunków roślin i zwierząt.

Generalnie w zasięgu gminy można wyróżnić dwa kompleksy obszarowych form ochrony przyrody, w których poszczególne obszary chronione częściowo pokrywają się. Pierwszy z nich, obejmujący północno-zachodnią część gminy, tworzą:

- rezerwat przyrody „Dalkowskie Jary”,
- fragment Obszaru Chronionego Krajobrazu „Wzgórza Dalkowskie”,
- Specjalny Obszar Ochrony siedlisk (SOO) Dalkowskie Jary PLH020088.

Natomiast na drugi z tych specyficznych kompleksów obszarowych form ochrony przyrody składają się:

- fragment Przemkowskiego Parku Krajobrazowego wraz z otuliną,
- fragment Obszaru Specjalnej Ochrony ptaków (OSO) Stawy Przemkowskie PLB020003,
- fragment użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno”.

Jak już wspomniano, w północno-zachodniej części gminy Gaworzyce znajduje się rezerwat przyrody „Dalkowskie Jary”, utworzony *Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 23 czerwca 1972 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody* (M. P. Nr 36, poz. 202), a następnie powiększony *Rozporządzeniem Wojewody Dolnośląskiego z dnia 31 lipca 2002 r. w sprawie powiększenia rezerwatu przyrody „Dalkowskie Jary”* (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 173, poz. 2494). Te akty prawne straciły moc – na podstawie art. 157 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody – po wejściu w życie *Zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu z dnia 11 lipca 2014 r. w sprawie rezerwatu przyrody „Dalkowskie Jary”* (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego poz. 3247). Omawiany rezerwat obejmuje zalesioną, szczytową partię wzniesienia, położonego w północno-zachodniej części obrębu Mieszków, na południowy zachód od wsi Dalków. Celem ochrony rezerwatu o powierzchni 36,12 ha, jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych fragmentu lasu mieszanego o cechach zespołu naturalnego. Omawiany rezerwat wraz z otoczeniem leży w zasięgu projektowanego (mającego znaczenie dla Wspólnoty) Specjalnego Obszaru Ochrony siedlisk (SOO) Dalkowskie Jary PLH020088.

Według Standardowego Formularza Danych (SDF) obszar ten wyznaczono dla ochrony cennych siedlisk przyrodniczych, ujętych w Załączniku I tzw. *Dyrektywy Siedliskowej (Dyrektywy Rady 92/43/EWG)*: żyzne buczyny (o kodzie 9130) i kwaśne dąbrowy (9190). Dane te są zgodne z wynikami inwentaryzacji przeprowadzonej w 2008 r. przez Wojewódzki Zespół Specjalistyczny. Oprócz siedlisk, na omawianym obszarze naturalnym przedmiotem ochrony są różne gatunki zwierząt. Z wymienionych w Załączniku II *Dyrektywy Siedliskowej* występują tu: mopek *Barbastella barbastellus*, nocek duży *Myotis myotis* i pachnica dębowa *Osmoderma eremita*. Pachnica dębowa występuje tu – w dojrzałych drzewostanach bukowych – w warunkach zbliżonych do naturalnych [SDF dla obszaru PLH020088 Dalkowskie Jary].

Powyższe obszarowe formy ochrony przyrody leżą z kolei w zasięgu Obszaru Chronionego Krajobrazu „Wzgórza Dalkowskie”, ustanowionego *Rozporządzeniem Nr 27 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Wzgórza Dalkowskie”* (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 317, poz. 3926; poprzedzonym nieaktualnym już *Rozporządzeniem Wojewody Legnickiego z dnia 1 czerwca 1998 r. w sprawie uznania za obszary chronione; Dz. Urz. Woj. Legnickiego Nr 28, poz. 250*). Jest to obszar o powierzchni 2 630 ha, rozciągający się w gminach Gaworzyce i Żukowice. Na obszarze gminy Gaworzyce omawiany obszar chroniony obejmuje użytki rolne i leśne oraz fragmenty lub całe tereny osadnicze wsi Dalków, Gaworzyce, Gostyń, Kurów Wielki i Mieszków. Na terenie gminy obszar ten zajmuje powierzchnię około 1 957 ha, co stanowi 25% obszaru gminy (74% obszaru chronionego).

Jak już wspomniano, obszarowe formy ochrony przyrody obejmują także południowo-zachodnią część gminy Gaworzyce. Są to częściowo pokrywające się ze sobą: Przemkowski Park Krajobrazowy wraz z otuliną, OSO Stawy Przemkowskie PLB020003 oraz użytek ekologiczny „Przemkowskie Bagno”.

Przemkowski Park Krajobrazowy został ustanowiony *Rozporządzeniem Wojewody Dolnośląskiego z dnia 4 kwietnia 2007 r. w sprawie Przemkowskiego Parku Krajobrazowego* (Dz. Urz. Województwa Dolnośląskiego Nr 94, poz. 1104), zmienionym *Rozporządzeniem Wojewody Dolnośląskiego nr 16 z dnia 12 listopada 2008 r. zmieniającym rozporządzenie Wojewody Dolnośląskiego z dnia 4 kwietnia 2007 r. w sprawie Przemkowskiego Parku Krajobrazowego* (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego Nr 303, poz. 3491). Park, o łącznej powierzchni 22 340 ha, rozciąga się na fragmentach obszarów gmin: Gaworzyce, Przemków i Radwanice. W zasięgu gminy Gaworzyce omawiany park obejmuje głównie kompleksy leśne oraz użytek ekologiczny na gruntach leśnych (na których następuje sukcesja wtórna), zajmując powierzchnię 1 145 ha, co stanowi około 5% obszaru parku. Wokół parku

wyznaczono otulinę, o powierzchni 15 467 ha, położoną na obszarach gmin: Gaworzyce, Radwanice, Chocianów i Gromadka. Otulina Przemkowskiego Parku Krajobrazowego obejmuje około 22% powierzchni gminy Gaworzyce. Przemkowski Park Krajobrazowy ustanowiono przede wszystkim w celu zachowania walorów przyrodniczych i krajobrazowych doliny Szprotawy, wraz z obszarami wodnymi i wodno-błotnymi w zlewni rzeki Bóbr oraz w celu zachowania siedlisk borowych, w tym suchych wrzosowisk.

Obszar Specjalnej Ochrony ptaków (OSO) Stawy Przemkowskie PLB020003 powołano *Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków* (Dz. U. Nr 25, poz. 133, z późn. zm.). Obszar ten, o powierzchni 4 605,4 ha, obejmuje dwa rozległe kompleksy stawów oraz znajdujące się w ich otoczeniu fragmenty łągów jesionowo-olszowych oraz ekstensywnie wykorzystywane, wilgotne łąki z kępami wierzbowych zarośli. Omawiany obszar rozciąga się w gminach: Gaworzyce, Przemków i Niegosławice. W zasięgu gminy Gaworzyce OSO Stawy Przemkowskie PLB020003 obejmuje obecnie 1 249 ha, co stanowi niemal 16,3% obszaru gminy (około 27% powierzchni tego obszaru chronionego).

Stawy Przemkowskie PLB020003 są ostoją ptasią o randze europejskiej E52. Występuje tu co najmniej 18 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej (Dyrektywy Rady 79/409/EWG) oraz 8-9 gatunków ptaków z Polskiej Czerwonej Księgi. Omawiany obszar stanowi istotne miejsce łągów: łąbiedzia krzykliwego, gęgawy, podgorzałki, zauszniaka, łąbiedzia niemego, bąka, czernicy, głowienka i wodnika. Jest to ważny teren dla migrujących kaczkowatych *Anatidae*.

Użytek ekologiczny „Przemkowskie Bagno” ustanowiono w 1993 r. Rozporządzeniem Wojewody Legnickiego. Rozporządzenie to utraciło moc (na podstawie art. 157 *ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*) z dniem wejścia w życie *Rozporządzenia Wojewody Dolnośląskiego z dnia 22 sierpnia 2002 r. w sprawie uznania za użytki ekologiczne i zespół przyrodniczo-krajobrazowy* (Dz. U. Nr 185, poz. 2615). Użytek ekologiczny „Przemkowskie Bagno” obejmuje ułożone mozaikowo siedliska rolno-leśne, z cennymi zbiorowiskami roślinnymi i gatunkami ptactwa wodno-błotnego, o powierzchni 1 696,78 ha, położone w gminach Gaworzyce i Przemków. W zasięgu gminy Gaworzyce omawianą formą ochrony przyrody objęto obszar o powierzchni około 1 075 ha (14% powierzchni gminy).

Obejmujące gminę Gaworzyce fragmenty: Przemkowskiego Parku Krajobrazowego, OSO Stawy Przemkowskie PLB020003 i użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno”, stanowią obszary występowania następujących cennych gatunków ptaków: bąka zwyczajnego *Botaurus stellaris*, bociana czarnego *Ciconia nigra*, błotniaka łąkowego *Circus pygargus*,

błotniaka stawowego *Circus aeruginosus*, cietrzewia zwyczajnego *Lyrurus tetrrix*, derkacza zwyczajnego *Crex crex*, dzięcioła czarnego *Dryocopus martius*, dzięcioła średniego *Dendrocopos medius*, dzięcioła zielonosiwego *Picus canus*, gąsiora *Lanius collurio*, jarzębatki *Sylvia nisoria*, kropiatki *Porzana porzana*, łączaka *Tringa glareola*, sowy błotnej *Asio flammeus*, świerszczaka zwyczajnego *Locustella naevia* i żurawia zwyczajnego *Grus grus*. W omawianej części gminy zidentyfikowano także stanowiska: czajki *Vanellus vanellus*, derkacza zwyczajnego *Crex crex*, dzięcioła czarnego *Dryocopus martius*, dzięcioła zielonosiwego *Picus canus*, jarzębatki *Sylvia nisoria*, ortolana *Emberiza hortulana*, srokosza *Lanius excubitor*, strumieniówki *Locustella fluviatilis*, świerszczaka zwyczajnego *Locustella naevia* i żurawia zwyczajnego *Grus grus*.

Cenne gatunki ptaków zidentyfikowano także w innych fragmentach gminy. W części północnej występują: błotniak stawowy *Circus aeruginosus*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł średni *Dendrocopos medius*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł zielony *Picus viridis*, kania ruda *Milvus milvus*, kania czarna *Milvus migrans*, przepiórka zwyczajna *Coturnix coturnix*, siniak *Columba oenas*, słonka zwyczajna *Scolopax rusticola* i świerszczak zwyczajny *Locustella naevia*. Stanowisko przepiórki zidentyfikowano także w centralnej części gminy (pomiędzy: Gaworzycami, Grabikiem, Koźlicami i Kłobuczynem). Z kolei tereny rozciągające się na zachód od wsi Dzików, stanowią miejsce występowania kobuza *Falco subbuteo*.

Na obszarze gminy zidentyfikowano także stanowiska innych – niż ptaki – chronionych gatunków zwierząt:

- 1) ssaków: nocka dużego *Myotis myotis*, mopka *Barbastella barbastellus* – gatunków objętych ochroną ścisłą; wydry europejskiej *Lutra lutra*, kreta *Talpa europaea*, ryjówki malutkiej *Sorex minutus* i ryjówki aksamitnej *Sorex araneus* – gatunków objętych ochroną częściową;
- 2) płazów (miejsca rozrodu i występowania): grzebiuszki ziemnej *Pelobates fuscus*, kumaka nizinnej *Bombina bombina*, rzekotki drzewnej *Hyla arborea*, żaby moczarowej *Rana arvalis* – gatunków objętych ochroną ścisłą; ropuchy szarej *Bufo bufo*, traszki zwyczajnej *Lissotriton vulgaris*, żaby trawnej *Rana temporaria*, żaby wodnej *Pelophylax esculentus*, żaby jeziorkowej *Pelophylax lessonae* – gatunków objętych ochroną częściową;
- 3) gadów (miejsca rozrodu i występowania): zaskrońca zwyczajnego *Natrix natrix* i padalca zwyczajnego *Anguis fragilis* – gatunków objętych ochroną częściową;
- 4) owada: pachnicy dębowej *Osmoderma eremita* – gatunku chrząszcza objętego

ochroną ścisłą.

W zasięgu obszaru gminy zidentyfikowano również stanowiska gatunków roślin:

- objętych ochroną ścisłą: nasięźrzała pospolitego *Ophioglossum vulgatum*, goździka pysznego *Dianthus superbus*;
- objętych ochroną częściową: centurii pospolitej *Centaurium erythraea*, cisa pospolitego *Taxus baccata*, kukułki (storczyka) szerokolistnej *Dactylorhiza majalis*, podkolana białego *Platanthera bifolia*, pokrzyka wilczej jagody *Atropa belladonna* i listery jajowatej *Listera ovata*.

Ponadto na obszarze gminy zidentyfikowano stanowiska takich cennych gatunków roślin, jak: bluszcz pospolity *Hedera helix*, kalina koralowa *Viburnum opulus*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, kruszyna zwyczajna *Frangula alnus*, krwiściąg lekarski *Sanguisorba officinalis*, marzanka wonna *Galium odoratum*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, pierwiosnek lekarski *Primula veris* i rześl hakowata *Callitriche hamulata*.

Do zidentyfikowanych na obszarze gminy gatunków porostów należą: biedronecznik zmienny *Punctelia subrudecta* (gatunek objęty ochroną ścisłą), odnożyca mączysta *Ramalina farinacea* i żółcica chropowata *Flavoparmelia caperata* (gatunki objęte ochroną częściową). Spośród grzybów do najcenniejszych należy włóknouszek ukośny (błyskoporek podkorowy) *Inonotus obliquus*, objęty ochroną gatunkową częściową.

Jak wspomniano na początku niniejszego rozdziału, na obszarze gminy Gaworzyce ustanowiono punktowe formy ochrony przyrody – pomniki przyrody. Taką formą ochrony objęto 11 pojedynczych drzew. Ich wykaz zawiera poniższa tabela 6.2.2.1. Ponadto w „Programie zachowania zadrzewień w gminie Gaworzyce” [Józefczuk J. 2012/2013] wykazano 6 alei przydrożnych z zadrzewieniami o szczególnych walorach. Ich wykaz zawiera tabela 6.2.2.2.

Obszarowe formy ochrony przyrody oraz inne obszary i obiekty cenne przyrodniczo z obszaru gminy Gaworzyce pokazano na rysunku Studium pt. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego”.

Bogactwo form ochrony przyrody na obszarze gminy Gaworzyce stwarza określone wymagania dotyczące planowania i zagospodarowania przestrzennego w gminie, w tym właściwej lokalizacji różnych inwestycji. Zachowanie i ochrona tych walorów przyrodniczych oraz bioróżnorodności gminy należy do najistotniejszych problemów ochrony środowiska w gminie w związku z planowanym w Studium zagospodarowaniem.

Warto dodać, że rozległe formy ochrony przyrody rozciągają się także w sąsiedztwie

obszaru gminy Gaworzyce. Najbliżej, gdyż w bezpośrednim sąsiedztwie odcinka południowo-zachodniej granicy gminy, rozciąga się Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Szprotawki”. Do położonych w dalszej odległości należą m.in.: SOO Kozioróg w Czernej PLH020100, OSO Dolina Środkowej Odry PLB080004, SOO Nowosolska Dolina Odry PLH080014 i OSO Bory Dolnośląskie PLB020005 [GDOS, Geoserwis].

Zachodnia część obszaru gminy Gaworzyce stanowi korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym. Jest to korytarz łączący bezpośrednio obszary węzłowe 09K – Borów Dolnośląskich (ze Stawami Przemkowskimi jako biocentrum; na południowy zachód od gminy Gaworzyce) z obszarem 17M – Doliny Środkowej Odry (na południowy wschód od gminy), a pośrednio – poprzez korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym – z obszarami węzłowymi 4K – Pojezierza Leszczyńskiego i 18M – Milickim. Korytarz ten jest wykorzystywany przez ptaki migrujące pomiędzy Borami Dolnośląskimi, Stawami Przemkowskimi i Doliną Środkowej Odry [Fundacja IUNG Poland, 1998 r.]. Planowane powiększenie zasięgu obszaru OSO Stawy Przemkowskie PLB020003 uważa się za korzystne dla funkcjonowania m.in. tego korytarza ekologicznego [BULiGL Oddział w Brzegu, 2011 r.].

Tabela 6.2.2.1. Wykaz pomników przyrody ożywionej ustanowionych na obszarze gminy Gaworzycy.

Lp.	Data utworzenia pomnika przyrody	Akt utworzenia	Opis pomnika przyrody	Miejscowość	Numer dz. ew.	Opis lokalizacji	Forma własności
1.	1977 r.	Decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody Nr 26/77	Cypryśnik błotny (<i>Taxodium distichum</i>) rozpiętość korony 5 m, stan dobry, wiek 150 lat	Gaworzycy	544	Rośnie w Parku podworskim przy pałacu - ul. Dworcowa 95	Gmina Gaworzycy ul. Okrężna 85, 59-180 Gaworzycy
2.	1979 r.	Decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody Nr 26/77	Platan klonolistny (<i>Platanus x acerifolia</i>), wiek 300 lat, rozpiętość korony 23 m	Dalków	269/11	Rośnie w parku podworskim w Dalkowie nr 52	Józef Płocha Gospodarstwo Agroturystyczne „Dendrofarma” Dalków 52, 59-180 Gaworzycy
3.	1979 r.	Decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody Nr 7/79	Grupa 2 drzew Buk pospolity (<i>Fagus sylvatica</i>) oraz Buk pospolity odm. czerwonolistna (<i>Fagus sylvatica 'Purpurea'</i>) rozpiętość korony 25-30 m, wiek 250 lat	Dalków	269/11	Rośnie w parku podworskim w Dalkowie nr 52	Józef Płocha Gospodarstwo Agroturystyczne „Dendrofarma” Dalków 52, 59-180 Gaworzycy
4.	1979 r.	Decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody Nr 8/79	Grupa 3 drzew: Buki pospolite (<i>Fagus sylvatica</i>) rozpiętość korony 9 m, wiek 150-300 lat	Dalków	269/11	Rośnie w parku podworskim w Dalkowie nr 52	Józef Płocha Gospodarstwo Agroturystyczne „Dendrofarma” Dalków 52, 59-180 Gaworzycy
5.*	1991 r.	Rozporządzenie Wojewody Legnickiego z roku 1991	Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	Koźlice	-	Rośnie na terenie Leśnictwa Dalków oddz. 162c	Nadleśnictwo Głogów ul. Sikorskiego 54 67-200 Głogów
6.	1991 r.	Rozporządzenie Wojewody Legnickiego z roku 1991	Grupa 2 drzew: Dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)	Dalków	269/11	Rośnie w parku podworskim w Dalkowie nr 52	Józef Płocha Gospodarstwo Agroturystyczne „Dendrofarma” Dalków 52, 59-180 Gaworzycy

* brak w aktualnym podziale Leśnictwa Duża Wólka Nadleśnictwa Głogów oddziału 162c.

źródło: Wykaz Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska we Wrocławiu, dostępny na stronie internetowej: <http://wroclaw.rdos.gov.pl/formy-ochrony-przyrody>.

Tabela 6.2.2.2. Wykaz zadrzewień o szczególnych walorach z obszaru gminy Gaworzyce.

Lp.	Opis alei	Lokalizacja
1.	Początkowo fragment alei topolowej oraz pojedyncze drzewa, dalej aleja złożona z czereśni. Jedna z najlepiej zachowanych alei owocowych w gminie.	Przy drodze pomiędzy miejscowością Gaworzyce a zachodnią granicą gminy (w kierunku wsi Nowa Jabłona w gminie Niegosławice).
2.	Szpaler kasztanowców; jeden z cenniejszych układów alejowych w gminie. Aleja kwalifikuje się do objęcia ochroną jako pomnik przyrody.	Miejscowość Gaworzyce, przy linii kolejowej.
3.	Aleję tworzą czereśnie ptasie. Niegdyś drzewa tworzyły regularną aleję o rozstawie drzew około 20 m, a obecnie aleja jest znacznie przerzedzona – na przeważającym odcinku drogi, wzdłuż której zidentyfikowano aleję, nie ma obecnie drzew.	Wzdłuż drogi biegnącej pomiędzy miejscowościami Dalków a Kurów Wielki (w kierunku wschodnim).
4.	Aleja złożona z czereśni, jabłoni i dębów szypułkowych. Wzdłuż alei prowadzi szlak turystyczny.	Wzdłuż drogi polnej biegnącej w odległości około 3 km na zachód od wsi Dalków w kierunku północno-zachodnim.
5.	Szpaler złożony z 6-ciu klonów zwyczajnych i jednego jesionu wyniosłego. Drzewa o znacznych rozmiarach, o wieku szacowanym na ponad 120 lat. Szpaler stanowi prawdopodobnie pozostałość po starym układzie alejowym. Aleja jest rekomendowana do objęcia ochroną jako pomnik przyrody.	Wzdłuż drogi biegnącej od Witanowic – na wschód – w kierunku Kłody (w gminie Żukowice).
6.	Aleja klonów, jedna ze starszych w gminie.	Wzdłuż drogi prowadzącej na północ od dawnego PGR-u w miejscowości Wierzchowice.

źródło: Józefczuk J. 2012/2013. Program zachowania zadrzewień w gminie Gaworzyce. Legnica.

6.3. Uwarunkowania przyrodnicze rozwoju przestrzennego – podsumowanie.

1. Rzeźba terenu na obszarze gminy, zwłaszcza w jej północno-zachodniej części jest dość zróżnicowana. Mniejsze zróżnicowanie form rzeźby terenu występuje w południowej części gminy.
2. Obecnie w gminie Gaworzyce dominuje krajobraz rolniczo-osadniczy. Główną osią widokową gminy jest odcinek drogi krajowej nr 3.
3. W bilansie zasobów złóż kopalin w Polsce na obszarze gminy Gaworzyce w 2015 r. znajdowały się dwa złoża surowców naturalnych: kruszywa naturalnego „Gostyń” oraz rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce”. Dla złoża „Gostyń” koncesja umożliwiająca eksploatację złoża została wydana w 2015 r. Natomiast w odniesieniu do złoża „Radwanice-Gaworzyce” – w 2017 r.
4. Walory produkcyjne przestrzeni rolniczej gminy określić można jako dobre (79,6 pkt – wg waloryzacji IUNG-Puławy); gleby orne klas: II, IIIa i IIIb obejmują łącznie około 50% areалу gruntów ornyc gminy i są zlokalizowane głównie w północnej części gminy.
5. Sieć hydrograficzna gminy jest lepiej rozwinięta w południowej części gminy. Brak jest jednego głównego ciek, który wyznaczałby wyraźną oś hydrograficzną gminy. Przeważająca część obszaru gminy Gaworzyce leży w dorzeczu (III rzędu) Szprotawy.
6. Gminę wyróżniają dość atrakcyjne z punktu widzenia rekreacyjno-turystycznego zasoby przyrodnicze, wśród których można wymienić krajobraz Wzgórz Dalkowskich, bogate zasoby lasów i fauny leśnej.
7. Na obszarze gminy Gaworzyce występuje zagrożenie powodziowe ze strony Szprotawy, choć tereny zalewowe obejmują tu stosunkowo mały obszar. Według informacji zawartych na mapie zagrożenia powodziowego na obszarze gminy Gaworzyce wyznaczono:
 - 1) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat;
 - 2) obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego.

8. Naturalna szata roślinna obszaru gminy została w znacznej części antropogenicznie przekształcona, głównie w wyniku działalności rolniczej i rozwoju osadnictwa. W strukturze użytkowania gruntów obszaru gminy Gaworzyce dominują grunty orne, o uproszczonym składzie gatunkowym. Bardziej zróżnicowane gatunkowo siedliska przyrodnicze wykształciły się na łąkach. Największe i zarazem najcenniejsze kompleksy leśne rozciągają się w północno-zachodniej i południowo-zachodniej części gminy. Obecny skład gatunkowy omawianych lasów jest generalnie częściowo zgodny lub nawet zgodny z lokalnymi uwarunkowaniami siedliskowymi. W świecie zwierząt szczególnym bogactwem gatunkowym wyróżnia się awifauna.
9. Na terenie gminy Gaworzyce ustanowiono następujące formy ochrony przyrody:
 - 1) rezerwat przyrody „Dalkowskie Jary”,
 - 2) Obszar Chronionego Krajobrazu „Wzgórza Dalkowskie”,
 - 3) Specjalny Obszar Ochrony siedlisk (SOO) Dalkowskie Jary PLH020088,
 - 4) Przemkowski Park Krajobrazowy wraz z otuliną,
 - 5) Obszar Specjalnej Ochrony ptaków (OSO) Stawy Przemkowskie PLB020003,
 - 6) użytek ekologiczny „Przemkowskie Bagno”;
 - 7) 11 pomników przyrody ożywionej.

7. ŚRODOWISKO KULTUROWE.

7.1. Charakterystyka rozwoju przestrzennego gminy Gaworzyce.

W rejonie Wzgórz Dalkowskich, w zasięgu których leży niemal cała obecna gmina Gaworzyce, początki osadnictwa sięgają pradziejów – osadnictwo rozproszone pojawiło się na tym obszarze prawdopodobnie już w epoce kamienia. Ślady osadnictwa z tamtego okresu odnaleziono bowiem m.in. w rejonie dzisiejszych miejscowości: Dalków, Gaworzyce, Grabik, Koźlice i Mieszków. Początkowo prawdopodobnie były to niewielkie osady rolnicze, założone na obszarach o najlepszych wówczas walorach glebowych. Osady te były krótkotrwałe (ze względu na brak wiedzy dotyczącej gospodarki rolnej, np.: o płodozmianie, możliwości nawożenia gleb itp.). Osady o nieco bardziej „ustabilizowanym” charakterze zaczęły pojawiać się w neolicie. Wówczas na obszar całego obecnego Dolnego Śląska przybyła tzw. ludność kultury pucharów lejowatych, która prowadziła osiadły tryb życia – oparty przede wszystkim na rolnictwie i hodowli. Ślady działalności człowieka (pozostałości po dawnych osadach) z tego okresu odkryto m.in. w dzisiejszych Koźlicach, Kłobuczynie i w Śremie. W kolejnych stuleciach przez dzisiejszy obszar gminy Gaworzyce przemieszczały się kolejne fale osadników różnych kultur. We wczesnym średniowieczu (trwającym od końca V w. do połowy lub końca XI w.) tereny obecnego Dolnego Śląska zamieszkiwało kilka (lub kilkanaście) plemion słowiańskich. Jednym z nich byli Dziadoszanie. Z pewnością plemię to bytowało w rejonie Dalkowa, Gostynia i Mieszkowa. Uważa się, że Dziadoszanie założyli w okolicach tych wsi, tj. na: Kowalowej Górze (położonej na północny zachód od drogi łączącej Mieszków i Gostyń), Dalkowskiej Górze (leżącej na zachód od wsi Dalków) i Górze Jajo (położonej na południe od drogi łączącej Mieszków i Gostyń) niewielkie grodziska. W przypadku Kowalowej Góry podejrzewa się, że mogło to być miejsce kultu. Bardziej prawdopodobne jest jednak, że było to grodzisko. Bowiem w trakcie badań archeologicznych (przeprowadzonych przez Langenheima w 1938 r. oraz przez Kaczkowskiego w 1968 r.) odnaleziono tu pozostałości: budynków mieszkalnych, jam zasobowych z licznymi naczyniami, dużej ilości broni, licznych przedmiotów codziennego użytku, np. noży żelaznych, nożyc, krzesiw, misek żelaznych oraz różne gatunki zwęglonego zboża. Znaleziska te są bogate i dobrze udokumentowane, dlatego grodzisko to uznawane jest za jedno z najważniejszych i najpewniej datowanych grodzisk plemion słowiańskich [Glogopedia. Grodzisko z okresu plemiennego w Gostyniu]. Dość dobrze archeologicznie rozpoznana jest także Dalkowska Góra – wzmianki o znaleziskach i odkryciach archeologicznych z tej góry pochodzą już z 1804 r. W trakcie badań archeologicznych odnajdywano tu przede wszystkim naczynia gliniane (lub ich fragmenty) z okresu średniowiecznego, które świadczą o funkcjonowaniu w tym miejscu grodziska.

Uważa się jednak, że osadnictwo na Dalkowskiej Górze i u jej wschodniego wzniesienia rozwinęło się już co najmniej w epoce brązu. Omawiana góra stała się lokalną atrakcją turystyczną pod koniec XVIII w., gdyż w tym okresie dalkowski pastor Blümel założył na niej ogród wypoczynkowy. Ogród po śmierci pastora zaniedbano – dziś pozostałością po założeniu ogrodowym są jedynie fragmenty kamiennych pomników pamięci, które prawdopodobnie stały na terenie ogrodu [Bok A., „O Górze Jajo ...”].

Obecnie pozostałości po grodziskach na Kowalowej Górze i Dalkowskiej Górze są dość dobrze widoczne w terenie. Grodziska te objęto wpisem do rejestru zabytków (rozdzielając je w obu przypadkach na dwa, zapewne ze względu na oddalenie od siebie poszczególnych z odkrytych części każdego z grodzisk). Natomiast resztki grodziska na Górze Jajo, są obecnie słabo czytelne w terenie.

We wczesnym średniowieczu plemię Dziadoszan prawdopodobnie założyło także osadę na terenie bagien rozciągających się na południe od obecnej wsi Gaworzyce. Nie można jednak jednoznacznie stwierdzić, że osada ta dała początek obecnej wsi. Pewne jest natomiast, że pierwsze pisemne wzmianki o samej wsi Gaworzyce pochodzą z XI/XII w. [Głogopedia. Gaworzyce]. W X-XIII w. silnie na Dolnym Śląsku rozwinęło się rzemiosło i handel. Wówczas wykształciła się także sieć głównych dróg Dolnego Śląska, których przebiegi częściowo przetrwały do dziś. W dzisiejszej wsi Gaworzyce lub w jej bliskim sąsiedztwie krzyżowały się dwa ważne wówczas szlaki handlowe: ze Szprotawy do Głogowa (w XIII w. droga drugorzędna w skali regionu; przebieg tego szlaku przetrwał do dziś) oraz z Wrocławia przez Lubin i Polkowice do Kożuchowa (w XIII w. droga główna; przebieg tego szlaku przetrwał do dziś) [Walczak W., 1970 r.]. Dlatego Gaworzyce były wówczas osadą targową, jedną z najbogatszych w regionie głogowskim. Z dostępnych informacji nie wynika, by poza Gaworzycami, na trasie powyższych szlaków – w zasięgu obecnej gminy Gaworzyce – rozwinęła się jeszcze jakaś inna osada targowa.

Osadnictwo na obszarze gminy Gaworzyce ustabilizowało się ostatecznie w późnym średniowieczu – w XIV w. prawdopodobnie powstały dzisiejsze wsie: Dalków (pierwsze wzmianki o tej wsi pochodzą z 1305 r.), Kłobuczyn (wspomniany po raz pierwszy w pismach z 1342 r.) i Kurów Wielki (wymieniony w rejestrach kościelnych z 1376 r.). Do dziś we wsiach Dalków i Kłobuczyn zachowały się pozostałości po ówczesnych osadach (stanowią one zawartość zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych). Miejscowość Dalków od końca XIV w. należała do książąt cieszyńskich, a od XVI w. była własnością rycerskiego rodu von Glaubitz. Ich pierwszą siedzibą była wieża mieszkalna w Regowie (część wsi Dalków).

Średniowieczny rodowód ma zapewne także wieś Gostyń, niemniej okres powstania wsi i jej późniejsze losy nie są dobrze udokumentowane i rozpoznane. Z dostępnych informacji wynika jedynie, że od 1383 r. wieś należała do książąt czeskich, a w XVI w. jej właścicielem był Adam

Kietlicz (książę słowiański) [Oficjalna strona internetowa gminy Gaworzyce, zakładka Historia].

Proces powstawania większości ze wsi gminy Gaworzyce można odczytać w sposobie ich zagospodarowania – pomimo następujących z czasem przekształceń, w większości zachowało się średniowieczne rozplanowanie, co dotyczy przede wszystkim wsi łańcuchowych i okolic. Charakterystycznym elementem zagospodarowania tzw. „łańcuchówek” była droga prowadząca przez środek wsi, zazwyczaj dnem doliny. Przy drodze znajdowały się zagrody. Charakter wsi łańcuchowych zachował się do dziś, z mniejszymi lub licznymi przekształceniami, np. w: Koźlicach, Korytowiu i w Mieszkowie.

Drugim charakterystycznym typem układu przestrzennego wsi, widocznym do dziś np. w Gaworzycach i w Kłobuczynie, jest tzw. okolnica. W tego typu wsiach zagrody sytuowano ciasno wokół środkowego placu, który pierwotnie wykorzystywano do gromadzenia – na noc – zwierząt gospodarskich. W późniejszych okresach na centralnym placu często zakładano staw lub budowano kościół (jak ma to miejsce w ww. wsiach gaworzyckich).

O bogatych historycznych dziejach gminy Gaworzyce świadczą zidentyfikowane w jej zasięgu dość liczne obiekty i obszary posiadające wartość historyczną, kulturową lub naukową. Najcenniejsze z nich – w celu ochrony – ujęto w rejestrze bądź w ewidencji zabytków. Mowa o nich szerzej w kolejnych rozdziałach.

7.2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków jest jedną z najważniejszych form ochrony zabytków w Polsce. W rejestrze tym ujmowane są zabytki lub ich zespoły (w rozumieniu art. 3 pkt 1 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*; Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.), które mają szczególną wartość historyczną, artystyczną lub naukową dla dziedzictwa narodowego. Ze względu na różne formy zabytków, rejestr zabytków dzieli się na księgi: zabytków ruchomych oraz zabytków nieruchomych (w tym zabytków archeologicznych). W przypadku gminy Gaworzyce rejestr zabytków obejmuje zarówno zabytki nieruchome (w tym zabytki archeologiczne), jak i ruchome. Są to obiekty i obszary, które stanowią materialne świadectwo historii nie tylko Polaków, ale także innych narodowości, zamieszkujących na przestrzeni wieków obecny obszar gminy Gaworzyce, w tym zwłaszcza Niemców.

Do rejestru zabytków z obszaru gminy Gaworzyce wpisano dotychczas łącznie 27 obiektów nieruchomych (w tym 4 stanowiska archeologiczne) i 8 obszarów. Część z nich wchodzi w skład zespołów: pałacowego w Gaworzycach, pałacowego w Witanowicach i pałacowo-folwarcznego w Wierzchowicach. Ponadto wpisem do rejestru zabytków objęto 5 grup zabytków ruchomych.

Spośród zabytkowych obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków najliczniejsze

w gminie Gaworzycy są: kościoły (4; 2 w Gaworzycach, po jednym w: Kłobuczynie i Kurowie Wielkim), pałace (4; po jednym w: Gaworzycach, Wierzchowicach, Witanowicach i w Śremie – przy czym tu pozostała jedynie ruina) i grodziska (4; po 2 stanowiska archeologiczne w Dalkowie i w Gostyniu). Mniej licznie (po 2) reprezentowane są: dwory (po jednym w: Dalkowie i Mieszkowie), stajnie (po jednej w: Wierzchowicach i Witanowicach) oraz stodoły (w Wierzchowicach). Natomiast pojedynczo występują: dawny budynek folwarczny (w Gaworzycach), dawna plebania (w Kłobuczynie), budynek mieszkalno-gospodarczy (w Wierzchowicach), dawna karczma (w Wierzchowicach), mauzoleum rodziny Tschammer obok kościoła parafialnego pw. św. Barbary (w Gaworzycach), młyn (w Wierzchowicach), obora (w Witanowicach), dawny spichlerz (w Mieszkowie) i wieża mieszkalna (w Dalkowie/Regowie).

Obszary zabytkowe ujęte w rejestrze zabytków stanowią: parki (5, w tym parki występujące w zespołach zabytkowych; po jednym w: Dalkowie, Gaworzycach, Śremie, Witanowicach i Wierzchowicach) oraz cmentarze (3; występujące pojedynczo w: Gaworzycach, Kłobuczynie i Kurowie Wielkim).

Najwięcej nieruchomości zabytkowych ujętych w rejestrze zabytków znajduje się w miejscowości Wierzchowice (8 obiektów, w tym 6 w zespole pałacowo-folwarcznym). Mniej licznie zabytki występują w: Gaworzycach (7, w tym 3 obiekty w zespole pałacowym), Dalkowie (5), Kłobuczynie (3) oraz w Gostyniu, Kurowie Wielkim, Mieszkowie i Śremie (po 2).

Zestawienie gaworzyckich obiektów nieruchomości i obszarów objętych wpisem do rejestru zabytków zamieszczono w poniższej tabeli 7.2.1. Natomiast ich lokalizację wskazano na obu rysunkach Studium.

Tabela 7.2.1. Zestawienie obiektów nieruchomości (w tym stanowisk archeologicznych) i obszarów objętych wpisem do rejestru zabytków z obszaru gminy Gaworzycy.*

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer wpisu	Data wpisu
1.	Dalków	Dwór	A/2829/157/307/L	10.09.1960 r.
2.		Park	A/2830/565/L	05.05.1980 r.
3.		Wieża mieszkalna	A/2847/639/L	28.02.1983 r.
4.	Gaworzycy	Kościół parafialny pw. św. Barbary	A/1542/161/311/L	15.03.1961 r.
5.		Kościół filialny (pomocniczy) pw. Matki Bożej Różańcowej	A/1548/380/342/L	02.04.1963 r.
6.		Mauzoleum rodziny Tschammer obok kościoła parafialnego pw. św. Barbary	A/1543/642/L	05.10.1983 r.
7.		Cmentarz parafialny parafii pw. św. Barbary (cmentarz przylega do zabudowań wsi)	A/1549/759/L	28.12.1987 r.
		Zespół pałacowy:	-	-
8.		Pałac (obecnie m.in. Dom Kultury „Jowisz”)	A/2878/162/312/L	15.03.1961 r.
9.		Budynek folwarczny (obecnie mieszkalny)	A/2880/676/368/L	18.12.1963 r.
10.	Park przy pałacu	A/2879/566/L	05.05.1980 r.	

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer wpisu	Data wpisu
11.	Kłobuczyn	Cmentarz parafialny	A/2027/760/L	28.12.1987 r.
12.		Kościół parafialny pw. św. Jadwigi	A/2026/169/319/L	15.03.1961 r.
13.		Plebania (obecnie pustostan)	A/3513/170/320/L	15.03.1961 r.
14.	Kurów Wielki	Cmentarz parafialny (położony przy kościele pw. św. Jana Chrzciciela)	A/2189/761/L	28.12.1987 r.
15.		Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela	A/2188/174/324/L	15.03.1961 r.
16.	Mieszków	Dwór (obecnie budynek mieszkalny)	A/3119/701/393/L	18.12.1963 r.
17.		Spichlerz (obecnie pustostan)		
18.	Śrem	Pałac - ruina	A/3343/710/L	26.06.1986 r.
19.		Park	A/3344/569/L	06.05.1980 r.
20.	Wierzchowice	Park	A/3409/568/L	05.05.1980 r.
21.		Karczma (obecnie budynek mieszkalny)	A/3410/712/404/L	18.12.1963 r.
		Zespół pałacowo – folwarczny:	-	-
22.		Pałac	A/3411/1065/L	09.11.1998 r.
23.		Budynek mieszkalno-gospodarczy		
24.		Stajnia z wozownią		
25.		Młyn		
26.	Stodoła I			
27.	Stodoła II			
	Witanowice	Zespół pałacowy:	-	-
28.		Pałac	A/3407/711/L	26.06.1986 r.
29.		Obora		
30.		Stajnia		
31.		Park	A/3408/567/L	05.05.1980 r.
32.	Dalków	Grodzisko (kultura łużycka) 1/47/68-17	168/8514/Arch/66	03.03.1966 r.
33.		Grodzisko (wczesne średniowiecze) 2/48/68-17	170/85/KZA-I-27/66	03.03.1966 r.
34.	Gostyń	Grodzisko (wczesne średniowiecze) 1/37/68-17	167/85/1/Arch/66	03.03.1966 r.
35.		Grodzisko (wczesne średniowiecze) 2/38/68-17	169/85/KZA-I-26/66	03.03.1966 r.

* rejestr zabytków jest stale aktualizowany

źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu Delegatura w Legnicy; „Program opieki nad zabytkami Gminy Gaworzycze”, przyjęty Uchwałą Nr XVIII/94/2008 Rady Gminy Gaworzycze z dnia 25 września 2008 r.

Wśród zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków z obszaru gminy Gaworzycze za najcenniejsze uważa się przede wszystkim: mauzoleum rodziny von Tschammer, położone na tyłach kościoła pw. św. Barbary w Gaworzycach oraz wieżę mieszkalną w Dalkowie/Regowie. Mauzoleum rodziny von Tschammer jest obiektem unikatowym – jako klasycystyczny przykład architektury nagrobnej – w skali Dolnego Śląska. Także zachowanych wież mieszkalnych w regionie nie pozostało wiele (według szacunków z 2012 r. w całej Polsce jest ich około 40-stu; www.wieza-mieszkalna.blogspot.com). Poza ww. obiektami, warte uwagi są także kościoły w: Gaworzycach, Kłobuczynie i Kurowie Wielkim a także dwór w Dalkowie i pałac w Gaworzycach [„Program opieki nad zabytkami...”].

Jak już wspomniano na początku niniejszego rozdziału, poza zabytkami nieruchomymi, w rejestrze zabytków ujęto także 5 grup zabytków ruchomych z obszaru gminy Gaworzycze. Są to

przede wszystkim wyposażenia kościołów (parafialnego i filialnego) w Gaworzycach oraz kościoła parafialnego w Kurowie Wielkim.

Obiekty i obszary ujęte w rejestrze zabytków są objęte już ochroną konserwatorską na mocy *ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Niemniej w rozdziale nr 19 „Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu” określono dodatkowe zapisy dotyczące zabytków nieruchomych, które zaleca się zamieścić w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w celu pełniejszej ochrony tych zabytków.

7.3. Zabytki nieruchome, bez zabytków archeologicznych.

W gminie Gaworzycy zlokalizowanych jest 178 zabytków nieruchomych, które umieszczono w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (tabela 7.3.1.). Wykaz ten obejmuje obiekty oraz obszary wskazane do ujęcia w ewidencji zabytków, zarówno gminnej, jak i wojewódzkiej. Zawiera także wszystkie obiekty już wpisane do rejestru zabytków. Blisko połowę zabytków zidentyfikowanych na obszarze gminy Gaworzycy (79 obiektów, co stanowi blisko 45% wszystkich elementów) stanowią domy mieszkalne. Stosunkowo liczne są różnego rodzaju obiekty gospodarcze (37; około 20%), budynki mieszkalno-gospodarcze (16, co stanowi prawie 9% wszystkich elementów) oraz układy ruralistyczne wsi (12). Mniej licznie występują: parki i cmentarze (po 5), kościoły, pałace (po 4), dwory (3), dworce, młyny (po 2). Do omawianego wykazu wpisano również występujące pojedynczo: budynek komendy policji, budynek poczty, budynek willowy, karczmę, mauzoleum, plebanię, remizę, szkołę, wieżę mieszkalną i zajazd. Warto dodać, że część z powyższych obiektów i obszarów wchodzi w skład zabytkowych zespołów: mieszkalno-gospodarczych (położonych w: Gostyniu, Kłobuczynie, Korytowiu, Koźlicach i Mieszkowie), dworskich (w: Dalkowie i Grabiku), pałacowych (w Gaworzycach i w Witanowicach) oraz pałacowo-folwarcznego (w Wierzchowicach). Stan techniczny części obiektów zabytkowych jest zły. Są one zaniedbane i pilnie wymagają prac renowacyjnych. W najgorszym stanie są obiekty od dłuższego czasu nieużytkowane. Z drugiej strony występują przypadki kompleksowych renowacji budynków zabytków. Jako przykład należy przede wszystkim podać kapitalny remont gminnego budynku pałacu w Gaworzycach, w którym po renowacji swoją siedzibę mają: Dom Kultury „Jowisz”, Zakład Usług Komunalnych oraz Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, a planowane jest tam umieszczenie także Urzędu Gminy. Pozostałe pałace i dwory z obszaru gminy stanowią własność prywatną i w większości nie są obecnie użytkowane (za wyjątkiem dworu w Mieszkowie, pełniącego obecnie funkcję budynku mieszkalnego wielorodzinnego). Stan techniczny pałaców w Dalkowie i Wierzchowicach można określić jako dostateczny, natomiast pozostałych prywatnych dworów i pałaców jako zły. Renowacjom zostają natomiast często poddawane prywatne budynki mieszkalne.

Niektóre z nich w wyniku prac termomodernizacyjnych częściowo utraciły swoje walory zabytkowe. Od kilku lat, staraniem prywatnego inwestora, remontowana jest wieża mieszkalna w Regowie.

Najwięcej zabytków nieruchomości wpisanych do wykazu Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z obszaru gminy Gaworzycy znajduje się w Gaworzycach (44 elementy, co stanowi około 25% wszystkich elementów z obszaru gminy ujętych w wykazie). Następne w kolejności, pod względem liczby znajdujących się na ich terenie ww. obiektów i obszarów, są wsie: Dalków (32), Kłobuczyn (26), Koźlice i Wierzchowice (po 14), Gostyń (9), Korytów (7), Dzików, Grabik i Śrem (po 6), Mieszków i Witanowice (po 5) oraz Kurów Wielki (4).

W tabeli 7.3.1. przedstawiono wykaz zidentyfikowanych na obszarze gminy Gaworzycy zabytków nieruchomości, ujętych w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Przy czym wykaz ten może z czasem ulegać zmianom. Pewne obiekty/obszary mogą zostać dodane do wykazu, natomiast inne wykreślone z wykazu – ze względu na zanik lub obniżenie wartości, kwalifikujących te obiekty do ochrony, a także ich rozbiórkę. Wykaz stanowi podstawę do opracowania w przyszłości gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Tabela 7.3.1. Wykaz zabytków nieruchomości położonych w granicach gminy Gaworzycy, ujętych w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków*.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Rejestr zabytków	
				Numer wpisu	Data wpisu
-	Dalków	Zespół dworski:			
1.		Dwór		A/2829/157/307/L	10.09.1960 r.
2.		Oranżeria			
3.		Budynek mieszkalny			
4.		Lodownia			
5.		Rządcówka			
6.		Chlewik			
7.		Szklarnia			
8.		Budynek gospodarczy			
9.		Magazyn zbożowy			
10.		Wiata			
11.		Magazyn			
12.		Silos			
13.		Stodoła			
14.		Wozownia - wiata			
15.		Obora			
16.		Budynek mieszkalny			
17.		Budynek mieszkalny			
18.		Wozownia			
19.		Budynek gospodarczy			
20.		Budynek mieszkalny			
21.		Budynek gospodarczy			
22.		Budynek mieszkalny			
23.		Remiza strażacka			
24.	Czworak				

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Rejestr zabytków		
				Numer wpisu	Data wpisu	
25.		Chlewik				
26.		Jałownik				
27.		Park		A/2830/565/L	05.05.1980 r.	
28.		Wieża mieszkalna		A/2847/639/L	28.02.1983 r.	
29.		Budynek mieszkalny	1			
30.		Budynek mieszkalny	7			
31.		Budynek mieszkalny	32			
32.		Układ ruralistyczny wsi				
33.		Dzików	Obora	folwark		
34.			Budynek mieszkalny	5		
35.			Budynek mieszkalno-gospodarczy	6		
36.			Budynek mieszkalny	10		
37.	Budynek mieszkalno-gospodarczy		11			
38.	Układ ruralistyczny wsi					
39.	Gaworzyce	Kościół parafialny pw. św. Barbary		A/1542/161/311/L	15.03.1961 r.	
40.		Kościół filialny (pomocniczy) pw. Matki Bożej Różańcowej		A/1548/380/342/L	02.04.1963 r.	
41.		Mauzoleum rodziny Tschammer	obok kościoła pw. św. Barbary	A/1543/642/L	05.10.1983 r.	
42.		Cmentarz parafialny parafii pw. św. Barbary	przylega do zabudowań wsi	A/1549/759/L	28.12.1987 r.	
-		Zespół pałacowy:				
43.		Pałac (obecnie m.in. Dom Kultury „Jowisz”)	Dworcowa 95	A/2878/162/312/L	15.03.1961 r.	
44.		Budynek folwarczny	Parkowa 156a	A/2880/676/368/L	18.12.1963 r.	
45.		Park przy pałacu		A/2879/566/L	05.05.1980 r.	
46.		Budynek Komendy Powiatowej Policji	Główna 16A			
47.		Budynek mieszkalny	Główna 1			
48.		Młyn	Główna 2			
49.		Budynek poczty	Główna 4			
50.		Budynek mieszkalny	Główna 6			
51.		Budynek mieszkalny	Główna 7			
52.		Budynek mieszkalny	Główna 8			
53.		Budynek mieszkalny	Główna 9			
54.		Budynek mieszkalny	Główna 15			
55.		Budynek mieszkalny	Główna 24			
56.		Budynek mieszkalny	Główna 25			
57.		Budynek mieszkalny	Główna 41			
58.		Budynek mieszkalny	Główna 50			
59.	Budynek mieszkalny	Główna 54				
60.	Budynek mieszkalny	Główna 61				
61.	Budynek mieszkalny	Główna 65				
62.	Budynek mieszkalny	Sportowa 69				
63.	Budynek mieszkalny	Okrężna 71				
64.	Budynek mieszkalny	Okrężna 72				
65.	Budynek mieszkalny	Bankowa 76				
66.	Budynek mieszkalny	Okrężna 86				
67.	Budynek mieszkalny	Okrężna 93				
68.	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Kresowa 110				
69.	Budynek mieszkalny	Kresowa 135				

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Rejestr zabytków		
				Numer wpisu	Data wpisu	
70.		Budynek mieszkalny	Kresowa 139			
71.		Budynek mieszkalny	Kresowa 151			
72.		Budynek mieszkalny	Parkowa 154			
73.		Budynek mieszkalny	Parkowa 161			
74.		Budynek mieszkalno-gospodarczy	Parkowa 169			
75.		Budynek mieszkalno-gospodarczy	Parkowa 180			
76.		Budynek mieszkalno-gospodarczy	Parkowa 183			
77.		Dworzec PKP	Dworcowa 184			
78.		Budynek mieszkalny	Krótką 189			
79.		Budynek willowy (obecnie przedszkole)	Dworcowa 191			
80.		Budynek mieszkalny	Dworcowa 194			
81.		Budynek mieszkalny	Dworcowa 197			
82.		Układ ruralistyczny wsi				
83.	Gostyń	Budynek mieszkalny	11			
84.		Budynek mieszkalny	12			
85.		Budynek mieszkalny	21			
86.		Budynek mieszkalny	23			
87.		Budynek mieszkalny	30			
-		Zespół mieszkalno-gospodarczy:	31			
88.			Budynek mieszkalny	31		
89.			Budynek gospodarczy	31		
90.			Stodoła	31		
91.			Układ ruralistyczny wsi			
-	Grabik	Zespół dworski:				
92.			Dwór			
93.			Budynek gospodarczy - obora			
94.			Szkoła			
95.			Budynek mieszkalny	5		
96.			Budynek mieszkalno-gospodarczy	15a		
97.			Układ ruralistyczny wsi			
98.	Kłobuczyn	Kościół parafialny pw. św. Jadwigi		A/2026/169/319/L	15.03.1961 r.	
99.		Cmentarz parafialny		A/2027/760/L	28.12.1987 r.	
100.		Plebania (obecnie pustostan)		A/3513/170/320/L	15.03.1961 r.	
101.		Dworzec PKP				
102.		Budynek mieszkalny	4			
103.		Budynek mieszkalny	7			
104.		Budynek mieszkalny	20			
105.		Budynek mieszkalny	21			
106.		Budynek mieszkalny	27			
107.		Budynek mieszkalny	30			
108.		Budynek mieszkalny	33			
-		Zespół mieszkalno-gospodarczy:	51			
109.			Budynek mieszkalny	51		
110.			Budynek gospodarczy	51		
111.		Budynek mieszkalny	53			
112.		Budynek mieszkalny	62			
113.		Budynek mieszkalny	73			
114.		Budynek mieszkalny	75			
115.		Budynek mieszkalny	82			
116.	Budynek mieszkalny	84				

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Rejestr zabytków		
				Numer wpisu	Data wpisu	
117.		Budynek mieszkalny	93			
118.		Budynek mieszkalny	104			
119.		Budynek mieszkalny	116			
120.		Budynek mieszkalny	119			
121.		Stodoła	124			
122.		Budynek mieszkalny	128			
123.		Układ ruralistyczny wsi				
124.	Korytów	Budynek mieszkalny	4			
-		Zespół mieszkalno-gospodarczy:	6			
125.		Budynek mieszkalno-gospodarczy	6			
126.		Stodoła	6			
127.		Budynek mieszkalno-gospodarczy	7			
-		Zespół mieszkalno-gospodarczy:	9a			
128.		Budynek mieszkalno-gospodarczy	9a			
129.		Obora	9a			
130.			Układ ruralistyczny wsi			
131.		Kozłice	Cmentarz parafialny			
132.	Budynek mieszkalno-gospodarczy		2a			
133.	Budynek mieszkalny		3			
134.	Budynek mieszkalny		4			
135.	Budynek mieszkalno-gospodarczy		16			
136.	Budynek mieszkalno-gospodarczy		19			
-	Zespół mieszkalno-gospodarczy:		20			
137.	Budynek mieszkalny		20			
138.	Budynek gospodarczy		20			
139.	Zajazd		20a			
140.	Budynek mieszkalny		25a			
141.	Budynek mieszkalny		25b			
142.	Budynek mieszkalny		33			
143.	Budynek mieszkalny		35			
144.		Układ ruralistyczny wsi				
145.	Kurów Wielki	Kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela		A/2188/174/324/L	15.03.1961 r.	
146.		Cmentarz parafialny	Przy kościele pw. św. Jana Chrzciciela	A/2189/761/L	28.12.1987 r.	
147.		Budynek mieszkalny	1			
148.		Układ ruralistyczny wsi				
149.	Mieszków	Dwór (obecnie budynek mieszkalny)	22	A/3119/701/393/L	18.12.1963 r.	
150.		Spichlerz (obecnie pustostan)	22	A/3119/701/393/L	18.12.1963 r.	
-		Zespół mieszkalno-gospodarczy:				
151.		Budynek mieszkalny (obecnie sklep?/dawny bar?)				
152.	Stodoła	obok sklepu?				
153.		Układ ruralistyczny wsi				
154.	Śrem	Pałac - ruina		A/3343/710/L	26.06.1986 r.	
155.		Park		A/3344/569/L	06.05.1980 r.	
156.		Budynek mieszkalny	4			

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Rejestr zabytków	
				Numer wpisu	Data wpisu
157.		Budynek mieszkalny	9		
158.		Budynek mieszkalny	10		
159.		Budynek mieszkalny	14		
160.	Wierzchowice	Cmentarz komunalny/parafialny			
161.		Park		A/3409/568/L	05.05.1980 r.
162.		Karczma (obecnie budynek mieszkalny)		A/3410/712/404/L	18.12.1963 r.
-		Zespół pałacowo-folwarczny:		A/3411/1065/L	09.11.1998 r.
163.		Pałac		A/3411/1065/L	09.11.1998 r.
164.		Budynek mieszkalno-gospodarczy			
165.		Stajnia z wozownią			
166.		Młyn			
167.		Stodoła I			
168.		Stodoła II			
169.		Budynek mieszkalno-gospodarczy	4a		
170.		Budynek mieszkalno-gospodarczy	7		
171.		Budynek mieszkalny	10		
172.		Budynek mieszkalny	11		
173.	Układ ruralistyczny wsi				
-	Witanowice	Zespół pałacowy:			
174.		Pałac		A/3407/711/L	26.06.1986 r.
175.		Obora			
176.		Stajnia			
177.		Park		A/3408/567/L	05.05.1980 r.
178.		Układ ruralistyczny wsi			

* w tabeli podano informację o zabytkach nieruchomości ujętych w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w tym wpisanych do rejestru zabytków.

źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu Delegatura w Legnicy; stan na luty 2017 r. Wykaz zabytków jest obecnie weryfikowany. Część obiektów wymienionych w powyższej tabeli utraciła swoje walory zabytkowe lub została poddana rozbiórce.

Wyszczególnione w powyższej tabeli cenne układy ruralistyczne wsi zasługują na objęcie ochroną w ramach stref ochrony konserwatorskiej. Mowa o tym szerzej w rozdziale 7.5. Zasady ochrony obszarów i obiektów zabytkowych ujętych w ewidencji zabytków zawarto w rozdziale nr 19 pt. „Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”.

7.4. Zabytki archeologiczne wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Wykaz stanowisk (zabytków) archeologicznych występujących na terenie gminy Gaworzyce opracowano na podstawie dokumentacji zgromadzonej w ramach ogólnopolskiej akcji pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Dotychczas na obszarze gminy Gaworzyce zidentyfikowano 158 stanowisk archeologicznych. Występują one na pięciu obszarach AZP: 67-18, 68-17, 68-18, 69-17 i 69-18. Zabytki archeologiczne zidentyfikowano dotychczas w następujących miejscowościach gminy: Gaworzyce (51 stanowisk archeologicznych), Dalków (23), Gostyń (19), Koźlice (16), Grabik (14), Kłobuczyn i Witanowice (po 10), Mieszków i Śrem (po 6) i Wierzchowice (3).

Wykaz udokumentowanych stanowisk archeologicznych z obszaru gminy Gaworzyce, wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków, przedstawiono w tabeli 7.4.1. Warto przypomnieć, że na obszarze gminy zidentyfikowano także zabytki archeologiczne, które dodatkowo objęto wpisem do rejestru zabytków. Mowa o nich w rozdziale 7.2.

Zawartość stanowisk archeologicznych, stanowiąca przedmiot ochrony, to różnego rodzaju relikty przeszłości. W ramach jednego stanowiska może występować kilka takich reliktyw. Ze względu na ich rodzaj – na obszarze gminy Gaworzyce – stwierdzono występowanie następujących funkcji obiektów archeologicznych: cmentarzisko (w tym ciałopalne i szkieletowe), grodzisko, obozowisko, osada (w tym obronna), punkt osadniczy, skarb i ślad osadnictwa. Funkcja trzech ze zidentyfikowanych na obszarze gminy zabytków archeologicznych nie jest znana.

Stanowiska typu: cmentarzisko, osada, grodzisko czy punkt osadniczy tworzą pozostałości po danym obiekcie czy zespole osadniczym. Natomiast obiekty archeologiczne typu ślad osadnictwa stanowią pozostałości po działalności człowieka, obejmując np.: fragmenty naczyń, narzędzi, pieniądze itp.

Spośród zidentyfikowanych na obszarze gminy Gaworzyce zabytków archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków, najliczniejsze są te o funkcji ślad osadnictwa (156, co stanowi prawie 55% wszystkich znalezisk) oraz punkt osadniczy (73, co stanowi około 25% wszystkich znalezisk). Ponadto na terenie gminy udokumentowano: osady (44, w tym jedna obronna), grodziska (4, w tym jedno stożkowe), cmentarzyska (4, w tym 2 ciałopalne i jedno szkieletowe), skarby (2) i obozowisko (1).

Występujące na obszarze gminy Gaworzyce stanowiska archeologiczne zakwalifikowano do trzech grup wielkości: o powierzchni do 0,01 ha, o powierzchni powyżej 0,01 ha do 0,5 ha oraz o powierzchni powyżej 0,5 ha. Ponadto w gminie Gaworzyce występują stanowiska archeologiczne archiwalne o nieokreślonej powierzchni, których lokalizacja jest znana (i wówczas określona na rysunkach Studium) lub nieznaną.

Zasady ich ochrony zawarto w rozdziale nr 19 pt. „Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”.

Tabela 7.4.1. Wykaz stanowisk archeologicznych z obszaru gminy Gaworzyce ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Lp.	Nazwa miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska (nr w miejscowości/ nr na obszarze AZP)	Funkcja	Kultura	Chronologia
1.	Dalków	68-17	1/47	osada obronna	łużycka	halsztat C-D
2.		68-17	2/48	grodzisko		wczesne średniowiecze
3.		68-17	11/49	osada ślad osadnictwa		wczesne średniowiecze pradzieje

Lp.	Nazwa miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska (nr w miejscowości/ nr na obszarze AZP)	Funkcja	Kultura	Chronologia
4.		68-17	12/50	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
5.		68-17	13/51	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				punkt osadniczy		epoka kamienia
6.		68-17	14/52*	śląd osadnictwa		neolit
7.		68-17	15/53*	śląd osadnictwa		laten
8.		68-18	1/57	punkt osadniczy		okres wpływów rzymskich
				punkt osadniczy		łużycka
9.		68-18	2/64	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza E
10.		68-18	3/65	punkt osadniczy		późne średniowiecze
11.		68-18	3/71	śląd osadnictwa		epoka kamienia
12.		68-18	4/66	punkt osadniczy		późne średniowiecze
13.		68-18	4/67	śląd osadnictwa	pomorska	późne średniowiecze
				punkt osadniczy		halsztat – laten
14.		68-18	5/58	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza E
				punkt osadniczy		pradzieje
				punkt osadniczy		pomorska
15.		68-18	5/68	śląd osadnictwa		pradzieje
16.		68-18	6/59	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich
17.	68-18	6/69	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
			punkt osadniczy		pradzieje	
18.	68-18	7/60	śląd osadnictwa		neolit?	
19.	68-18	7/70	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
			śląd osadnictwa		pradzieje	
20.	68-18	8/61	punkt osadniczy		późne średniowiecze	
			śląd osadnictwa		pradzieje	
21.	68-18	9/62	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
			śląd osadnictwa		łużycka	halsztat
22.	68-18	10/63	punkt osadniczy		późne średniowiecze	
23.	Dalków (wg AZP przypisane do m. Domaniewice)	67-18	7/78	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza E
				śląd osadnictwa	epoka kamienia	
24.	Gaworzyce	68-17	14/1	śląd osadnictwa		neolit
25.		68-17	15/2	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
26.		68-17	16/3	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje
27.		68-17	17/4	śląd osadnictwa		epoka kamienia
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
28.		68-17	18/5	śląd osadnictwa		pradzieje
				obozowisko?		późne średniowiecze
29.		68-17	19/6	śląd osadnictwa		epoka kamienia
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
30.		68-17	20/7	śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
31.		68-17	21/8	śląd osadnictwa		epoka kamienia
						pradzieje

Lp.	Nazwa miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska (nr w miejscowości/ nr na obszarze AZP)	Funkcja	Kultura	Chronologia
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
32.		68-17	22/9	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
33.		68-17	23/10	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
34.		68-17	24/11	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
35.		68-17	25/12	osada		późne średniowiecze
				osada		wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
36.		68-17	26/13	osada		wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
37.		68-17	27/14	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
38.		68-17	28/15	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
39.		68-17	29/16	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
40.		68-17	30/17	osada		wczesne średniowiecze
				osada		okres wpływów rzymskich
41.		68-17	31/18	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
42.		68-17	32/19	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa		neolit
43.		68-17	33/20	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
44.		68-17	34/21	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
45.		68-17	35/22	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
46.		68-17	36/23	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich?
47.		68-17	37/24	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
48.		68-17	38/25	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
49.		68-17	39/26	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
50.		68-17	40/27	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
51.		68-17	41/28*	osada?		neolit
52.		68-17	42/29*	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich
53.		68-17	43/30*	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
54.		68-18	1/13	osada		późne średniowiecze XIV-XV
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
55.		68-18	2/1	punkt osadniczy		pradzieje
				śląd osadnictwa	łużycka	epoka brązu III
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
56.		68-18	3/15	punkt osadniczy		laten późny - okres wpływów rzymskich
				punkt osadniczy	łużycka	nieokreślona
57.		68-18	4/2	śląd osadnictwa		laten?

Lp.	Nazwa miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska (nr w miejscowości/ nr na obszarze AZP)	Funkcja	Kultura	Chronologia
58.		68-18	5/3	punkt osadniczy		pradzieje
59.		68-18	6/14	punkt osadniczy	łużycka	nieokreślona
60.		68-18	8/4	punkt osadniczy		pradzieje
61.		68-18	9/16	osada	przeworska	młodszy okres rzymski
				osada		nowożytność XIII-XIX
62.		68-18	10/17	osada	pomorska	wczesna epoka żelaza
				osada	przeworska	młodszy okres rzymski
				osada		wczesne średniowiecze XI-XIII
				śląd osadnictwa		nowożytność XVII-XIX
63.		68-18	11/18	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza D
				osada		laten
64.		68-18	12/19	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje
65.		68-18	13/20	śląd osadnictwa		pradzieje
66.		69-17	44/1	osada		późne średniowiecze
67.		69-17	45/2	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
68.		69-17	46/3	cmentarzysko ciałopalne	łużycka	
69.		69-17	47/4*	śląd osadnictwa		epoka kamienia
70.		69-17	48/5	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze
71.		69-17	49/6	punkt osadniczy		
72.		69-17	50/7	punkt osadniczy		późne średniowiecze
73.		69-17	51/8	nieokreślona		
74.		69-17	52/9	nieokreślona		
75.		68-17	1/37	grodzisko		wczesne średniowiecze VI-VII
76.		68-17	2/38	grodzisko		wczesne średniowiecze VI-VIII
77.		68-17	3/39	osada	łużycka	epoka brązu III - halsztat
78.		68-17	4/40	osada	łużycka	epoka brązu III - halsztat
79.		68-17	5/41	osada		wczesne średniowiecze VII-VIII
				śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich
				osada	łużycka	epoka brązu III - halsztat
80.		68-17	6/42	cmentarzysko ciałopalne	łużycka	epoka brązu III - halsztat
81.	Gostyń	68-17	16/44	osada		wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich
82.		68-17	17/45*	nieokreślona		okres wpływów rzymskich
83.		68-17	18/46*	skarb		wczesne średniowiecze około X
84.		68-17	19/43	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
85.		68-18	7/35	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
86.		68-18	8/33	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
87.		68-18	9/34	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich

Lp.	Nazwa miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska (nr w miejscowości/ nr na obszarze AZP)	Funkcja	Kultura	Chronologia
88.		68-18	10/36	punkt osadniczy	pomorska	halsztat D-laten A
				śląd osadnictwa	łużycka	późne średniowiecze
89.		68-18	11/37	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje
90.		68-18	12/38	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza E
				punkt osadniczy		pradzieje
91.		68-18	13/39	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich
				punkt osadniczy		późne średniowiecze
92.		68-18	14/40	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich?
93.		68-18	15/5	śląd osadnictwa		pradzieje
94.		68-18	1/21	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				punkt osadniczy	łużycka	nieokreślona
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
95.		68-18	1/27	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		okres wpływów rzymskich
96.		68-18	2/22	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		laten - okres wpływów rzymskich?
97.		68-18	3/23	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza D-E
98.		68-18	4/24	punkt osadniczy	pomorska	halsztat/laten
99.		68-18	5/25	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		okres wpływów rzymskich
				osada	pomorska?	halsztat – laten?
100.	Grabik	68-18	6/26	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje
101.		68-18	7/6	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		Laten?
102.		68-18	8/7	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
103.		68-18	9/8	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje
104.		68-18	10/9	punkt osadniczy	łużycka	nieokreślona
105.		68-18	11/10	punkt osadniczy		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza E
				punkt osadniczy		pradzieje
106.		68-18	12/11	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
107.		68-18	13/12	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza E/F
				punkt osadniczy		pradzieje
108.		69-18	1/20	osada		późne średniowiecze
109.	Kłobuczyn	69-18	2/21	śląd osadnictwa		pradzieje
				osada		późne średniowiecze
110.		69-18	3/22	śląd osadnictwa		pradzieje

Lp.	Nazwa miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska (nr w miejscowości/ nr na obszarze AZP)	Funkcja	Kultura	Chronologia	
111.		69-18	4/23	grodzisko stożkowe?		średniowiecze?	
112.		69-18	5/24	śląd osadnictwa		pradzieje	
				osada		późne średniowiecze XIII-XIV	
113.		69-18	6/25	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze	
				osada		późne średniowiecze XIII-XIV	
114.		69-18	7/26	osada		późne średniowiecze	
				śląd osadnictwa		pradzieje	
115.		69-18	8/27	osada		pradzieje	
				osada	łużycka	nieokreślona	
116.		69-18	9/28	śląd osadnictwa		neolit?	
				śląd osadnictwa		pradzieje	
				śląd osadnictwa	przeworska	okres wpływów rzymskich	
117.		69-18	10/29	osada		neolit?	
118.		Kozłnice	69-18	1/6	śląd osadnictwa		pradzieje
119.			69-18	2/7	osada		późne średniowiecze
					śląd osadnictwa	łużycka	nieokreślona
120.			69-18	3/8	punkt osadniczy		nieokreślona
121.	69-18		4/9	śląd osadnictwa		epoka kamienia – epoka brązu II	
122.	69-18		5/10	punkt osadniczy		nieokreślona	
123.	69-18		6/11	śląd osadnictwa		pradzieje	
124.	69-18		7/12	punkt osadniczy		nieokreślona	
125.	69-18		8/14	punkt osadniczy		nieokreślona	
126.	69-18		9/15	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
				osada		późne średniowiecze	
				osada	łużycka	pradzieje	
				osada		nieokreślona	
127.	69-18		10/16	osada		neolit	
				osada	łużycka	późne średniowiecze	
128.	69-18		11/17	osada		nieokreślona	
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
129.	69-18	12/18	śląd osadnictwa		pradzieje		
130.	69-18	13/19	osada	łużycka	nieokreślona		
131.	69-18	14/37*	śląd osadnictwa		późne średniowiecze		
132.	69-18	15/38*	śląd osadnictwa		epoka kamienia		
133.	69-18	16/39*	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze		
134.	Mieszków	68-17	1/31	cmentarzysko	łużycka	epoka brązu IV	
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
135.		68-17	2/32	osada		wczesne średniowiecze	
				śląd osadnictwa		pradzieje	
				punkt osadniczy		późne średniowiecze	
136.		68-17	3/33	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze	
				osada		epoka kamienia	
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
137.		68-17	4/34	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich	
				osada		wczesne średniowiecze	
138.		68-17	5/35	śląd osadnictwa		późne średniowiecze	

Lp.	Nazwa miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska (nr w miejscowości/ nr na obszarze AZP)	Funkcja	Kultura	Chronologia
139.		68-17	6/36	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
				śląd osadnictwa		pradzieje
				śląd osadnictwa		epoka kamienia
140.	Śrem	68-18	1/128*	skarb		wczesne średniowiecze
141.		68-18	2/28	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
142.		68-18	3/29	osada	kak?	neolit
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje
143.		68-18	4/30	śląd osadnictwa		halsztat
144.		68-18	5/31	punkt osadniczy		późne średniowiecze
145.		68-18	6/32	śląd osadnictwa		pradzieje
				punkt osadniczy		późne średniowiecze
146.		Wierzchowice	68-18	14/49	cmentarzysko szkieletowe	
147.	68-18		3/123	śląd osadnictwa		neolit?151
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje
148.	Wierzchowice (wg AZP przypisane do m. Drożów)	69-18	4/30	śląd osadnictwa		okres wpływów rzymskich
				osada	przeworska	wczesne średniowiecze
149.	Witanowice	69-18	5/31	śląd osadnictwa		pradzieje
				osada		okres wpływów rzymskich
				punkt osadniczy		pradzieje
				śląd osadnictwa	łużycka	nieokreślona
150.		68-18	2/42	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje
151.		68-18	3/43	śląd osadnictwa	łużycka	halsztat C154
152.		68-18	4/44	punkt osadniczy		laten
				śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
153.	68-18	5/45	punkt osadniczy		pradzieje156	
			śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
154.	68-18	6/46	punkt osadniczy		pradzieje	
155.	68-18	7/47	osada		okres wpływów rzymskich158	
			śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze faza B	
			punkt osadniczy		okres wpływów rzymskich	
156.	68-18	8/48	punkt osadniczy		halsztat D-laten	
			śląd osadnictwa		późne średniowiecze	
157.	68-18	9/84	śląd osadnictwa		pradzieje`60	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze	
			punkt osadniczy		wczesne średniowiecze	
			punkt osadniczy		pradzieje	
				punkt osadniczy		okres wpływów rzymskich

Lp.	Nazwa miejscowości	Nr obszaru AZP	Nr stanowiska (nr w miejscowości/ nr na obszarze AZP)	Funkcja	Kultura	Chronologia
158.	Witanowice (wg AZP przypisane do m. Domanowice)	68-18	8/50	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
				punkt osadniczy		pradzieje

* stanowisko, dla którego nie określono szczegółowej lokalizacji i którego nie wskazano na rysunkach Studium;
 źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu Delegatura w Legnicy.

7.5. Strefy ochrony konserwatorskiej.

Strefę ochrony konserwatorskiej ustanawia się w celu ochrony objętych nią obiektów, zespołów czy układów przestrzennych. W zależności od charakteru tych elementów oraz stopnia ich zachowania, wyróżnia się różne strefy ochrony konserwatorskiej.

Na obszarze gminy Gaworzyce występują obszary, które z uwagi na wartościowy kulturowo charakter istniejącego zagospodarowania, wskazane byłoby objąć ochroną konserwatorską w formie następujących stref ochrony konserwatorskiej:

- „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi,
- „K” ochrony krajobrazu,
- „OW” ochrony archeologicznej.

Strefa „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi powinna obejmować historyczne układy ruralistyczne wsi, które zachowały swój charakterystyczny układ przestrzenny, wraz z zabudowaniami rozmieszczonymi w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych.

Celem ochrony strefy „U” jest zachowanie i rewaloryzacja historycznego układu ruralistycznego, w szczególności jego kompozycji przestrzennej oraz historycznej architektury. Cenne układy ruralistyczne niżej wymienionych wsi zostały ujęte w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i zasługują na objęcie ochroną w ramach strefy „U”:

- 1) Dalków;
- 2) Dzików;
- 3) Gaworzyce;
- 4) Gostyń;
- 5) Grabik;
- 6) Kłobuczyn;
- 7) Korytów;

- 8) Koźlice;
- 9) Kurów Wielki;
- 10) Mieszków;
- 11) Wierzchowice;
- 12) Witanowice.

Strefa „K” ochrony krajobrazu. Z przesłanek konserwatorskich wynika, że strefa winna chronić krajobraz kulturowy wsi (w rozumieniu art. 3 pkt 14 *ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*; Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.). Należy więc nią objąć przedpola układów przestrzennych wsi, chronionych strefą „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego. W szczególności strefą „K” należy objąć przedpola wsi widoczne z ciągów komunikacyjnych. Według przesłanek konserwatorskich, dla omawianej strefy należy określić zasady zabudowy i zagospodarowania terenu, zapobiegające realizacji inwestycji mogących negatywnie wpływać na percepcję chronionych układów ruralistycznych.

Do objęcia strefą „K” ochrony krajobrazu kwalifikuje się otoczenie miejscowości objętych ochroną w ramach strefy „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi.

Strefa „OW” ochrony archeologicznej. Ochroną archeologiczną zostały objęte niżej wymienione układy ruralistyczne wsi o wczesnej metryce historycznej. Kwalifikują się one do objęcia strefą ochrony konserwatorskiej „OW”:

- 1) Dalków;
- 2) Dzików;
- 3) Gaworzyce;
- 4) Gostyń;
- 5) Grabik;
- 6) Kłobuczyn;
- 7) Korytów;
- 8) Koźlice;
- 9) Kurów Wielki;
- 10) Mieszków;
- 11) Wierzchowice;
- 12) Witanowice.

Zasięgi układów ruralistycznych wsi ujętych w wykazie zabytków przedstawiono na obu

rysunkach Studium, w tym na rysunku „Kierunków rozwoju przestrzennego” jako strefy ochrony konserwatorskiej. Natomiast zasięg strefy „K” ochrony krajobrazu przedstawiono na rysunku Studium pt. „Kierunki rozwoju przestrzennego”. Regulacje dotyczące zasad ochrony obiektów i obszarów położonych w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej zawarto w rozdziale nr 19 pt. „Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”.

7.6. Miejsca pamięci narodowej.

Ochrona miejsc pamięci narodowej stanowi jeden z elementów ochrony dziedzictwa narodowego. Zgodnie z *ustawą z dnia 21 stycznia 1988 r. o Radzie Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa* (Dz. U. z 1988 r. Nr 2, poz. 2, z późn. zm.) działalnością związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa Narodu Polskiego, zarówno w kraju, jak i za granicą, a także bliskich Narodowi Polskiemu miejsc walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski zajmuje się Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Miejscami pamięci narodowej są w szczególności: pomniki, cmentarze i mogiły wojenne, miejsca walk narodowowyzwoleńczych, cmentarze ofiar hitlerowskiego terroru, muzea walk i martyrologii, a także izby pamięci narodowej.

Na terenie gminy Gaworzyce dotychczas nie zidentyfikowano miejsc pamięci narodowej. Znajdują się tu natomiast obiekty, np. krzyże pańszczyźniane, upamiętniające wydarzenia istotne – na przestrzeni dziejów – dla lokalnej społeczności. Ponadto w kilku miejscowościach znajdują się pomniki upamiętniające poległych w I wojnie światowej, m.in. w: Gaworzycach (obecnie obelisk z figurą Chrystusa), Mieszkowie (pozostał cokół pomnika) i Wierzchowicach (kamień upamiętniający). Na obszarze gminy zidentyfikowano również liczne płyty nagrobne oraz pozostałości po grobowcach i obeliskach, upamiętniających byłych mieszkańców gminy (przede wszystkim Niemców). Najciekawsze z nich to m.in. liczne płyty nagrobne w i przy kościele parafialnym pw. św. Jana Chrzciciela w Kurowie Wielkim oraz fragment grobowca Karoliny von Stosch, czy fragmenty dwóch obelisków, odnalezione w rezerwacie przyrody „Dalkowskie Jary” [Mietlicki T., Dolny Śląsk...].

7.7. Uwarunkowania rozwoju przestrzennego wynikające z zasobów i walorów środowiska kulturowego – podsumowanie.

1. W rejestrze zabytków z obszaru gminy Gaworzyce ujęto 27 obiektów nieruchomych (w tym 4 zabytki archeologiczne) oraz 8 obszarów. Wśród obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków dominują: kościoły, pałace i grodziska, a wśród obszarów – parki. Występowanie na obszarze gminy Gaworzyce ww. form ochrony

zabytków stwarza określone ograniczenia w działaniach dotyczących zabytkowych obiektów i obszarów oraz ich otoczenia, w tym wynikające z przepisów *ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.).

2. Na obszarze gminy Gaworzyce zidentyfikowano 178 zabytków nieruchomych (innych niż archeologiczne) ujętych w wykazie Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w tym 31 ujętych także w rejestrze zabytków). Najliczniej występują one w Gaworzycach (44, co stanowi prawie 25% wszystkich ze zidentyfikowanych zabytków). Wśród obiektów zabytkowych z obszaru gminy Gaworzyce przeważają domy mieszkalne i budynki mieszkalno-gospodarcze. Kulturowe, historyczne i architektoniczne walory elementów zabytkowych powinny być uwzględniane w przypadku modernizacji, remontów lub zmiany funkcji tych obiektów, obszarów i ich zespołów.
3. Na obszarze gminy Gaworzyce znajduje się 158 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, w tym 4 stanowiska objęte wpisem do rejestru zabytków. Zidentyfikowane zabytki archeologiczne stwarzają pewne ograniczenia we wprowadzaniu nowych sposobów zagospodarowania na terenach, na których zidentyfikowano te zabytki, w szczególności jeśli działania te wiążą się z robotami ziemnymi.
4. Ze względu na zidentyfikowane w Studium walory zabytkowe i kulturowe gminy, przewiduje się celowość wyznaczenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego następujących stref ochrony konserwatorskiej:
 - 1) „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi;
 - 2) „K” ochrony krajobrazu;
 - 3) „OW” ochrony archeologicznej.
5. Wiele ze zidentyfikowanych na obszarze gminy obiektów zabytkowych jest w złym stanie technicznym. Są one zaniedbane, nieużytkowane i pilnie wymagają prac renowacyjnych. Z drugiej strony nie brakuje dobrych przykładów renowacji obiektów zabytkowych.
6. Dotychczas na obszarze gminy nie stwierdzono występowania obiektów, które można by uznać za dobra kultury współczesnej. Nie zidentyfikowano tu także obszaru o walorach kwalifikujących go do objęcia ochroną w postaci parku kulturowego.

DZIAŁ II.
UWARUNKOWANIA SPOŁECZNO-
GOSPODARCZE

8. DEMOGRAFIA.

8.1. Sieć osadnicza.

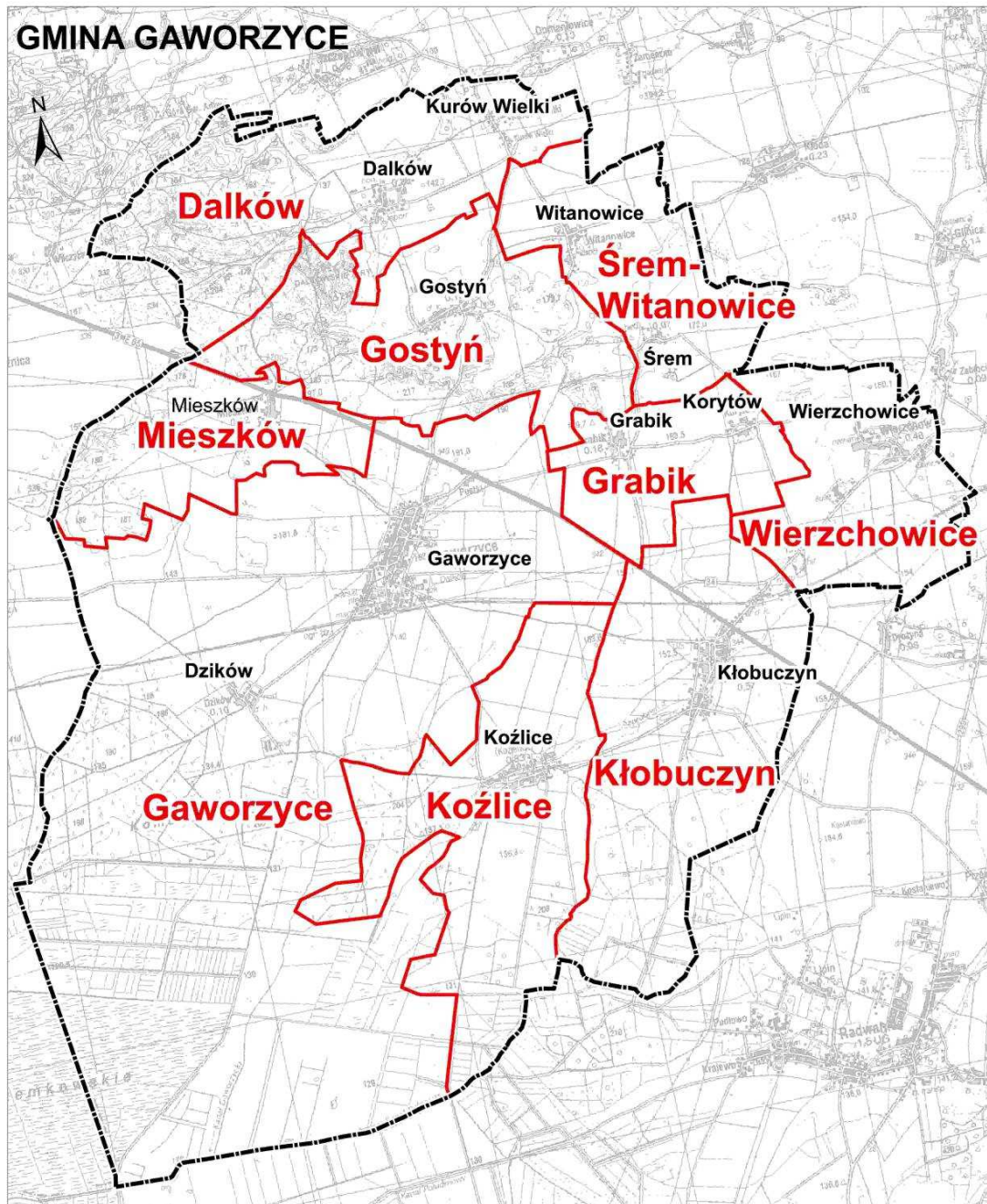
Sieć osadniczą gminy Gaworzyce tworzy 13 wsi rozlokowanych w 9 obrębach geodezyjnych.

Są to następujące obręby wiejskie:

- 1) obręb geodezyjny Dalków: wieś Dalków oraz wieś Kurów Wielki;
- 2) obręb geodezyjny Gaworzyce: wieś Gaworzyce oraz wieś Dzików;
- 3) obręb geodezyjny Gostyń: wieś Gostyń;
- 4) obręb geodezyjny Grabik: wieś Grabik oraz wieś Korytów;
- 5) obręb geodezyjny Kłobuczyn: wieś Kłobuczyn;
- 6) obręb geodezyjny Koźlice: wieś Koźlice;
- 7) obręb geodezyjny Mieszków: wieś Mieszków;
- 8) obręb geodezyjny Śrem-Witanowice: wieś Śrem oraz wieś Witanowice;
- 9) obręb geodezyjny Wierzchowice: wieś Wierzchowice.

Dla jednej ze wsi (Dalków) wyróżnia się ponadto integralną część o nazwie Regów, która położona jest na północny wschód od centrum Dalkowa.

Charakterystyczną cechą sieci osadniczej gminy Gaworzyce jest występowanie dominującej jednostki osadniczej w postaci miejscowości Gaworzyce, stanowiącej główny ośrodek administracyjny gminy. W miejscowości tej skupia się ok. 40% ogółu mieszkańców gminy. A jednocześnie obręb geodezyjny Gaworzyce (wraz z miejscowością Dzików) charakteryzuje się zbliżonym udziałem w powierzchni gminy, co powoduje że gęstość zaludnienia jest tu zbliżona do średniej gęstości zaludnienia w całej gminie (53 os/km²) – tabela 8.1.3. Wynika to z dużej powierzchni tego obrębu, który swoim zasięgiem obejmuje rozległe tereny otwarte położone w południowej części gminy. Tereny te, ze względu na swoje uwarunkowania ekofizjograficzne (duża podmokłość gruntu, rozległe kompleksy mozaiki rolno-leśnej, bogactwo flory i fauny) nie są predysponowane do zabudowy. Największa gęstość zaludnienia występuje natomiast w obrębie Wierzchowice – aż 112 os/km². Jest to jednak spowodowane stosunkowo małą powierzchnią tego obrębu geodezyjnego (447,65 ha) i jednocześnie dość dużym zaludnieniem. Najmniejsza gęstość zaludnienia występuje natomiast w Gostyniu – jedyne 19 os/km². Położenie poszczególnych obrębów geodezyjnych i miejscowości na obszarze gminy Gaworzyce przedstawiono na poniższym rysunku.

Ze względu na duże zróżnicowanie powierzchniowe obrębów geodezyjnych gminy (największy obręb – ok. 3123 ha; najmniejszy obręb – ok. 309 ha) oraz zróżnicowanie ich struktury funkcjonalnej, dane dotyczące gęstości zaludnienia w poszczególnych obrębach nie obrazują struktury sieci osadniczej gminy. Osadnictwo skupione jest głównie w centralnej i północno-wschodniej części gminy. Południowo-zachodnia część jest pozbawiona zabudowy ze względu na występowanie wspomnianych wcześniej rozległych terenów podmokłych objętych ochroną prawną w ramach użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno”.

Tabela 8.1.3. Liczba ludności zameldowanej, powierzchnia i gęstość zaludnienia w poszczególnych obrębach geodezyjnych gminy Gaworzycy – stan na 30.06.2015 r.

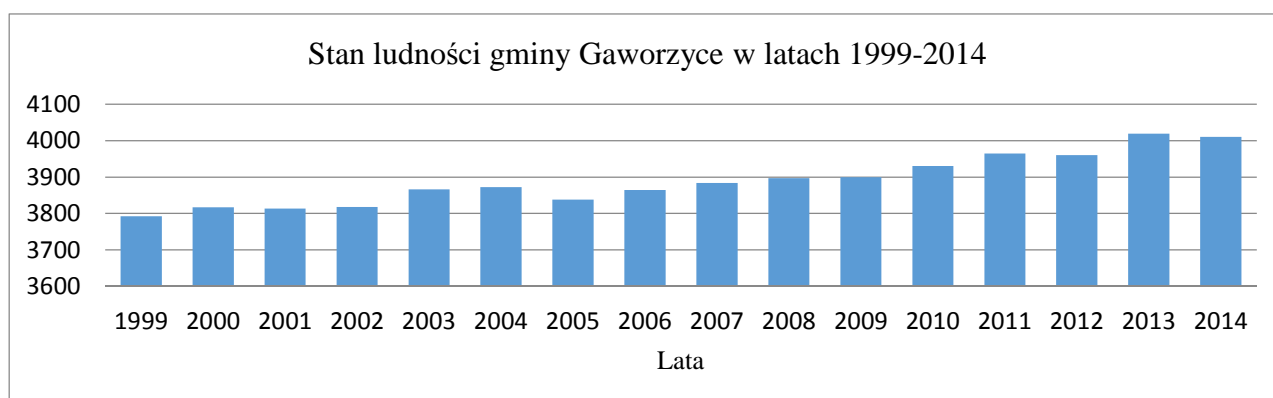
Lp.	Obręb geodezyjny gminy	Liczba ludności	Powierzchnia geodezyjna [ha]	Gęstość zaludnienia [os/km ²]
1.	Gaworzycy	1722	3123,48	55
	w tym Dzików	122		
2.	Kłobuczyn	576	844,66	68
3.	Wierzchowice	501	447,65	112
4.	Dalków	349	709,90	49
5.	Koźlice	345	756,38	46
6.	Grabik	151	309,40	49
7.	Śrem-Witanowice	133	426,80	31
8.	Gostyń	129	672,49	19
9.	Mieszków	122	380,63	32
Łącznie		4028	7671,39	53

źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Urzędu Gminy w Gaworzycach.

8.2. Dynamika rozwoju zaludnienia i cechy biologiczne populacji.

W długiej perspektywie czasu (lata 1999-2014) liczba ludności faktycznie zamieszkującej w gminie Gaworzycy, według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), wzrosła z 3792 osób do 4010. Jest to wzrost o 5,75%, czyli o 218 osób. Dla porównania w tych samych latach liczba ludności powiatu polkowickiego wzrosła o 3,91%, województwa dolnośląskiego spadła o 0,3%, a całej Polski wzrosła o 0,56%. Z uwagi na fakt, że gmina Gaworzycy sąsiaduje z województwem lubuskim, dynamikę zmian ludności porównano dodatkowo z gminą wiejską Niegosławice, której liczba ludności w analizowanym okresie zmniejszyła się o 2,58%. Systematyczny przyrost ludności gminy Gaworzycy notowany jest od 2005 roku. Od tego roku aż do roku 2014 liczba mieszkańców gminy zwiększyła się o 172 osoby, co stanowi przyrost populacji o 4,48%. Dynamikę zmian liczby ludności gminy Gaworzycy przedstawia wykres 8.2.1.

Wykres 8.2.1. Dynamika zmian liczby ludności gminy Gaworzycy w latach 1999-2014.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

W czerwcu 2015 roku liczba mieszkańców gminy Gaworzycy wynosiła 4028 osoby (według danych dotyczących liczby osób zameldowanych w poszczególnych wsiach, pochodzących z Urzędu

Gminy w Gaworzycach; tabela 8.2.1.), z czego aż 1600 osób (prawie 40% populacji gminy) zamieszkiwało wieś Gaworzycy (bez Dzikowa). Kolejne miejsca pod względem liczby ludności zajmują miejscowości: Kłobuczyn (576 osób; 14% populacji gminy) oraz Wierzchowice (501 osób; 12% populacji gminy). Największy przyrost liczby ludności w ostatnich latach obserwowano w: Dzikowie, Dalkowie, Gostyniu i Kłobuczynie. W Dzikowie i Gostyniu wzrost liczby mieszkańców nie idzie w parze z przyrostem liczby nowych obiektów mieszkalnych, co może świadczyć o skutecznym wykorzystaniu istniejącej tkanki mieszkaniowej (o czym szerzej mowa w rozdziale 9). Z kolei w Dalkowie i Kłobuczynie wzrost zaludnienia powiązany jest z rozwojem terenów osadniczych. Przyczyną tego może być dostępność terenów budowlanych, dzięki sporządzeniu dla tych miejscowości w 2010 r. planów miejscowych. Fakt ten potwierdza liczba wydanych w ostatnich latach pozwoleń na budowę domów jednorodzinnych w tych miejscowościach. Natomiast w Gaworzycach, pomimo dość intensywnego ruchu budowlanego obserwowanego w ostatnich latach, nie notuje się stałego wzrostu liczby mieszkańców. Może to świadczyć o odpływie ludności z historycznych części wsi, który nie jest bilansowany przez napływ ludności do nowo budowanych obiektów. Zanotowany w 2015 r. w miejscowości Gaworzycy przyrost liczby mieszkańców poprzedzony był stosunkowo dużymi wahaniami liczby mieszkańców. W ogólnym rozrachunku w latach 2010-2015 miejscowość ta nie zanotowała zmian ludnościowych.

Tabela 8.2.1. Liczba ludności zameldowanej w poszczególnych miejscowościach gminy w latach 2010-2015.

Lp.	Nazwa miejscowości	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Różnica liczby ludności (2010-2015)
1.	Dalków	290	295	299	306	303	306	16
2.	Dzików	112	108	102	112	119	122	10
3.	Gaworzycy	1601	1599	1586	1602	1594	1600	-1
4.	Gostyń	112	118	119	119	120	129	17
5.	Grabik	95	98	97	101	100	98	3
6.	Kłobuczyn	565	564	563	570	579	576	11
7.	Korytów	46	51	47	47	51	53	7
8.	Koźlice	349	356	353	355	344	345	-4
9.	Kurów Wielki	45	44	43	43	44	43	-2
10.	Mieszków	115	118	117	116	122	122	7
11.	Śrem	48	51	53	47	46	47	-1
12.	Wierzchowice	514	515	511	504	503	501	-13
13.	Witanowice	96	92	92	89	87	86	-10
Łącznie:		3988	4009	3982	4011	4012	4028	40

źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Urzędu Gminy w Gaworzycach.

Miejscowość Wierzchowice, pomimo tego, że stanowi trzeci pod względem liczby zaludnienia ośrodek osadniczy gminy, notuje w ostatnich latach stopniowy spadek liczby mieszkańców, pomimo stałego rozwoju infrastruktury społecznej. Może to pośrednio wynikać z nie

opracowania do tej pory planu miejscowego dla wsi Wierzchowice – a tym samym ograniczenia możliwości rozwoju przestrzennego tej miejscowości.

Dane na temat migracji ludności na terenie gminy nie pokazują żadnej stałej tendencji wzrostu lub spadku zameldowań/wymeldowań (tabela 8.2.2.). Warty uwagi jest fakt notowanej corocznie stosunkowo dużej liczby zameldowań z miast na teren gminy Gaworzyce. Jednakże z drugiej strony obserwuje się stale dość dużą liczbę wymeldowań z terenu gminy Gaworzyce do miast (choć są to wartości nieco niższe od liczby zameldowań). Może to wskazywać na dużą zależność społeczno-gospodarczą gminy Gaworzyce od większych ośrodków pracy zlokalizowanych w otoczeniu gminy, takich jak Polkowice czy Głogów. Z jednej strony mieszkańcy tych miast szukają odskoczni od miejskiego życia, przeprowadzając się na tereny wiejskie. Z drugiej zaś, osiedlają się w okolicznych miastach dających im miejsce pracy.

W latach 2008-2014 odnotowywano na terenie gminy Gaworzyce niewielki, dodatni przyrost naturalny (za wyjątkiem roku 2013, kiedy wskaźnik ten spadł do poziomu -0,8‰), z utrzymującą się tendencją spadkową. Ujemny przyrost naturalny wywiera negatywny wpływ na strukturę demograficzną, co przejawia się we wzroście liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. Gmina, w celu poprawienia tego wskaźnika, prowadzi szeroko rozumianą politykę prorodzinną.

Tabela 8.2.2. Ruch naturalny ludności oraz migracje wewnętrzne i zagraniczne.

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	średnio 2008-2014
Liczba ludności wg faktycznego miejsca zamieszkania, w tym:	3897	3900	3930	3965	3960	4019	4010	3954
mężczyźni	1945	1935	1962	1982	1980	1997	2017	1974
kobiety	1952	1965	1968	1983	1980	2022	1993	1980
Urodzenia żywe	44	58	54	32	46	38	48	46
Zgony	33	39	39	26	38	41	44	37
Przyrost naturalny	11	19	15	6	8	-3	4	9
Stopa przyrostu naturalnego [‰]	2,8	4,9	3,8	1,5	2	-0,8	1,0	2,2
Zameldowania	54	58	46	66	42	83	50	57
- z miast	32	40	29	45	26	51	36	37
- ze wsi	21	18	16	20	15	31	14	19
- z zagranicy	1	0	1	1	1	1	0	1
Wymeldowania	49	69	67	37	56	46	48	53
- do miast	25	38	34	30	38	26	37	33
- na wieś	22	31	33	7	18	20	11	20
- za granicę	2	0	0	0	0	0	0	0
Saldo migracji	5	-11	-21	29	-14	37	2	4
Saldo migracji ‰	1,3	-2,8	-5,3	7,3	-3,5	9,3	0,5	1

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Jak wynika z długofalowych prognoz demograficznych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), liczba ludności Polski oraz województwa dolnośląskiego będzie się

systematycznie zmniejszać. Dla województwa dolnośląskiego powyższa prognoza przewiduje do 2050 r. ogólny spadek populacji o 14% w stosunku do roku 2014, przy jednoczesnym wzroście populacji wiejskiej o 2,9%. Według autorów tych prognoz spadek liczby ludności ma być spowodowany zarówno przez ujemny przyrost naturalny, jak i ujemne saldo migracji (zwłaszcza zagranicznych). Natomiast dla obszarów wiejskich powiatu polkowickiego prognozuje się przyrost liczby ludności w stosunku do roku 2014 o ok. 15,15%. Kierując się tym wskaźnikiem można byłoby przewidywać, że ludność zamieszkująca gminę Gaworzyce w 2045 roku będzie przekraczać 4569 mieszkańców, a w 2050 r. 4617 mieszkańców. Ten optymistyczny scenariusz rozwoju demograficznego wiejskich obszarów powiatu polkowickiego może być jednakże nierównomierny i dotyczyć tylko niektórych wsi, a nawet gmin powiatu. Wzrost demograficzny będzie obserwowany głównie we wsiach podmiejskich, które już obecnie intensywnie rozwijają się z uwagi na bliskość miejsc pracy oraz atrakcyjne ceny gruntów budowlanych. Pozostałe wsie będą podlegały trudnym do przewidzenia przemianom, które w skrajnych przypadkach mogą zakończyć się zanikiem wsi. Należy to powiązać z obserwowanymi w ostatnich latach w Polsce, a także w szeregu innych krajów europejskich, tendencjami związanymi z wyludnianiem się obszarów wiejskich, na których negatywne zjawiska w postaci likwidowania miejsc pracy skutkują kolejnymi negatywnymi procesami związanymi z likwidowaniem obiektów usługowych i obiektów infrastruktury społecznej, a tym samym spadkiem atrakcyjności osiedleńczej wsi. Istnieje poza tym duże prawdopodobieństwo, że dane dotyczące stanu liczby mieszkańców poszczególnych wsi są przekłamane ze względu na występującą grupę ludzi, najczęściej młodych, którzy pomimo stałego zameldowania na obszarach wiejskich faktycznie zamieszkują miasta akademickie lub są w trakcie migracji zagranicznej. Efekty związane z tymi migracjami, które zostaną odzwierciedlone w spadku liczby ludności obszarów wiejskich, mogą się pojawić w najbliższej przyszłości. Tak samo procesy demograficzne związane ze spadkiem atrakcyjności miejscowości wiejskich są długotrwałe i ich efekty mogą być zauważalne dopiero za kilka, kilkanaście lat.

Obserwowany w latach 2008-2014 systematycznie zwiększający się odsetek osób w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszający się odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym sukcesywnie prowadzi do starzenia się populacji gminy (tabela 8.2.4.). Należy mieć na uwadze, iż liczna populacja osób w wieku produkcyjnym (w roku 2014 grupa ta stanowiła 64,6% mieszkańców gminy) w najbliższym czasie zasili grupę poprodukcyjną, pogarszając tym samym strukturę demograficzną gminy. Negatywne tendencje demograficzne dobrze obrazuje przedstawiony w tabeli 8.2.4. wskaźnik 2 (liczba ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym), który na przestrzeni lat 2008-2014 wzrósł o 23,5%. Tego rodzaju trendy demograficzne mogą prowadzić docelowo do zmniejszenia populacji gminy. Potwierdzają to prognozy demograficzne zawarte w

opracowaniu pt.: „Prognoza demograficzna dla gmin województwa dolnośląskiego do roku 2035” (Wrocław, 2015). Wyniki analiz przeprowadzonych w tym opracowaniu dla poszczególnych gmin przewidują dla gminy Gaworzyce przyrost liczby mieszkańców do 4091 w 2025 r., a następnie jej spadek do 3988 w 2035 r. Dane te potwierdzają, że przytaczane wcześniej optymistyczne dane demograficzne dla powiatu polkowickiego nie mogą być bezpośrednio odnoszone do poszczególnych gmin powiatu. W tabeli 8.2.3. przedstawiono prognozy demograficzne pochodzące z różnych źródeł, określające maksymalną możliwą liczbę osób zamieszkujących gminę Gaworzyce w około 30-letniej perspektywie.

Tabela 8.2.3. Prognozy demograficzne dla gminy Gaworzyce.

Źródło	Prognozowany wskaźnik zmian demograficznych	Prognozowana maksymalna liczba ludności w gminie
GUS – dane dla gmin wiejskich kraju*	przyrost o 0,22% do 2045 r.	4019
GUS – dane dla gmin wiejskich województwa dolnośląskiego*	przyrost o 3,53 % do 2045 r.	4152
GUS – dane dla gmin wiejskich powiatu polkowickiego*	przyrost o 13,93% do 2045 r.	4569
IRT – dane dla gminy Gaworzyce**	przyrost o 2,02% do 2025 r.	4091
Na podstawie trendów demograficznych obserwowanych w gminie w latach 2010-2015 (opracowanie własne)	przyrost o 7,03% do 2046 r.	4311

źródło: opracowanie własne na podstawie: *danych Głównego Urzędu Statystycznego, ** danych Instytutu Rozwoju Terytorialnego, zawartych w opracowaniu pt.: „Prognoza demograficzna dla gmin województwa dolnośląskiego do roku 2035” (Wrocław, 2015).

Obecnie populację gminy można uznać za wchodzącą w fazę dojrzałości (pod względem wieku). Ciągle jeszcze jest to jednak populacja dość młoda (21% mieszkańców jest w wieku przedprodukcyjnym). Takie cechy biologiczne pozwalają na co najmniej utrzymanie liczebności populacji na stabilnym poziomie, pod warunkiem znikomych zmian struktury ludności na skutek ruchów emigracyjnych.

Tabela 8.2.4. Zmiany struktury ludności gminy oraz wskaźniki obciążenia demograficznego.

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	zmiana 2008-2014
Przedprodukcyjna	897	868	879	864	852	843	833	-64
Produkcyjna	2488	2516	2523	2550	2536	2595	2590	102
Poprodukcyjna	512	516	528	551	572	581	587	75
Przedprodukcyjna [%]	23,0	22,3	22,4	21,8	21,5	21,0	20,8	-2,2
Produkcyjna [%]	63,8	64,5	64,2	64,3	64,0	64,6	64,6	0,8
Poprodukcyjna [%]	13,1	13,2	13,4	13,9	14,4	14,5	14,6	1,5
Wskaźnik 1 *	56,6	55,0	55,8	55,5	56,2	54,9	54,8	-1,8
Wskaźnik 2 **	57,1	59,4	60,1	63,8	67,1	68,9	70,5	13,4
Ludność ogółem według faktycznego zamieszkania	3897	3900	3930	3965	3960	4019	4010	113

źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl. Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym i poprodukcyjnym według płci, stan na 31 grudnia;

* Wskaźnik 1 – ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym;

** Wskaźnik 2 – ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym.

Pochodną obserwowanej w gminie struktury wieku jest wielkość przyrostu naturalnego. Przytaczane przez demografów przesłanki zmian tego wskaźnika w okresie najbliższych dwudziestu lat są bardzo różne. Z jednej strony podkreśla się fakt, iż w wiek rozrodczy wkracza właśnie pokolenie niżej demograficznego, przez co ilość urodzeń – ze względu na malejącą liczbę potencjalnych rodziców – będzie spadać. Drugą pesymistyczną przesłanką jest obserwowana zmiana modelu rodziny. Przewiduje się także, że wzrośnie liczba osób samotnych, które nie zdecydują się na założenie rodziny wybierając karierę, a także na fakt, iż zakładane obecnie rodziny najczęściej posiadają tylko jedno dziecko. Z drugiej strony, występuje szereg czynników pozwalających na optymistyczne prognozy demograficzne takie jak np. wzrost zamożności społeczeństwa oraz podnoszenie świadomości społecznej w kwestii pracujących matek.

Na przestrzeni lat 2002-2014 obserwuje się zmiany współczynnika feminizacji w gminie Gaworzyce (tabela 8.2.5.). W 2002 r. był on wyższy w porównaniu do średniego poziomu tego wskaźnika dla wsi w Polsce (1,01) i wynosił wówczas 1,04 (104 kobiety na 100 mężczyzn). Spadek współczynnika obserwowano w gminie Gaworzyce do roku 2005. W kolejnych latach wskaźnik feminizacji oscyluje wokół 1,00, aż w 2014 roku osiąga poziom 0,99, co oznacza mniejszą liczbę kobiet niż mężczyzn mieszkających na terenie gminy. Analiza zmian liczby osób z podziałem na grupy wiekowe oraz na płeć pozwala stwierdzić, że odnotowany w 2014 r. współczynnik feminizacji jest wynikiem dużego spadku liczby kobiet w wieku 20-29 lat. Przypuszczać można, że wyjeżdżają one z miejscowości rodzinnych w poszukiwaniu pracy. Rozwój tego zjawiska na większą skalę może wyrzucić negatywne skutki na strukturę demograficzną gminy, gdyż kobiety te prawdopodobnie będą zakładać swoje rodziny w miejscu zamieszkania. To natomiast będzie kolejnym elementem prowadzącym do starzenia się społeczeństwa zamieszkującego teren gminy. Zmiana struktury płciowej w 2014 r. była również widoczna w grupie wiekowej 0-4 lat, co świadczy o dużo niższym współczynniku urodzeń dzieci płci żeńskiej. Zjawisku temu sprzyjał również fakt, iż saldo migracji mężczyzn było w omawianym roku wyższe niż kobiet.

Tabela 8.2.5. Zmiany współczynnika feminizacji w gminie Gaworzyce w latach 2002-2014, według faktycznego miejsca zamieszkania.

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Zmiana 2002-2014
Mężczyźni	1871	1900	1920	1908	1919	1939	1945	1935	1962	1982	1980	1997	2017	146
Kobiety	1947	1966	1952	1930	1945	1945	1952	1965	1968	1983	1980	2022	1993	46
Wsp. feminizacji	1,04	1,03	1,02	1,01	1,01	1,00	1,00	1,01	1,00	1,00	1,00	1,01	0,99	-0,05

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

W ostatnich sześciu latach w gminie Gaworzyce można było zaobserwować szereg korzystnych zjawisk demograficznych. Można wśród nich wymienić napływ mieszkańców z obszarów miejskich, dodatnie średnie saldo migracji, czy, pomimo tendencji spadkowej, dodatni średni przyrost naturalny w latach 2008-2014.

Niekorzystny z punktu widzenia finansów publicznych jest wskaźnik demograficzny obrazujący strukturę populacji gminy Gaworzyce – liczba ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym zwiększa się od roku 2008 i w 2014 r. wyniosła 70 osób.

8.3. Uwarunkowania wynikające z procesów demograficznych – podsumowanie.

1. Charakterystyczną cechą struktury osiedleńczej gminy jest występowanie dużego ośrodka skupiającego znaczną część (40%) ludności gminy – wieś Gaworzyce. Innymi miejscowościami o dużej liczbie mieszkańców – choć co najmniej trzy razy mniejszym – są: Kłobuczyn oraz Wierzchowice.
2. Miejscowościami notującymi w ostatnich 5 latach największy przyrost liczby zameldowań są: Dalków, Dzików, Gostyń i Kłobuczyn. Dla dwóch z wymienionych miejscowości opracowane zostały plany miejscowe. Miejscowości Gaworzyce i Wierzchowice, pomimo dużej liczby zamieszkującej je ludności oraz rozwiniętej infrastruktury społecznej, nie notują w ostatnich latach przyrostu liczby mieszkańców.
3. Od 2012 roku notowany jest stopniowy, umiarkowany wzrost liczby ludności gminy.
4. Ludność koncentruje się w centralnej i północno-wschodniej części gminy ze względu na występujące niekorzystne dla osadnictwa uwarunkowania ekofizjograficzne w południowo-zachodniej części gminy.
5. Ze względu na niezależne od gminy procesy zachodzące w skali makro, warto okresowo przeprowadzać weryfikację trendów demograficznych i w koniecznym zakresie korygować gminne zamierzenia inwestycyjne.
6. Rozwój zaludnienia, a w ślad za tym zmiany w cechach demograficznych populacji gminy, kształtowane będą zarówno dynamiką napływu ludności z zewnątrz, jak i przyrostem naturalnym.
7. W celu wzmocnienia pozytywnych tendencji demograficznych w gminie Gaworzyce należy podejmować działania mające na celu wzrost atrakcyjności osadniczej gminy oraz prowadzenie polityki prorodzinnej, z których najważniejsze to:

- 1) tworzenie atrakcyjnych miejsc pracy;
 - 2) wzbogacanie oferty usługowej, zapewniającej wysoki standard zamieszkiwania wraz z dążeniem do koncentracji różnego typu usług w centrach wsi;
 - 3) zapewnienie zróżnicowanej i dopasowanej do potrzeb inwestorów oferty nowych terenów mieszkaniowych;
 - 4) wprowadzanie ładu przestrzennego w osadniczych częściach gminy, ochronę wartości przyrodniczych i krajobrazowych gminy, a także budowanie wizerunku gminy oraz jej promowanie jako miejsca, w którym się przyjemnie mieszka.
8. Napływ ludności będzie pochodną między innymi dostępności miejsc pracy, standardu zamieszkiwania, rozwoju mieszkalnictwa oraz rewitalizacji historycznej tkanki mieszkaniowej.
9. Strukturę płci charakteryzuje niski współczynnik feminizacji, co jest unikatowe dla terenów wiejskich.

9. MIESZKALNICTWO.

Gmina Gaworzyce w ostatnich latach opracowała wiele programów służących identyfikacji problemów przestrzennych i barier rozwojowych poszczególnych wsi oraz określeniu działań naprawczych mających na celu między innymi poprawę standardów zamieszkiwania na terenie gminy. Opracowane dla poszczególnych miejscowości gminy plany odnowy oraz strategie rozwoju zwracały uwagę na problemy związane z brakiem, bądź niedoborem infrastruktury technicznej oraz bazy sportowej, kulturalnej i rekreacyjnej w niektórych wsiach. Wskazywały także na problem występowania budynków w złym stanie technicznym, które negatywnie wpływają na percepcję przestrzeni osadniczej wsi. We współpracy z mieszkańcami poszczególnych miejscowości zostały opracowane plany zadań inwestycyjnych oraz przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną. Na terenie gminy na bieżąco prowadzone są prace nad rozbudową infrastruktury technicznej. Powstają również obiekty towarzyszące zabudowie mieszkaniowej tj. place zabaw, obiekty sportowo-rekreacyjne, świetlice. Ponadto na bieżąco doposażane i rozbudowywane są obiekty już istniejące. Działania te są wykonywane nie tylko z inicjatywy Urzędu Gminy, ale także i mieszkańców. Przykładem jest realizacja wielofunkcyjnego terenu sportowo-rekreacyjnego w Wierzchowicach. Obiekt stał się centrum rekreacji i spotkań dla społeczności lokalnej. Przedsięwzięcie zostało nagrodzone w konkursie pn.: Piękna Wieś Dolnośląska, gdzie zajęło III miejsce w kategorii *Najlepsze przedsięwzięcie odnowy wsi* [Plan Odnowy Wsi Wierzchowice].

9.1. Charakterystyka stanu istniejącego i dotychczasowego rozwoju zasobów i standardów mieszkaniowych.

Zasoby mieszkaniowe gminy Gaworzyce w 2014 r. wynosiły (według danych Głównego Urzędu Statystycznego) 1200 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 101 790 m² i 5 210 izbach (tabela 9.1.1.). Większość zasobów mieszkaniowych zlokalizowana jest w miejscowości Gaworzyce (wg danych GUS z 2002 r. było to ok. 40% ogółu zasobów mieszkaniowych; w 2015 r. wg danych ewidencyjnych było to około 40% ogółu budynków mieszkalnych). Drugą, pod względem liczności mieszkań, miejscowością gminy jest Kłobuczyn (w 2002 r. – 13% ogółu zasobów mieszkaniowych; w 2015 r. – 20% ogółu budynków mieszkalnych). W dwóch wymienionych miejscowościach mieszkalnictwo rozwija się najszybciej – między innymi ze względu na bliskość drogi krajowej nr 3 oraz dostępne tam usługi, ale pośrednio także z uwagi na funkcjonujące w obrocie prawnym plany miejscowe dla tych miejscowości. Są to też najbardziej zaludnione wsie gminy. W latach 2005-2015 w miejscowości Gaworzyce wybudowano lub przystąpiono do budowy około 70 budynków o funkcji mieszkalnej (około 50% ogółu budynków realizowanych w tych latach w gminie). Zabudowa ta w większości powstaje na wschodzie oraz na południowym wschodzie miejscowości (w bliskiej odległości od Zespołu Edukacyjnego), a w mniejszej liczbie także na

zachodzie miejscowości. Natomiast w Kłobuczynie liczba nowo budowanych budynków mieszkalnych wyniosła w analizowanym okresie około 40. Nowa zabudowa powstaje tu na obrzeżach miejscowości, głównie na zachód od centrum, ale także na południowy zachód od centrum (przy zbiorniku wodnym) oraz na wschód od centrum. W pozostałych miejscowościach gminy liczba nowo budowanych budynków w latach 2005-2015 nie przekroczyła 10.

Pewne zainteresowanie osiedlaniem się – mierzone jednak głównie przyrostem liczby mieszkańców – obserwowane jest także w Dalkowie, Dzikowie, Korytowie, Gostyniu i Mieszkowie. Wskazuje to na intensyfikację wykorzystania istniejącej tkanki mieszkaniowej – remontów oraz odnowy istniejących zabudowań. Atutem dwóch ostatnich miejscowości jest dobre skomunikowanie, dzięki położeniu w pobliżu drogi krajowej nr 3. Rozwój zabudowy mieszkaniowej w większości miejscowości jest hamowany przez brak obowiązywania planów miejscowych na tych terenach (za wyjątkiem Dalkowa, Gaworzyc i Kłobuczyna). Małym zainteresowaniem osiedleńczym, pomimo stosunkowo dużej liczby mieszkańców, cieszą się wsie Wierzchowice i Koźlice. Wieś Wierzchowice charakteryzuje się dogodnym położeniem komunikacyjnym (przy drodze powiatowej nr 1158D, dawnej drodze wojewódzkiej nr 298), względnym ładem przestrzennym oraz dużym zaangażowaniem mieszkańców w rozwój infrastruktury społecznej. Jednakże w ostatnich latach liczba ludności tej miejscowości spada, a przyrost nowej tkanki mieszkaniowej jest znikomy. W konsekwencji może to świadczyć o wzroście liczby pustostanów. Koźlice także są miejscowością z pewnym potencjałem rozwojowym – bliska lokalizacja Gaworzyc, sielski charakter wsi. Na niekorzyść tej wsi może działać peryferyjne położenie na terenie gminy Gaworzycy. Nie wykluczone, że czynnikiem hamującym rozwój zarówno Koźlic, jak i Wierzchowic jest wspomniany brak planów miejscowych dla tych miejscowości. Natomiast wsiami, w których w ostatnich latach praktycznie nie obserwuje się nowych inwestycji mieszkaniowych i jednocześnie liczba mieszkańców zmniejsza się są: Kurów Wielki, Śrem i Witanowice. We wsiach Kurów Wielki i Witanowice, w których zabudowa ukształtowana jest wzdłuż stosunkowo intensywnie uczęszczanej drogi powiatowej nr 1153D prowadzącej do Głogowa, brakuje wyodrębnionej, cichej i bezpiecznej przestrzeni publicznej, która jest ważnym czynnikiem mogącym przyciągać nowych mieszkańców.

Czynniki mające wpływ na rozwój mieszkalnictwa, takie jak infrastruktura społeczna czy komunikacja opisane są szerzej w rozdziałach 10. Infrastruktura społeczna oraz 14. Komunikacja i transport.

Tabela 9.1.1. Zasoby mieszkaniowe w gminie Gaworzycy.

Rok	1999	2006	2010	2014	Przyrost w latach 1999-2014
Liczba mieszkańców (zamieszkałych)	3792	3884	3930	4010	5,75%
Liczba mieszkań	997	1111	1176	1200	20,36%
Liczba izb	4093	4782	5081	5210	27,29%
Powierzchnia użytkowa w m ²	81330	92047	98374	101790	25,16%

źródło: Główny Urząd Statystyczny; www.stat.gov.pl.

Na terenie gminy Gaworzycy mieszkania zlokalizowane są w większości w zabudowie pochodzącej sprzed 1918 roku (38,12% mieszkań wg danych GUS z 2002 r.) oraz z lat 1918-1944 (30,79% mieszkań wg danych z 2002 r.) – tabela 9.1.2. Są to głównie mieszkania w zabudowie zagrodowej, przy czym znaczna jej część nie jest już związana z prowadzeniem gospodarstwa rolnego. Występują nieliczne przypadki mieszkań utworzonych w historycznej zabudowie folwarcznej i dworskiej. Istotny udział w zasobach mieszkaniowych gminy stanowi zabudowa z lat 1979-1988 (15,93%). W okresie tym nastąpił istotny przyrost zasobów mieszkaniowych, co wiąże się z panującym wówczas trendem budowania osiedli wielorodzinnych z tzw. wielkiej płyty. Małe osiedla wielkopłytowej zabudowy wielorodzinnej powstały wówczas w południowej części Gaworzyc (przy torach kolejowych), w Wierzchowicach (na wschód od centrum, przy drodze powiatowej nr 1158D) i w Dalkowie. Przedwojenne zabudowania wielorodzinne znajdują się ponadto w Gaworzycach i Dzikowie. Tkankę mieszkaniową wsi uzupełniają nowe budynki realizowane w ostatnich latach głównie w formie zabudowy jednorodzinnej wolnostojącej.

Tabela 9.1.2. Liczba mieszkań zamieszkałych, według okresu budowy budynku (dane na 2002 r.).

	przed 1918	1918-1944	1945-1970	1971-1978	1979-1988	1989-2002 łącznie z będącymi w budowie	razem
Dalków	29	21	1	-	2	38	91
Dzików	2	27	-	-	-	-	29
Gaworzycy	133	155	12	1	100	18	419
Gostyń	23	3	2	-	-	-	28
Grabik	22	14	3	-	-	6	45
Kłobuczyn	96	20	-	3	4	9	132
Koźlice	23	45	1	1	2	1	73
Mieszków	19	11	-	-	-	-	30
Śrem	4	10	-	1	-	-	15
Wierzchowice	17	9	13	32	55	1	127
Witanowice	22	-	9	-	-	3	34
Razem	390	315	41	37	163	76	1023
	38,12%	30,79%	4,11%	3,62%	15,93%	7,43%	100%

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

Dane na temat nowych mieszkań oddanych do użytkowania w gminie Gaworzycy (tabela 9.1.3.), pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), mówią o 64 nowych mieszkaniach

oddanych do użytkowania w latach 2006-2014 (przyrost zaledwie o 5,8% w stosunku do liczby mieszkań w 2005 r.). Wszystkie te obiekty zostały zaklasyfikowane jako budownictwo indywidualne – według GUS jest to budownictwo realizowane przez osobę fizyczną, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe, z przeznaczeniem na użytek własny inwestora i jego rodziny lub na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych jego pracowników, bądź na sprzedaż lub wynajem (w celu osiągnięcia zysku). Analizy zawarte w tabeli 9.1.3. pokazują, że na terenie gminy Gaworzyce obserwuje się umiarkowany, stopniowy przyrost liczby mieszkań. Nie jest on tak dynamiczny jak w okolicznych gminach (lub ich częściach) o charakterze wiejskim – Jerzmanowej (przyrost o 46,4% w stosunku do 2005 r.) oraz części wiejskiej gminy Polkowice (przyrost o 27,1%). Przywołane jednostki terytorialne charakteryzują się bowiem położeniem w bliskim sąsiedztwie istotnych w regionie ośrodków pracy (Jerzmanowa – przy Głogowie; obszar wiejski Polkowic – przy mieście Polkowice). Gmina Gaworzyce, poprzez położenie w oddaleniu od tych ośrodków, stała się mniej atrakcyjnym rejonem dla intensywnego rozwoju osadnictwa. Nawet położenie przy drodze krajowej nr 3 nie warunkuje istotnej poprawy atrakcyjności osadniczej.

Z rozwojem mieszkalnictwa na terenie gminy Gaworzyce wiąże się również powstawanie nowych budynków handlowo-usługowych. W latach 2005-2014 powstały 2 tego typu budynki, co oznacza, że na ok. 30 nowo wybudowanych mieszkań powstał średnio 1 budynek handlowo-usługowy.

Tabela 9.1.3. Mieszkania oddane do użytkowania w latach 2006-2014.

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Razem 2006-2014
	Gaworzyce									
Liczba mieszkań	2	4	9	2	10	10	7	13	7	64
	Jerzmanowa									
Liczba mieszkań	45	31	62	54	45	38	39	59	39	412
	Polkowice – obszar wiejski									
Liczba mieszkań	4	16	20	30	40	32	40	47	52	281

źródło: Główny Urząd Statystyczny; www.stat.gov.pl.

Narodowy Spis Powszechny z 2002 roku podaje również liczbę mieszkań niezamieszkałych, których w przywołanym roku było 66 (tabela 9.1.4.). Najwięcej z nich znajdowało się w Gaworzycach (wg danych z 2002 r. było to 17 mieszkań). Faktem jest jednak, że Gaworzyce dysponują największym zasobem mieszkaniowym, więc też liczba mieszkań niezamieszkałych może być największa. Analizując natomiast procentowy udział mieszkań niezamieszkałych w ogóle mieszkań w poszczególnych miejscowościach gminy, dochodzi się do wniosku, że największym udziałem niezamieszkałych obiektów charakteryzowały się Witanowice (23,5%), Gostyń (17,9%) i Grabik (15,6%). W Gaworzycach natomiast było to zaledwie 4,1%.

Tabela 9.1.4. Mieszkania niezamieszkałe wg danych z 2002 r.

	mieszkania niezamieszkałe		mieszkania ogółem		udział mieszkań niezamieszkałych w ogóle zasobów mieszkaniowych
	liczba	[%]	liczba	[%]	[%]
Dalków	9	13,6	91	8,9	9,9
Dzików	2	3,0	29	2,8	6,9
Gaworzyce	17	25,8	419	41,0	4,1
Gostyń	5	7,6	28	2,7	17,9
Grabik	7	10,6	45	4,5	15,6
Kłobuczyn	5	7,6	132	12,9	3,8
Koźlice	4	6,1	73	7,1	5,5
Mieszków	1	1,5	30	2,9	3,3
Śrem	-	-	15	1,5	-
Wierzchowice	8	12,1	127	12,4	6,3
Witanowice	8	12,1	34	3,3	23,5
razem	66	100,0	1023	100,0	6,5

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

Dane przekrojowe z lat 2008-2014 pokazują, że średnia powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie Gaworzyce utrzymuje na się na podobnym poziomie, notując nieznaczny wzrost (w analizowanym okresie o 1,4 m²). W ostatnich latach budowane są mieszkania o zróżnicowanej powierzchni użytkowej, nie obserwuje się istotnych trendów w tym aspekcie budownictwa. Wskaźnik przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania zwiększa się natomiast bardziej znacząco średnio w województwie dolnośląskim. W gminach wiejskich województwa dolnośląskiego w latach 2008-2014 zanotowano wzrost omawianego wskaźnika o 8,1 m². Dane liczbowe wskazują na niższe standardy powierzchniowe mieszkań w gminie Gaworzyce w porównaniu do innych wsi w powiecie polkowickim oraz województwie dolnośląskim.

Tabela 9.1.5. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w wybranych jednostkach terytorialnych [m²].

	Gmina Gaworzyce	Powiat polkowicki		Województwo dolnośląskie	
		ogółem	gminy wiejskie	ogółem	gminy wiejskie
2008 r.	83,4	69,4	-	66,8	85,2
2014 r.	84,8	72,6	87,4	72,2	93,3

źródło: Główny Urząd Statystyczny; www.stat.gov.pl.

Mieszkania w gminie Gaworzyce charakteryzuje stosunkowo wysoki wskaźnik liczby osób przypadających na jedno mieszkanie. Wskaźnik ten jest nieco niższy od średniej dla gmin wiejskich powiatu polkowickiego, jednakże zdecydowanie wyższy niż średnio w gminach wiejskich województwa dolnośląskiego (wg danych GUS na 2014 r.). Jednocześnie na terenie gminy notowany jest nieco niższy wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania przypadającej na jedną osobę, w porównaniu do mieszkań w całym województwie. Warto dodać, że wspomniany wskaźnik, zarówno w gminie Gaworzyce, jak i średnio w gminach powiatu i województwa, jest znacząco niższy od

średniej notowanej w krajach Europy Zachodniej, gdzie kształtuje się na poziomie około 40-50 m² powierzchni użytkowej na 1 osobę. Należy się spodziewać, że w długoletniej perspektywie wartość omawianego wskaźnika w gminie Gaworzyce będzie się zwiększała, zbliżając się do tendencji zachodnioeuropejskich. Może to być uwarunkowane wiejskim charakterem gminy, gdzie generalnie budowane są mieszkania o większej powierzchni użytkowej niż w gminach miejskich i gdzie obserwowane są tendencje wyludniania się centralnych części wsi. W efekcie może to skutkować rozwojem struktury osadniczej gminy, bez jednoczesnego istotnego przyrostu liczby mieszkańców.

Tabela 9.1.6. Standardy powierzchniowe mieszkań w 2008 i 2014 r.

	Gmina Gaworzyce		Powiat polkowicki				Województwo dolnośląskie			
			ogółem		gminy wiejskie		ogółem		gminy wiejskie	
	2008	2014	2008	2014	2008	2014	2008	2014	2008	2014
Liczba osób na mieszkanie	3,47	3,34	3,08	3,01	-	3,45	2,77	2,59	3,26	3,14
Liczba osób na izbę	0,80	0,77	0,80	0,77	-	0,79	0,77	0,67	0,77	0,70
Powierzchnia użytkowa na osobę (m ²)	24,06	25,38	22,56	24,15	-	25,32	24,14	27,88	26,13	29,73

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

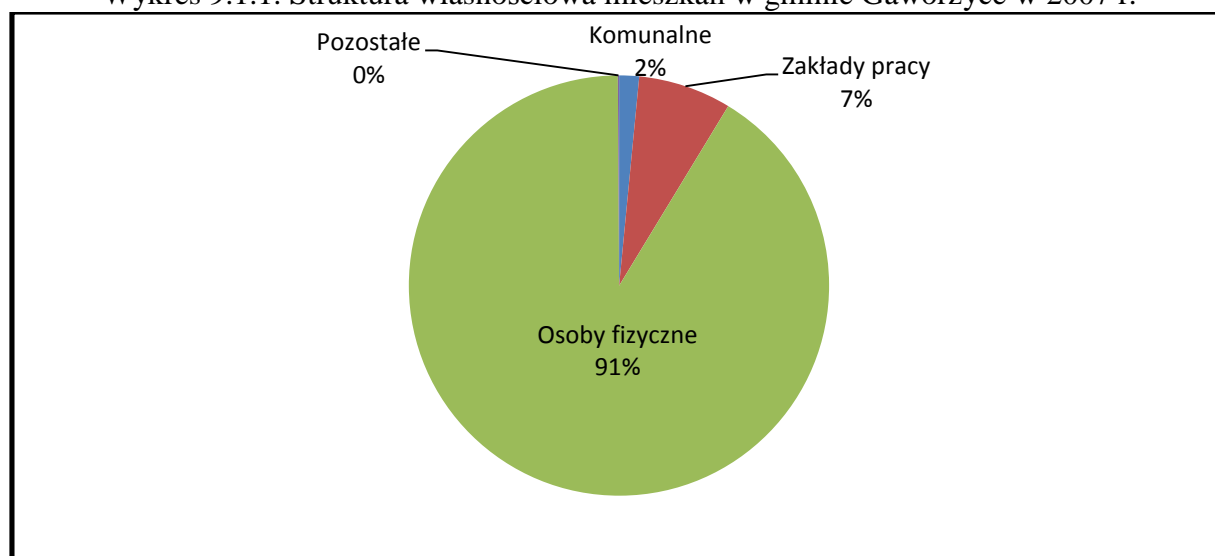
Jak wynika z powyższych danych, zasoby mieszkaniowe gminy Gaworzyce charakteryzują się stosunkowo niskimi standardami powierzchniowymi – w porównaniu do średniej dla województwa. Jednocześnie mieszkania te zamieszkuje przeciętnie większa liczba osób niż w większości analizowanych jednostek terytorialnych. Istotną różnicę notuje się zwłaszcza w porównaniu do średniej dla ogółu województwa dolnośląskiego. Pomimo mało zauważalnej tendencji wzrostowej, faktem jest, że przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie Gaworzyce zwiększa się. Ponadto obserwuje się w ostatnich latach stały spadek liczebności gospodarstwa domowego. Może mieć to związek z panującym trendem przenoszenia się rodzin miejskich na obszary wsi. Często są to rodziny z modelu 2+1, które budując dom jednorodzinny poprawiają wskaźniki standardów powierzchniowych mieszkań. Zmiana tego wskaźnika świadczy ponadto o zmianie zjawisk niegdyś typowych dla wsi, takich jak wielodzietność czy zamieszkiwanie wielopokoleniowej rodziny w jednym mieszkaniu.

W latach 1999-2014 nastąpił znaczący przyrost zasobów mieszkaniowych (o około 20% pod względem liczby mieszkań i o ok. 25% pod względem powierzchni użytkowej). W tym samym okresie przyrost liczby mieszkańców osiągnął niespełna 6%. Przy szacowaniu potrzeb rozwoju zasobów mieszkaniowych w gminie należy zwrócić uwagę na zmieniający się wskaźnik liczby mieszkań przypadających na ogólną liczbę mieszkańców gminy. Przyrost zasobów mieszkaniowych powinien być w związku z tym wyższy niż przyrost zaludnienia.

W strukturze własnościowej mieszkań gminy Gaworzyce (tabela 9.1.7 i wykres 9.1.1) zdecydowanie dominuje własność osób fizycznych – 1017 mieszkań w 2007 r. (około 91,22% wszystkich mieszkań; 93,48% izb; 94,14% łącznej powierzchni użytkowej mieszkań). Charakteryzują się one dużo większą powierzchnią użytkową od mieszkań należących do innej formy własności. Jest to różnica ok. 30 m² na mieszkanie. Pozostała część mieszkań należy do zakładów pracy bądź do gminy, jednak są to nieliczne obiekty (łącznie 97 mieszkań; 304 izby; 5226 m² powierzchni użytkowej). Na terenie gminy właściwie nie pojawiają się inne formy własności, które mają natomiast zauważalny udział w innych gminach wiejskich na Dolnym Śląsku (między innymi mieszkania spółdzielcze oraz należące do Towarzystwa Budownictwa Spółdzielczego).

Analizując zestawienie obiektów mieszkaniowych budowanych po 2007 r. można wnioskować, że struktura własnościowa zasobów mieszkaniowych w gminie Gaworzyce nie zmieniła się istotnie w ostatnich latach. Jednakże z uwagi na fakt, że w ostatnich latach budowano jedynie mieszkania indywidualne, wzmocniła się z pewnością grupa własności osób fizycznych.

Wykres 9.1.1. Struktura własnościowa mieszkań w gminie Gaworzyce w 2007 r.

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

Tabela 9.1.7. Struktura własnościowa mieszkań w gminie Gaworzyce w 2007 r.

Forma własności	Gmina Gaworzyce		Powiat polkowicki		Województwo dolnośląskie		Województwo dolnośląskie	
	Liczba	%	Liczba	%	ogółem		gminy wiejskie	
					Liczba	%	Liczba	%
<i>Liczba mieszkań</i>								
Komunalne	17	1,52	1934	9,76	170146	16,56	7794	4,93
Osoby fizyczne	1017	91,22	11535	58,24	575458	56,00	140750	88,98
Zakłady pracy	80	7,17	476	2,40	27251	2,65	7701	4,87
Spółdzielnie	0	0	5526	27,90	243887	23,74	1358	0,86
TBS	0	0	305	1,54	5970	0,58	30	0,02
Pozostałe	1	0,09	31	0,16	4824	0,47	535	0,34
Razem	1115	100,00	19807	100,00	1027536	100,00	158168	100,00

Forma własności	Gmina Gaworzyce		Powiat polkowicki		Województwo dolnośląskie		Województwo dolnośląskie	
	Liczba	%	Liczba	%	ogółem		gminy wiejskie	
					Liczba	%	Liczba	%
<i>Liczba izb</i>								
Komunalne	46	0,96	3922	5,17	450722	12,17	21129	3,18
Osoby fizyczne	4493	93,48	50447	66,48	2315179	62,50	610300	91,90
Zakłady pracy	258	5,37	1618	2,13	89441	2,41	25333	3,81
Spółdzielnie	0	0	18849	24,84	817102	22,06	4779	0,72
TBS	0	0	915	1,21	16750	0,45	76	0,01
Pozostałe	9	0,19	129	0,17	15337	0,41	2501	0,38
Razem	4806	100,00	75880	100,00	3704531	100,00	664118	100,00
<i>Powierzchnia użytkowa</i>								
Komunalne	752	0,81	75596	5,53	8111915	11,88	368671	2,76
Osoby fizyczne	87218	94,14	977109	71,51	45576892	66,78	12392130	92,82
Zakłady pracy	4474	4,83	30084	2,20	1559181	2,28	458857	3,44
Spółdzielnie	0	0	265175	19,41	12373116	18,13	74842	0,56
TBS	0	0	15456	1,13	301142	0,44	1632	0,01
Pozostałe	200	0,22	2954	0,22	335231	0,49	54096	0,41
Razem	92644	100,00	1366374	100,00	68257477	100,00	13350228	100,00

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

Tabela 9.1.8. Standard wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne.

	Gmina		Powiat polkowicki				Województwo dolnośląskie			
	Gaworzyce		Ogółem		Gminy wiejskie		Ogółem		Gminy wiejskie	
	2008	2013	2008	2013	2008	2013	2008	2013	2008	2013
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
wodociąg	96,80	97,07	98,83	99,02	-	97,98	97,83	98,51	94,99	96,48
ustęp spłukiwany	79,09	92,47	91,05	96,57	-	95,21	88,59	94,48	80,31	92,18
łazienka	86,65	89,72	91,85	94,29	-	91,44	87,02	92,19	81,96	88,55
centralne ogrzewanie	73,31	75,08	83,27	85,97	-	77,65	76,83	80,55	67,89	75,69
gaz sieciowy	28,38	39,72	60,42	63,29	-	34,62	66,18	65,41	11,97	15,78

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

Na tle układów osadniczych wsi województwa dolnośląskiego, mieszkania w gminie Gaworzyce są dobrze wyposażone w podstawowe instalacje techniczno-sanitarne – wodociąg, ustęp spłukiwany, łazienkę i centralne ogrzewanie, choć standardy są tu nieco niższe niż średnio w gminach wiejskich powiatu polkowickiego. W gminie Gaworzyce udział mieszkań wyposażonych w wodociąg był w 2013 r. równy 97,07% (wg danych GUS), w ustęp spłukiwany – 92,47%, w łazienkę – 89,71%, w centralne ogrzewanie – 75,08%. W porównaniu do innych miejscowości wiejskich (zwłaszcza województwa dolnośląskiego) gmina Gaworzyce charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem wyposażenia mieszkań w instalację gazu sieciowego – 39,72%. Gmina Gaworzyce na bieżąco podnosi standard wyposażenia mieszkań w instalacje przez budowę nowych odcinków sieci wodociągowej i kanalizacyjnej.

Na dalszy rozwój mieszkalnictwa w gminie Gaworzyce będzie miała przede wszystkim

wpływ atrakcyjność osiedleńcza gminy, rozumiana jako dostępność atrakcyjnych miejsc pracy oraz usług i terenów rekreacyjnych zapewniających wysoki standard zamieszkiwania. Ważne jest też tworzenie odpowiedniego wizerunku poszczególnych wsi, jako miejsc atrakcyjnych do zamieszkiwania. Duże znaczenie będzie miało utrzymywanie na wysokim poziomie jakości przestrzeni i dbanie o ład przestrzenny wsi, w tym urbanistyczny i architektoniczny. Istotne znaczenie będzie miało ponadto przygotowanie (w tym planistyczne) odpowiednio atrakcyjnych terenów dla zabudowy mieszkaniowej wyznaczonych m.in. w niniejszym Studium.

9.2. Uwarunkowania wynikające z rozwoju mieszkalnictwa – podsumowanie.

1. Rozwój zabudowy mieszkaniowej w wielu miejscowościach gminy Gaworzyce blokowany może być brakiem opracowanych planów miejscowych. Brak tych aktów prawa miejscowego może również powodować chaotyczny rozwój miejscowości. Szczególnie istotne może okazać się opracowanie planów miejscowych dla Wierzchowic i Koźlic, czyli miejscowości o stosunkowo dużej liczbie mieszkańców i pewnym potencjale rozwojowym.
2. W ostatnich latach obserwuje się stosunkowo duży przyrost liczby mieszkań (w porównaniu do lat poprzednich) w miejscowościach Gaworzyce i Kłobuczyn. Aby utrzymać tę tendencję w latach kolejnych trzeba zadbać o rozwój infrastruktury społecznej, technicznej oraz komunikacji na terenach wymienionych wsi, nie zapominając o tworzeniu nowych i udoskonalaniu istniejących przestrzeni publicznych. Jednocześnie należy dążyć do rewitalizacji historycznej tkanki mieszkaniowej tych wsi i ograniczenia liczby pustostanów.
3. Rozwój funkcji mieszkaniowych – przyrost zasobów mieszkaniowych i efektywne wykorzystanie istniejących zasobów – kształtowany będzie atrakcyjnością osiedleńczą gminy kształtowaną przez rozwój:
 - 1) rynku pracy, zapewniającego atrakcyjne, w tym finansowo, miejsca pracy;
 - 2) usług zapewniających wysoki standard zamieszkiwania;
 - 3) jakości przestrzeni publicznej w tym udostępnianie atrakcyjnych terenów rekreacyjnych;
 - 4) dobrego połączenia komunikacyjnego z pobliskimi miastami.
4. Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową przedstawiono w dziale IV.

10. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA.

10.1. Uwagi ogólne.

Do infrastruktury społecznej gminy Gaworzyce zalicza się usługi przede wszystkim o znaczeniu lokalnym – tych, które zaspokajają podstawowe potrzeby socjalne, oświatowe i kulturalne mieszkańców gminy. Niewiele jest natomiast usług o wyraźniejszym ponadlokalnym znaczeniu, czyli takich, z których korzystają przede wszystkim mieszkańcy innych gmin sąsiednich oraz przyjezdni (do tej grupy można przede wszystkim zaliczyć usługi turystyczne).

Niekomercyjną działalność usługową, świadczoną w zasadzie nieodpłatnie przez gminę lub państwo, zaliczono tu do tzw. „usług socjalnych”. Obejmują one takie dziedziny jak oświata powszechna, niekomercyjna służba zdrowia i opieka społeczna oraz niekomercyjna działalność kulturalna i sportowa. Pojawiają się jednak także placówki komercyjne prowadzące działalność usługową w omawianym zakresie.

Gmina Gaworzyce była stosunkowo dobrze wyposażona w obiekty usługowe infrastruktury społecznej. Po 1989 r. nastąpiło jednak zmniejszenie liczby obiektów usług publicznych. Tendencja ta – obserwowana zresztą w całym kraju – wynikała głównie ze względów ekonomicznych. Nieracjonalne było bowiem utrzymywanie szeregu starych obiektów i o niskim standardzie świadczonych usług. Zmniejszono zatem liczbę obiektów, co przełożyło się na wzrost standardu w zachowanych placówkach lub realizację nowych obiektów o podwyższonym standardzie. Wynikać to mogło też z nierentowności niektórych placówek, gdzie liczba korzystających z nich osób nie była adekwatna do kosztów jakie gmina musiała ponieść na utrzymanie takich placówek. Tego typu zmiany obserwuje się także aktualnie.

10.2. Oświata i wychowanie.

Na obszarze gminy Gaworzyce działają 2 obiekty wychowania i oświaty – publiczne przedszkole i zespół szkolno-gimnazjalny, zlokalizowane na terenie wsi Gaworzyce (tabela 10.2.1.). Do 30 czerwca 2015 r. działał dodatkowo niepubliczny punkt przedszkolny w Koźlicach, który w roku szkolnym 2014/15 przyjął 22 dzieci na 25 miejsc przedszkolnych. Jego działalność została zawieszona z powodu małej liczby chętnych na rok szkolny 2015/16. W sierpniu 2014 r. z podobnych przyczyn zamknięto punkt przedszkolny w Dalkowie.

Na terenie gminy funkcjonuje również Uniwersytet Trzeciego Wieku działający w ramach projektu pn. „Uniwersytet Trzeciego Wieku w Gminach Grębocice i Gaworzyce – część II Gmina Gaworzyce”, współfinansowanego przez Unię Europejską.

Tabela 10.2.1. Placówki oświatowe w gminie Gaworzyce.

Rodzaj placówki	Nazwa	Adres	Miejscowość	Liczba miejsc w roku 2014/2015	Liczba uczniów przyjętych w roku 2014/2015
Przedszkole	Publiczne Przedszkole Gaworzyce	Dworcowa 191	Gaworzyce	86	84
Zespół Edukacyjny	Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego	Szkolna 211	Gaworzyce	350	263
	Gimnazjum			180	114

źródło: Urząd Gminy w Gaworzycach.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) z 2014 r. wychowaniem przedszkolnym w gminie objętych było jedynie 58,1% dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat). Wskaźnik ten był dużo niższy w porównaniu do innych gmin wiejskich (tabela 10.2.2.) zarówno w powiecie polkowickim (79,7% wg danych z 2014 r.), jak i w województwie dolnośląskim (65,8%), czy w całej Polsce (69,4%). Utrzymujący się od lat stosunkowo niski odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na obszarach wiejskich może być spowodowany specyficznymi cechami społeczności wiejskiej, takimi jak praca w niesprecyzowanych godzinach (praca dorywcza, brak normowanych godzin pracy), niski poziom zamożności czy wielopokoleniowość gospodarstwa domowego. Nie bez znaczenia jest w tym kontekście także stosunkowo wysoki poziom bezrobocia. Te czynniki powodują, że zainteresowanie objęciem dzieci wychowaniem przedszkolnym jest nieduże. Z pewnością znaczenie w tej kwestii ma także lokalizacja obiektów wychowania przedszkolnego oraz godziny ich funkcjonowania. Brak dostępności tych obiektów w bliskim sąsiedztwie miejsca zamieszkania lub funkcjonowanie w ograniczonym zakresie czasowym może zniechęcać do korzystania z tej usługi. Niepubliczne placówki przedszkole funkcjonujące w ubiegłych latach w gminie Gaworzyce miały zbyt niską liczbę zgłoszeń, aby rentowne było ich utrzymywanie (sierpień 2014 r. – zamknięcie punktu przedszkolnego w Dalkowie; czerwiec 2015 r. – zamknięcie punktu przedszkolnego w Koźlicach). Zainteresowanie niepublicznymi placówkami zmalało z chwilą zniesienia dopłat unijnych do miejsca w placówce.

Tabela 10.2.2. Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym.

Jednostka terytorialna	Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym [%]						
	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.
Gmina Gaworzyce	48,7	58,6	53,0	40,2	48,8	48,2	58,1
Powiat polkowicki – gminy wiejskie	-	-	-	-	65,6	71,0	79,7
Powiat polkowicki – ogółem	56,0	64,4	62,7	70,5	71,6	73,6	79,9
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	43,2	51,5	50,1	53,8	54,8	59,6	65,8
Województwo dolnośląskie – ogółem	63,6	68,4	68,5	71,3	71,7	75,4	82,2
Polska – gminy wiejskie	45,8	51,8	52,7	57,9	58,8	63,6	69,4

źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Według danych GUS z lat 2005-2013 liczba dzieci uczęszczających do placówek

przedszkolnych w gminie podlegała fluktuacjom w przedziale od 65 do 111 (tabela 10.2.3.). Zmiany liczby dzieci uczęszczających do placówek przedszkolnych w analizowanym okresie wynikają z otwierania lub zamykania punktów przedszkolnych. W latach 2009-2010 działał punkt przedszkolny w Gaworzycach, co poskutkowało nagłym wzrostem liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. W roku 2011 obserwuje się spadek tego wskaźnika, wynikający po części z zamknięcia wyżej omówionego punktu przedszkolnego, a co za tym idzie ze zmniejszenia liczby dostępnych miejsc przedszkolnych. Znaczny wzrost liczby dzieci uczęszczających do przedszkoli zaobserwowano również w roku 2012 (wg danych GUS w 2011 r. – 72 dzieci; w 2012 r. – 109 dzieci), po otwarciu 2 niepublicznych punktów przedszkolnych w Koźlicach i Dalkowie. Oba te punkty należały do fundacji „Porozumienie Wzgórz Dalkowskich”. Jak już wspomniano wcześniej, jeden z nich został zamknięty w sierpniu 2014 r., a kolejny rok później. Otworzenie tych punktów, jak i wcześniej punktu w Gaworzycach, odpowiadało częściowo na potrzeby rynku, gdyż w latach 2009-2013 nastąpił znaczny wzrost liczby dzieci w wieku przedszkolnym. Przybyło wtedy 76 dzieci, co stanowiło 33,3% ogólnej populacji ludności w wieku od 3 do 6 lat. Z drugiej jednak strony w 2014 r. z przedszkoli odeszła duża liczba dzieci w związku z nałożonym na dzieci 6-letnie obowiązkiem szkolnym. W efekcie tego liczba dzieci wymagających objęcia wychowaniem przedszkolnym nieco zmniejszyła się. Był to drugi z czynników zamknięcia niepublicznych punktów przedszkolnych w Dalkowie i Koźlicach – nierentowne było utrzymywanie placówek dla małej liczby dzieci.

Tabela 10.2.3. Zestawienie liczby ośrodków edukacyjnych, liczby dzieci/uczniów oraz miejsc w placówkach w gminie Gaworzycy w latach 2005-2014.

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Przedszkole										
ogółem	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
oddziały	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4
miejsca	75	75	75	75	75	75	75	75	75	86
dzieci	65	75	69	75	74	73	72	71	72	84
punkty przedszkolne										
ogółem	-	-	-	0	1	1	0	2	2	1
dzieci	-	-	-	0	15	15	0	31	38	20
łącznie wszystkie placówki przedszkolne										
dzieci	65	75	69	75	89	88	72	102	110	104
dzieci w wieku 3-6 lat	179	164	150	154	152	166	179	209	228	179
szkoła podstawowa										
ogółem	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
pomieszczenia	15	15	17	17	17	18	19	19	-	-
uczniowie	301	299	293	278	274	266	259	243	240	265
gimnazjum										
ogółem	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
pomieszczenia	8	8	9	9	9	9	9	8	-	-
uczniowie	193	191	175	169	154	146	137	139	133	115

źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl; źródło: System Informacji Oświatowej. Centrum Informatyczne Edukacji, www.cie.men.gov.pl.

Na obszarze gminy, we wsi Gaworzycy, działa ponadto Zespół Edukacyjny, który składa się ze szkoły podstawowej oraz gimnazjum. Obwód szkolny obu tych placówek obejmuje 14 miejscowości – 12 z gminy Gaworzycy (z wyłączeniem Wierzchowic, które należą do obrębu szkoły podstawowej im. Komisji Edukacji Narodowej oraz gimnazjum im. Jana Pawła II w Nielubi; gmina Żukowice) oraz 2 znajdujące się poza terenem gminy (Nowy Dwór, Nowa Jabłona – gmina Niegosławice). Według danych GUS w 2014 roku do szkoły podstawowej uczęszczało 265 uczniów. Warto zwrócić uwagę, iż od 2009 r. do 2013 r. zauważalny był ciągły spadek liczby uczniów szkoły podstawowej (tabela 10.2.3.). Sytuacja zmieniła się w 2014 r. Tendencje te obserwowane są także w innych częściach kraju. Jest to spowodowane zmianami demograficznymi oraz omawianą wcześniej zmianą wieku szkolnego. Ze względu na posiadaną przez szkołę podstawową w Gaworzycach rezerwę miejsc dla uczniów, nie przewiduje się konieczności rozbudowy szkoły podstawowej w gminie Gaworzycy. Spadkowa tendencja liczby uczniów widoczna jest obecnie także w gimnazjum w Gaworzycach. W latach 2012-2014 ubyło 24 uczniów, co stanowi prawie 20% początkowej liczby uczniów. Trzeba jednak zwrócić uwagę na fakt, że powiększona w wyniku zmian systemowych grupa dzieci w szkole podstawowej zasili w przyszłości grupę uczniów uczęszczających do gimnazjum.

10.3. Kultura i rozrywka.

Gmina Gaworzycy ma bogatą historię kulturalną. Kronika z lat 70. XX wieku mówi, że na terenie gminy działał wówczas: Wiejski Dom Kultury, kino „Gwiazda”, Koło Gospodyń Wiejskich czy zespół ludowy „Gaworzanki”. Znaczne zubożenie oferty kulturalnej nastąpiło po zmianie ustroju w Polsce. Współcześnie działalność kulturalna skupia się w Gaworzycach w Domie Kultury „Jowisz”, działającym od 1991 r. Ma on swoją siedzibę (od 2010 r.) w dawnym renesansowym pałacu wyremontowanym z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. W placówce jest prowadzonych wiele zajęć kulturalnych dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Dom Kultury dysponuje salą widowiskową, sceną i wydzielonym terenem w parku gminnym. Działania propagowania kultury wspomaga na terenie gminy również sieć wiejskich świetlic zlokalizowanych we wszystkich miejscowościach. Obiekty te cały czas są modernizowane i doposażane. Często prace budowlane oraz remontowe prowadzone są ze środków pozyskanych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich współfinansowanego z budżetu Unii Europejskiej. W świetlicach tych organizowane są okazjonalne spotkania i warsztaty, natomiast regularna działalność kulturalna odbywa się w Domu Kultury „Jowisz” w Gaworzycach.

Program działalności Domu Kultury w Gaworzycach jest wynikiem konsultacji i spotkań przeprowadzonych z udziałem mieszkańców w ramach programu realizowanego przez Narodowe Centrum Kultury „Dom Kultury + Inicjatywy Lokalne 2013”. Na tych spotkaniach ustalono tematykę zajęć oraz konkursów prowadzonych na terenie gminy Gaworzycy przez Dom Kultury. Są to m. in.

zajęcia teatralne, kulinarne, ruchowe czy taneczne. Dom Kultury „Jowisz” w Gaworzycach organizuje także spektakle, koncerty, wystawy, zajęcia warsztatowe, wyjazdy dla uczestników w różnym wieku i o różnych zainteresowaniach. Oprócz tego w placówce tej działają: Klub Seniora, Zespół Góralski Czadeckich „Dawidenka”, Stowarzyszenie Miłośników Rękodzieła „Kreatywni”, grupa teatralna, wolontariat „Młodzi Jana Pawła II”. Dodatkowo Dom Kultury „Jowisz” prowadzi wiele imprez cyklicznych. Do najważniejszych z nich należą:

- 1) Gaworzycki Jarmark Kupiecki Produktów Tradycyjnych i Regionalnych, zapoczątkowany w 2013 r.;
- 2) Powiatowy Turniej Seniorów, zapoczątkowany w 2012 r.;
- 3) Festyn Integrycyjny, organizowany od 2005 r.;
- 4) Regionalny przegląd piosenki i tańca „Gaworzyce”, zapoczątkowany w 2000 r.;
- 5) Pałacowe spotkanie literackie z...

Imprezy plenerowe organizowane są zwykle w gminnym parku przypałacowym, sąsiadującym z siedzibą Domu Kultury w Gaworzycach, natomiast imprezy sportowe, w zależności od rodzaju oraz potrzeby, odbywają się na boiskach do piłki nożnej, siatkowej, koszykowej, na salach gimnastycznych lub szlakach turystycznych.

Działalność związana z kulturą przejawia się także w postaci prac różnych kół zainteresowań, jak również rozmaitych inicjatyw podejmowanych przez przedszkole, szkołę podstawową, gimnazjum, gminną bibliotekę, jej filię oraz punkty biblioteczne. Gminna Biblioteka Publiczna ma swoją siedzibę w Gaworzycach przy ulicy Szkolnej 211. Jej filia znajduje się w Kłobuczynie. Dodatkowo, w Dalkowie i Wierzchowicach, znajdują się punkty biblioteczne.

Działania kulturalne na terenie gminy Gaworzyce inicjowane są również przez mieszkańców zrzeszonych w stowarzyszeniach, takich jak Stowarzyszenie „Lepsze jutro, twórzmy dziś”, czy „Moto-Klub Gaworzyce”, które mają na celu promowanie walorów turystycznych gminy, upowszechnianie sportu i kultury fizycznej wśród dzieci i młodzieży, czy szeroko rozumianą działalność kulturalną. Zarejestrowane jest również stowarzyszenie o znaczeniu lokalnym tzn. Stowarzyszenie „Partnerska Wieś” w Dalkowie.

Reasumując, oferta kulturalna na terenie gminy Gaworzyce jest stosunkowo bogata. Funkcję kulturalną pełni przede wszystkim Dom Kultury „Jowisz”, w którym organizowane są przedsięwzięcia kierowane do mieszkańców gminy w każdym wieku. Lokalne społeczności dbają natomiast o poszerzanie oferty kulturalnej w poszczególnych miejscowościach.

10.4. Sport i rekreacja.

W gminie Gaworzyce w każdej miejscowości znajdują się obiekty sportowe i rekreacyjne o różnym stopniu wyposażenia. Infrastrukturę służącą rekreacji i wypoczynkowi tworzą przede

wszystkim boiska sportowe. Boiska wiejskie znajdują się w większości wsi, co stwarza łatwy dostęp do tego typu obiektów. Boiska znajdują się w: Dalkowie, Dzikowie, Gaworzycach, Gostyniu, Grabiku, Kłobuczynie, Korytowie, Koźlicach, Mieszkowie, Śremie oraz Wierzchowicach. Najbardziej rozbudowany kompleks boisk znajduje się w Gaworzycach przy Zespole Edukacyjnym. Kompleks składa się z: boiska do piłki nożnej, siatkowej oraz koszykowej, bieżni, siłowni zewnętrznej i sali sportowej. Na terenie wsi Wierzchowice funkcjonuje kompleks sportowo-rekreacyjny, na który składa się: boisko do piłki nożnej, szatnia sportowa, scena, płyta taneczna oraz zadaszony grill. Boisko w Kłobuczynie wyposażone jest w szatnię kontenerową oraz w mobilne ławki dla zawodników rezerwowych, a także w piłkochwyty. Na terenie Dalkowa zlokalizowane są boiska do gry w piłkę nożną i siatkową. Znajduje się tu także sala gimnastyczna.

Infrastrukturę rekreacyjną na terenie gminy Gaworzycy uzupełniają również place zabaw, które są na bieżąco doposażane. Place zabaw znajdują się w Dzikowie, Dalkowie, Gaworzycach (2 place zabaw – na terenie przedszkola oraz w parku gminnym), Kłobuczynie, Korytowie, Koźlicach, Śremie, Wierzchowicach oraz skromnie wyposażony w Mieszkowie. Gmina Gaworzycy w ramach zadania „Żyj na sportowo w Gminie Gaworzycy” wyposaża tereny rekreacyjne w siłownię zewnętrzne, które znajdują się w Dzikowie, Gaworzycach, Korytowie, Koźlicach, Śremie i Witanowicach. Zagospodarowany teren sportowo-rekreacyjny znajduje się również przy zbiorniku wodnym w Kłobuczynie, gdzie zlokalizowane jest boisko do siatkówki plażowej. Ofertę sportową uzupełnia tor motocrossowy zorganizowany na zachód od centrum Gaworzyc.

Na terenie gminy działają stowarzyszenia sportowe, wśród których jako najważniejsze należy wymienić:

- Wiejski Klub Sportowy „Amator” Wierzchowice;
- Gminny Ludowy Klub Sportowy Gaworzycy;
- Uczniowski Klub Sportowy przy Zespole Edukacyjnym w Gaworzycach;
- Ludowy Zespół Sportowy Koźlice;
- Klub Sportowy Kłobuczyn;
- Moto-Klub Gaworzycy.

Walory krajobrazowe gminy i jej okolic, wśród których przede wszystkim należy wymienić Wzgórza Dalkowskie (z rezerwatem przyrody „Dalkowskie Jary”) oraz dolinę Szprotawicy, sprzyjają rozwojowi turystyki pieszej i rowerowej. Szlaki rowerowe oraz piesze, wyznaczone na terenie gminy, zostały szczegółowo omówione w rozdziale nr 14 „Komunikacja i transport”. Atrakcjami organizowanymi przez Urząd Gminy w Gaworzycach lub inne organizacje (Dom Kultury „Jowisz”, Fundację „Porozumienie Wzgórz Dalkowskich”, Stowarzyszenie „Lepsze jutro, twórzmy dziś” czy

Moto-Klub Gaworzyce) są rajdy rowerowe, biegi przełajowe, Tydzień sportu.

Rekreacji mogłoby sprzyjać także występowanie na terenie gminy wielu parków podworskich oraz kilku niewielkich stawów. Jednak stan zagospodarowania i utrzymania zieleni w większości parków nie zachęca do korzystania z nich. Wyjątek stanowi park przypałacowy w Gaworzycach (urządzony dzięki działalności Urzędu Gminy w Gaworzycach), oraz park podworski w Dalkowie odnawiany staraniem Stowarzyszenia Miłośników Parku w Dalkowie oraz działającego w Dalkowie przedsiębiorstwa Dendrofarma.

Z istniejącej w gminie Gaworzyce infrastruktury sportowo-rekreacyjnej mogą korzystać zarówno mieszkańcy gminy, jak i przyjezdni, jednak trzeba mieć na uwadze, że obiekty znajdujące się na terenie gminy służą głównie zabezpieczeniu lokalnych potrzeb rekreacyjnych młodszych mieszkańców wsi. Wykorzystywane przez użytkowników zewnętrznych są natomiast głównie szlaki turystyczne oraz park w Dalkowie.

10.5. Przestrzenie publiczne.

Na terenie gminy Gaworzyce wyróżniamy różnego typu przestrzenie publiczne – ogólnodostępne dla mieszkańców. Najbardziej powszechnymi przestrzeniami publicznymi są tereny dróg publicznych, które jednak rzadko stanowią miejsca sprzyjające integracji społecznej. Funkcję taką mogą natomiast pełnić między innymi ogólnodostępne przestrzenie o charakterze sportowym: boiska lub kompleksy boisk sportowych, czasem uzupełnione o infrastrukturę rekreacyjną – występujące w większości wsi gminy. Funkcje integracyjne mogą także pełnić tereny rekreacyjne położone przy świetlicach wiejskich, występujące we wszystkich miejscowościach gminy.

W miejscowości Gaworzyce najbardziej charakterystyczną przestrzenią publiczną jest dobrze urządzone park gminny zlokalizowany w centrum wsi, przy zabytkowym pałacu. Dzięki funkcjonowaniu w tym pałacu Domu Kultury w Gaworzycach, park często jest wykorzystywany do organizacji imprez plenerowych – koncertów, spektakli czy spotkań mieszkańców.

O wyposażeniu miejscowości Wierzchowice w infrastrukturę sprzyjającą spotkaniom społeczności wsi zadbali sami mieszkańcy, inicjując zagospodarowanie leżącego odłogiem terenu na boisko sportowe, które zostało przy okazji wyposażone w zadaszony grill. W sąsiedztwie boiska została ponadto zlokalizowana świetlica wiejska wraz z punktem bibliotecznym. Wszystkie wymienione obiekty położone są w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, gdzie skupia się duża liczba mieszkańców miejscowości. Pewnym mankamentem tej lokalizacji jest położenie w bezpośrednim sąsiedztwie dość intensywnie użytkowanej drogi powiatowej prowadzącej w kierunku Głogowa. W Wierzchowcach znajduje się ponadto park przypałacowy, który potencjalnie mógłby stanowić przestrzeń publiczną. Jest to jednak teren będący własnością prywatną, na którym nie jest obecnie prowadzona żadna działalność. Sam park jest obecnie zaniedbany.

Podobne kroki, jak mieszkańcy Wierzchowic, poczynili mieszkańcy Dalkowa, którzy w ramach programu „Działaj lokalnie” wspomogli realizację w sąsiedztwie budynków wielorodzinnych zadaszonej wiaty wyposażonej w stoły, ławki oraz grill. Do realizacji przedsięwzięcia wykorzystali już istniejące elementy, jedynie je odnawiając. W Dalkowie znajduje się również park przypałacowy w centrum miejscowości, który co prawda nie stanowi przestrzeni publicznej (należy do prywatnego właściciela), ale potencjalnie może stanowić miejsce integracji społecznej. Park jest udostępniany zwiedzającym w ramach prowadzonej tam działalności gospodarczej: organizacja imprez plenerowych, szkółka drzew i krzewów, ścieżka edukacji ekologicznej.

W Kłobuczynie przestrzeń publiczną stanowi kompleks boisk zlokalizowany na południowym krańcu wsi oraz boisko do siatkówki plażowej przy zbiorniku retencyjnym. W samym centrum miejscowości znajduje się dodatkowo boisko do piłki koszykowej oraz plac zabaw przy budynku dawnej szkoły.

W Gostyniu przestrzeń publiczną stanowi teren gminny położony przy świetlicy wiejskiej, gdzie została ulokowana rekreacyjna altanka. Obok znajduje się również boisko do piłki koszykowej. Jednak stan techniczny oraz walory estetyczne tego miejsca nie zachęcają do korzystania z wymienionych urządzeń. Gostyń posiada również skromnie wyposażone boisko sportowe do piłki nożnej.

Dzików, dzięki prężnie działającej lokalnej społeczności, ma teren rekreacyjny wyposażony w różnorodną infrastrukturę. Znajduje się tam boisko z siedziskami oraz siłownia zewnętrzna i plac zabaw. Miejsce to zostało zagospodarowane przez mieszkańców, a dzięki działalności świetlicy cały czas organizowane są tam imprezy, które pozwalają na integrację mieszkańców wsi.

W miejscowości Korytów przestrzeń publiczną zlokalizowana jest w samym centrum miejscowości, w sąsiedztwie świetlicy. Tworzy ją teren rekreacyjny z placem zabaw, położonym w małym zagajniku przy niewielkim stawie. W miejscowości Śrem przestrzeń publiczną tworzy niewielki plac ze świetlicą wiejską oraz położony nieopodal teren sportowo-rekreacyjny z boiskiem i szatnią. Oba zespoły położone są w centralnej części wsi, przy głównej drodze.

W Koźlicach przestrzeń publiczną tworzy niewielki park z bogato wyposażoną siłownią zewnętrzną, placem zabaw oraz budynkiem świetlicy wiejskiej. Nieopodal, na peryferiach miejscowości zlokalizowane jest ponadto boisko sportowe. Potencjał rozwojowy w zakresie przestrzeni publicznej i terenów rekreacyjnych stanowią tereny zielone zlokalizowane w centrum miejscowości. Zabudowa mieszkaniowa we wsi rozwinęła się wokół terenów podmokłych, przez które przepływa rzeka Kłobka. W ten sposób w samym sercu wsi wytworzyła się wyjątkowa przestrzeń. Wykorzystanie tego terenu jako przestrzeni publicznej może być istotnie utrudnione

z uwagi na strukturę władania gruntami. Część terenów znajdujących się na tym obszarze należy do Skarbu Państwa, jednakże większość stanowi własność osób fizycznych. Niemniej jednak zagospodarowanie tego terenu w kierunku ogólnodostępnej przestrzeni rekreacyjnej zdecydowanie podniosłoby atrakcyjność wsi.

W Grabiku swoista przestrzeń publiczna wytworzyła się w centralnej części wsi, którą tworzą: droga gminna (częściowo tworząca niewielki plac), zabytkowy cmentarz oraz boisko trawiaste, które jest skromnie wyposażone w urządzenia rekreacyjne i sportowe. W Witanowicach przestrzeń publiczną stanowi teren placu zabaw.

Jak pokazują przykłady z poszczególnych miejscowości gminy, mieszkańcy szukają miejsc publicznych, które będą stanowiły miejsce spotkań i integracji. Lokalne społeczności same inicjują stworzenie takich przestrzeni. Ich brak znacznie utrudnia identyfikowanie się mieszkańców ze swoją miejscowością, a tym samym ogranicza zaangażowanie mieszkańców w budowanie dobrego wizerunku miejscowości i utrzymania w niej ładu przestrzennego. Przestrzeni publicznych z prawdziwego zdarzenia brakuje obecnie w miejscowościach Kurów Wielki i Mieszków.

10.6. Usługi zdrowia i pomocy społecznej.

W zakresie ochrony zdrowia mieszkańców gmina Gaworzycyce dysponuje jedną przychodnią – Gminny Ośrodek Zdrowia w Gaworzycach. W ramach POZ działają tam poradnie specjalistyczne, takie jak: ogólna, lekarza POZ dla dzieci oraz gabinety: pielęgniarki środowiskowo-rodzinnej, położnej środowiskowo-rodzinnej, medycyny szkolnej, zabiegowy, a także punkt szczepień. Dodatkowym udogodnieniem jest możliwość korzystania z poradni lekarskich w późnych godzinach popołudniowych oraz lokalizacja wszystkich poradni w jednym obiekcie. Mieszkańcy gminy Gaworzycyce mają także zapewnioną opiekę medyczną w postaci działających w Gaworzycach poradni prywatnych, które świadczą swoje usługi odpłatnie lub na podstawie zawartych z Narodowym Funduszem Zdrowia kontraktów. Są to głównie placówki z zakresu stomatologii. Ponadto na terenie gminy w miejscowości Gaworzycyce znajduje się apteka.

Na terenie gminy funkcjonuje także Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej.

10.7. Cmentarze i kościoły.

Na obszarze gminy Gaworzycyce funkcjonuje 6 rzymsko-katolickich obiektów sakralnych – 5 kościołów i 1 kaplica mszalna, które należą do Dekanatu Głogów – Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, Diecezji Zielonogórsko-Gorzowskiej:

- kościół pw. św. Barbary w Gaworzycach;
- kościół pw. Matki Bożej Różańcowej w Gaworzycach – kościół filialny parafii pw. św. Barbary w Gaworzycach, pierwotnie ewangelicki;

- kaplica mszalna pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Koźlicach – należąca do parafii pw. św. Barbary w Gaworzycach;
- kościół pw. św. Jadwigi w Kłobuczynie – dawniej ewangelicki;
- kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Kurowie Wielkim;
- kościół pw. św. Świętej Trójcy w Wierzchowicach – kościół filialny parafii pw. św. Jakuba Apostoła w Jakubowie.

Na obszarze gminy Gaworzycy czynnych jest 5 cmentarzy parafialnych. Cmentarz w Kurowie Wielkim zlokalizowany jest przy kościele. Nekropolia w Gaworzycach położona jest we wschodniej części wsi, nieopodal kościołów. Pozostałe cmentarze (w Wierzchowicach, Kłobuczynie i Koźlicach) położone są na obrzeżach wsi.

Na terenie gminy zlokalizowanych jest również kilka nieczynnych cmentarzy oraz terenów pocmentarnych, które funkcjonowały do 1945/1946 roku:

- Dalków – cmentarz ponemiecki, położony pośród gruntów rolnych na południowy wschód od centrum wsi;
- Grabik – położony w centralnej części wsi; do dziś zachowały się pojedyncze nagrobki oraz kamienno-ceglany mur obwodowy; dawniej znajdował się tu także kościół, a jego ostatnim fragmentem była zrujnowana, drewniana dzwonnica, którą rozebrano w 2008 r.;
- Gostyń – położony przy drodze na północny wschód od centrum wsi;
- Korytów – położony na wschód od centrum wsi;
- Mieszków – położony w pobliżu drogi krajowej na północny zachód od centrum wsi;
- Śrem – położony pośród gruntów rolnych na południe od centrum wsi;
- Witanowice – cmentarz ponemiecki, z pozostałościami grobowców i nagrobków, położony na południowy wschód od centrum wsi.

Warto dodać, że obecne cmentarze w Gaworzycach i Koźlicach założono w pobliżu historycznych cmentarzy działających przed rokiem 1945/1946. Ponadto w Gaworzycach, w sąsiedztwie kościoła pw. św. Barbary, znajduje się kaplica grobowa – mauzoleum rodziny von Tschammer, zbudowane pod koniec XVIII wieku.

Rezerwy terenowe pod nowe nekropolie znajdują się w 4 miejscowościach: w Kurowie Wielkim, Wierzchowicach, Kłobuczynie i Gaworzycach. Rezerwa terenowa w Kurowie Wielkim (w bliskim sąsiedztwie lokalizacji obecnego cmentarza), ma być wykorzystana po wypełnieniu miejsca na cmentarzu przykościelnym. Natomiast w Wierzchowicach i Kłobuczynie pod rozbudowę przewidziane są obecne cmentarze. Zasięg rozbudowy cmentarza w Wierzchowicach określony został w wydanej w 2010 r. decyzji o warunkach lokalizacji inwestycji celu publicznego, natomiast

cmentarza w Kłobuczynie w obowiązującym planie miejscowym. Trzeba jednak zwrócić uwagę na fakt, że działki, na których wyznaczono rezerwę terenową cmentarzy w Wierzchowicach i Kłobuczynie nie są własnością gminy, więc faktyczna realizacja rozbudowy może być utrudniona. W Gaworzycach rezerwę terenową dla cmentarza stanowi grunty rolne położony w sąsiedztwie obecnego cmentarza (na tej samej działce), należący do parafii.

10.8. Urzędy i instytucje publiczne.

Na terenie gminy Gaworzyce funkcjonują następujące urzędy i instytucje publiczne:

- 1) Urząd Gminy w Gaworzycach;
- 2) Urząd Stanu Cywilnego;
- 3) Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach;
- 4) Urząd Pocztowy;
- 5) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej;
- 6) Gminny Punkt Konsultacyjny Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Uzależnień.

Wszystkie wymienione wyżej urzędy i instytucje publiczne znajdują się na terenie wsi Gaworzyce.

Ponadto na terenie gminy działają następujące jednostki, które dbają o bezpieczeństwo mieszkańców:

- 1) Komenda Powiatowa Policji w Polkowicach Rewir Dzielnicowych w Gaworzycach;
- 2) 3 jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej (Gaworzyce, Koźlice, Kłobuczyn).

10.9. Miejscowości najlepiej wyposażone w elementy infrastruktury społecznej.

O atrakcyjności osadniczej miejscowości świadczy w znacznej mierze dostępność obiektów i instytucji infrastruktury społecznej. W tabeli 10.9.1. przedstawiono zakres wyposażenia poszczególnych miejscowości w istotne, z punktu widzenia ich atrakcyjności, elementy infrastruktury społecznej. Najlepiej rozwiniętą w tym zakresie miejscowością jest oczywiście wieś Gaworzyce, w której koncentruje się życie administracyjne, kulturalne i sportowe. Inne miejscowości położone wokół Gaworzyc pełnią jedynie rolę ośrodków zaspokajających podstawowe potrzeby socjalne, kulturalne i sportowe mieszkańców poszczególnych wsi. Wśród tych miejscowości najlepiej wyposażonymi miejscowościami – co idzie w parze ze stosunkowo dużym ich zaludnieniem – są Wierzchowice, Koźlice i Kłobuczyn. Świetlice wiejskie znajdują się w każdej miejscowości, a boiska sportowe w większości miejscowości gminnych.

Na rzecz zrównoważonego rozwoju gminy oraz ochrony środowiska działa stowarzyszenie „Nasza Gmina Gaworzyce”.

Tabela 10.9.1. Występowanie obiektów infrastruktury społecznej oraz lokalnych stowarzyszeń w poszczególnych miejscowościach gminy.

Nazwa miejscowości	Szkoła podstawowa	Przedszkole/ punkt przedszkolny	Kościół/ kaplica	Czynny cmentarz	Boisko sportowe	Świetlica gminna	Ośrodek kultury	Biblioteka lub filia biblioteki	Lokalne zrzeszenie ludności
Dzików					+	+			
Dalków					+	+		+	+
Gaworzyce	+	+	+	+	+		+	+	+
Gostyń					+	+			
Grabik					+	+			
Kłobuczyn			+	+	+	+		+	+
Korytów					+	+			
Koźlice			+	+	+	+			
Kurów Wielki			+	+		+			
Mieszków					+	+			
Śrem					+	+			
Witanowice						+			
Wierzchowice			+	+	+	+		+	

źródło: opracowanie własne.

10.10. Uwarunkowania rozwoju przestrzennego wynikające ze stanu infrastruktury społecznej i czynników jej rozwoju – podsumowanie.

1. Zgodnie z tendencją występującą w kraju od ponad 20 lat, gęsta niegdyś sieć placówek usług niekomercyjnych (korzystna z punktu widzenia dostępności) uległa znacznemu przereźdzeniu. Istotnie podniósł się natomiast standard tych obiektów i świadczonych usług.
2. Dla polepszenia warunków rozwojowych gminy, dalszy rozwój infrastruktury społecznej winien wiązać się głównie z podnoszeniem standardu istniejących obiektów i tworzeniu na ich bazie wielofunkcyjnych ośrodków usługowych. Niezbędna jest racjonalizacja wykorzystania istniejącej infrastruktury społecznej dla zwiększenia jej efektywności. Ten kierunek odnowy wsi powinien skutkować podniesieniem jakości życia mieszkańców gminy i zmniejszeniem odpływu ludności. Z drugiej strony ma służyć wyeliminowaniu wysokich kosztów utrzymania dużej liczby obiektów komunalnych.
3. Liczbę placówek oświaty w gminie można ocenić jako wystarczającą z punktu widzenia oferowanych miejsc. Niski odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym może być podyktowany stopniem dostępności tej usługi rozumianej jako położenie w pobliżu miejsca zamieszkania oraz cena usługi. Przepuszczalnie zwiększenie liczby placówek przedszkolnych w gminie (wraz z ich właściwym rozlokowaniem) spowodowałoby wzrost liczby dzieci uczęszczających do tego typu placówek. Z jednej strony zwiększyłyby to standard życia w gminie, z drugiej natomiast mogłyby generować wysokie koszty utrzymania obiektów.

4. Oferta kulturalna jest stosunkowo bogata i skupia się w Domu Kultury „Jowisz”. Warto rozważyć prowadzenie regularnych zajęć również w świetlicach wiejskich.
5. Gmina posiada dobrze rozbudowaną infrastrukturę służącą sportowi i rekreacji. Obiekty sportowo-rekreacyjne są rozmieszczone w każdej miejscowości, choć czasem są to obiekty o niskim standardzie jakości.
6. Duży potencjał stanowi zainteresowanie mieszkańców gminy oraz najbliższych okolic imprezami sportowymi, kulturalnymi i rozrywkowymi organizowanymi na terenie gminy Gaworzyce.
7. Gmina posiada wyjątkowo aktywnie działające społeczeństwo, z głęboko zakorzenionymi tradycjami regionalnymi oraz chęcią rozwoju i wprowadzania innowacji. Świadczy o tym stosunkowo duża liczba organizacji pozarządowych i stowarzyszeń propagujących działalność sportową, kulturalną i ludową, a także aktywny udział w organizowanych imprezach.
8. Należy dążyć do wyznaczania nowych oraz uatrakcyjniania istniejących przestrzeni publicznych jako elementów podnoszących jakość życia na wsi.
9. Należy dążyć do koncentracji usług w centralnych częściach wsi, co zwiększy szanse ich zachowania i poprawi komfort życia na wsi.
10. Na terenie gminy zidentyfikowano 4 potencjalne rezerwy terenowe pod rozbudowę cmentarzy. Niestety dwie z rezerw (Kłobuczyn i Wierzchowice) stanowią własność Skarbu Państwa/osób fizycznych, wobec czego realizacja przyszłościowych inwestycji w tych lokalizacjach może być utrudniona.

11. BAZA EKONOMICZNA GMINY.

11.1. Ogólna sytuacja ekonomiczna gminy.

W podziale Polski na jednostki statystyczne NUTS (Nomenklatura Jednostek Terytorialnych dla Celów Statystycznych) wyróżniono pięć poziomów. Według tego podziału gmina Gaworzycy (poziom 5) należy do: powiatu polkowickiego (poziom 4), podregionu legnicko-głogowskiego (poziom 3), województwa dolnośląskiego (poziom 2) i regionu południowo-zachodniego (poziom 1). Charakterystyczną cechą podregionu legnicko-głogowskiego są najwyższe w województwie dolnośląskim, oprócz miasta Wrocławia, wartości wskaźników obrazujących zarówno siłę lokalnej gospodarki, jak i zamożność społeczeństwa (tabela 11.1.1). Niestety, ze względu na jedynie bliskość zakładów górniczych, a nie ich położenie na terenie gminy Gaworzycy, wskaźniki te w odniesieniu do gminy Gaworzycy są na poziomie przeciętnym, a często nawet niższym od przeciętnego dla regionu. Gmina Gaworzycy charakteryzuje się wyjątkowo niskim udziałem dochodów własnych w całkowitej wartości wszystkich dochodów (34,81% wg danych z 2014 r.), a dochód budżetu gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca jest niższy o ponad 2,5 tys. zł w porównaniu z powiatem polkowickim. Jednocześnie dochody budżetu gminy z podatku CIT (podatku dochodowego od osób prawnych) są znikome i stanowią zaledwie 0,01% ogółu dochodów. Wynika to z małej liczby dużych przedsiębiorstw zarejestrowanych na terenie gminy Gaworzycy, które generowałyby istotne dochody do budżetu gminy. Sytuację tą mogłoby poprawić utworzenie na terenie gminy Gaworzycy specjalnej strefy ekonomicznej.

Tabela 11.1.1. Wybrane wskaźniki makroekonomiczne w wybranych jednostkach terytorialnych.

	Produkt krajowy brutto na mieszkańca [zł]	Dochody budżetów gmin na mieszkańca [zł]	Udział dochodów własnych w ogóle dochodów [%]	Udział dochodów z podatku PIT w ogóle dochodów [%]	Udział dochodów z podatku CIT w ogóle dochodów [%]	Podmioty gospodarcze wg REGON na 1000 mieszkańców	Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw na 1 mieszkańca LzH	Stopa bezrobocia [%]	Średnie miesięczne wynagrodzenie brutto
	2012	2014	2014	2014	2014	2014	2013	2014	2014
Polska	41934	3970,71	55,37	19,73	1,39	107	3 453,2	11,5	4003,99
Województwo dolnośląskie	47440	4023,30	63,50	20,23	1,73	121	4 710,8	10,6	4042,86
Podregion jeleniogórski	35678	3650,55	56,61	16,33	0,76	112	2 513,1	14,3	3392,52
Podregion legn-głogowski	71313	4156,74	63,88	20,05	3,34	97	9 166,7	11,1	4796,21
Podregion wałbrzyski	30619	3370,04	55,00	17,17	0,76	110	2 760,3	17,0	3536,76
Podregion wrocławski	40882	3332,94	60,37	19,46	1,10	102	4 659,2	10,2	3576,33
Podregion miasto Wrocław	65103	5587,61	74,53	25,03	2,43	174	5 657,8	4,3	4337,99
Powiat polkowicki	-	6067,86	75,85	13,64	7,47	73	30 200,7	7,9	4292,91
Gmina Gaworzycy	-	3421,06	34,81	15,03	0,01	71	-	-	-

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

11.2. Bezrobocie.

Analiza zmian struktury bezrobocia w wybranych jednostkach terytorialnych pokazuje, że w latach 2004-2009 pojawił się znaczny spadek liczby ludności zarejestrowanej jako osoby bezrobotne. Zmiana ta mogła mieć związek z dużą liczbą miejsc pracy powstałych po 2004 r., na co wpływ mogło mieć wstąpienie Polski do Unii Europejskiej, która swoimi programami do dziś wspiera walkę z bezrobociem oraz pomaga rozwijać rynek pracy. Według danych Powiatowego Urzędu Pracy w Polkowicach w grudniu 2014 r. były zarejestrowane 243 osoby pozostające bez pracy na terenie gminy Gaworzyce. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych stanowiła wówczas 9,4% ogółu ludności w wieku produkcyjnym. Wśród osób pozostających bez pracy w gminie Gaworzyce w grudniu 2014 r., udział mężczyzn i kobiet był na podobnym poziomie. Wynika z tego, że lokalizacja w bliskiej odległości od gminy zakładów przemysłowych, w których preferowanymi pracownikami są mężczyźni, nie wpływa istotnie na strukturę bezrobocia wg płci w gminie. Innym, bardziej optymistycznym aspektem tego zjawiska, może być fakt, że kobiety zamieszkujące teren gminy Gaworzyce, korzystając z dedykowanych im programów unijnych, utrzymują się na rynku pracy.

Tabela 11.2.1. Bezrobocie w wybranych jednostkach terytorialnych.

	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych			Udział zarejestrowanych bezrobotnych w ogóle ludności w wieku produkcyjnym [%]			Udział kobiet w ogóle zarejestrowanych bezrobotnych [%]		
	2004	2009	2014	2004	2009	2014	2004	2009	2014
Polska	2999601	1892680	1825180	12,4	7,7	7,5	52,29	51,06	51,48
Województwo dolnośląskie	257129	146260	121562	13,6	7,7	6,6	52,40	50,81	51,43
Powiat polkowicki	5608	3199	2939	14,3	7,9	7,2	59,13	57,08	57,03
Gmina Niegosławice	696	414	366	24,4	15,7	12,6	54,31	54,31	58,74
Gmina Grębocice	629	280	301	19,4	8,8	8,9	59,14	59,14	57,14
Gmina Radwanice	489	171	224	17,3	7,6	7,3	55,62	55,62	50,00
Gmina Gaworzyce	444	213	243	18,5	10,3	9,4	58,78	58,78	50,21

źródło: opracowane na podstawie danych z Powiatowego Urzędu Pracy w Polkowicach i Głównego Urzędu Statystycznego.

11.3. Struktura branżowa gospodarki gminy.

W roku 2014 w gminie Gaworzyce zarejestrowane były 284 podmioty gospodarcze (według GUS), z czego tylko 11 należało do podmiotów sektora publicznego. Na 1000 mieszkańców gminy przypadało wtedy prawie 71 podmiotów gospodarki narodowej, przy czym 68,1 należała do sektora prywatnego. Wskaźnik ten dla gminy Gaworzyce w omawianym roku jest znacznie niższy od tego samego wskaźnika zanotowanego dla innych analizowanych jednostek terytorialnych (tabela 11.3.1.), w tym dla Polski, województwa dolnośląskiego i podregionów województwa. Jest to charakterystyczne dla obszarów o profilu przemysłowym. Wynika to z funkcjonowania w regionie dużych zakładów produkcyjnych zatrudniających zwykle znacznie więcej pracowników, niż firmy

usługowe. I chociaż zakłady te nie są zlokalizowane na terenie gminy Gaworzyce, to ich występowanie w sąsiednich gminach istotnie wpływa na strukturę gospodarczą gminy Gaworzyce. Niski wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych obserwowany jest także w całym podregionie legnicko-głogowskim. Większość dużych przedsiębiorstw związanych z Legnicko-Głogowskim Okręgiem Miedziowym znajduje się w największych miastach omawianego podregionu: Legnicy, Lubinie, Polkowicach i Głogowie. Co warto podkreślić, ich działalność ma wpływ na cały podregion (m.in. miejsca pracy i podatki).

Specyfikę struktury gospodarczej regionu legnicko-głogowskiego, w tym gminy Gaworzyce, obrazują także wskaźniki pokazujące liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Ten rodzaj podmiotów gospodarki narodowej jest tu dominujący; w gminie Gaworzyce w 2014 r. około 75% podmiotów gospodarczych sektora prywatnego prowadzonych było przez osoby fizyczne. Potwierdza to fakt dużego udziału mikro i małych przedsiębiorstw w strukturze gospodarczej gminy. Duży kontrast w tym zakresie widoczny jest w porównaniu do miasta Wrocławia, w którym skupia się duża liczba większych korporacji. Udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w ogóle sektora prywatnego wynosi tam nieco ponad 65%.

Tabela 11.3.1. Liczba podmiotów gospodarki narodowej przypadających na 1000 mieszkańców w 2014 r.

	Liczba podmiotów gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców			
	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny	
			Ogółem	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
Polska	107,0	3,2	103,8	77
Województwo dolnośląskie	120,7	5,3	115,4	81
Podregion jeleniogórski	112,3	6,1	106,2	73
Podregion legnicko-głogowski	97,0	3,7	93,3	70
Podregion wałbrzyski	109,7	8,2	101,5	69
Podregion wrocławski	101,9	3,0	98,9	77
Podregion miasto Wrocław	173,9	4,9	169,0	111
Powiat polkowicki	72,8	3,0	69,8	50
Gmina Gaworzyce	70,8	2,7	68,1	51

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

Na terenie gminy Gaworzyce działalność podmiotów gospodarczych skupia się głównie na terenie wsi Gaworzyce (tabela 11.3.2.). W 2014 roku było tam zarejestrowanych 45% wszystkich przedsiębiorstw zarejestrowanych na terenie gminy. Kolejnymi miejscowościami w tej kategorii są: Kłobuczyn (38 podmiotów; 13% ogółu podmiotów) i Wierzchowice (35 podmiotów; 12% ogółu podmiotów). Miejscowością, w której w latach 2010-2014 zarejestrowano najwięcej nowych przedsiębiorstw są Gaworzyce – 53 podmioty gospodarcze wg danych GUS (tabela 11.3.2.). Trzeba jednak zwrócić uwagę, że w tym czasie z obszaru wsi wyrejestrowano aż 48 przedsiębiorstw. Tak

duża liczba nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw może mieć związek z możliwością otrzymania dotacji z funduszy Unii Europejskiej w ramach pomocy w rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, które niestety nie są w stanie utrzymać dobrej pozycji na rynku i są w krótkim czasie zamykane. Tendencja ta widoczna jest w całej Polsce, zwłaszcza na wsiach i w małych miastach.

Tabela 11.3.2. Zmiany struktury podmiotów gospodarczych z podziałem na rodzaj działalności PKD 2007 w latach 2010-2014.

	Podmioty gospodarcze										Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze w latach 2010-2014
	2010			2012			2014				
	RLŁR*	PB**	PD***	RLŁR*	PB**	PD***	RLŁR*	PB**	PD***	suma	
Dalków	2	4	24	0	3	24	0	3	24	27	13
Dzików	-	3	3	-	2	3	-	4	3	7	4
Gaworzyce	6	30	89	6	34	85	4	32	94	130	53
Gostyń	-	1	6	-	2	7	-	2	7	9	3
Grabik	1	1	5	1	0	7	1	0	7	8	1
Kłobuczyn	3	8	25	1	7	25	2	6	30	38	16
Koźlice	1	6	17	1	3	16	0	5	15	20	14
Mieszków	1	2	0	2	4	0	1	3	0	4	3
Śrem	-	1	-	-	1	-	-	1	-	1	0
Wierzchowice	3	5	26	3	2	24	2	3	30	35	14
Witanowice	-	1	3	-	1	3	-	2	3	5	2
Razem	17	62	198	14	59	194	10	61	213	284	123

źródło: Główny Urząd Statystyczny; www.stat.gov.pl

RLŁR* - rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo; PB** - przemysł i budownictwo; PD*** - pozostała działalność.

Na terenie gminy Gaworzyce najmniej działalności gospodarczych zarejestrowanych jest w branżach: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 2,84% ogółu działalności wpisanych do rejestru REGON w 2014 r. Liczba ta prawdopodobnie nie prezentuje wszystkich indywidualnych gospodarstw rolnych, gdyż część z nich nie jest zarejestrowana w rejestrze REGON (co wynika z braku sankcji z tytułu zaniedbania czynności rejestracyjnych). Drugą pod względem liczebności grupą podmiotów gospodarczych są te zaliczone do przemysłu i budownictwa – 21% ogółu podmiotów widniejących w rejestrze REGON w 2014 r. Najwięcej działalności zarejestrowanych jest w grupie nazwanej pozostałe działalności, do których zalicza się między innymi: handel hurtowy i detaliczny, naprawę samochodów i motocykli, transport i gospodarkę magazynową, działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, działalność finansową i ubezpieczeniową, działalność związaną z obsługą rynku nieruchomości, działalność profesjonalną, naukową i techniczną, usługi administrowania, administrację publiczną, edukację, opiekę zdrowotną i pomoc społeczną oraz działalność związaną z kulturą, rozrywką i rekreacją. Na terenie gminy Gaworzyce do tej grupy działalności w 2014 r. należało 75% wszystkich działalności zarejestrowanych.

Struktura wielkościowa podmiotów gospodarki narodowej działających na obszarze gminy Gaworzyce jest podobna do tej w województwie dolnośląskim i powiecie polkowickim – przeważają w niej mikro przedsiębiorstwa. W 2014 r. ponad 97% podmiotów zarejestrowanych w gminie Gaworzyce stanowiły przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób (z czego 45% znajdowało się na terenie wsi Gaworzyce). Bardzo zbliżony był udział takich małych podmiotów w województwie dolnośląskim (ponad 96% wg danych GUS na 2014 r.) i powiecie polkowickim (95% w 2014 r.). Analiza tabeli 11.3.3. wykazuje, że taka struktura wielkościowa podmiotów gospodarki narodowej jest typowa także dla gmin wiejskich oraz obszarów wiejskich powiatu polkowickiego. Gminę Gaworzyce wyróżnia wśród statystyk przedstawionych dla innych gmin wiejskich posiadanie przedsiębiorstwa zatrudniającego więcej niż 50 pracowników, które znajduje się we wsi Gaworzyce. Jest to jednakże firma zarządzająca sieciami sklepów spożywczych zlokalizowanych częściowo także poza granicami gminy. W 2014 r. przedsiębiorstwa z liczbą pracowników od 10 do 49 zlokalizowane były w: Gaworzycach (3), Mieszkowie (2) i Witanowicach. Na pograniczu Kłobuczyna i Wierzchowic zlokalizowane są ponadto 2 większe firmy produkcyjne (Styropian Plus Sp. z o.o. i Przedsiębiorstwo Budownictwa Drogowego Sp. z o.o.), będące oddziałami zamiejscowymi, wobec czego nie są wykazane w podanych poniżej statystykach GUS.

Tabela 11.3.3. Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości (liczba osób zatrudnionych) dla wybranych jednostek terytorialnych w 2014 r.

	ogółem	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 i więcej
Województwo dolnośląskie	351 121	338 255	10 369	2 141	295	61
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	49324	47572	1547	178	22	5
Powiat polkowicki	4 603	4 403	154	38	4	4
Powiat polkowicki – gminy wiejskie	884	849	32	3	0	0
Gmina Grębocice	259	246	13	0	0	0
Obszar wiejski gminy Polkowice	304	294	10	0	0	0
Gmina Gaworzyce	284	277	6	1	0	0

źródło: Główny Urząd Statystyczny; www.stat.gov.pl.

Na terenie gminy Gaworzyce większość osób pracujących zatrudnionych jest w sektorach: działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości oraz pozostałe usługi (inne niż: handel, naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia oraz informacja i komunikacja), stanowiąc ponad 46,84% ogólnej liczby pracujących (tabela 11.3.4.). Sektor ten w regionie (zwłaszcza w powiecie polkowickim) nie jest tak dominujący, jak na terenie analizowanej gminy. Dominującym w regionie jest natomiast sektor przemysłu i budownictwa, w którym na terenie gminy Gaworzyce jest jednakże zatrudnionych jedynie 86 osób (36,29% ogółu zatrudnionych). Z uwagi na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej Główny Urząd Statystyczny nie podaje danych o liczbie pracujących w rolnictwie,

leśnictwie, łowiectwie i rybactwie oraz usługach nieujętych w dominującej na terenie gminy sekcji zatrudnienia. Nie są to jednak dominujące sektory, gdyż na oba przypada łącznie 16,87% ogółu pracujących.

Tabela 11.3.4. Pracujący według faktycznego miejsca pracy oraz rodzajów działalności w wybranych jednostkach terytorialnych w 2013 r.

Sekcja zatrudnienia	Pracujący w poszczególnych rodzajach działalności					
	Gmina Gaworzyce		Powiat polkowicki		Województwo dolnośląskie	
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	b.d.	b.d.	152	0,52%	7 948	1,12%
Przemysł i budownictwo	86	36,29%	21 199	73,09%	258 935	36,46%
Handel; naprawa pojazdów samochodowych, transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja	b.d.	b.d.	3 218	11,10%	155 723	21,93%
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości oraz pozostałe usługi	111	46,84%	4 436	15,29%	287 590	40,49%
razem	237	83,12%	29 005	100%	710 196	100%

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

Gmina Gaworzyce nie posiada na swoim terenie dużych zakładów pracy, zatrudniających dużą liczbę pracowników (nie licząc Styropian Plus Sp. z o.o. i Przedsiębiorstwa Budownictwa Drogowego Sp. z o.o.). Takie zakłady znajdują się w pobliskich jednostkach samorządu terytorialnego. Gmina stanowi zatem układ gospodarczy w znacznym stopniu otwarty, w szczególności silnie powiązany z okolicznymi miejscowościami Legnicko-Głogowskiego Okręgu Miedziowego. Znaczna część mieszkańców gminy znajduje miejsce pracy poza terenem gminy Gaworzyce. Do pracy poza teren gminy wyjeżdża prawie 15 razy więcej osób niż przyjeżdża pracować na teren gminy. Wskaźnik liczby osób przyjeżdżających do pracy przypadającej na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy wynosił w 2006 roku dla gminy Gaworzyce – 0,07, natomiast dla miasta Polkowice i obszaru wiejskiego Polkowic – odpowiednio 3,69 i 14,18 (tabela 11.3.5.).

Tabela 11.3.5. Liczba osób przyjeżdżających do pracy przypadająca na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy w 2006 r. w gminie Gaworzyce i gminach sąsiednich.

Liczba osób przyjeżdżających do pracy przypadająca na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy w 2006 r.			
Gmina Gaworzyce	0,07	Gmina Lubin – wiejska	0,44
Gmina Niegosławice	0,10	Gmina Głogów – miasto	0,49
Gmina Radwanice	0,26	Gmina Lubin – miasto	1,07
Gmina Jerzmanowa	0,27	Gmina Polkowice – część miejska	3,69
Gmina Głogów – wiejska	0,31	Gmina Polkowice – część wiejska	14,18

źródło: Główny Urząd Statystyczny; www.stat.gov.pl.

W strukturze branżowej podmiotów gospodarczych gminy Gaworzyce dominuje handel hurtowy i detaliczny, naprawy pojazdów samochodowych – 25,0%, oraz budownictwo – 15,5%

ogólnej liczby podmiotów gospodarki narodowej (tabela 11.3.6.). Udział grupy handlu w strukturze podmiotów gospodarczych gminy Gaworzyce jest na podobnym poziomie, co w innych analizowanych jednostkach terytorialnych. Dość silnie w gminie Gaworzyce, na tle całego powiatu oraz całego województwa, wyróżniają się natomiast takie branże, jak: transport i gospodarka magazynowa (około 8,5% liczby podmiotów gospodarczych; powiat polkowicki – 6,2%; województwo dolnośląskie – 5,5%), działalność finansowa i ubezpieczeniowa (około 6,3%; powiat polkowicki – 3,0%; województwo dolnośląskie – 3,2%) działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (4,9%; powiat polkowicki – 3,1%; województwo dolnośląskie – gminy wiejskie – 2,1%; województwo dolnośląskie – 1,8%). Branże, które są mniej znaczące na terenie gminy Gaworzyce niż w powiecie i województwie to między innymi: przetwórstwo przemysłowe, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, edukacja, opieka zdrowotna czy pomoc społeczna.

Tabela 11.3.6. Struktura branżowa podmiotów gospodarki narodowej (bez rolnictwa indywidualnego) według PKD; stan na 2014 r.

Branże gospodarki narodowej	Gmina Gaworzyce		Powiat polkowicki		woj. dolnośląskie -gminy wiejskie		woj. dolnośląskie - ogółem	
	ogółem	%	ogółem	%	ogółem	%	ogółem	%
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo	10	3,5	133	2,9	1 879	3,8	4 890	1,4
Górnictwo i wydobywanie	0	0	8	0,2	141	0,3	440	0,1
Przetwórstwo przemysłowe	16	5,6	328	7,1	4 696	9,5	26 176	7,5
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	0	8	0,2	77	0,2	571	0,2
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	1	0,4	20	0,4	236	0,5	1 053	0,3
Budownictwo	44	15,5	589	12,8	7 783	15,8	40 611	11,6
Handel hurtowy i detaliczny; naprawy pojazdów samochodowych	71	25,0	1 161	25,2	12 537	25,4	86 414	24,6
Transport i gospodarka magazynowa	24	8,5	284	6,2	3 313	6,7	19 269	5,5
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	6	2,1	141	3,1	1 462	3,0	10 352	2,9
Informacja i komunikacja	2	0,7	62	1,3	900	1,8	10 222	2,9
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	18	6,3	138	3,0	1 181	2,4	11 264	3,2
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	20	7,0	392	8,5	1 783	3,6	38 683	11,0
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	11	3,9	283	6,1	3 543	7,2	32 868	9,4
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	4	1,4	106	2,3	1 364	2,7	9 457	2,7
Administracja publiczna i obrona narodowa	5	1,8	54	1,2	512	1,0	1 519	0,4
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	14	4,9	144	3,1	1 033	2,1	6 246	1,8
Pozostała działalność usługowa	21	7,4	439	9,5	3 236	6,6	22 321	6,3
Inne (w tym edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna)	17	6,0	313	6,9	3 647	7,4	28 732	8,2
Razem	284	100,0	4 603	100,0	49 323	100,0	351 088	100,0

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

11.4. Rolnictwo i leśnictwo.

Gmina Gaworzyce jest typową gminą wiejską, w której w strukturze użytkowania gruntów dominują użytki rolne. Zajmują one ponad 50% ogólnej powierzchni gminy. Użytki rolne występujące na terenie gminy Gaworzyce charakteryzują się wysoką urodzajnością. Dominują gleby klas bonitacyjnych II, IIIa oraz IIIb, obejmujące głównie centralną i północno-wschodnią część gminy, sąsiadując z terenami osadniczymi i ciągami komunikacyjnymi. Niewielki jest udział gruntów ornych odłogowanych. Świadczy to o znaczącej pozycji rolnictwa w strukturze gospodarczej gminy. Na terenie gminy w 2010 r. zlokalizowanych było 367 gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą, w tym 288 zajmujących się wyłącznie rolnictwem (dane wg Powszechnego Spisu Rolnego (PSR) z 2010 r. – GUS; tabela 11.4.1.). Wszystkie z nich należały do grupy gospodarstw indywidualnych. Były to gospodarstwa średniej wielkości – 64,0% miało powierzchnię ponad 1 ha, a średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosiła 11,11 ha. W porównaniu do innych gmin wiejskich powiatu polkowickiego gospodarstwa rolne gminy Gaworzyce były dobrze wyposażone w sprzęt rolniczy – najwięcej ciągników na 100 ha użytków rolnych (6,4 wg PSR z 2010 r.). Jednak w porównaniu do obszarów wiejskich gmin miejsko-wiejskich, wskaźnik ten był niski (8,2 – obszar wiejski Chocianowa; 10,3 – obszar wiejski Polkowice; 8,4 – obszar wiejski Przemkowa). Rozwój zainwestowania nierolniczego oraz nowe zalesienia mogą uszczuplić areal wartościowej przestrzeni rolniczej i zagrozić rozwojowi rolnictwa.

Tabela 11.4.1. Wybrane wskaźniki poziomu rozwoju rolnictwa w wybranych gminach powiatu polkowickiego i w całym powiecie według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.

		Powiat polkowicki	Gmina Grębocice	Gmina Radwanice	Obszar wiejski Polkowice	Gmina Gaworzyce
Gosp. rolne	ogółem	3 084	596	356	374	367
Przeciętna pow. gosp. rolnego	w ha	11,11	12,92	12,14	8,41	11,15
Ciągniki w szt.	ogółem	2043	448	262	273	253
	na 100 ha użytków rolnych	7,1	6,1	6,3	10,3	6,4

źródło: na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

Tabela 11.4.2. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych dla wybranych jednostek terytorialnych według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.

	ogólna pow. gosp. rolnych	użytki rolne					
		razem	w dobrej kulturze				
			razem	pod zasiewami	grunty ugorowane	łąki	pastwiska
	[ha]	[ha]	[ha] / [%]	[%]	[%]	[%]	[%]
Powiat polkowicki	34245	28639	26893/93,90	74,76	3,75	16,90	3,41
Gmina Grębocice	7706	7362	7044/95,68	87,61	2,90	7,06	2,06
Gmina Radwanice	4322	4171	3973/95,25	70,90	2,34	19,31	7,00
Obszar wiejski Polkowice	3143	2660	2471/92,89	71,83	5,91	19,91	1,42
Gmina Gaworzyce	4088	3940	3903/99,06	90,42	0,36	6,30	1,69

źródło: Główny Urząd Statystyczny; www.stat.gov.pl.

Gmina Gaworzyce charakteryzuje się dużym udziałem użytków rolnych w ogólnej powierzchni gruntów w gospodarstwach rolnych (96,4% wg Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.). W 2010 r. 99% tych gruntów uprawianych było w dobrej kulturze, co znaczy, że utrzymywane one były zgodnie z obowiązującym ówczesnie *rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie minimalnych norm*. W tej kategorii dominowały grunty pod zasiewami – 90% gruntów. Łąki i pastwiska zajmowały 8%, a grunty ugorowane 0,4% użytków rolnych uprawianych w dobrej kulturze. Jak widać w powyższym zestawieniu (tabela 11.4.2.) gmina Gaworzyce ma bardzo niski udział gruntów ugorowanych w ogóle gruntów prowadzonych w dobrej kulturze i jednocześnie najwyższy udział gruntów pod zasiewami. Świadczy to o wysokim stopniu wykorzystania przestrzeni rolniczej w celach produkcji rolnej.

Tabela 11.4.3. Powierzchnia zasiewów wybranych grup ziemiopłodów dla gmin wiejskich i obszarów wiejskich powiatu polkowickiego według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.

	ogółem [ha]	zboża [% ogółu]			strączkowe jadalne [% ogółu]	ziemniaki [% ogółu]	przemysłowe [% ogółu]	
		razem	pszenica	żyto			razem	rzepak i rzepik
Obszar wiejski gminy Chocianów	3870	55,25	9,28	22,48	32,56	2,22	9,97	9,51
Obszar wiejski gminy Polkowice	1778	74,13	14,51	29,13	15,91	6,64	3,32	3,32
Obszar wiejski gminy Przemków	988	59,11	11,03	25,61	36,74	4,15	0,00	0,00
Gmina Grębocice	6198	68,78	43,34	6,34	13,58	6,63	11,94	7,91
Gmina Radwanice	2834	65,24	14,36	16,51	12,65	3,63	8,33	7,87
Gmina Gaworzyce	3536	61,17	29,61	11,09	22,80	4,75	20,50	17,93

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego; www.stat.gov.pl.

Podstawowymi roślinami zasiewanymi w gminie Gaworzyce w 2010 r. były zboża, w tym pszenica (29,61% powierzchni ogólnej zasiewów wg PSR z 2010 r.) i żyto (11,09% wg PSR z 2010 r.). Kolejną grupę stanowiły zasiewy przemysłowe, głównie rzepak i rzepik – 17,93% (wg PSR z 2010 r.). Rzepak i rzepik były zasiewane na dużych powierzchniach (na 1 gospodarstwo przypadały ponad 23 ha). Jest to charakterystyczne dla upraw przemysłowych, prowadzonych głównie w celu osiągnięcia zysku. Najmniejszą powierzchnię zasiewów na 1 gospodarstwo miały ziemniaki (1,1 ha wg PSR 2010 r.). Pozwala to twierdzić, że były one uprawiane w znacznej mierze na potrzeby własne, a nie w celach zarobkowych. Taka sama tendencja struktury zasiewów jest widoczna we wszystkich gminach wiejskich i obszarach wiejskich powiatu polkowickiego.

Dochody z rolnictwa i łowiectwa stanowią niecałe 2% ogólnego dochodu budżetu gminy. Z samego podatku rolnego gmina uzyskuje wpływy stanowiące 13,7% dochodu własnego (wg danych GUS z 2013 r.). Niemniej jednak działalność rolnicza zapewnia utrzymanie wielu rodzinom mieszkającym na terenie gminy.

Grunty leśne na obszarze gminy Gaworzyce zajmują 1358 ha (zestawienie zbiorcze danych objętych ewidencją gruntów i budynków; stan na 1 stycznia 2015 r.) co stanowi 17,76% całkowitej powierzchni gminy. W porównaniu do innych gmin wiejskich powiatu polkowickiego jest to średni poziom udziału tego rodzaju gruntów w ogóle powierzchni gminy (według GUS gmina Grębocice – 20,11%; gmina Radwanice – 17,10%). Jednakże porównując to do całego powiatu polkowickiego (37,28%), województwa dolnośląskiego (30,52%) czy gmin wiejskich województwa dolnośląskiego (27,71%) wskaźnik ten utrzymuje się na niskim poziomie. W gminie Gaworzyce grunty leśne należą głównie do Skarbu Państwa – są to grunty w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (1341 ha; 98,7% ogólnego areálu gruntów leśnych) oraz 2 ha przekazane w użytkowanie wieczyste. Pozostałe 15 ha gruntów leśnych jest w posiadaniu osób fizycznych. Grunty leśne skupione są głównie w dwóch rejonach. Pierwszy zlokalizowany jest na północny wschód od centrum gminy (obręby Dalków, Gostyń oraz Mieszków). Ten kompleks leśny jest dość intensywnie wykorzystywany turystycznie. Drugie skupisko lasów położone jest na północ od użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno” (obręby Gaworzyce oraz Koźlice).

Analiza zestawień zbiorczych danych objętych ewidencją gruntów i budynków na lata 2006, 2010 oraz 2015 obrazuje niewielkie zmiany w powierzchni gruntów leśnych oraz gruntów zadrzewionych i zakrzewionych. W latach 2006-2015 ich powierzchnia wzrosła łącznie o 26 ha, co stanowi przyrost o 1,89% w stosunku do roku 2006. W grupie tych gruntów większy przyrost odnotowuje się dla terenów zadrzewionych i zakrzewionych – 17 ha. Pozostałe 9 ha przypada na grunty leśne.

W opracowanej w 2005 r. „Granicy rolno-leśnej” gminy Gaworzyce wyznaczono ok. 340 ha gruntów przeznaczonych pod zalesienie. Większość z nich to tzw. grunty marginalne – grunty klas V i VI. Pod zalesienie wskazano także grunty klas III i IV leżące na terenach o dużych deniwelacjach bądź spadkach. Od 2005 r. zalesionych zostało jedynie niespełna 40 ha gruntów wskazanych w ww. opracowaniu, co stanowi niespełna 12% całości terenów przeznaczonych pod zalesienie.

Działalność leśna nie stanowi istotnej branży gospodarczej w gminie. Z podatku leśnego gmina uzyskuje wpływy stanowiące jedynie 0,62% dochodu własnego (wg danych GUS z 2013 r.).

11.5. Uwarunkowania rozwoju wynikające z rozwoju i struktury bazy ekonomicznej gminy – podsumowanie.

1. Gmina Gaworzyce, ze względu na dominujący charakter przemysłowy gmin sąsiednich i ich bogatą ofertę rynku pracy, charakteryzuje się stosunkowo niskim bezrobociem, ale duży

odsetek ludzi pracuje poza granicami gminy. Na terenie gminy pracę znajduje jedynie 237 osób (wg GUS w 2013 r.) na 2595 osób w wieku produkcyjnym. Mieszkańcy gminy wyjeżdżają do pracy do gmin sąsiednich.

2. Przemysłowy charakter regionu nie wpływa na rozwój branży przemysłowej gminy Gaworzyce. Nie posiada ona dużych zakładów związanych z przemysłem, przetwórstwem czy górnictwem.
3. Gmina Gaworzyce stanowi układ gospodarczy o charakterze otwartym, w szczególności silnie powiązany z okolicznymi miejscowościami, gdzie znajdują zatrudnienie osoby zamieszkujące gminę Gaworzyce. Gmina, jako mały ośrodek gospodarczy, nie generujący dużej liczby miejsc pracy, posiada pod tym względem mały potencjał przyciągający nowych mieszkańców.
4. W celu częściowego uniezależnienia się od ościennych ośrodków gospodarczych konieczna jest dywersyfikacja profilu gospodarczego gminy. Należy dążyć do zagospodarowania wolnych terenów inwestycyjnych przez nowych, dużych przedsiębiorców i udostępnienia nowych, atrakcyjnych pod względem komunikacyjnym i infrastrukturalnym terenów – także o charakterze produkcyjnym i przemysłowym. Atrakcyjność terenów inwestycyjnych wzrosłaby w przypadku utworzenia na terenie gminy specjalnej strefy ekonomicznej.
5. Rolnictwo stanowi działalność realizowaną na większości obszaru gminy. Z uwagi na dużą urodzajność gleb, większość z nich jest użytkowana rolniczo. W celu dalszego rozwoju oraz udoskonalania produkcji rolnej pożądane jest tworzenie sieci punktów skupu płodów rolnych, między innymi dla produkcji biopaliw, a także stworzenie lokalnej bazy przetwórstwa spożywczego. Istnieje również możliwość wykorzystania pozostawionego po dawnych gospodarstwach rolnych majątku trwałego (np. dla hodowli). W dalszym rozwoju gospodarczym gminy przewiduje się koncentrację gospodarstw rolnych (spadek ich liczby przy powiększaniu areału produkcyjnego).
6. Naturalną bazą do wykorzystania na cele małych, rodzinnych zakładów usługowych lub produkcyjnych będzie rosnąca liczba niewykorzystywanych na cele rolnicze budynków gospodarczych. Ponadto konieczne jest zapewnienie terenów budowlanych dla produkcji i usług, zlokalizowanych w sposób niestanowiący uciążliwości dla mieszkańców gminy oraz atrakcyjnych dla tego typu działalności. Gmina powinna dysponować rezerwą terenów uzbrojonych lub łatwych do uzbrojenia, stanowiących ofertę dla potencjalnych inwestorów.

7. Udział leśnictwa w gospodarce gminy jest znikomy.
8. Jedną z szans rozwoju gospodarczego gminy jest rosnący zagraniczny i krajowy popyt na usługi turystyczne, w tym agroturystyczne. Walory przyrodnicze i krajobrazowe gminy dają możliwość rozwoju tego typu działalności gospodarczej. Dla rozwoju funkcji turystycznej w gminie konieczne są inwestycje w podstawową infrastrukturę okołoturystyczną (parkingi, wiaty turystyczne, informacyjne tablice turystyczne, wieże widokowe). Duże znaczenie będzie miało także propagowanie rozwoju agroturystyki w gminie, zwłaszcza na wsiach o typowo wiejskim, sielskim charakterze.

DZIAŁ III.
UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE
Z ISTNIEJĄCEGO ZAGOSPODAROWANIA
I STRUKTURY WŁASNOŚCI GRUNTÓW

12. STAN PRAWNY GRUNTÓW.

12.1. Struktura własności gruntów.

Grunty należące do Skarbu Państwa (z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste) stanowią (według stanu na dzień 1 stycznia 2015 r.) 44,85% łącznej powierzchni gminy Gaworzyce. Na własność państwową składają się przede wszystkim grunty będące w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego „Lasy Państwowe” (39,5% gruntów Skarbu Państwa i 17,7% powierzchni gminy), grunty będące w zarządzie innych państwowych jednostek organizacyjnych (36,3% gruntów Skarbu Państwa i 16,3% powierzchni gminy) oraz grunty wchodzące w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa (23,6% gruntów Skarbu Państwa i 10,6% powierzchni gminy).

Grunty będące w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego „Lasy Państwowe” to w przeważającej części lasy – 98,9% (1341 ha, tj. 17,5% całego areалу gminy oraz 98,7% wszystkich gruntów leśnych znajdujących się na terenie gminy). Grunty będące w zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych – w trwałym zarządzie Dolnośląskiego Zespołu Parków Krajobrazowych z siedzibą we Wrocławiu – stanowią głównie użytki ekologiczne – 91,7% (1141 ha, tj. 14,9% ogólnego areálu gminy oraz całość gruntów przeznaczonych pod użytki ekologiczne na terenie gminy). Z kolei w Zasobie Własności Rolnej Skarbu Państwa znajdują się głównie grunty orne (71,4%) oraz łąki trwałe (20,5%; 166 ha). Skarb Państwa jest także głównym właścicielem gruntów pod wodami – 77,8% ogółu gruntów pod wodami w gminie.

Udział gruntów państwowych na terenach zurbanizowanych wynosi 29,9% ogólnego areálu tych gruntów, przy czym są to głównie tereny komunikacyjne.

Na terenie gminy Gaworzyce niewiele gruntów Skarbu Państwa zostało przekazanych w użytkowanie wieczyste. Jest to jedynie 30 ha, czyli 0,9% całego areálu gruntów należących do Skarbu Państwa.

Grunty stanowiące własność województwa dolnośląskiego zajmują jedynie 6 ha (0,08% ogółu areálu gminy Gaworzyce) i są to tereny komunikacyjne – dawna droga wojewódzka nr 298 (przed przekazaniem powiatowi). Do powiatu polkowickiego należy natomiast 37 ha gruntów, czyli 0,48% całkowitej powierzchni gminy i są to tereny komunikacyjne związane z drogami powiatowymi.

Gmina w 2015 r. dysponowała arealem gruntów o łącznej powierzchni 208 ha, co stanowiło jedynie 2,72% gruntów położonych w granicach gminy. Największy udział w gruntach gminnych mają grunty zabudowane i zurbanizowane (164 ha; w tym drogi 136 ha) i zajmują prawie 80% całego areálu stanowiącego własność gminy. Udział gminnych użytków rolnych w strukturze gruntów gminnych wynosi jedynie 13,5%. Gmina w 2015 roku w użytkowanie wieczyste przekazała jedynie

2 ha gruntów, co stanowi 1% ogółu gruntów należących do gminy. Grunty gminne rozlokowane są w różnych częściach gminy, nie tworząc większych, zwartych kompleksów.

We władaniu osób fizycznych znajduje się 3838 ha, tj. 50,18% powierzchni gminy. Użytki rolne stanowią ponad 97,9% areалу gruntów należących do osób fizycznych (80,4% ogólnego areалу przestrzeni rolniczej gminy). Przeważająca część gruntów osób fizycznych wchodzi w skład gospodarstw rolnych – 93,3%. Grunty należące do osób fizycznych rozlokowane są przede wszystkim w centralnej i północnej części gminy.

Znikomy udział w strukturze władania gruntami w gminie mają grunty należące do kościołów i związków wyznaniowych (0,29% powierzchni gminy) oraz grunty spółdzielni (0,25% powierzchni gminy).

Grunty budowlane (tereny mieszkaniowe, przemysłowe, zabudowane, rekreacyjno-wypoczynkowe oraz grunty rolne zabudowane) zajmują powierzchnię 180 ha, co stanowi około 2,35% ogólnej powierzchni gminy. Aż 106 ha (58,9%) tych gruntów to grunty rolne zabudowane. Przeważająca część gruntów budowlanych należy do osób fizycznych – 126 ha; 70% ogółu gruntów budowlanych. Do gminy należy 23 ha (12,8%) gruntów budowlanych, z czego największy udział w tych gruntach mają tereny rekreacyjno-wypoczynkowe (8 ha; 34,8% gminnych gruntów budowlanych nie oddanych w użytkowanie wieczyste; 4,44% ogółu gruntów budowlanych). Skarb Państwa dysponuje 16 ha gruntów budowlanych nie oddanych w użytkowanie wieczyste. Są to głównie zabudowane grunty rolne (13 ha, 81,25% gruntów budowlanych należących do Skarbu Państwa; 7,22% ogółu gruntów budowlanych). Pozostałe grunty budowlane należą do kościołów i związków wyznaniowych (4 ha; 2,22% ogółu gruntów budowlanych) oraz spółek prawa handlowego (6 ha; 3,33% ogółu gruntów budowlanych).

Szczegółową strukturę własności gruntów przedstawiono w tabeli 12.1.1.

W latach 2006-2015 w strukturze władania gruntami największe zmiany nastąpiły w odniesieniu do gruntów Skarbu Państwa (z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste) oraz gruntów należących do osób fizycznych. W grupie własności Skarbu Państwa największy wzrost areálu gruntów dotyczył powierzchni gruntów w zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych – w zarządzie Dolnośląskiego Zespołu Parków Krajobrazowych z siedzibą we Wrocławiu – i wynosił 1220 ha (5083,3% przyrostu w porównaniu z arealem w 2006 r.). Wynikało to z przekazania wspomnianemu podmiotowi gruntów związanych z użytkowaniem ekologicznym „Przemkowskie Bagno” i odbyło się kosztem gruntów zarządzanych dotychczas przez Skarb Państwa. Ubytek gruntów zanotowano ponadto w grupie gruntów wchodzących w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa (747 ha; 48,0%). W efekcie omówionych zmian

własnościowych ogólna powierzchnia zasobów należących do Skarbu Państwa (z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste) zmniejszyła się o 695 ha (czyli o 16,9%). Przemieszczenie to wynikało ze sprzedaży części gruntów osobom fizycznym, których zasoby gruntów zwiększyły się w analizowanym okresie o 657 ha nowych gruntów (20,7%). Przyrost ten jest głównie widoczny w gospodarstwach rolnych (626 ha). Jest to największy przyrost powierzchni spośród wszystkich omawianych grup.

Wzrost posiadanego areалу widoczny jest również w gruntach należących do województwa, z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste (wzrost o 6 ha gruntów związanych z dawną drogą wojewódzką). Warto także odnotować, że w okresie 2006-2015 nastąpił stosunkowo duży wzrost powierzchni gruntów należących do Skarbu Państwa przekazanych w użytkowanie wieczyste, z 5 ha do 30 ha, co stanowi 5-krotny przyrost. Dotyczyło to terenów kolejowych.

Szczegółową analizę zmian w strukturze własności gruntów w latach 2006-2015 przedstawiono w tabeli 12.1.2.

Tabela 12.1.1. Struktura własności gruntów w gminie Gaworzyce; stan na 1 stycznia 2015 r.

Rodzaj własności	Razem		Lasy, zadrzewienia i zakrzaczenia	Grunty pod wodami	Użytki rolne		Grunty zabudowanie i zurbanizowane			Użytki ekologiczne	Nieużytki
					Grunty orne	Razem	Tereny mieszkańowe	Tereny komunikacyjne	Razem		
	ha	% pow. gminy			ha	ha	ha	ha	ha		
Grunty Skarbu Państwa z wyłąc. gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste, w tym:	3430	44,85	1357	7	586	798	2	117	120	1141	7
– grunty wchodzące w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa	808	10,56	15	0	577	785	1	4	5	0	3
– w zarządzie PGL „Lasy Państwowe”	1356	17,73	1341	0	6	10	0	0	1	0	4
– w zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych z wyłączeniem gruntów PGL	1244	16,27	0	7	2	2	0	94	94	1141	0
– pozostałe grunty Skarbu Państwa	22	0,29	1	0	1	1	1	19	20	0	0
Grunty Skarbu Państwa przekazane w użytkowanie wieczyste	30	0,39	0	0	2	2	0	25	28	0	0
Grunty województwa, z wyłąc. gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	6	0,08	0	0	0	0	0	6	6	0	0
Grunty powiatu, z wyłąc. gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	37	0,48	0	0	0	0	0	37	37	0	0
Grunty gminne z wyłąc. gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	206	2,69	8	1	13	28	3	136	164	0	5
Grunty gminne w użytkowaniu wieczystym	2	0,03	0	0	0	1	1	0	1	0	0
Grunty osób fizycznych, w tym:	3838	50,18	34	1	3229	3756	31	0	35	0	12
– wchodzące w skład gospodarstw rolnych	3581	46,82	33	1	3060	3530	3	0	6	0	11
Grunty spółdzielni	19	0,25	0	0	19	19	0	0	0	0	0
Grunty kościołów i związków wyznaniowych	22	0,29	0	0	14	18	0	0	4	0	0
Pozostałe kategorie	58	0,76	2	0	49	50	1	0	6	0	0
RAZEM	7648	100,00	1401	9	3912	4672	38	321	401	1141	24

źródło: Zestawienia zbiorcze danych objętych ewidencją gruntów i budynków. Starostwo Powiatowe w Polkowicach.

Tabela 12.1.2. Zmiany struktury władania gruntami w gminie Gaworzycy w latach 2006-2015 (dane na 1 stycznia).

Numer podgr. rej.	Wyszczególnienie gruntów wchodzących w skład grupy lub podgrupy rejestrowej	Powierzchnia ogólna gruntów			Przyrost powierzchni ogólnej gruntów w latach 2006-2015		Udział w powierzchni jednostki terytorialnej		
		rok 2006	rok 2010	rok 2015	latach 2006-2015		rok 2006	rok 2010	rok 2015
		[ha]	[ha]	[ha]	[ha]	[%]	[%]	[%]	[%]
1.1	Grunty wchodzące w skład Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa	1555	1297	808	-747	-48,04			
1.2	Grunty w zarządzie Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe	1355	1363	1356	1	0,07			
1.3	Grunty w trwałym zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych z wyłączeniem gruntów PGL	24	1150	1244	1220	5083,33			
1.4	Grunty wchodzące w skład zasobu nieruchomości Skarbu Państwa z wyłączeniem gruntów przekazanych w trwały zarząd	10	8	3	-7	-70,00			
1.7	Pozostałe grunty Skarbu Państwa spośród gruntów zaliczanych do grupy 1	1181	27	19	-1162	-98,39			
Razem 1	Grunty Skarbu Państwa z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	4125	3845	3430	-695	-16,85	53,96	50,29	44,85
2.4	Grunty Skarbu Państwa w użytkowaniu wieczystym osób innych niż fizyczne, prawne i spółdzielnie mieszkaniowe	5	30	30	25	500,00	0,07	0,39	0,39
4.1	Grunty wchodzące w skład gminnego zasobu nieruchomości z wyłączeniem gruntów przekazanych w trwały zarząd	198	200	203	5	2,53			
4.2	Grunty gmin i związków międzygminnych przekazane w trwały zarząd gminnym jednostkom organizacyjnym	0	0	3	3	-			
4.3	Pozostałe grunty spośród gruntów zaliczanych do grupy 4	7	7	0	-7	-100,00			
Razem 4	Grunty gmin i związków międzygminnych z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie	205	207	206	1	0,49	2,68	2,71	2,69
5.1	Grunty gmin i ich związków w użytkowaniu wieczystym osób fizycznych	3	2	2	-1	-33,33			
5.4	Grunty gmin i ich związków w użytkowaniu wieczystym osób innych niż fizyczne, prawne i spółdzielnie mieszkaniowe	0	1	0	0	-			
Razem 5	Grunty gmin i związków międzygminnych przekazane w użytkowanie wieczyste	3	3	2	-1	-33,33	0,04	0,04	0,03
7.1	Grunty osób fizycznych wchodzące w skład gospodarstw rolnych	2955	3030	3581	626	21,18			
7.2	Grunty osób fizycznych niewchodzące w skład gospodarstw rolnych	226	400	257	31	13,72			
Razem 7	Grunty osób fizycznych	3181	3430	3838	657	20,65	41,61	44,87	50,18
8.1	Grunty, które są własnością rolniczych spółdzielni produkcyjnych i ich związków oraz grunty, których właściciele nie są znani	0	0	5	5	-			
8.3	Pozostałe grunty spośród gruntów zaliczanych do 8 grupy	0	0	14	14	-			
Razem 8	Grunty spółdzielni	0	0	19	19	-	0	0	0,25
9	Grunty kościołów i związków wyznaniowych	22	23	22	0	0	0,29	0,30	0,29
11.2	Grunty powiatów przekazane w trwały zarząd oraz grunty, których właściciele nie są znani	37	0	37	0	0			
11.3	Pozostałe grunty spośród gruntów zaliczanych do 11 grupy	0	38	0	0	-			
Razem 11	Grunty powiatów z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie	37	38	37	0	0	0,48	0,50	0,48
13.2	Grunty województw przekazane w trwały zarząd oraz grunty, których	0	0	6	6	-			

Numer podgr. rej.	Wyszczególnienie gruntów wchodzących w skład grupy lub podgrupy rejestrowej	Powierzchnia ogólna gruntów			Przyrost powierzchni ogólnej gruntów w latach 2006-2015		Udział w powierzchni jednostki terytorialnej		
		rok 2006	rok 2010	rok 2015	[ha]	[%]	rok 2006	rok 2010	rok 2015
		[ha]	[ha]	[ha]			[%]	[%]	[%]
	właściciele nie są znani								
13.3	Pozostałe grunty spośród gruntów zaliczanych do 13 grupy	0	0	0	0	-			
Razem 13	Grunty województw z wyłączeniem gruntów przekazanych w użytkowanie wieczyste	0	0	6	6	-	0	0	0,08
15.1	Grunty spółek prawa handlowego	53	55	44	-9	-16,98			
15.2	Grunty partii politycznych i stowarzyszeń	14	14	14	0	0			
Razem 15	Grunty będące przedmiotem własności i władania osób niewymienionych w punktach 1 – 14	67	69	58	-9	-13,43	0,88	0,90	0,76
	Powierzchnia ewidencyjna	7645	7645	7648	3	0,04	100,00	100,00	100,00

źródło: opracowane na podstawie zestawień zbiorczych danych objętych ewidencją gruntów i budynków. Starostwo Powiatowe w Polkowicach.

12.2. Uwarunkowania wynikające ze struktury władania gruntami – podsumowanie.

1. Niekorzystną cechą struktury własności gruntów na obszarze gminy Gaworzyce jest mały udział gruntów gminnych nie przekazanych w użytkowanie wieczyste – 2,69% areалу, z czego ponad 66% to tereny komunikacyjne. Pożądanym jest wzrost areálu gruntów gminnych.
2. W gminie Gaworzyce obserwuje się duży udział gruntów należących do Skarbu Państwa, co w pewnym stopniu rekompensuje niski udział gminy w strukturze własnościowej gruntów. Łącznie udział własności publicznej – nie przekazanej w użytkowanie wieczyste – jest dość wysoki (48,1% całkowitej powierzchni gminy), co może ułatwić realizację różnych przedsięwzięć celu publicznego. Należy jednak zastrzec, że znaczna część tych gruntów nie będzie możliwa do zainwestowania, z uwagi na ich cenny przyrodniczy charakter (grunty leśne oraz użytek ekologiczny).
3. Planowanie gminnych inwestycji na gruntach należących do Skarbu Państwa może sprzyjać nieodpłatnemu przejmowaniu tych gruntów do zasobu gminnego. Aby ułatwić ten proces istotne jest właściwe określenie przeznaczenia gruntu w dokumentach planistycznych, uwzględniające planowane na konkretnych gruntach inwestycje stanowiące zadania własne gminy.
4. W dalszych przekształceniach własnościowych spodziewać się można wzrostu udziału osób fizycznych we władaniu gruntami, co wynika z tendencji obserwowanych w ostatnich latach. Odbywa się to głównie kosztem gruntów rolnych należących do Skarbu Państwa, co wskazuje na zmniejszenie udziałów tego podmiotu w strukturze własnościowej gminy Gaworzyce.

13. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA.

13.1. Struktura użytkowania gruntów według danych z ewidencji gruntów i budynków.

W strukturze użytkowania gruntów gminy Gaworzyce zdecydowanie przeważają tereny otwarte – ponad 93,37% całkowitej powierzchni gminy. Wśród nich dominują użytki rolne – 59,70% ogólnej powierzchni gminy. W grupie użytków rolnych wyróżniają się grunty orne, stanowiące ponad połowę całkowitego areалу gminy – 51,15% powierzchni gminy i 85,63% powierzchni gruntów ornych (tabela 13.1.1.). Użytki leśne stanowią natomiast 17,76% areálu gminy. Grupą, która również zajmuje dużą część powierzchni gminy (trzecią z kolei) jest grupa użytków ekologicznych. Jej powierzchnia równa się 1141 ha, co stanowi 14,92% całkowitej powierzchni gminy.

Wśród terenów osadniczych, zajmujących łącznie 6,63% powierzchni gminy, dominują tereny komunikacyjne (ponad 63% terenów zainwestowanych; 4,20% powierzchni gminy), z czego ponad 65% stanowią drogi, co zresztą jest dosyć typowe w gminach wiejskich. Na ten wysoki udział powierzchni dróg w strukturze terenów osadniczych wpływa również to, że w gminie Gaworzyce do grupy terenów komunikacyjnych zostały włączone grunty przeznaczone pod budowę drogi S-3. Drugą wybijającą się grupą terenów zainwestowanych są tereny osadnicze (186 ha; 2,43% całkowitej powierzchni gminy), w której dominują tereny rolne zabudowane – prawie 57% terenów osadniczych. W grupie terenów osadniczych, oprócz wyraźnie dominujących zabudowanych terenów rolnych, wyróżniają się tereny mieszkaniowe, stanowiące 7,49% terenów zainwestowanych (0,5% ogólnej powierzchni gminy). Udział pozostałych grup terenów osadniczych nie przekracza 3% terenów zainwestowanych: 2,17% zajmują inne tereny przemysłowe, 1,78% tereny zabudowane, 2,37% tereny rekreacyjno-wypoczynkowe, 0,79% tereny zurbanizowane niezabudowane. Użytki kopalne zajmują 1,18% powierzchni terenów zainwestowanych.

Tabela 13.1.1. Struktura użytkowania gruntów na obszarze gminy Gaworzyce (stan na 1 stycznia 2015 r.).

Rodzaj użytkowania	ha	%	%	%
Powierzchnia całkowita	7648	100,00	-	-
TERENY ZAINWESTOWANE, w tym:	507	6,63	100,00	-
Tereny osadnicze ogółem	186	2,43	36,69	100,00
Tereny mieszkaniowe	38	0,50	7,49	20,43
Tereny przemysłowe	11	0,14	2,17	5,91
Inne tereny zabudowane	9	0,12	1,78	4,84
Tereny zurbanizowane niezabudowane	4	0,05	0,79	2,15
Tereny rolne zabudowane	106	1,39	20,91	56,99
Tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	12	0,15	2,37	6,45
Użytki kopalne	6	0,08	1,18	3,23
Tereny komunikacyjne, w tym:	321	4,20	63,31	100,00
Drogi	210	2,75	41,42	65,42

Rodzaj użytkowania	ha	%	%	%
Kolej	25	0,33	4,93	7,79
Inne	86	1,12	16,96	26,79
TERENY OTWARTE, w tym:	7141	93,37	100,00	-
Użytki rolne ogółem	4566	59,70	63,94	100,00
Grunty orne	3912	51,15	54,78	85,68
Sady	15	0,20	0,21	0,33
Łąki trwałe	448	5,85	6,27	9,81
Pastwiska trwałe	165	2,16	2,31	3,61
Rowy melioracyjne	26	0,34	0,37	0,57
Lasy	1358	17,76	19,01	100,00
Zadrzewienia i zakrzewienia	43	0,56	0,60	100,00
Wody powierzchniowe płynące	7	0,09	0,10	100,00
Wody powierzchniowe stojące	2	0,03	0,03	100,00
Nieużytki	24	0,31	0,34	100,00
Użytki ekologiczne	1141	14,92	15,98	100,00

źródło: Zestawienia zbiorcze danych objętych ewidencją gruntów i budynków. Starostwo Powiatowe w Polkowicach.

Najistotniejsze zmiany, które zaszły na terenie gminy Gaworzyce w strukturze użytkowania gruntów w latach 2006-2015, polegały na znaczącym zmniejszeniu ogólnej powierzchni użytków rolnych o łączną powierzchnię 120 ha (co stanowi spadek o 2,5%) oraz na zwiększeniu o 85 ha (26,9%) powierzchni terenów gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (tabela 13.1.2). Powierzchnia drugiej z podanych powyżej grup wzrosła głównie w związku ze wspomnianą wcześniej planowaną budową drogi ekspresowej S-3. Konsekwencją tego jest zmniejszenie ogólnej powierzchni gruntów rolnych w gminie. Spadek udziału tej grupy gruntów jest także wynikiem zalesień oraz wprowadzania zabudowy na grunty rolne.

Największy procentowy przyrost (ponad 133%) odnotowano w odniesieniu do obszaru całej gminy w grupie gruntów pod wodami płynącymi. Natomiast największy spadek (zmniejszenie o 100 punktów procentowych – zanik obszarów tej grupy gruntów) odnosi się do stawów na użytkach rolnych.

Wśród użytków rolnych największe zmiany powierzchniowe dotyczyły pastwisk trwałych (ubytek o 55 ha, czyli o 25,0%) oraz gruntów ornych (ubytek o 38 ha, czyli o 0,96%). Jedynym rodzajem użytków rolnych, dla których odnotowano wzrost ogólnej powierzchni były grunty rolne zabudowane (wzrost o 3 ha, czyli o 2,9%).

Struktura terenów osadniczych znajdujących się wśród grupy gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (za wyjątkiem terenów komunikacyjnych oraz użytków kopalnych) nie zmieniła się znacznie. Bilans ich powierzchni w analizowanym okresie obrazuje maksymalnie dwuhektarowe odchylenia. Największy względny przyrost zaliczyły tereny przemysłowe (22,2%), a spadek tereny zurbanizowane niezabudowane – 20,0%.

Tabela 13.1.2. Zmiany struktury użytkowania gruntów w gminie Gaworzycy w latach 2006-2015 (dane na 1 stycznia).

Wyszczególnienie rodzajów gruntów		2006 r.	2010 r.	2015 r.	Bilans 2015 r. - 2006 r.	Zmiana w stosunku do 2006 r. [%]	% powierzchni gminy			
							2006 r.	2010 r.	2015 r.	
Powierzchnia ewidencyjna gruntów – ogólna [w ha]		7645	7645	7648	3	0,04	100,0	100,0	100,0	
użytki rolne	grunty orne	3950	4001	3912	-38	-0,96	51,67	52,33	51,15	
	sady	17	18	15	-2	-11,74	0,22	0,24	0,20	
	łąki trwałe	471	449	448	-23	-4,88	6,16	5,87	5,86	
	pastwiska trwałe	220	171	165	-55	-25,00	2,88	2,24	2,16	
	grunty rolne zabudowane	103	104	106	3	2,91	1,35	1,36	1,38	
	grunty pod stawami	1	1	0	-1	-100,00	0,01	0,01	0	
	grunty pod rowami	30	27	26	-4	-13,33	0,39	0,36	0,34	
Razem		4792	4771	4672	-120	-2,50	62,68	62,41	61,09	
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	lasy	1343	1364	1358	15	1,12	17,57	17,84	17,76	
	grunty zadrzewione i zakrzewione	26	25	43	17	65,38	0,34	0,33	0,56	
Razem		1369	1389	1401	32	2,34	17,91	18,17	18,32	
Grunty zabudowane i zurbanizowane	tereny mieszkaniowe	36	36	38	2	5,56	0,47	0,47	0,50	
	tereny przemysłowe	9	9	11	2	22,22	0,12	0,12	0,14	
	inne tereny zabudowane	8	9	9	1	12,50	0,10	0,12	0,12	
	zurbanizowane tereny niezabudowane	5	4	4	-1	-20,00	0,07	0,05	0,05	
	tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	14	13	12	-2	-14,29	0,18	0,17	0,16	
	tereny komunikacyjne	drogi	212	210	210	-2	0,94	2,77	2,74	2,74
		tereny kolejowe	25	25	25	0	0	0,33	0,33	0,33
		inne	0	0	86	86	-	0	0	1,12
	użytki kopalne	7	7	6	-1	-14,29	0,09	0,09	0,08	
Razem		316	313	401	85	26,90	4,13	4,09	5,24	
Grunty pod wodami	powierzchniami płynącymi	3	7	7	4	133,30	0,04	0,09	0,09	
	powierzchniami stojącymi	2	2	2	0	0	0,03	0,03	0,03	
Razem		5	9	9	4	80,00	0,07	0,12	0,12	
Użytki ekologiczne		1140	1140	1141	1	0,09	14,91	14,91	14,92	
Nieużytki		23	23	24	1	1,35	0,30	0,30	0,31	

źródło: Zestawienia zbiorcze danych objętych ewidencją gruntów i budynków. Starostwo Powiatowe w Polkowicach.

13.2. Uwarunkowania wynikające ze struktury funkcjonalno-przestrzennej – podsumowanie.

1. W strukturze użytkowania gruntów na obszarze gminy Gaworzyce dominują tereny otwarte obejmujące 93% powierzchni gminy. Wśród nich przeważają grunty orne i zajmują ponad połowę powierzchni gminy. Znaczący wśród terenów otwartych jest także udział terenów leśnych. Tereny zainwestowane stanowią niespełna 7% powierzchni gminy. Wśród nich znaczący udział mają tereny komunikacyjne.
2. Z danych ewidencyjnych wynika, iż w analizowanym okresie (2006-2015) w gminie Gaworzyce zaszły pewne zmiany w strukturze użytkowania gruntów. Przejawiło się to przede wszystkim w zwiększeniu powierzchni terenów komunikacyjnych oraz leśnych, głównie kosztem gruntów rolnych. Część zmian wynikała z modyfikacji sposobu ewidencjonowania gruntów i budynków, a nie z faktycznych przekształceń sposobu użytkowania gruntów na obszarze gminy – dotyczy w szczególności gruntów pod wodami.
3. Według zestawienia zbiorczego danych objętych ewidencją gruntów i budynków w latach 2006-2015 w gminie Gaworzyce nie zaszły istotne rzeczywiste zmiany w strukturze terenów osadniczych. W szczególności warto wskazać, że zmianie uległ areał terenów mieszkaniowych, prawdopodobnie kosztem niezabudowanych terenów zurbanizowanych.
4. Struktura użytkowania gruntów odpowiada miejscowym uwarunkowaniom przyrodniczym. Znaczny udział mają użytki rolne (w tym grunty orne, łąki i pastwiska) oraz lasy. Wobec występowania gruntów słabych klas bonitacyjnych oraz dla ograniczenia dużej ilości zanieczyszczeń powietrza (głównie wynikających z rozwiniętego przemysłu miedziowego w sąsiedztwie gminy) z gmin sąsiednich istnieją przesłanki do istotnego wzrostu lesistości gminy (kosztem dotychczasowej przestrzeni rolniczej).

14. KOMUNIKACJA I TRANSPORT.

14.1. Układ drogowy.

Przez gminę Gaworzyce prowadzi międzynarodowy szlak komunikacyjny E-65 wiodący z północy Europy (Szwecja) na południe (Grecja). W granicach kraju szlak ten przebiega drogą krajową nr 3 relacji Świnoujście-Zielona Góra-Legnica-Jakuszyce (granica państwa). **Droga krajowa nr 3** prowadzi przez gminę Gaworzyce równoleżnikowo na kierunku północny zachód – południowy wschód, przecinając obręby geodezyjne: Kłobuczyn, Gaworzyce oraz Mieszków. Droga ta jest drogą jednojezdniową, dwupasmową. Na terenie gminy Gaworzyce posiada klasę główną ruchu przyspieszonego, szerokość nawierzchni wynosi 11 m (7 m jezdni i 2x2 m poboczy). Stan nawierzchni jest w większości dobry. Na terenie gminy Gaworzyce droga krzyżuje się z drogami gminnymi (w Mieszkowie) oraz drogami powiatowymi. Na żadnym z tych skrzyżowań nie jest zainstalowana sygnalizacja świetlna. Jedynie skrzyżowanie z drogą powiatową nr 1158D jest skanalizowane – posiada wyspę dzielącą oraz osobny pas do skrętu w lewo z drogi krajowej nr 3.

W trakcie realizacji jest budowa drogi ekspresowej S-3 relacji Świnoujście-Lubawka, mającej przebiegać wzdłuż trasy drogi krajowej nr 3. Dla odcinków prowadzących przez gminę Gaworzyce w lutym 2014 r. wydane zostały decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej:

- nr 5.1/14 z dnia 25 lutego 2014 roku wydanej przez Wojewodę Dolnośląskiego dla zadania pod nazwą „Budowa drogi S-3 Nowa Sól – Legnica (A4) odcinek 1: od km 0+000 do km 16+400” (w gminie Gaworzyce od km 13+765 do km 16+400; obręby Mieszków oraz Gaworzyce);
- nr 5.2/14 z dnia 25 lutego 2014 roku wydanej przez Wojewodę Dolnośląskiego dla zadania pod nazwą „Budowa drogi S-3 Nowa Sól – Legnica (A4) odcinek 2: od km 16+400 do km 33+300” (w gminie Gaworzyce od km 16+400 do km 30+613; obręby Gaworzyce oraz Kłobuczyn).

Planowany termin oddania do użytkowania gaworzyckiego odcinka drogi ekspresowej to I połowa 2018 r. Przez gminę Gaworzyce planuje się przeprowadzić 16,848 km drogi ekspresowej S-3. Nie planuje się realizacji na terenie gminy ekranów akustycznych, pozostawiając na te cele rezerwę na wysokości Mieszkowa. W ramach inwestycji planowana jest natomiast realizacja następujących obiektów inżynierskich:

- obiekt przeprowadzający drogę obsługującą ponad drogą S-3, w km 13+345,25, przy zachodniej granicy gminy;
- przejście dla zwierząt nad drogą S-3, w km 14+160,00 (o szerokości całkowitej 73,9 m);

- obiekt przeprowadzający drogę dojazdową klasy lokalnej ponad drogą S-3, w km 14+915,52, na wysokości Mieszkowa;
- dolne przejście dla zwierząt i przekroczenie cieku Czarna w km 15+635,10;
- węzeł „Gaworzyce” – węzeł typu WB (częściowo bezkolizyjny), tzw. „półkoniczyna”;
- obiekt przeprowadzający drogę S-3 ponad drogą dojazdową i dolnym przejściem dla zwierząt, w km 17+599,86, na wysokości Gaworzyc;
- wiadukt służący do przeprowadzenia drogi powiatowej 1153D ponad drogą S-3, w km 19+203,59, na wysokości Grabika;
- obiekt przeprowadzający drogę S-3 ponad drogą powiatową nr 1158D, w km 20+754,70, na wysokości Kłobuczyna;
- obiekt przeprowadzający drogę S-3 ponad drogą serwisową, linią kolejową i ciekami Kłobka, w km 20+928,551, na wysokości Kłobuczyna.

Po zrealizowaniu drogi ekspresowej S-3 istniejący odcinek drogi krajowej nr 3 zostanie pozbawiony dotychczasowej kategorii i zaliczony do kategorii dróg wojewódzkich.

Podstawowy układ komunikacyjny gminy uzupełniają drogi powiatowe. Droga powiatowa nr 1158D relacji: droga krajowa nr 3 (koło Kłobuczyna) – Wierzchowice – droga krajowa nr 12 (koło Zabłocia) w 2015 r. utraciła status drogi wojewódzkiej (nr 298). Jej łączna długość wynosi 4,166 km (3,550 km na terenie gminy Gaworzyce). Droga ta jest prowadzona przez gminę Gaworzyce na kierunku południowy zachód – północny wschód łącząc drogę krajową nr 3 z drogą krajową nr 12. Jest to droga jednojezdniowa dwupasmowa, sklasyfikowana jako droga zbiorcza. Szerokość jezdni drogi wynosi 6,0-6,2 m, a szerokość poboczy 2,0-2,2 m. Zarządca drogi określa stan nawierzchni drogi jako zły na odcinkach 0+000 – 0+870 (przy skrzyżowaniu z drogą krajową nr 3) i 1+720 – 2+515 (poza terenami zainwestowanymi). Stan pozostałych odcinków drogi (w tym na odcinku biegnącym przez miejscowość Wierzchowice) zarządca określił jako dobry, w związku z remontami przeprowadzonymi w 2013 r. Na odcinku biegnącym przez miejscowość Wierzchowice droga wyposażona jest w jednostronne chodniki. Przy południowym odcinku drogi zlokalizowane są zakłady produkcyjne (m. in. Styropian Plus Sp. z o. o. oraz Przedsiębiorstwo Budownictwa Drogowego Sp. z o.o).

W 2010 r. na drogach krajowych i wojewódzkich przeprowadzono tzw. Generalny Pomiar Ruchu (GPR). Na potrzeby tego badania drogi podzielono na odcinki. W granicach gminy Gaworzyce znalazły się 2 odcinki drogi krajowej nr 3 oraz 1 odcinek drogi wojewódzkiej nr 298 (obecnie odcinek drogi powiatowej nr 1158D):

- 1) fragment drogi krajowej nr 3 – odcinek relacji Nowe Miasteczko – Kłobuczyn (punkt pomiarowy zlokalizowany w okolicach Nowego Miasteczka);
- 2) fragment drogi krajowej nr 3 – odcinek relacji Kłobuczyn – droga nr 12 (punkt pomiarowy zlokalizowany w okolicach Kłobuczyna);
- 3) fragment drogi wojewódzkiej nr 298 – odcinek relacji Kłobuczyn – Wierzchowice.

Tabela 14.1.1. Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na drodze krajowej nr 3 i dawnej drodze wojewódzkiej nr 298 w gminie Gaworzyce (2015 r.).

nr drogi	opis odcinka	średni dobowy ruch - pojazdy ogółem	motocykle	samochody osobowe, mikrobusy	lekkie samochody ciężarowe (dostawcze)	samochody ciężarowe bez przyczepy	samochody ciężarowe z przyczepą	autobusy	ciągniki rolnicze
3	Nw. Miasteczko – Kłobuczyn	8757	32	5285	866	611	2059	60	16
3	Kłobuczyn – droga nr 12	8279	17	5040	782	311	2059	68	2
298	Kłobuczyn – Wierzchowice	3163	22	2610	244	215	22	41	9

źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad. Oddział Wrocław.

Biegące przez gminę Gaworzyce drogi – krajowa i dawna wojewódzka – są wykorzystywane głównie przez samochody osobowe i mikrobusy, ale ruch samochodów ciężarowych, w tym z przyczepami, szczególnie na drodze krajowej jest znaczący (blisko 25%), powodując przyspieszenie niszczenia nawierzchni. Wyniki Pomiaru Ruchu z 2010 r. na odcinkach dróg: krajowej i dawnej wojewódzkiej, prowadzących przez obszar gminy Gaworzyce, przedstawia tabela 14.1.1. Wskazują one, że w 2010 roku droga krajowa nr 3 była ponad dwukrotnie bardziej obciążona ruchem samochodowym niż dawna droga wojewódzka nr 298. Średni dobowy ruch pojazdów osobowych na drodze krajowej nr 3 był nieco wyższy na odcinku Nowe Miasteczko – Kłobuczyn i wyniósł 8757 pojazdów samochodowych (co można wiązać z ruchem relacji Zielona Góra – Głogów – przeprawa na Odrze, wykorzystującym drogę wojewódzką nr 298). Wśród pojazdów największy udział miały tu samochody osobowe i mikrobusy (60% ogółu pojazdów poruszających się po analizowanym odcinku drogi w ciągu doby). Kolejnymi pojazdami często poruszającymi się po danym odcinku były samochody ciężarowe z przyczepą (2059 pojazdów; 24%) oraz lekkie samochody ciężarowe (866 pojazdów; 10%). Podobny rozkład typów pojazdów zarejestrowano na drugim odcinku drogi krajowej nr 3 Kłobuczyn – droga nr 12, na którym badania wykazały nieznacznie mniejsze natężenia ruchu w ciągu doby. Wzmożony ruch pojazdów na tych odcinkach wynika z ich tranzytowego charakteru.

Zdecydowanie niższe, choć nadal istotne w skali gminy, było obciążenie ruchem samochodowym biegnącej przez gminę Gaworzyce dawnej drogi wojewódzkiej nr 298. Ten krótki odcinek drogi przenosił w okresie pomiarów w 2010 r. ruch o średnim natężeniu 3163 pojazdów

ogółem na dobę. Odcinek ten stanowi połączenie gminy Gaworzycy z gminą Żukowice, gdzie łączy się z drogą krajową nr 12, prowadzącą na Głogów.

Porównanie danych o natężeniu ruchu z pomiarami ruchu wykonanymi w roku 2005 (tabela 14.1.2.) wykazuje, że ruch na analizowanych odcinkach dróg zwiększył się. Ruch na drodze krajowej nr 3 na odcinku Nowe Miasteczko – Kłobuczyn wzrósł o 1633 pojazdów (22,9%). Natomiast na odcinku od Kłobuczyna do drogi krajowej nr 12 przyrost ten wyniósł 1502 pojazdy (22,2%). Największa stosunkowo zmiana natężenia ruchu widoczna jest na dawnej drodze wojewódzkiej, gdzie średnia liczba pojazdów poruszających się w ciągu doby zwiększyła się o 1469 pojazdów – wzrost o 86,7%. Tak istotny przyrost liczby pojazdów poruszających się po tej drodze może mieć po części związek z przenoszeniem się na tereny pozamiejskie, w tym na teren gminy Gaworzycy nowych mieszkańców, mających swoje miejsca pracy w Głogowie. Z drugiej strony może mieć związek z funkcjonowaniem zakładów produkcyjnych w rejonie skrzyżowania drogi wojewódzkiej z drogą krajową nr 3.

Tabela 14.1.2. Średni dobowy ruch pojazdów samochodowych na drodze krajowej nr 3 i dawnej drodze wojewódzkiej nr 298 w Gaworzycach w 2005 r. i 2010 r.

nr drogi	opis odcinka	2005 r.	2010 r.
3	Nowe Miasteczko – Kłobuczyn	7124	8757
3	Kłobuczyn – droga nr 12	6777	8279
298	Kłobuczyn – Wierzchowice	1694*	3163

źródło: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, www.gddkia.gov.pl; *Dolnośląska Służba Dróg i Kolei, www.dsdk.wroc.pl.

Istotnym elementem układu drogowego gminy są drogi powiatowe. Ich sieć składa się z 9 oddzielnie numerowanych odcinków (tabela 14.1.3.). Łączna długość dróg powiatowych na terenie gminy wynosi prawie 30 km. Drogi powiatowe w gminie Gaworzycy są szczególnie ważne dla ruchu lokalnego – w większości są to drogi asfaltowe, łączące poszczególne miejscowości gminy.

Tabela 14.1.3. Zestawienie dróg powiatowych z obszaru gminy Gaworzycy.

Lp.	Nr drogi	Relacja	Długość [km]	Rodzaj i stan nawierzchni
1.	1018D	(DW292 Kromolin) – Dalków – Kurów Wielki	0,916	gruntowa
			1,552	bitumiczna (stan dobry)
2.	1024D	(DW292 Zameczno) gr. powiatu – Kurów Wielki	0,478	bitumiczna (stan dobry)
3.	1149D	Radwanice – Lipin – Koźlice	1,725	gruntowa (stan bardzo zły)
4.	1150D	DW298 – Kłobuczyn – Gaworzycy	6,819	bitumiczna (stan dostateczny)
5.	1185D	II jezdnia dr. nr 1150D w Gaworzycach	0,118	bitumiczna (stan dobry)
6.	1151D	Kurów Wielki – Gaworzycy – gr. województwa	8,131	bitumiczna (stan ostrzegawczy)
7.	1152D	Przez wieś Gostyń	0,562	bitumiczna (stan bardzo dobry)
8.	1153D	DK3 – Grabik – gr. powiatu	5,881	bitumiczna (stan dobry)
9.	1158D	DK3 – Wierzchowice – DK12 (k. Zabłocia)	3,550	bitumiczna (stan dobry/stan zły)
OGÓŁEM GMINA GAWORZYCE			29,732	

źródło: Polkowski Zarząd Dróg Powiatowych, Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu.

Większość dróg powiatowych ma nawierzchnię utwardzoną bitumiczną (niecałe 90% długości wszystkich dróg powiatowych). Dwa odcinki dróg mają nawierzchnię gruntową: droga prowadząca z Dalkowa na północ do granicy gminy (odcinek drogi nr 1018D) oraz droga prowadząca z Koźlic do Radwanic (droga nr 1149D). Stan techniczny jedynie 2,447 km dróg powiatowych ocenia się jako bardzo dobry (nieco ponad 8% długości wszystkich dróg powiatowych: droga nr 1152D biegnąca przez wieś Gostyń oraz odcinki dawnej drogi wojewódzkiej nr 298), a 8,029 km jako dobry (nieco ponad 27% długości dróg powiatowych). Stan drogi powiatowej nr 1150D z Kłobuczyna, przez Koźlice do Gaworzyc – w związku z prowadzonymi aktualnie pracami modernizacyjnymi można określić jako dostateczny. Na odcinku od drogi krajowej nr 3 do skrzyżowania z drogą prowadzącą na cmentarz w Kłobuczynie jest to droga jednojezdniowa dwupasmowa z wydzielonymi pasami ruchu, nową nawierzchnią oraz jednostronnym chodnikiem. W dalszym biegu na terenie miejscowości Kłobuczyn nawierzchnia jest nierówna, wąska, brakuje pasa dzielącego i chodników. Zarządca drogi planuje w najbliższych latach przebudowę tego odcinka drogi (wraz z realizacją chodników) a także odcinka biegnącego przez wieś Koźlice (wraz z realizacją chodników i zatok autobusowych). Zgodnie z informacjami uzyskanymi od zarządcy dróg powiatowych, w najbliższym czasie planuje się ponadto przeprowadzenie następujących inwestycji drogowych na terenie gminy Gaworzycy:

- 1) wykonanie chodników z odwodnieniem, zatok autobusowych na drodze powiatowej nr 1153D; Grabik – 0,20 km;
- 2) wykonanie chodników z odwodnieniem, zatok autobusowych: droga powiatowa nr 1153D; Witanowice – 0,50 km;
- 3) przebudowa drogi powiatowej nr 1151D od Urzędu Gminy w Gaworzycach do skrzyżowania z drogą gminną na Dzików – 0,21 km;
- 4) przebudowa drogi powiatowej nr 1018D na odcinku: Dalków do granicy powiatu oraz na odcinku: Dalków do skrzyżowania z drogą nr 1153D w Kurowie Wielkim – 2,49 km.

Najbardziej obciążona ruchem samochodowym (nie licząc drogi krajowej i dawnej wojewódzkiej) jest droga powiatowa nr 1153D (prowadząca od drogi krajowej nr 3 przez Grabik, Śrem, Witanowice i Kurów Wielki). Dotyczy to zwłaszcza jej północnego odcinka, który zbiera ruch z drogi powiatowej nr 1151D prowadzącej z Gaworzyc przez Gostyń do Kurowa Wielkiego. Tuż przed granicą gminy droga nr 1153D krzyżuje się z biegnącą w kierunku wschodnim drogą nr 1024D, która prowadzi dalej w kierunku Huty Miedzi Głogów.

Analizując sieć dróg gminnych w gminie Gaworzycy można przyjąć, iż jest ona dość gęsta.

Ze względu na uwarunkowania (rozmieszczenie poszczególnych miejscowości) jest ona lepiej rozwinięta w centralnej oraz północnej części gminy. Niewielka liczba dróg gminnych w południowej części gminy jest wynikiem słabo rozwiniętej w tej części gminy sieci osadniczej. Niemniej jednak drogi gminne pełnią na terenie gminy Gaworzyce rolę wyłącznie uzupełniającą dla systemu, który tworzy sieć dróg powiatowych i wyższych kategorii. Drogi gminne przede wszystkim zapewniają obsługę ruchu samochodowego głównie na terenach poszczególnych miejscowości. Większość dróg gminnych przebiegających poza układami osadniczymi wsi to drogi gruntowe, co utrudnia poruszanie się nimi pojazdami samochodowymi. Służą raczej dojazdowi do pól uprawnych. Ich stan można określić w większości jako zły. Zestawienie dróg kategorii gminnej zamieszczono w tabeli 14.1.4.

Tabela 14.1.4. Zestawienie dróg kategorii gminnej w gminie Gaworzyce.

Lp.	Numer drogi	Przebieg
1.	100082 D	Śrem – Zameczno
2.	100083 D	droga powiatowa nr 1158D – Korytów – Śrem
3.	100085 D	Gostyń – droga przez wieś
4.	100086 D	Nowa Jabłona – Mieszków – Gostyń – Dalków
5.	100087 D	Gaworzyce ul. Głogowska – Witanowice
6.	100088 D	Mieszków – droga przez wieś
7.	100089 D	Mieszków – Gaworzyce
8.	100090 D	Gaworzyce, ul. Kresowa
9.	100091 D	Gaworzyce, ul. Polna
10.	100092 D	Gaworzyce, ul. Parkowa
11.	100093 D	Gaworzyce – Kłobuczyn
12.	100094 D	Korytów – Kłobuczyn (od drogi powiatowej nr 1158D)
13.	100095 D	Kłobuczyn – droga przez wieś
14.	100096 D	Kłobuczyn – droga przez wieś
15.	100097 D	Kłobuczyn – droga przez wieś
16.	100098 D	Kłobuczyn – Lipin
17.	100099 D	Kłobuczyn – Radwanice
18.	100100 D	Koźlice – Gaworzyce
19.	100101 D	Koźlice – droga przez wieś
20.	100102 D	Koźlice – Buczyna
21.	100103 D	Nowa Jabłona – Dzików – Koźlice
22.	100104 D	Gaworzyce – Ostaszów
23.	100105 D	Gaworzyce – Dzików
24.	100106 D	Kłobuczyn – Droże
25.	100107 D	Gaworzyce ul. Głogowska – Grabik – Korytów – Wierzchowice – Zabłocie
26.	100108 D	Wierzchowice – Droże
27.	100109 D	Wierzchowice – dr przez wieś
28.	100111 D	Witanowice – Kłoda
29.	100112 D	Witanowice – Gostyń
30.	100113 D	Gostyń – Dalków
31.	100114 D	Dalków – droga przez wieś
32.	100115 D	Dalków – Kurów Wielki
33.	100116 D	Śrem – droga przez wieś

Lp.	Numer drogi	Przebieg
34.	100118 D	Grabik – droga przez wieś
35.	100119 D	Gaworzyce, ul. Dworcowa
36.	100120 D	Gaworzyce, ul. Szkolna

źródło: *Urząd Gminy w Gaworzycach.*

W związku z przeprowadzoną procedurą scaleniową gruntów rolnych w obrębie Koźlice zostały przebudowane i utwardzone drogi dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych oraz zabudowań gospodarczych.

14.2. Obsługa ruchu samochodowego.

Na obszarze gminy Gaworzyce działa jeden zakład naprawczy pojazdów. Zlokalizowany jest on w miejscowości Gaworzyce. Na terenie gminy nie funkcjonuje obecnie żadna stacja paliw.

W gminie Gaworzyce, z uwagi na małą liczbę usług o znaczeniu ponadgminnym, nie występują jak dotychczas większe problemy z parkowaniem samochodów. Mniejsze parkingi zlokalizowane są przy świetlicach wiejskich, obiektach oświatowych i domu kultury. Garaże w większości występują jako funkcja towarzysząca zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej, wielorodzinnej lub zagrodowej.

14.3. Komunikacja kolejowa.

Przez gminę Gaworzyce przebiega linia kolejowa o znaczeniu państwowym nr 14 relacji Łódź Kaliska – Tuplice – granica państwa będąca pod zarządem PKP Polskich Linii Kolejowych S.A. Jest to jednotorowa niezelektryfikowana linia kolejowa. Na odcinku w okolicy miejscowości Kłobuczyn zlokalizowana jest mijanka (równoległy tor, umożliwiający krzyżowanie i wyprzedzanie pociągów). Linia ta przystosowana jest do obsługi transportu osobowego oraz towarowego. Obecnie na omawianej linii, ze względu na jej niską prędkość handlową, nie jest prowadzony przewóz osób. W założeniach będącego w opracowaniu „Zintegrowanego systemu powiązań miast w Legnicko-Głogowskim Obszarze Funkcjonalnym (LGOF)” jest wznowienie ruchu pasażerskiego na linii kolejowej nr 14. Wymagałoby to modernizacji zarówno samej linii, jak i zlokalizowanych na niej przystanków:

- Gaworzyce PO – przystanek osobowy publiczny,
- Kłobuczyn POGP – przystanek osobowy i posterunek odgałęźny.

Przywrócenie ruchu pasażerskiego na omawianej linii poprawiłoby skomunikowanie gminy z Głogowem. Natomiast w przypadku dodatkowego zrealizowania łącznicy kolejowej między Polkowicami a Nielubią, możliwe byłoby powiązanie kolejowe Gaworzyc z Polkowicami.

Na obszarze gminy Gaworzyce znajduje się jedno skrzyżowanie linii kolejowej z drogą

krajową (bezkolizyjne – wiadukt drogowy) oraz kilka skrzyżowań z drogami powiatowymi i gminnymi. Tylko jeden przejazd (w Kłobuczynie) wyposażony jest w zabezpieczenia takie jak: rogatki oraz sygnalizacje świetlne. Pozostałe skrzyżowania dróg z linią kolejową wyposażone są jedynie w znaki ostrzegawcze.

14.4. Komunikacja lotnicza.

W odległości niespełna 60 km od Gaworzyc znajduje się lotnisko Zielona Góra/Babimost, które w chwili obecnej obsługuje połączenia tylko do Warszawy realizowane przez jednego przewoźnika. W pobliżu (odległość 40 km) znajduje się również lotnisko sportowe należące do Aeroklubu Zagłębia Miedziowego w Lubinie, które obecnie obsługuje loty prywatne bądź biznesowe. Natomiast jedyny w województwie port lotniczy o randze krajowej znajduje się w oddalonym od Gaworzyc o 102 km Wrocławiu.

14.5. Transport zbiorowy.

Z uwagi na występowanie rozproszonej struktury osiedleńczej w gminie Gaworzyc, w sytuacji gdy większość usług i miejsc pracy, z których korzystają mieszkańcy, usytuowana jest w Gaworzycach lub poza granicami gminy, poszczególne wsie wymagają skomunikowania transportem zbiorowym. Każda z miejscowości posiada przynajmniej jeden przystanek osobowy, który wykorzystywany jest do prowadzenia transportu zbiorowego przez prywatne spółki. Na analizowanym terenie funkcję głównego przewoźnika pełni Intertrans PKS S.A. Głogów. Stałe połączenia komunikacyjne prowadzą z Gaworzyc przez Koźlice, Kłobuczyn, Wierzchowice do Głogowa oraz z Gaworzyc przez Koźlice oraz Kłobuczyn do Polkowic. Nieliczne połączenia Gaworzyc z Głogowem prowadzą przez pozostałe miejscowości gminy: Mieszków, Gostyń, Kurów Wielki, Dalków, Witanowice, Śrem, Grabik oraz Korytów. Obsługiwane jest także połączenie Dzikowa z Gaworzycami. Autobusy z Gaworzyc do Głogowa kursują 11 razy dziennie (4 poranne) natomiast z Gaworzyc do Polkowic 4 razy dziennie (1 poranny).

Na terenie gminy Gaworzyc regularną linię obsługuje również prywatna spółka transportowa „Helios” na trasie Nowa Sól – Nowe Miasteczko – Polkowice przez Gaworzyc, Grabik oraz Kłobuczyn. Przez Wierzchowice prowadzą ponadto 2 prywatne linie do Polkowic. Na terenie gminy realizowany jest nieodpłatny dowóz dzieci do przedszkola w Gaworzycach oraz do Zespołu Edukacyjnego w Gaworzycach.

Na potrzeby dowozu pracowników KGHM Polska Miedź S.A. do pracy funkcjonuje ponadto komunikacja specjalna, obsługiwana obecnie przez spółkę Mercus Logistyka. Autobusy oznaczone logo spółki i stosownym numerem linii rozwożą pracowników na regularnych trasach. Połączenia

komunikacji KGHM, choć niedostępne dla osób niezatrudnionych w spółce, posiadają własne rozkłady jazdy, sieć przystanków i dworców.

14.6. Trasy rowerowe i szlaki turystyczne.

Na terenie gminy Gaworzyce występuje rozbudowana sieć szlaków turystycznych, w tym pieszych, rowerowych i konnych. Szlaki wyznaczone na terenie gminy łączą główne atrakcje krajobrazowe i kulturowe zlokalizowane zarówno na terenie gminy jak i w regionie. Największe zagęszczenie szlaków występuje w północno-zachodniej części gminy, w rejonie rezerwatu przyrody „Dalkowskie Jary”. Punktem wyjścia dla większości wycieczek po malowniczej części Wzgórz Dalkowskich zwanych Kocimi Górami jest Dalków.

Wśród wyznaczonych na terenie gminy Gaworzyce szlaków należy w szczególności wymienić:

1. Szlak Dziadoszan (czerwony – rowerowy).

Można go zakwalifikować do szlaków ponadregionalnych (krajowych). Rozpoczyna się w Chobieni (gmina Rudna), a następnie przebiega w rejonie północno-wschodniej części gminy Gaworzyce przez Wierzchowice, Grabik, Śrem, Witanowice, Gostyń, Dalków i dalej do Ochly (gmina Zielona Góra). Trasa „Szlaku Dziadoszan” służy przybliżeniu dziedzictwa przyrodniczo-krajobrazowego. Szlak oprowadza turystów po dawnych siedzibach słowiańskiego plemienia Dziadoszan oraz związanych z nimi miejscach obrony, schronienia oraz ośrodków kultu. Śladami osadnictwa z okresu plemiennego są m.in. pozostałości grodzisk, które można znaleźć na terenie gminy Gaworzyce w okolicach Dalkowa i Gostynia (choć nie są one przystosowane do zwiedzania).

Jego trasa została zaprojektowana tak, aby ukazać najważniejsze atrakcje obszaru, przez który przebiega. Łączna długość szlaku to 129 km.

2. Szlak Dziadoszan (pieszy).

Trasa pieszego Szlaku Dziadoszan w znacznej mierze pokrywa się z trasą szlaku rowerowego o tej samej nazwie, choć jest to trasa krótsza. Rozpoczyna się w Chobieni (gmina Rudna) i prowadzi do Bytomia Odrzańskiego. Na terenie gminy Gaworzyce wiedzie przez Korytów, Śrem, Gostyń, Dalków i Kurów Wielki.

3. Pętla po Grzbiecie Dalkowskim (niebieski – rowerowy i konny).

Zaczyna się i kończy w miejscowości Dalków. Prowadzi między innymi przez Szczepów (położony już na terenie gminy Żukowice), gdzie znajduje się zespół pałacowo-parkowy oraz pomniki przyrody. Tą samą trasą biegnie także szlak konny. Posiada

porównywalne walory, co czarny szlak pieszy wyznaczony w sąsiedztwie. Łączna długość szlaku wynosi 13,8 km.

4. Pętla po Grzbiecie Dalkowskim (czarny – pieszy).

Szlak ma swój początek i koniec w centrum Dalkowa. Szlak jest dość trudny ze względu na różnice wysokości względnych, lecz prowadzi przez najbardziej atrakcyjne miejsca na Grzbiecie Dalkowskim: rezerwaty „Annabrzeskie Wąwozy” i „Dalkowskie Jary” oraz zabytki: kompleks pałacowo-parkowy z folwarkiem w Dalkowie, wieżę mieszkalną (Dalków-Regów) i kaplicę na Górze Świętej Anny. Łączna długość szlaku wynosi 16,5 km.

5. Przemkowski Park Krajobrazowy (żółty – rowerowy).

Szlak zaczyna się i kończy w Przemkowie. Wiedzie przez malowniczy rezerwat przyrody „Stawy Przemkowskie”, obszar Natura 2000 „Stawy Przemkowskie”, rezerwat przyrody „Przemkowskie Bagna”, Gaworzycy oraz Koźlice. Całkowita długość szlaku wynosi 40 km.

6. Przez Wzgórza Dalkowskie (czarny – rowerowy).

Szlak przebiega przez środkową partię Wzgórz Dalkowskich. Jest mało wymagający, idealny na wycieczki weekendowe po bliskiej okolicy. Szlak ma swój początek w Gaworzycach, prowadzi przez miejscowości w północnej części gminy, a dalej na wschód do Jakubowa (gmina Radwanice) i Golowic (gmina Jerzmanowa). Całkowita długość szlaku wynosi 33,3 km.

7. Szlak Konny Wzgórza Dalkowskie.

Szlak konny po Wzgórzu Dalkowskim rozpoczyna się we wsi Sobin (gmina Polkowice), skąd prowadzi między innymi przez wschodnią część gminy Polkowice, Golowice (gmina Jerzmanowa), Jakubów (gmina Radwanice), Wierzchowice, Śrem, Gostyń i dalej nad zalew w Małomicach. Szlak na początku trasy oznakowany jest kolorem pomarańczowym, w miejscowości Gostyń zmienia kolor na niebieski i wraca do koloru pomarańczowego w Mierzowie (gmina Żukowice).

Na terenie gminy Gaworzycy znajduje się ponadto ścieżka edukacji ekologicznej w Dalkowie. Została ona urządzona na terenie zabytkowego założenia parkowego w Dalkowie, które częściowo wykorzystywane jest do prowadzenia szkółki drzew i krzewów Dendrofarma. W szkółce krzewów ozdobnych można podziwiać kilkaset odmian krzewów z opisaną systematyką. Przykładowo można zobaczyć kolekcje azalii i rododendronów w czterdziestu odmianach. W pałacowym parku znajdują się poza tym pomnikowe gatunki drzew rodzimych i aklimatyzowanych.

Poza tym w Dalkowie przygotowano i oznakowano ścieżki nordic walking wraz z rozmieszczeniem tablic informacyjnych (tablice pomiaru tętna, tablice ćwiczeń i tablice ogólne). Jest to tzw. Nordic Park Dalków, na który składają się trzy trasy o łącznej długości około 30 km, mające swój początek i koniec w Dalkowie, przy północnej ścianie parku. Trasy prowadzone są przez tereny rolne i leśne położone na zachód od Dalkowa.

Szlaki turystyczne prowadzone przez gminę Gaworzyce są stosunkowo dobrze oznakowane, choć nie są wyposażone w infrastrukturę okołoturystyczną. Brakuje tablic turystycznych informujących o przebiegach szlaków i obiektach wartych obejrzenia na terenie gminy i w jej sąsiedztwie. Poza tym brakuje obiektów noclegowych. Potencjał w tym zakresie stanowi zespół parkowo-pałacowy w Dalkowie oraz gospodarstwa rolne mogące stanowić bazę dla rozwoju agroturystyki.

14.7. Uwarunkowania wynikające z istniejącego systemu komunikacyjnego oraz możliwości i potrzeb jego rozwoju – podsumowanie.

1. Rdzeń układu komunikacyjnego gminy stanowi droga krajowa nr 3.
2. Na trasie drogi krajowej nr 3 planuje się budowę drogi ekspresowej S-3 z węzłem „Gaworzyce”.
3. Jak wynika z pomiarów ruchu prowadzonych w 2010 r. na drogach krajowych i wojewódzkich, najbardziej obciążona ruchem na terenie gminy Gaworzyce była droga krajowa nr 3.
4. Istotną rolę w obsłudze powiązań komunikacyjnych gminy pełnią drogi powiatowe, zapewniające główne powiązania komunikacyjne pomiędzy poszczególnymi miejscowościami gminy. System komunikacyjny uzupełniają drogi gminne rozprawdzające głównie ruch lokalny. Stan większości dróg gminnych biegnących poza układami osadniczymi jest zły, znaczna część tych dróg jest nieprzejezdna.
5. Przez obszar gminy przebiega linia kolejowa o znaczeniu państwowym nr 14 relacji Łódź Kaliska – Tuplice – granica państwa, która przystosowana jest do transportu towarowego i osobowego. Jej efektywne wykorzystanie wymaga jednak przeprowadzenia modernizacji linii.
6. Gmina Gaworzyce jest obsługiwana przez sprawnie funkcjonujący system komunikacji zbiorowej. Autobusy linii prywatnych przewoźników obsługują wszystkie wsie gminy.

Z Gaworzyc można dotrzeć komunikacją publiczną do większych miast regionu, w tym do Głogowa i Polkowic.

7. Przez gminę Gaworzyc prowadzi kilka szlaków turystycznych, w tym pieszych, rowerowych i konnych. Są one stosunkowo dobrze oznakowane i utrzymane. Brakuje infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.

15. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.

15.1. Gospodarka wodno-ściekowa.

Zagadnieniami z zakresu gospodarki wodno-ściekowej na obszarze gminy Gaworzyce zajmuje się Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach. Jest on odpowiedzialny za funkcjonowanie istniejących sieci komunalnych oraz urządzeń i obiektów takich jak: oczyszczalnie ścieków, przepompownie wody, przepompownie ścieków, hydrofornie, ujęcia wody czy stacje uzdatniania wody. Ponadto na terenie gminy działalność z zakresu gospodarki wodno-ściekowej prowadzi gmina Żukowice. Zakres jej działań ogranicza się jednak do doprowadzania wody do wsi Kurów Wielki.

15.1.1. Zaopatrzenie w wodę.

Woda z sieci wodociągowej dostarczana jest do 10 miejscowości gminy (z wyjątkiem Grabika, Korytowa i Śremu). Komunalne wodociągi zasilane są w wodę z 4 ujęć wody zlokalizowanych na terenie gminy Gaworzyce oraz z 1 ujęcia zlokalizowanego na terenie gminy Żukowice. Docelowo strukturę infrastruktury wodociągowej gminy mają tworzyć trzy niezależne od siebie systemy zasilania w wodę, obsługujące wszystkie miejscowości gminy [Ekoprojekt, 2004]. Obecnie najbardziej rozbudowany system wodociągów tworzy sieć zlokalizowana w centralnej części gminy, bazująca na ujęciu wody w Kłobuczynie, składającym się z dwóch studni. Przy ujęciu wody w Kłobuczynie działa także stacja uzdatniania wody. Natomiast powyżej miejscowości Gaworzyce zlokalizowane są zbiorniki wyrównawcze oraz pompownia wody. Omawiana sieć obsługuje miejscowości Dzików, Gaworzyce, Kłobuczyn, Koźlice oraz Mieszków. Pierwsza z wymienionych miejscowości została włączona do omawianego systemu w 2015 r., kiedy zostały wyłączone z eksploatacji zlokalizowane w Dzikowie: ujęcie wody oraz stacja uzdatniania wody (SUW). Drugi system sieci wodociągowej ma docelowo obsługiwać miejscowości: Dalków, Kurów Wielki, Gostyń i Witanowice. Obecnie wsie Dalków i Gostyń tworzą odrębny system zaopatrywany w wodę z ujęcia wody w Dalkowie. Odrębnym systemem wodociągowym dysponuje miejscowość Witanowice. Docelowo zakłada się zlikwidowanie ujęcia zlokalizowanego w tej miejscowości oraz funkcjonującej w jego sąsiedztwie SUW, a następnie włączenie miejscowości do systemu wodociągowego Dalków-Gostyń-Kurów Wielki-Witanowice. Kurów Wielki zaopatrywany jest obecnie w wodę zakupioną z gminy Żukowice, ze Stacji Uzdatniania Wody (SUW) Kromolin. Trzeci system zasilania w wodę ma bazować na istniejącym ujęciu wody i hydroforni Wierzchowice. Obecnie omawiany system wodociągów obsługuje wyłącznie miejscowość Wierzchowice. W przyszłości ma zasilać także odbiorców we wsiach: Korytów, Grabik i Śrem. Aktualnie plany zwodociągowania tych trzech wsi są w fazie projektu.

Wszystkie miejscowości zaopatrywane obecnie w wodę sieciową znajdują się w zasięgu jednostronnego zasilania w wodę. W miejscowościach nie posiadających sieci wodociągowej woda pobierana jest obecnie z prywatnych ujęć (studni).

Tabela 15.1.1.1. Długość sieci wodociągowej w gminie Gaworzyce w latach 2008-2014.

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Długość czynnej sieci rozdzielczej [km]	28,4	28,4	28,4	29,1	29,1	29,1	29,1
Liczba przyłączy do budynków mieszkalnych	792	793	793	793	793	801	803

źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) rozdzielcza sieć wodociągowa zlokalizowana na terenie gminy Gaworzyce w 2014 r. składała się z odcinków o łącznej długości 29,1 km. Powyższa tabela (tabela 15.1.1.1.) pokazuje, że od roku 2008 do roku 2014 gminna rozdzielcza sieć wodociągowa nie była intensywnie rozbudowywana; jej długość wzrosła jedynie o 0,8 km. W 2015 r. oddano natomiast do użytkowania sieć wodociągową o łącznej długości ponad 4 km, obsługującą miejscowości Dalków, Dzików i Gostyń. Nieznacznie rozbudowano także sieć wodociągową w Kłobuczynie.

Przeważająca część sieci wodociągowej na terenie gminy Gaworzyce należy do ZUK Gaworzyce. Gmina Żukowice jest natomiast w posiadaniu odcinka wodociągu łączącego SUW Kromolin (zlokalizowaną na terenie gminy Żukowice) z wodomierzem znajdującym się przed miejscowością Kurów Wielki. Sieć rozdzielcza zlokalizowana w obrębie wsi Kurów Wielki stanowi własność ZUK Gaworzyce.

Obecnie na obszarze gminy zlokalizowanych jest 6 ujęć wody (z ważnymi pozwoleniami wodno-prawnymi na eksploatację), z czego 5 jest aktualnie eksploatowanych. Jedno z nich jest prywatne (własność firmy Styropian Plus Sp. z o. o.), a pozostałe pięć podlega pod Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach. Poniżej przedstawiono charakterystykę ujęć:

1) Ujęcie Dalków – komunalne:

- skład: 1 studnia głębinowa,
- pozwolenie wodnoprawne: decyzja Starosty Polkowickiego z dnia 19.01.2011 r.,
- wydajność maksymalna ujęcia: 100,0 m³/d i 21,0 m³/h,
- pozwolenie wodnoprawne ważne do 31.12.2030 r.,
- na ujęciu działa automatyczna stacja uzdatniania wody;

2) Ujęcie Dzików – komunalne:

- skład: 2 studnie; podstawowa – głębokość 45,0 m, awaryjna – głębokość 30,0 m,
- pozwolenie wodnoprawne: decyzja Starosty Polkowickiego z dnia 02.03.2012 r.,

- wydajność maksymalna ujęcia: 3,75 m³/h,
 - pozwolenie wodnoprawne ważne do 31.12.2031 r.,
 - ujęcie wraz ze stacją uzdatniania wody zostało wyłączone z eksploatacji w kwietniu 2015 r.;
- 3) Ujęcie Kłobuczyn – komunalne:
- skład: 2 studnie; podstawowa – głębokość 29,0 m, awaryjna – głębokość 39,5 m,
 - pozwolenie wodnoprawne: decyzja Starosty Polkowickiego z dnia 02.03.2012 r.,
 - wydajność maksymalna ujęcia: 31,25 m³/h,
 - pozwolenie wodnoprawne ważne do 31.12.2031 r.,
 - przy ujęciu działa stacja uzdatniania wody;
- 4) Ujęcie Wierzchowice – komunalne:
- skład: 1 studnia,
 - pozwolenie wodnoprawne: decyzja Starosty Polkowickiego z dnia 21.01.2011 r.,
 - wydajność maksymalna ujęcia: 150,0 m³/d i 50,0 m³/h,
 - pozwolenie wodnoprawne ważne do 31.12.2030 r.,
 - przy ujęciu działa hydrofornia;
- 5) Ujęcie Witanowice – komunalne:
- skład: 1 studnia,
 - pozwolenie wodnoprawne: decyzja Wojewody Legnickiego z dnia 08.10.1998 r.,
 - wydajność maksymalna ujęcia: 38,0 m³/d i 4,5 m³/h,
 - pozwolenie wodnoprawne ważne do 31.12.2018 r.,
 - przy ujęciu działa stacja uzdatniania wody;
- 6) Ujęcie Kłobuczyn – Styropian Plus Sp. z o. o.:
- skład: 1 studnia,
 - pozwolenie wodnoprawne: decyzja Starosty Polkowickiego z dnia 24.05.2011 r.,
 - wydajność maksymalna ujęcia: 21 m³/h,
 - pozwolenie wodnoprawne ważne do 23.05.2031 r.

Żadne z ww. ujęć wody nie ma obecnie ustanowionej strefy ochronnej.

Stan techniczny komunalnej sieci wodociągowej według ZUK Gaworzyce jest oceniany na dobry w miejscowościach: Gaworzyce, Gostyń, Dzików oraz w zachodniej części Dalkowa. Stan techniczny pozostałych odcinków ocenia się na dostateczny, bądź do wymiany. Z danych

przekazanych przez Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach wynika, że awarie najczęściej występują w Dalkowie, Kłobuczynie, Koźlicach, Mieszkowie, Wierzchowicach i Witanowicach.

Odsetek mieszkańców gminy korzystających z sieci wodociągowej osiągnął w 2013 r. 89,5% (wg danych GUS; tabela 15.1.1.2.). W porównaniu z rokiem 2009, wzrost ten jest niewielki, bo o jedyne 0,3%. W omawianych latach nie przyłączono nowych miejscowości do sieci wodociągowej. Z drugiej strony sporadycznie powstająca nowa zabudowa mieszkaniowa była w większości realizowana w zasięgu obsługi istniejących systemów wodociągowych. Poziom wyposażenia w sieci wodociągowe na terenie gminy Gaworzycy w 2013 r. w porównaniu z innymi jednostkami terytorialnymi nie był wysoki – niższy o 3,1% w stosunku do średniej dla gmin wiejskich powiatu polkowickiego, ale wyższy o 5,3% w porównaniu do gmin wiejskich województwa dolnośląskiego. Dzięki późniejszej rozbudowie sieci wodociągowej, z wodociągów w 2014 r. korzystało 96,5% mieszkańców gminy Gaworzycy. Jest to wskaźnik o kilka procent wyższy od średniej dla gmin wiejskich powiatu polkowickiego i województwa dolnośląskiego.

Tabela 15.1.1.2. Korzystający z sieci wodociągowej w wybranych jednostkach terytorialnych.

Jednostka terytorialna	Korzystający z sieci wodociągowej [%]		
	2009 r.	2013 r.	2014 r.
Gmina Gaworzycy	89,2	89,5	96,5
Powiat polkowicki	95,6	96,0	98,5
Powiat polkowicki – gminy wiejskie	-	92,6	91,3
Województwo dolnośląskie – ogółem	91,5	92,1	94,8
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	81,9	84,2	91,3

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl.

Z analizy ilości wody dostarczonej gospodarstwom domowym (według GUS) wynika, iż w latach 2000-2014 ilość ta podlegała znacznym wahaniom. Nie zauważa się jednak żadnej stałej tendencji spadku czy wzrostu tej wartości (tabela 15.1.1.3.). Najwięcej wody, tj. ponad 118 dam³, dostarczono gospodarstwom domowym w gminie Gaworzycy w 2000 r., a najmniej – 78,6 dam³ w roku 2006. Według danych ZUK Gaworzycy od kilku lat tendencja poboru wody jest rosnąca, co ma związek ze zwodociągowaniem kolejnych miejscowości oraz budowaniem nowych budynków mieszkalnych w miejscowościach zwodociągowanych (głównie w Gaworzycach i Kłobuczynie).

Tabela 15.1.1.3. Woda dostarczona gospodarstwom domowym w gminie Gaworzycy.

Woda dostarczona gospodarstwom domowym [dam ³]														
2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
118,2	95,7	95,6	99,1	81,2	80,7	78,6	86,7	95,6	89,8	93,2	94,7	96,8	91,5	93,7

źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Największą ilość wody Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach sprzedaje odbiorcom indywidualnym, czyli gospodarstwom domowym. Jest to aż 83,0% ogółu sprzedawanej wody (tabela 15.1.1.4.). Woda dostarczana przez ZUK na potrzeby przemysłu stanowi znacznie mniejszy udział (8,2% ogółu sprzedanej wody w 2014 r.), głównie ze względu na niewielką liczbę podmiotów przemysłowych działających w gminie (w 2014 r. ZUK dostarczał wodę do 4 zakładów przemysłowych). Niewiele więcej wody sprzedawane jest obiektom usługowym – 8,8%. Na terenie gminy Gaworzyce woda dostarczana jest również z SUW Kromolin (zakup wody przez ZUK Gaworzyce). Obsługuje on jednak niewielką liczbę odbiorców – 17 (1% ogółu odbiorców w gminie). Są to głównie odbiorcy indywidualni.

Tabela 15.1.1.4. Roczna wielkość sprzedaży wody dla mieszkańców gminy Gaworzyce w 2014 r.

rodzaj użytkowników	roczna wielkość sprzedaży wody [m ³]		liczba odbiorców	
	ZUK w Gaworzycach	SUW Kromolin	ZUK w Gaworzycach	SUW Kromolin
gospodarstwa domowe	93 258	1 661	1 278	15
przemysł	9 222	207	4	1
usługi	9 839,5	24	65	1
razem	112 319,5	1 892	1 347	17

źródło: Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach.

Największymi odbiorcami wody na terenie gminy Gaworzyce są: Styropian Plus Kłobuczyn Sp. z o. o. (9 132 m³/rok wg danych ZUK; 8,0% ogółu sprzedawanej wody przez ZUK w 2014 r.) oraz Szkołka Drzew i Krzewów Płocha Dalków (4 836 m³/rok; 4,2% ogółu sprzedanej wody przez ZUK w 2014 r.). Wielkość sprzedaży wody dla drugiego z wymienionych odbiorców zależy od warunków atmosferycznych.

Średni wskaźnik zużycia wody w gospodarstwach domowych gminy Gaworzyce w analizowanych latach (2008-2013) wyniósł 23,8 m³/mieszkańca (tabela 15.1.1.5.). Wartość ta jest niższą od średniej zanotowanej zarówno w powiecie polkowickim (30,5 m³/mieszkańca wg danych GUS) jak i w województwie dolnośląskim (w gminach wiejskich zużycie wody wyniosło średnio 25,5 m³/mieszkańca). Należy podkreślić, iż wartość tego wskaźnika w gminie Gaworzyce w analizowanym okresie (2008-2013) podlegała nieznacznym fluktuacjom. Podobna tendencja zauważalna jest w pozostałych analizowanych jednostkach terytorialnych.

Wielkość jednostkowego zużycia wody wodociągowej określa także wskaźnik odniesiony do jednego korzystającego/odbiorcy (tabela 15.1.1.5.). W gminie Gaworzyce wskaźnik ten wyniósł (w analizowanym okresie) średnio 26,6 m³/odbiorcę. Był on, podobnie jak wskaźnik w przeliczeniu na 1 mieszkańca, znacznie niższy niż odpowiednie wskaźniki dla powiatu polkowickiego (średnio 31,8

m³/odbiorcę) i województwa dolnośląskiego (średnio 30,7 m³/odbiorcę w gminach wiejskich i 34,7 m³/odbiorcę we wszystkich gminach województwa).

Tabela 15.1.1.5. Wskaźniki zużycia wody w gospodarstwach domowych w wybranych jednostkach terytorialnych w latach 2008-2013.

Jednostka terytorialna	na 1 mieszkańca [m ³]						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	średnio
Gmina Gaworzyce	24,6	23,1	23,7	24,0	24,4	23,0	23,8
Powiat polkowicki	32,8	30,4	30,5	29,3	29,9	30,1	30,5
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	24,7	25,3	25,1	26,0	26,2	25,2	25,4
Województwo dolnośląskie – ogółem	32,4	31,9	32,0	31,5	31,6	31,2	31,8
Jednostka terytorialna	na 1 korzystającego/odbiorcę [m ³]						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	średnio
Gmina Gaworzyce	27,5	25,8	26,5	26,7	27,4	25,4	26,6
Powiat polkowicki	34,3	31,7	31,8	30,5	31,1	31,3	31,8
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	30,4	30,9	30,5	31,3	31,2	29,9	30,7
Województwo dolnośląskie – ogółem	35,5	34,9	34,9	34,4	34,4	33,9	34,7

źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Szczytowe odbiory wody w skali roku przypadają w czasie wiosny i lata, kiedy to mieszkańcy zużywają większą ilość wody na utrzymanie przydomowych ogrodów oraz wypełnianie wodą przydomowych basenów.

15.1.2. Odprowadzanie ścieków.

Sieć kanalizacyjna w gminie Gaworzyce obsługuje 7 miejscowości (Dalków, Dzików, Gaworzyce, Gostyń, Kłobuczyn, Koźlice i Wierzchowice). Tworzą ją 3 niezależne systemy, odprowadzające ścieki do 3 mechaniczno-biologicznych oczyszczalni ścieków. Oczyszczalnia w Koźlicach obsługuje miejscowości Dzików, Gaworzyce, Kłobuczyn oraz Koźlice. Jest to obecnie najbardziej rozbudowany system kanalizacyjny w gminie, wyposażony w 9 przepompowni ścieków. Docelowo do systemu tego ma zostać włączony także Mieszków. Oczyszczalnia w Wierzchowicach obsługuje wyłącznie zabudowę wielorodzinną zlokalizowaną we wschodniej części wsi. Oczyszczalnia ta, po rozbudowie, ma w przyszłości odbierać ścieki z systemów kanalizacyjnych wsi Korytów, Grabik i Śrem. Obecnie w fazie projektu jest budowa sieci kanalizacyjnej dla tych trzech miejscowości wraz z rozbudową istniejącej infrastruktury w Wierzchowicach. Ostatni system kanalizacyjny obsługuje obecnie miejscowości Gostyń i Dalków, z oczyszczalnią ścieków w Dalkowie. Planuje się przyłączyć do tej oczyszczalni nieskanalizowane dotychczas miejscowości: Kurów Wielki oraz Witanowice.

W przypadku dalszej rozbudowy systemu sieci kanalizacyjnej obsługującego obecnie miejscowości Dalków i Gostyń, niezbędna będzie rozbudowa o kolejny reaktor oczyszczalni ścieków

w Dalkowie. Rozbudowy wymagać będzie także oczyszczalnia w Wierzchowicach, jeśli dojdzie do rozbudowy sieci i podłączenia nowych użytkowników.

Z analizy rozwoju sieci kanalizacyjnej w latach 2008-2014 wynika, iż w gminie Gaworzycy duży przyrost nowych odcinków sieci wystąpił w latach 2008-2011 (tabela 15.1.2.1) – 9,1 km kanalizacji, co stanowiło przyrost o ponad 60%. Jednocześnie w analizowanym okresie zauważalny był wzrost liczby połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania (z 387 w 2008 r. wzrosło do 578 w roku 2011). W latach 2011-2013 nie powstały nowe odcinki sieci kanalizacyjnej. W kolejnych latach realizowano natomiast sieć obsługującą wsie Dalków, Gostyń oraz Dzików. Powstanie nowych odcinków sieci poskutkowało wzrostem liczby mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej (z 47,2% w 2008 r. do 75,0% w 2014 r. wg danych GUS i do 83,0% w 2015 r. według danych ZUK). W porównaniu z powiatem polkowickim (86,0% ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w 2014 r. wg GUS) i województwem dolnośląskim (75,0% w 2014 r. wg GUS) poziom dostępności sieci kanalizacyjnej w gminie w 2014 r. można było określać jako stosunkowo wysoki. Jednocześnie był on znacznie wyższy w porównaniu z gminami wiejskimi województwa dolnośląskiego (47,3% wg GUS w 2014 r.). Poziom skanalizowania zwiększył się dodatkowo w latach 2014-2015, dzięki doprowadzeniu sieci do kilku wsi gminy (Dalków, Dzików i Gostyń) oraz rozbudowie sieci w Kłobuczynie.

Stan techniczny sieci można określić jako dobry. Są one szczelne, a awarie urządzeń wynikają jedynie z wprowadzenia do sieci odpadów stałych.

Tabela 15.1.2.1. Rozwój sieci kanalizacji sanitarnej w gminie Gaworzycy w latach 2008-2015.

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km]	14,5	17,0	20,1	23,6	23,6	23,6	23,8	
Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zakwaterowania	387	460	472	578	580	590	592	
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	1 839	1 973	2 008	2 224	2 225	2 273	3 009	
Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w % ogółu ludności gminy	47,2	50,6	51,1	56,1	56,2	56,6	75,0	83,0*

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl; *Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach.

Tabela 15.1.2.2. Odsetek osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w wybranych jednostkach terytorialnych w latach 2008-2014.

Jednostka terytorialna	Korzystający z kanalizacji sanitarnej [%]						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gmina Gaworzycy	47,2	50,6	51,1	56,1	56,2	56,6	75,0
Powiat polkowicki	74,4	75,8	76,1	78,9	79,3	79,4	86,0
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	32,1	33,3	34,5	37,1	39,2	40,4	47,3
Województwo dolnośląskie – ogółem	67,5	67,8	68,1	69,3	70,1	70,8	75,0

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl.

Według danych GUS w latach 2008-2014 ilość ścieków odprowadzanych z obszaru gminy Gaworzycy rosła (tabela 15.1.2.3. i 15.1.2.4.). Wpływ na to może mieć przyrost liczby ludności oraz nowej zabudowy w miejscowościach już skanalizowanych, a także rozbudowa istniejącej sieci kanalizacyjnej. Według danych ZUK w Gaworzycach na terenie gminy najczęściej ścieków produkowanych jest w gospodarstwach domowych – 95,0% ogółu ścieków odprowadzonych w 2014 r. Kolejną grupą podmiotów produkującą ścieki są usługi. Przemysł natomiast odprowadza niewielkie ilości ścieków do sieci kanalizacyjnej. Oczyszczalnie ścieków należące do ZUK w Gaworzycach w 2014 r. odbierały odpady kanalizacyjne tylko z 2 zakładów przemysłowych, z czego jeden w lutym 2014 roku zawiesił swoją działalność. Stąd prawdopodobnie zanotowany spadek ilości ścieków wytworzonych w 2014 r.

Tabela 15.1.2.3. Ilość ścieków odprowadzonych z obszaru gminy Gaworzycy.

Ilość wytworzonych ścieków według GUS [dam ³]						
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
56,9	78,6	77,0	84,0	98,0	99,0	93,0

źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Tabela 15.1.2.4. Struktura ścieków wytworzonych i oczyszczonych na terenie gminy Gaworzycy przez Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach w 2014 r.

Rodzaj podmiotów	Roczna wielkość wytworzonych ścieków [%]	Liczba podmiotów
Gospodarstwa domowe	95,0	592
Przemysł	~0,1	2
Usługi	4,9	43
Razem	100,0	637

źródło: Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach.

15.2. Gospodarka odpadami.

Gospodarka odpadami w gminie Gaworzycy prowadzona jest w oparciu o „Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie Związku Gmin Zagłębia Miedziowego”, przyjęty Uchwałą Nr XVII/79/13 Zgromadzenia Związku Gmin Zagłębia Miedziowego z dnia 6 czerwca 2013 r. (zmienioną Uchwałą Nr XVIII/83/13 z dnia 27 czerwca 2013 r.), a także w oparciu o „Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Gaworzycy”, przyjęty Uchwałą Nr XXI/128/2013 Rady Gminy Gaworzycy z dnia 26 lutego 2013 r. (zmienioną Uchwałą Nr XXIII/142/2013 Rady Gminy Gaworzycy z dnia 29 kwietnia 2013 r.).

Wejście w życie w dniu 1 stycznia 2012 r. ustawy z dnia 1 lipca 2011 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011 r. Nr 152, poz. 897, z późn. zm.) nałożyło na gminy nowe obowiązki związane z gospodarowaniem odpadami,

wśród których jako najważniejsze należy wymienić:

- 1) objęcie wszystkich właścicieli nieruchomości na terenie gminy systemem gospodarowania odpadami komunalnymi;
- 2) zapewnienie budowy i eksploatacji własnych lub wspólnych z innymi gminami regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK) oraz instalacji i urządzeń do zbierania, transportu i unieszkodliwiania zwłok zwierzęcych;
- 3) ustanowienie selektywnego zbierania odpadów komunalnych, w tym biodegradowalnych, oraz utworzenie punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych.

Ponadto gminy są zobowiązane do dnia 31 grudnia 2020 r. osiągnąć odpowiedni poziom, tj. co najmniej 50% - recyklingu i przygotowania do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła. Kolejnym obowiązkiem jest ograniczenie do 16 lipca 2020 r. masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania – ilość ta powinna zostać zmniejszona do 35% całkowitej masy odpadów ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania.

Zgodnie z przywołaną powyżej ustawą wojewódzkie plany gospodarki odpadami wyznaczyły regiony gospodarki odpadami komunalnymi. Gmina Gaworzyce, zgodnie z Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego 2012, znajduje się w Regionie Północnym. Na podstawie *Uchwały Nr XXIV/617/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 czerwca 2012 r. w sprawie wykonania Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Dolnośląskiego 2012* (z późniejszymi zmianami) regionalne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK) obsługujące ten region wyznaczono w: Lubinie, Legnicy, Głogowie (Biechowie) i Trzebczu.

W gminie Gaworzyce, według „Planu gospodarki odpadami dla gmin należących do „ZGZM” – Związku Gmin Zagłębia Miedziowego na lata 2008-2011 z perspektywą na lata 2012-2015” – pozwolenie na odbiór odpadów komunalnych mają 3 podmioty. Są to:

- Becker Polska Sp. z o. o. z Polkowic,
- GPK – SITA Głogów Sp. z o. o. z Głogowa,
- PGM Sp. z o. o. z Polkowic.

Odpady odbierane przez dwie pierwsze firmy wywożone są na RIPOK w Biechowie, a trzeciej na RIPOK w Trzebczu.

Na terenie gminy Gaworzyce zorganizowanym odbiorem odpadów komunalnych w 2007 r. objętych było 65% ogółu mieszkańców. W porównaniu z innymi gminami ZGZM wskaźnik ten był bardzo niski. System gospodarowania odpadami komunalnymi, wprowadzony 1 lipca 2013 r., spowodował wzrost omawianego współczynnika. Poza tym poziom recyklingu papieru, metali,

tworzyw sztucznych i szkła wzrósł do 34,2% w 2014 r. Natomiast poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania wyniósł 53,6%.

W miejscowości Grabik od 1987 r. do kwietnia 2005 r. na terenach byłej żwirowni (o powierzchni 2,8 ha) funkcjonowało składowisko odpadów. Było ono zlokalizowane w odległości około 400 m od najbliższych zabudowań wsi Grabik. Składowisko zostało zamknięte na podstawie decyzji Starosty Polkowickiego Nr 302/05 z dnia 24 października 2005 r., w której określone zostały warunki zamknięcia tego obiektu, w tym nakaz rekultywacji.

15.3. Gospodarka energetyczna.

15.3.1. Zaopatrzenie w energię elektryczną.

1) Elektroenergetyczna sieć przesyłowa.

Przez teren gminy Gaworzycy nie przebiegają elektroenergetyczne sieci przesyłowe. Jednakże, jak wynika z ustaleń „Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego. Perspektywa 2020”, na obszarze gminy planowana jest budowa linii elektroenergetycznej wysokiego napięcia 400 kV relacji Polkowice – Zielona Góra. Inwestycja ta planowana jest po roku 2020.

2) Elektroenergetyczna sieć dystrybucyjna.

Cały obszar gminy Gaworzycy zaopatrywany jest w energię elektryczną z sieci należących do TAURON Dystrybucja S.A. Znajdująca się na obszarze gminy sieć dystrybucyjna składa się z:

- napowietrznej linii elektroenergetycznej wysokiego napięcia 110 kV nr S-449 relacji Żukowice – Przemków;
- napowietrznych, napowietrzno-kablowych i kablowych linii 20 kV i 0,4 kV;
- wewnętrznych i napowietrznych stacji transformatorowych 20/0,4 kV.

15.3.2. Zaopatrzenie w gaz.

1) Gazowa sieć przesyłowa.

Na obszarze gminy występuje przesyłowa sieć gazowa wysokiego ciśnienia (PN 6,3 MPa), w skład której wchodzi:

- gazociąg przesyłowy wysokiego ciśnienia relacji Żukowice – Żary o średnicy nominalnej DN 250;
- odgałężenie od gazociągu wysokiego ciśnienia o średnicy nominalnej DN 80, prowadzące do Gaworzycy;
- stacja gazowa wysokiego ciśnienia Gaworzycy SP.

Gazociągi te eksploatowane są przez Operatora Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. Oddział we Wrocławiu.

Obecnie w trakcie realizacji jest budowa gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Legnica – Polkowice – Żary o średnicy nominalnej DN 300 i ciśnieniu 5,5 MPa. Inwestycja ta ma przebiegać na terenie gminy Gaworzyce przez obręby: Gaworzyce, Kłobuczyn i Koźlice.

2) Gazowa sieć dystrybucyjna.

Wybrane miejscowości gminy Gaworzyce zaopatrywane są w gaz z sieci średniego ciśnienia, których operatorem jest Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o. o. Oddział we Wrocławiu. Omawiane sieci obsługują wsie: Gaworzyce, Kłobuczyn i Wierzchowice, czyli najbardziej zaludnione miejscowości gminy.

Według danych GUS w 2014 r. długość całej czynnej sieci gazowej przesyłowej i rozdzielczej w gminie Gaworzyce wynosiła 26,6 km (tabela 15.3.2.1.). Długość sieci przesyłowej nie zmienia się od 2006 r. Z analizy zmian długości czynnej sieci gazowej wynika, że od 2008 r. obserwuje się niewielki przyrost długości sieci rozdzielczej (1,5 km; przyrost o 9%). Tempo rozwoju rozdzielczej sieci gazowej jest znacznie niższe w porównaniu do powiatu polkowickiego (13,5% wg danych GUS na lata 2008-2014), gmin wiejskich województwa dolnośląskiego (35,9%), czy nawet województwa dolnośląskiego ogółem (13,1%).

Tabela 15.3.2.1. Zmiany długości całej czynnej sieci gazowej w wybranych jednostkach terytorialnych w latach 2008-2014.

Jednostka terytorialna	Długość czynnej sieci ogółem w km						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gmina Gaworzyce	25,1	25,1	25,3	25,8	26,2	26,6	26,6
Powiat polkowicki	288,7	290,7	294,8	305,1	314,1	339,7	341,7
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	2123,2	2146,3	2094,0	2218,2	2357,6	2516,1	2583,7
Województwo dolnośląskie – ogółem	8003,8	8091,0	8062,6	8225,3	8487,8	8752,4	8875,8

źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Liczba ludności korzystającej z sieci gazowej wzrosła natomiast znacząco, i to pomimo stosunku niewielkiego przyrostu długości sieci gazowej. Na terenie gminy Gaworzyce w 2008 roku korzystało z sieci gazowej 28,4% ludności, a w roku 2014 już 41,9%. Tym samym przekroczyła ponad dwukrotnie wskaźnik korzystających z sieci gazowej średnio w gminach wiejskich województwa dolnośląskiego. Wciąż jednak wskaźnik ten jest znacznie niższy w porównaniu do średniej dla powiatu polkowickiego, czy całego województwa dolnośląskiego (tabela 15.3.2.2.).

Trzeba jednak zwrócić uwagę na obserwowaną dużą tendencję wzrostową tego wskaźnika w gminie Gaworzyce. Co prawda poziom wyposażenia w sieć gazową wzrasta również w powiecie polkowickim oraz gminach wiejskich województwa dolnośląskiego, jednak nie jest to tak znaczny wzrost jak zaobserwowany w gminie Gaworzyce. Warto dodać, że osiągnięcie wysokiego poziomu zgazyfikowania gminy będzie wymagać nie tylko rozbudowy sieci gazowej w miejscowościach już zgazyfikowanych, ale także doprowadzenia sieci gazowej do pozostałych miejscowości gminy.

Tabela 15.3.2.2. Korzystający z sieci gazowej w wybranych jednostkach terytorialnych w 2008, 2010, 2013 i 2014 r.

Jednostka terytorialna	Korzystający z sieci gazowej [%]			
	2008 r.	2010 r.	2013 r.	2014 r.
Gmina Gaworzyce	28,4	40,8	41,7	41,9
Powiat polkowicki	57,2	61,2	61,2	61,2
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	11,8	14,9	16,9	17,6
Województwo dolnośląskie – ogółem	62,4	62,8	61,7	61,4

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl.

Wzrost liczby korzystających z sieci gazowej w gminie Gaworzyce skutkuje większym zużyciem gazu (tabela 15.3.2.3.). Analiza dostępnych danych w okresie od 2008 r. do 2014 r. wykazuje, że zużycie gazu w gminie Gaworzyce znacznie wzrosło w roku 2010 (o 29% w porównaniu do zużycia gazu w roku 2009). Zjawisko to obserwowane było w całym kraju i wynikało z ostrego przebiegu zimy w omawianym roku. W latach następnych (2011-2013) obserwowano tendencję wzrostową zużycia gazu, jednak nie osiągnęła ona rekordowej wartości uzyskanej w roku 2010.

Tabela 15.3.2.3. Zużycie gazu w wybranych jednostkach terytorialnych w latach 2009-2014.

Jednostka terytorialna	Gaz dostarczony ogółem [tys. m ³]						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gmina Gaworzyce	530,3	571,4	735,4	583,4	590,1	630,9	504,6
Powiat polkowicki	10177,0	10044,7	10038,3	8909,2	9356,6	9869,0	8604,6
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	21999,1	24148,2	27589,9	25470,7	28754,2	31401,6	28716,1
Województwo dolnośląskie – ogółem	325385,9	343805,9	369766,1	327307,6	343904,5	355621,9	314425,2

źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl.

Jak wynika z danych GUS w 2013 r. w gminie Gaworzyce aż 91,6% odbiorców gazu wykorzystywało ten nośnik energii w celu ogrzewania mieszkań (tabela 15.3.2.4.). Łącznie 97,6% zużytego gazu na terenie gminy wykorzystane zostało w celu ogrzewania mieszkań. Wysoki wskaźnik wykorzystania gazu do ogrzewania obserwowany jest w gminach wiejskich zarówno

samego powiatu polkowickiego, jak i całego województwa dolnośląskiego. Ogrzewanie gazem sieciowym wykorzystuje się również w większości obiektów celu publicznego w miejscowościach Gaworzyce, Kłobuczyn oraz Wierzchowice (remizy, sala wiejska, świetlice wiejskie, ośrodki oświaty, ośrodek zdrowia).

Tabela 15.3.2.4. Gaz wykorzystywany w celu ogrzewania mieszkań w wybranych jednostkach terytorialnych w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Gaz wykorzystywany w celu ogrzewania mieszkań [%]	Odbiorcy gazu wykorzystujący gaz do ogrzewania mieszkań [%]
Gmina Gaworzyce	97,6	91,6
Powiat polkowicki	63,7	25,7
Powiat polkowicki – gminy wiejskie	96,1	85,6
Województwo dolnośląskie – ogółem	72,7	25,4
Województwo dolnośląskie – gminy wiejskie	84,9	66,8

źródło: opracowane na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl.

15.3.3. Zaopatrzenie w energię ciepłą.

Gmina Gaworzyce nie posiada sieci ciepłowniczej zasilanej z ciepłowni lub elektrociepłowni. W najbliższych latach nie planuje się budowy tego typu sieci infrastruktury technicznej. Nielicznie występują lokalne sieci ciepłownicze, dostarczające ciepło z lokalnych kotłowni.

15.4. Telekomunikacja.

Z wykazu pozwoleń radiowych wydanych przez Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej wynika, że na terenie gminy Gaworzyce znajdują się dwie stacje bazowe – w Kłobuczynie oraz w Gaworzycach. Właścicielem tej pierwszej jest Orange Polska S. A. i ma ona pozwolenia na sygnał GSM800, UMTS900 oraz UMTS210. Druga zaś należy do spółki Sferia S.A. i ma pozwolenie na sygnał LTE800.

15.5. Uwarunkowania wynikające z istniejącego wyposażenia w systemy infrastruktury technicznej – podsumowanie.

1. Zaopatrzenie przeważającej części mieszkańców gminy w wodę odbywa się za pomocą systemów wodociągowych, eksploatowanych przez Zakład Usług Komunalnych w Gaworzycach. Systemy te zasilane są z 4 ujęć znajdujących się w Dalkowie, Kłobuczynie, Wierzchowicach i Witanowicach. Drugim podmiotem dostarczającym wodę na teren gminy Gaworzyce jest gmina Żukowice (zakres działalności: doprowadzenie wody do Kurowa Wielkiego z ujęcia wody w Kromolinie – gmina Żukowice).

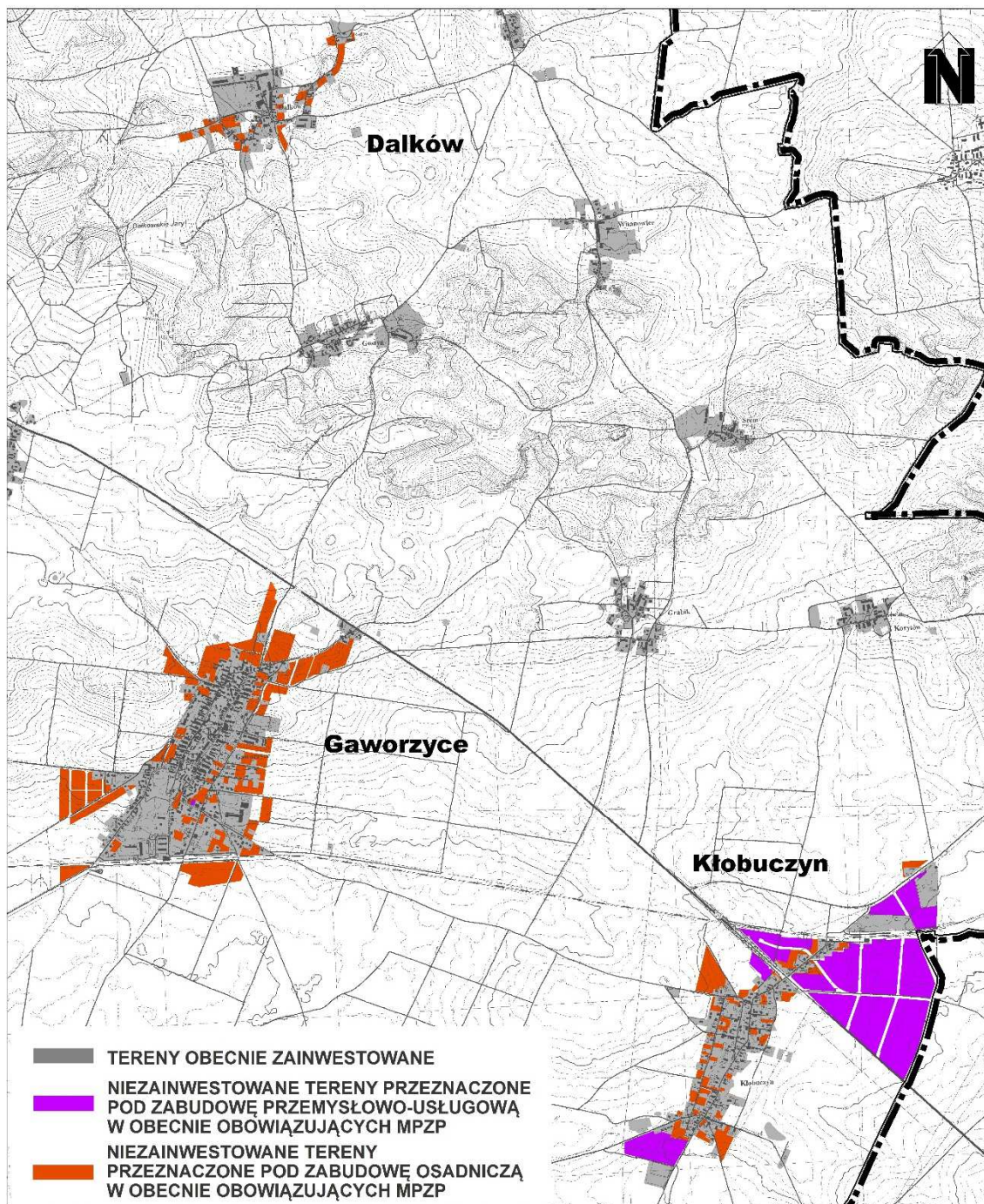
2. W 2014 r. z sieci wodociągowej w gminie korzystało aż 96,5% mieszkańców – za sprawą intensywnej rozbudowy sieci w ostatnich latach. W trakcie opracowania są projekty zwodociągowania miejscowości niewyposażonych dotychczas w tego typu infrastrukturę techniczną.
3. Jednostkowe zużycie wody w gospodarstwach domowych gminy Gaworzyce wynosiło w 2013 r. 25,4 m³/korzystającego (odbiorcę) z sieci wodociągowej; wskaźnik zużycia wody w gospodarstwach domowych na jednego odbiorcę w 2013 r. w gminie był niższy niż w innych analizowanych jednostkach terytorialnych (powiatu polkowickiego i województwa dolnośląskiego).
4. W sieć kanalizacyjną wyposażonych jest tylko 7 miejscowości gminy – Dalków, Dzików, Gaworzyce, Gostyń, Kłobuczyn, Koźlice i Wierzchowice. W trakcie opracowania są projekty skanalizowania wybranych miejscowości, niewyposażonych dotychczas w tego typu infrastrukturę techniczną. Ścieki z sieci kanalizacji sanitarnej odprowadzane są do trzech oczyszczalni zlokalizowanych w różnych częściach gminy.
5. W 2015 r. z sieci kanalizacyjnej w gminie korzystało 83,0% mieszkańców – za sprawą intensywnej rozbudowy sieci w ostatnich latach.
6. Gospodarka odpadami w gminie prowadzona jest w oparciu o „Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie Związku Gmin Zagłębia Miedziowego” oraz o „Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Gaworzyce”.
7. Odpady komunalne z obszaru gminy Gaworzyce wywożone są do regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK) w Trzebczu (w gminie Polkowice) oraz Biechowie (koło Głogowa).
8. Od stycznia 2012 r. na gminy został nałożony obowiązek objęcia wszystkich właścicieli nieruchomości na terenie gminy systemem gospodarowania odpadami komunalnymi.
9. Na terenie gminy prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów, które są następnie poddawane recyklingowi. Przewiduje się dalszą rozbudowę systemu selektywnego zbierania odpadów i zmniejszania ilości odpadów biodegradowalnych przekazywanych do składowania.

10. Przez gminę Gaworzycy przebiega fragment napowietrznej dystrybucyjnej linii elektroenergetycznej wysokiego napięcia 110 kV.
11. Sieć gazowa, o łącznej długości 26,6 km (w 2014 r. według GUS), doprowadzona jest jedynie do 3 miejscowości gminy. W 2014 r. korzystało z niej 41,9% mieszkańców gminy.
12. Miejscowości: Grabik, Korytów oraz Śrem są najslabiej wyposażone w infrastrukturę techniczną – nie posiadają sieci wodociągowej, kanalizacyjnej ani gazowej. Planowane jest ich przyłączenie do sieci wodno-ściekowej w najbliższych latach.
13. Na terenie gminy Gaworzycy nie występuje sieć ciepłownicza. Systemy grzewcze opierają się głównie o gaz sieciowy (w Gaworzycach, Kłobuczynie i Wierzchowicach) oraz o indywidualne systemy spalające paliwa stałe, często o niskiej wydajności i generujących znaczną tzw. niską emisję.
14. Dostępność sieci infrastruktury technicznej w poszczególnych miejscowościach gminy przedstawia poniższa tabela.

Miejscowość	Sieć wodociągowa	Sieć kanalizacyjna	Sieć gazowa	Sieć elektroenergetyczna	Sieć ciepłownicza (zasilana z ciepłowni)	Sieć telekomunikacyjna (kablowa/radiowa)
Gaworzycy (bez Dzikowa)	+	+	+	+		+
Dzików	+	+		+		+
Kłobuczyn	+	+	+	+		+
Wierzchowice	+	+ (tylko bloki) projektowana rozbudowa	+	+		+
Dalków	+	+ (częściowo) projektowana rozbudowa		+		+
Kurów Wielki	+			+		+
Koźlice	+	+		+		+
Grabik	projektowana	projektowana		+		+
Korytów	projektowana	projektowana		+		+
Śrem	projektowana	projektowana		+		+
Witanowice	+	projektowana		+		+
Gostyń	+	+		+		+
Mieszków	+			+		+

DZIAŁ IV.
BILANS TERENÓW PRZEZNACZONYCH
POD ZABUDOWĘ

1. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w 2016 r. na terenie gminy Gaworzyce wyznaczonych było łącznie około 131,4 ha terenów przeznaczonych dla realizacji zabudowy o funkcji osadniczej (mieszaniowo-usługowo-zagrodowej), z czego około 76 ha we wsi Gaworzyce oraz 55,4 ha w Kłobuczynie i Dalkowie. Około 61,5 ha powierzchni tych terenów nie jest obecnie zainwestowanych. Najwięcej rezerw budowlanych tego rodzaju występuje w Gaworzycach (45,4 ha).

2. Duże rezerwy terenów (wyznaczonych w planach miejscowych) dla zabudowy o funkcji przemysłowo-usługowej występują w Kłobuczynie (49,8 ha).

3. W celu sformułowania maksymalnego zapotrzebowania na nową zabudowę w podziale na poszczególne funkcje zabudowy należało przeprowadzić szereg czynności inwentaryzacyjnych, analitycznych i obliczeniowych, przyjmując jednocześnie pewne założenia wynikające z aktualnie panujących uwarunkowań społeczno-gospodarczych. Założenia te są wynikiem szczegółowych analiz przeprowadzonych dla obszaru gminy, dotyczących obecnego stanu i standardów zagospodarowania przestrzeni oraz obserwowanych w ostatnich latach w gminie zmian w zakresie zagospodarowania przestrzennego i urbanistyki. Przyjęte założenia w znacznej mierze odzwierciedlają obecnie obserwowane trendy i tendencje zmian w zakresie przekształceń urbanistycznych w gminie. W ramach części analitycznej i obliczeniowej przeprowadzono między innymi następujące czynności:

- 1) **wyodrębniono i oszacowano powierzchnie terenów obecnie zainwestowanych** wykorzystywanych na różne cele: mieszkaniowe, mieszkaniowo-usługowe, usługowe, przemysłowe, czy zieleni użytkowej, konfrontując to (tam, gdzie było to możliwe) z ogólną powierzchnią użytkową budynków wykorzystywanych na poszczególne cele; inwentaryzację terenów zainwestowanych przeprowadzono w oparciu o:
 - a) dane z mapy ewidencyjnej (pozyskanych z ośrodka geodezyjnego w 2015 r.),
 - b) ortofotomapę, której aktualność określa się na 2014 r.,
 - c) inwentaryzację terenową;

2) **wyodrębniono i oszacowano powierzchnie terenów niezainwestowanych i możliwych do zabudowy** (chłonnych), w podziale na poszczególne funkcje zabudowy:

- a) w granicach obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej w rozumieniu art. 2 pkt 1 *ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 r. o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych* (zwanych w skrócie jednostkami osadniczymi); za jednostki osadnicze uznano (w oparciu o pisemną interpretację Ministra Infrastruktury i Budownictwa; pismo DPP.621.1.2016.1.RR z 29.04.2016 r.) *„obszary zurbanizowane, w których struktura przestrzenna, ciągi komunikacyjne i wyposażenie w sieci infrastruktury technicznej oraz infrastruktura społeczna zostały zrealizowane w takim zakresie, że zlokalizowanie na tych obszarach nowej zabudowy nie wymaga istotnych nowych inwestycji infrastrukturalnych”*; w przypadku, kiedy w zasięgu jednostki osadniczej obowiązywał plan miejscowy chłonność danego obszaru dla lokalizowania nowej zabudowy ustalano w oparciu o ustalenia tego planu miejscowego; granice wyznaczonych jednostek osadniczych przedstawiono na rysunku stanowiącym załącznik graficzny do Studium;
- b) na podstawie obecnie obowiązujących planów miejscowych, ale poza zasięgiem jednostek osadniczych;

na potrzeby pkt 1 i 2 przyjęto m.in. następujące założenia:

- działki z wydanymi decyzjami o warunkach zabudowy potraktowano jako niezabudowane, jeżeli nie były dotychczas zabudowane;
- do terenów zainwestowanych zaliczono część użytków rolnych, które są wykorzystywane jako ogrody przydomowe, nie będąc jednocześnie wykazanymi w ewidencji gruntów jako użytki budowlane;

3) **wyodrębniono powierzchnie terenów wykluczonych z zabudowy**; są to tereny przeznaczone w obecnym Studium pod różne funkcje dopuszczające zabudowę, ale wykluczone z zabudowy na podstawie ustaleń planów miejscowych (przeznaczających znajdujące się w ich zasięgu tereny na funkcje inne niż rolne i leśne z zakazem zabudowy) lub ze względu na występujące uwarunkowania środowiskowe;

4) **oszacowano chłonność obszarów wymienionych w pkt 1 i 2 dla lokalizowania nowej zabudowy (w powierzchni użytkowej wyrażonej w m²)**, w podziale na funkcje zabudowy, na podstawie zaobserwowanych tendencji intensywności i zagęszczenia zabudowy w gminie;

5) **sformułowano maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę w podziale na następujące funkcje:**

- a) mieszkaniowo-usługowa;

- b) przemysłowa, produkcyjna i usługowa;
 - c) infrastrukturalna;
 - d) ponadlokalnych usług oświaty, sportu i rekreacji;
 - e) ogrodów działkowych;
 - f) służąca rekreacji nadwodnej;
 - g) sakralna i związana z obsługą cmentarza;
 - h) służąca prowadzeniu gospodarki leśnej;
- 6) **porównano maksymalne w skali gminy zapotrzebowania na nową zabudowę** z chłonnością w jednostce osadniczej i na obszarach objętych planami miejscowymi, w podziale na funkcje zabudowy;
- 7) **wyniki bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę** przedstawiono w tabeli IV.1 oraz na załączniku graficznym zatytułowanym „Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę”. W kolumnie 8 tabeli IV.1 zawarto dane powierzchniowe, określające jaką powierzchnię terenów przeznaczonych pod zabudowę można wyznaczyć w Studium w ramach uzupełnienia bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę. Na potrzeby wyznaczania w Studium jednostek terenowych mieszczących funkcję mieszkaniową zasadniczo powinno się posługiwać powierzchnią podaną w kolumnie 8 w wierszu 5. Powierzchnie podane w wierszach 1-4 pokazują jedynie proporcje udziału różnych typów zabudowy w obrębie terenów osadniczych przyjęte na potrzeby sporządzenia bilansu i mają wyłącznie charakter informacyjny.
4. Założenia przyjęte do bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę:
- 1) **wszystkie obszary:**
- a) obecnie zainwestowane tereny pozostaną zainwestowane w dotychczasowy sposób;
 - b) za tereny niechłonne uznano między innymi:
 - zabudowane lub w inny sposób zainwestowane użytki budowlane oraz przyległe do nich użytki rolne, których sposób zagospodarowania wskazywał, że są one wykorzystywane jako ogródki lub podwórka przydomowe;
 - obszary, których kształt lub wielkość uniemożliwiają lub znacznie utrudniają realizację zabudowy o danej funkcji;
 - c) określając zapotrzebowanie na nową zabudowę wzięto pod uwagę perspektywę 30-letnią do 2046 r. oraz niepewność procesów rozwojowych wyrażającą się możliwością zwiększenia zapotrzebowania w stosunku do wyników analiz nie więcej niż o 30%;
 - d) na podstawie obserwowanego w gminie w latach 2010-2015 przyrostu liczby

mieszkańców przyjmuje się perspektywiczną liczbę mieszkańców w gminie w 2046 r. – 4311 (przyrost o 7,5%);

2) **zabudowa mieszkaniowo-usługowa:**

- a) przez zabudowę mieszkaniowo-usługową rozumie się: zabudowę mieszkaniową, zabudowę drobnej działalności gospodarczej (usługowej i produkcyjnej) oraz zabudowę innych usług, w tym publicznych – występujących zarówno łącznie, jak i rozdzielnie; zakłada się, że w obrębie przyszłych terenów zabudowy mieszkaniowo-usługowej 10% zajęte będzie przez obszary zabudowane zabudową przemysłową, produkcyjną lub usługową, w obrębie których intensywność zabudowy będzie zbliżona do średniej intensywności zabudowy mieszkaniowej;
- b) na niezabudowanych obszarach osadniczych wsi 95% nowej zabudowy mieszkaniowej będzie realizowane wyłącznie jako zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna; pozostałe 5% będzie realizowane jako zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna;
- c) na 1 budynek w zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej będzie przypadało 2500 m² powierzchni terenu osadniczego brutto, a na 1 mieszkanie w zabudowie mieszkaniowej wielorodzinnej będzie przypadało 800 m² powierzchni terenu osadniczego brutto; w terenie osadniczym brutto będą się zawierały tereny mieszkaniowe, tereny zieleni, tereny podstawowych urządzeń wypoczynkowych i infrastrukturalnych, tereny komunikacyjne;
- d) wskaźnik powierzchni użytkowej mieszkania przypadającej na 1 mieszkańca będzie docelowo wynosił 45 m²;
- e) zachowane zostaną dotychczasowe zasoby mieszkaniowe przy zmianie wskaźnika ich zagęszczenia (z 25,38 m² do 45 m² powierzchni użytkowej przypadającej na 1 mieszkańca);
- f) średnia powierzchnia nowo budowanych mieszkań w 30-letniej perspektywie wyniesie 120 m²;
- g) nowe budynki gospodarcze i garażowe będą towarzyszyły zabudowie o funkcji mieszkaniowej i usługowej; przyjęto, że na 300 m² powierzchni użytkowej budynków o funkcji mieszkaniowej i usługowej będzie przypadało 50 m² powierzchni użytkowej budynków gospodarczych i garażowych; powierzchnia terenu potrzebna do zrealizowania tych budynków będzie ujęta w zapotrzebowaniu na powierzchnię terenu brutto pod budynki o funkcji mieszkaniowej i usługowej;
- h) nie przewiduje się lokalizowania nowej zabudowy w obrębie zabytkowych parków, za

wyjątkiem odtwarzania historycznie istniejącej tu zabudowy;

3) **zabudowa przemysłowa, produkcyjna i usługowa:**

- a) nowe tereny zabudowy o funkcji przemysłowo-produkcyjno-usługowej będą wyznaczone głównie z myślą o planowanym utworzeniu specjalnej strefy ekonomicznej, ale także z myślą o możliwości rozwoju drobniejszej działalności gospodarczej w obrębie jednostek osadniczych;
- b) przez zabudowę o charakterze przemysłowym, produkcyjnym i usługowym należy rozumieć także budynki o funkcji garaży, baz i magazynów, a także budynki służące produkcji rolnej;
- c) zapotrzebowanie na zabudowę o charakterze przemysłowym, produkcyjnym i usługowym będzie wynikało z potrzeb utworzenia miejsc pracy dla wszystkich osób aktywnych ekonomicznie zamieszkujących gminę w 30-letniej perspektywie; założono, że powierzchnia użytkowa budynku przypadająca na 1 zatrudnionego będzie wynosiła 145 m² (na podstawie zebranych danych dotyczących Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Invest-Park) i jednocześnie na 1 ha terenu będzie przypadało 1300 m² powierzchni użytkowej budynku (na podstawie stopnia zagęszczenia zabudowy na przemysłowych działkach w gminie Gaworzycy);

4) **zabudowa infrastrukturalna, w tym służąca wykonywaniu zadań własnych gminy:**

- a) przyjmuje się wskaźnik rozbudowy terenów i budynków o charakterze infrastrukturalnym adekwatny do planowanego przyrostu terenów zainwestowanych (40 m² powierzchni użytkowej budynków infrastrukturalnych na każde 10 ha nowych terenów zainwestowanych; 70 m² powierzchni użytkowej budynków infrastrukturalnych na 1 ha terenów infrastrukturalnych);
- b) w oparciu o istniejące uwarunkowania można zakładać lokalizację tego typu zabudowy na terenie planowanej stacji elektroenergetycznej w Korytowie oraz w zasięgu rezerwy terenowej w sąsiedztwie oczyszczalni ścieków w Koźlicach;

5) **zabudowa ponadlokalnych usług oświaty, sportu i rekreacji:**

- a) zakłada się powstanie w gminie ośrodków usługowych o ponadlokalnym charakterze: centrum sportu i rekreacji w Gaworzycach oraz skansenu archeologicznego w Gostyniu; zakłada się także rozbudowę zainwestowania związanego z torem motocrossowym w Gaworzycach;
- b) przyjmuje się, że maksymalna powierzchnia użytkowa zabudowy związanej z ww. ośrodkami nie będzie przekraczała 3000 m²;

6) **zabudowa zagrodowa** – nie przewiduje się powstawania nowej zabudowy zagrodowej;

7) zabudowa ogrodów działkowych:

- a) zapotrzebowanie na nową zabudowę ogrodów działkowych będzie wynikało z liczby mieszkań w zabudowie wielorodzinnej w gminie; w nawiązaniu do założeń przedstawionych w pkt 1 przyjęto, że będzie to 90% sumy obecnej liczby mieszkań (250) i szacunkowej liczby nowo budowanych mieszkań (43);
- b) 1 ogródek działkowy będzie zajmował 500 m² powierzchni, a w obrębie każdego ogródka działkowego powstanie 1 budynek/altana o powierzchni użytkowej 25 m²; w tą powierzchnię użytkową będą wliczone ewentualnie powstające budynki usługowe towarzyszące funkcji rekreacyjnej;
- c) dla uproszczenia obliczeń przyjęto, że obecnie wszystkie – nawet istniejące – ogródki działkowe posiadają chłonność dla lokalizowania nowej zabudowy;

8) zabudowa służąca rekreacji nadwodnej:

- a) zapotrzebowanie na nową zabudowę ogrodów działkowych będzie wynikało z liczby mieszkań w zabudowie wielorodzinnej w gminie; w nawiązaniu do założeń przedstawionych w pkt 1 przyjęto, że będzie to 10% sumy obecnej liczby mieszkań (250) i szacunkowej liczby nowo budowanych mieszkań (43);
- b) 1 teren rekreacyjny będzie zajmował 5000 m² powierzchni, a w obrębie każdego terenu powstanie 1 budynek/altana o powierzchni użytkowej 35 m²;

9) zabudowa sakralna i związana z obsługą cmentarza:

- a) zakłada się dalsze funkcjonowanie, w tym możliwość rozbudowy pięciu obecnie funkcjonujących w gminie cmentarzy;
- b) przyjmuje się, że na każdym istniejącym cmentarzu, w tym w związku z ich rozbudową mogą powstać obiekty sakralne o powierzchni użytkowej zabudowy 400 m²;

10) zabudowa służąca prowadzeniu gospodarki leśnej:

- a) zapotrzebowanie na nową zabudowę służącą prowadzeniu gospodarki leśnej zostało oszacowane na podstawie powierzchni terenów leśnych i przeznaczonych pod zalesienie w gminie;
- b) przyjęto, że na każde nowe 100 ha zalesień może powstać 20 m² powierzchni użytkowej budynków związanych z gospodarką leśną;
- c) maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na zabudowę służącą prowadzeniu gospodarki leśnej będzie zależało od planowanej powierzchni nowych zalesień w gminie.

Tabela IV.1. Wyniki bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę.

Lp.	Funkcja zabudowy	Max. w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę [powierzchnia użytkowa w m ²]	Chłonność obszarów [powierzchnia użytkowa w m ²]			Możliwości uzupełnienia bilansu i lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami chłonnymi w jednostce osadniczej i mpzp	
			o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej	przeznaczonych pod zabudowę w mpzp	razem	powierzchnia użytkowa [m ²]	powierzchnia [ha]
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Mieszkaniowa jednorodzinna	97 746	24 603	15 993	40 596	57 149	119,06
2.	Mieszkaniowa wielorodzinna	5 145	1 295	842	2 137	3 008	2,01
3.	Przemysłowa, produkcyjna i usługowa w obrębie terenów mieszkaniowych	10 289	2 590	1 683	4 273	6 016	12,11
4.	Budynki gospodarcze i garażowe towarzyszące zabudowie o funkcji mieszkaniowej i usługowej	18 863	4 748	3 086	7 834	11 029	-
5.	Razem tereny osadnicze – zabudowy mieszkaniowo-usługowej (poz. 1-4)						133,17
6.	Ponadlokalne usługi oświaty, sportu i rekreacji	3 000	0	0	0	3 000	-
7.	Przemysłowa, produkcyjna i usługowa poza terenami osadniczymi (poz. 1-4)	194 536	0	66 142	66 142	128 394	98,76
8.	Infrastruktura techniczna	Liczone według wskaźnika 40 m ² na każde 10 ha nowych terenów inwestycyjnych	0	100	100	Liczone według wskaźnika 40 m ² na każde 10 ha nowych terenów inwestycyjnych	-
9.	Ogrody działkowe	9 523	0	0	0	8 570	17,14
10.	Rekreacja nadwodna		0	0	0	1 333	19,05
11.	Sakralna i związana z obsługą cmentarza	2 000	0	0	0	2 000	-
12.	Związana z prowadzeniem gospodarki leśnej	Liczone według wskaźnika 20 m ² na każde 100 ha planowanych zalesień	0	0	0	Liczone według wskaźnika 20 m ² na każde 100 ha planowanych zalesień	-

Tabela IV.2. Analiza faktycznych i planowanych wydatków i dochodów budżetu gminy Gaworzyce w latach 2011-2017.

	Wydatki na zadania inwestycyjne [mln zł]					Wydatki ogółem [mln zł]	Dochody ogółem [mln zł]	Dochody z podatku od nieruchomości [mln zł]	Dochody z PIT [mln zł]	Dochody z CIT [mln zł]
	infrastruktura wodno-kanalizacyjna	drogi	inwestycje sportowo-kulturalno-rekreacyjno-educacyjne	ogółem	udział w ogóle wydatków					
budżet planowany na 2017 r.	1,055	1,292	5,260	7,607	42,03%	18,095	13,160	1,309	2,106	0,0021
budżet planowany na 2016 r.	1,699	2,270	0,624	4,593	22,98%	17,272	16,119	1,381	2,497	0,0022
razem 2016-2017	2,753	3,562	5,883	12,198	32,73%	35,367	29,278	2,690	4,603	0,004
budżet za 2015 r.	4,007	1,393	0,514	5,914	29,98%	18,014	19,902	1,322	3,836	0,0027
budżet za 2014 r.	3,509	1,209	1,011	5,729	29,47%	16,012	13,753	1,256	2,067	0,0019
budżet za 2013 r.	1,252	0,301	0,309	1,862	11,88%	13,064	12,682	1,207	1,838	0,0029
budżet za 2012 r.	0,167	0,308	0,392	0,867	4,54%	10,462	11,646	0,894	1,677	0,0022
budżet za 2011 r.	3,139	-	-	3,139	25,47%	12,323	11,986	0,721	1,508	0,0036
razem 2011-2015	12,073	3,211	2,226	17,51	21,87%	69,875	69,969	5,400	10,926	0,013

źródło: opracowanie własne na podstawie danych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego oraz z uchwał budżetowych gminy Gaworzyce.

5. Możliwości finansowania przez gminę wykonania sieci komunikacyjnych oraz infrastruktury technicznej i społecznej, służącej realizacji zadań własnych gminy:

1) infrastruktura techniczna:

- a) zakłada się, że gmina będzie finansowała ze swojego budżetu zadania inwestycyjne z zakresu infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej. Rozwój pozostałych sieci infrastruktury technicznej będzie realizowany staraniem i na koszt odpowiednich przedsiębiorstw;
- b) gmina Gaworzyce w latach 2011-2015 sfinansowała rozbudowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na łączną kwotę około 12 mln zł (17% wydatków budżetu gminy we wspomnianym okresie; 2,4 mln zł rocznie); w omawianym okresie zostało zrealizowane ponad 6,5 km sieci wodociągowej, około 1,3 km przyłączy wodociągowych, około 7,3 km sieci kanalizacyjnej oraz około 2,7 km przyłączy kanalizacyjnych;
- c) przyjmując utrzymanie wielkości rocznych wydatków na inwestycje wodno-kanalizacyjne, można zakładać, że w okresie najbliższych 30 lat gmina może dysponować budżetem w wysokości 72 mln zł na realizację tego typu inwestycji;
- d) jak wynika z wieloletniej prognozy finansowej na lata 2016-2033 w budżecie gminy zarezerwowano środki o wartości około 2,75 mln zł na realizację rozbudowy sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w Dalkowie (II etap) oraz na opracowanie dokumentacji projektowej dla budowy sieci wodociągowej i kanalizacyjnej obsługującej miejscowości Wierzchowice, Korytów, Grabik i Śrem;

2) drogi:

- a) gmina Gaworzyce w latach 2011-2015 sfinansowała budowę i przebudowę dróg na łączną kwotę ponad 3,2 mln zł (0,64 mln zł rocznie);
- b) przyjmując utrzymanie wielkości rocznych wydatków na inwestycje drogowe, można zakładać, że w okresie najbliższych 30 lat gmina może dysponować budżetem w wysokości 19,2 mln zł na realizację tego typu inwestycji;
- c) jak wynika z wieloletniej prognozy finansowej na lata 2016-2033 w budżecie gminy zarezerwowano środki o wartości około 3,56 mln zł na realizację budowy dróg dojazdowych do gruntów rolnych w Koźlicach;
- d) w latach 2011-2015 na utrzymanie i oświetlenie dróg gminnych gmina Gaworzyce wydała łącznie prawie 0,8 mln zł;

3) infrastruktura społeczna:

- a) rozwój nowej zabudowy o funkcji mieszkaniowej nie będzie się wiązał z istotnym przyrostem liczby mieszkańców (zakłada się przyrost liczby mieszkańców o około 300 osób); nie przewiduje się w związku z tym potrzeby rozbudowy sieci placówek oświatowych, za wyjątkiem budowy nowego przedszkola w sąsiedztwie zespołu edukacyjnego (inwestycja ta, o wartości 5,34 mln zł jest w trakcie realizacji i została ujęta w budżecie gminy na lata 2016-2017);
 - b) w budżecie gminy na lata 2016-2018 została ujęta kompleksowa termomodernizacja Zespołu Edukacyjnego w Gaworzycach (inwestycja o wartości 4,04 mln zł);
6. Zakłada się, że inwestycje z zakresu sieci komunikacyjnych i infrastruktury technicznej oraz społecznej, służącej realizacji zadań własnych gminy, będą realizowane przez Gminę – podobnie jak dotychczas – z różnych źródeł, między innymi:
- a) ze środków własnych;
 - b) z dotacji;
 - c) z subwencji;
 - d) z pożyczek zaciągniętych na finansowanie zadań realizowanych z udziałem środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej;
 - e) z zaciągniętych pożyczek i kredytów na rynku krajowym;
 - f) ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej.
7. Na podstawie harmonogramów rzeczowo-finansowych inwestycji zrealizowanych w ubiegłych latach w gminie z zakresu infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i drogowej, można przyjąć szacunkowe założenie, że wyposażenie w ww. infrastrukturę 1 ha nowych terenów inwestycyjnych będzie kosztowało 220 000 zł. Biorąc pod uwagę ten wskaźnik i zakładane rezerwy w budżecie na ww. zadania inwestycyjne przewiduje się, że w 30-letniej perspektywie gmina może dysponować budżetem wielkości około 90 mln zł na uzbrojenie 409 ha nowych terenów inwestycyjnych, położonych poza zasięgiem istniejących systemów infrastrukturalnych. Rozbudowa systemów infrastrukturalnych będzie się wiązała ze zwiększeniem wydatków na ich utrzymanie i bieżące remonty. Biorąc pod uwagę dotychczasowe wydatki na te cele można zakładać, że koszty te nie powinny przekroczyć 1,5 mln zł rocznie. Ich pokrycie mogą zapewnić dodatkowe prognozowane wpływy do budżetu gminy, o których mowa w poniższym ustępie.
8. W związku z zakładanymi zmianami przestrzennymi i demograficznymi w gminie pojawiają się, oprócz wydatków związanych z realizacją inwestycji sieci komunikacyjnych i

infrastruktury technicznej oraz społecznej, także dodatkowe wpływy do budżetu gminy. Nieznacznie wzrośnie dochód z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych. W sposób istotny mogą natomiast wzrosnąć dochody z tytułu podatku od nieruchomości, a także z tytułu podatku dochodowego od osób prawnych.

CZĘŚĆ C.
KIERUNKI ROZWOJU PRZESTRZENNEGO
GMINY GAWORZYCE

16. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ GMINY ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENÓW.

1. Zakłada się dalszy rozwój przestrzenny zainwestowania, w tym zabudowy mieszkaniowej i obiektów aktywności gospodarczej, zgodnie z zasadami określonymi w rozdziale 17. Zakłada się kontynuację dotychczasowych trendów rozwojowych gminy w kierunku rozwoju urbanistycznego miejscowości Gaworzyce i Kłobuczyn. Planuje się wzmocnienie rozwoju urbanistycznego miejscowości Wierzchowice oraz podkreślenie walorów urbanistycznych miejscowości Koźlice.
2. Wskazuje się tereny przeznaczone dla nowej zabudowy mieszkaniowej w każdej miejscowości gminy, ze zróżnicowaniem wielkości tych rezerw, wynikających z dotychczasowych tendencji i innych uwarunkowań. Największe rezerwy wyznacza się w miejscowości Gaworzyce, a w drugiej kolejności w miejscowości Kłobuczyn.
3. Przyrost terenów osadniczych o charakterze mieszkaniowym powinien polegać przede wszystkim (i w pierwszej kolejności) na dopełnianiu i intensyfikacji zagospodarowania istniejących układów, a następnie na dodawaniu nowych terenów zainwestowanych w bezpośrednim sąsiedztwie granic istniejących terenów osadniczych. Niedopuszczalne jest rozpraszanie nowej zabudowy poza skupione układy osadnicze. Na nowo wyznaczonych terenach dla zabudowy przyrost zabudowy powinien również mieć charakter sukcesywny (ciągły), a nie rozproszony.
4. Dla rozwoju funkcji turystycznej należy chronić zasoby przyrodnicze gminy oraz dążyć do rozwoju bazy turystycznej w gminie.
5. Dla rozwoju drobnej działalności gospodarczej dopuszcza się jej lokalizowanie w granicach większości jednostek osadniczych – zgodnie z zasadami określonymi w rozdziale 17.
6. Dla rozwoju aktywności gospodarczej o charakterze ponadlokalnym (z wyjątkiem związanej z eksploatacją złóż surowców) wyznacza się strefy rozwoju funkcji przemysłowo-usługowych:
 - pomiędzy obecną drogą krajową nr 3 a planowaną drogą ekspresową S-3, na wschód od drogi powiatowej nr 1153D;
 - w rejonie planowanego węzła „Gaworzyce” na trasie planowanej drogi ekspresowej S-3;

– w sąsiedztwie drogi powiatowej nr 1158D, na południe od Wierzchowic.

7. W związku z rozwojem przestrzennym gminy, w tym: osadnictwa, terenów aktywności gospodarczej, terenów komunikacyjnych, terenów związanych z infrastrukturą techniczną, a także zalesień, zmniejszy się dotychczasowa powierzchnia przestrzeni rolniczej.
8. Zakłada się wprowadzenie zmian w układzie komunikacyjnym obejmujących między innymi modernizację i budowę nowych odcinków dróg, modernizację i przebudowę linii kolejowej oraz związanej z nią infrastruktury (wraz z przywróceniem ruchu pasażerskiego), a także ulepszenie systemu tras turystycznych oraz ścieżek rowerowych, zgodnie z ustaleniami rozdziału 20.
9. Przewiduje się dalszy rozwój sieci i urządzeń infrastruktury technicznej, w tym wodociągowej, kanalizacyjnej, elektroenergetycznej, gazowej, telekomunikacyjnej i przemysłowej, na zasadach określonych w rozdziale 21.
10. Maksymalne w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę poszczególnych funkcji określone w Dziale IV Studium zatytułowanym „Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę” przekracza sumę „dostępnej” powierzchni użytkowej zabudowy tych funkcji. Istnieje zatem możliwość lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej oraz obszarami przeznaczonymi w planach miejscowych pod zabudowę. W tabeli 16.1. zaprezentowano, w jaki sposób w niniejszym Studium został uzupełniony i wykorzystany bilans terenów pod zabudowę.
11. Dla uproszczenia przyjęto, że wydatki na rozbudowę systemów infrastruktury technicznej będą dotyczyły wszystkich nowoprojektowanych terenów przeznaczonych pod zainwestowanie, położonych poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno-przestrzennej w granicach jednostki osadniczej. Powierzchnia obszarów wymagających wyposażenia w systemy infrastruktury technicznej nie przekracza powierzchni możliwej do uzbrojenia w perspektywie 30-letniej, określonej w Dziale IV ust. 7.

Tabela 16.1. Sposób wykorzystania wyników bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę.

Lp.	Funkcja zabudowy	Max. w skali gminy zapotrzebowanie na nową zabudowę [powierzchnia użytkowa w m ²]	Możliwości uzupełnienia bilansu i lokalizacji nowej zabudowy poza obszarami chłonnymi w jednostce osadniczej i mpzp		Rezerwa wykorzystana w Studium poza obszarami chłonnymi w jednostce osadniczej i mpzp		Rezerwa do wykorzystania w przyszłości		Symbole jednostek terenowych wyznaczonych w Studium	Uwagi
			powierzchnia użytkowa [m ²]	powierzchnia [ha]	powierzchnia użytkowa [m ²]	powierzchnia [ha]	powierzchnia użytkowa [m ²]	powierzchnia [ha]		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Mieszkaniowa jednorodzinna	97 746	57 149	119,06	55 970	116,60	1 180	2,46	MP/MW, MP, MWU, MU, UO, U, US	Zrezygnowano z części dotychczasowej chłonności w centrum Koźlic, w północnej części Mieszkowa i w okolicach Regowa.
2.	Mieszkaniowa wielorodzinna	5 145	3 008	2,01	2 946	1,96	62	0,04		
3.	Przemysłowa, produkcyjna i usługowa w obrębie terenów mieszkaniowych	10 289	6 016	12,11	5 892	11,86	124	0,25		
4.	Budynki gospodarcze i garażowe towarzyszące zabudowie o funkcji mieszkaniowej i usługowej	18 863	11 029	-	10 801	-	228	-		
5.	Razem tereny osadnicze – zabudowy mieszkaniowo-usługowej (poz. 1-4)	-	-	133,17	-	130,42 (dodano 137,07, ale odjęto od chłonności 6,65)	-	2,75		
6.	Ponadlokalne usługi oświaty, sportu i rekreacji	3 000	3 000	-	3 000	25,73	-	-	US/IZW, USM, 1.US w Gostyniu	
7.	Przemysłowa, produkcyjna i usługowa poza terenami osadniczymi (poz. 1-4)	194 536	128 394	98,76	118,334 (dodano 128 394, ale odjęto od chłonności 4 686)	91,03 (dodano 94,63, ale odjęto od chłonności 3,60)	10 060	7,74	U, UP, P, RU, RO, KK	Zrezygnowano z części dotychczasowej chłonności w obrębie pasa drogowego planowanej drogi S-3
8.	Infrastruktura techniczna	1 690	1 622	23,17	1 384	19,77	238	3,40	IZW, K, E	
9.	Ogrody działkowe	8 570	8 570	17,14	6 233	12,47	2 337	4,67	ZD	
10.	Rekreacja nadwodna	1 333	1 333	19,05	359	5,13	974	13,91	WS	
11.	Sakralna i związana z obsługą cmentarza	2 000	2 000	-	2 000	-	-	-	ZC	
12.	Związana z prowadzeniem gospodarki leśnej	163	163	-	163	568,14 (łącznie powierzchnia planowanych zalesień)	W zależności od powierzchni terenów przeznaczonych dla lasów i dolesień		ZL	W Studium nie przesądza się o lokalizacji zabudowy związanej z prowadzeniem gospodarki leśnej.

17. KIERUNKI I ZASADY ZAGOSPODAROWANIA ORAZ UŻYTKOWANIA TERENÓW.

17.1. Ogólne kierunki i zasady zagospodarowania terenów.

1. W poszczególnych miejscowościach zaleca się dążyć do koncentracji usług zarówno publicznych, jak i świadczonych przez podmioty prywatne, w jednym rejonie miejscowości, najlepiej w centrum.
2. W rozwoju zagospodarowania przestrzennego gminy zaleca się stosować rozwiązania w maksymalnym stopniu wykorzystujące i podkreślające walory środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz krajobrazu (w tym kulturowego), z zachowaniem dużej dbałości o ich stan. W szczególności zaleca się stosować tę politykę na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych.
3. W planach miejscowych można, a w wielu przypadkach wręcz zaleca się, zawęzić możliwości, które wynikają z ustaleń Studium.
4. Zaleca się, by nowa jednorodzinna zabudowa mieszkaniowa (lub wielorodzinna o zbliżonym charakterze), mieszkaniowo-gospodarcza i mniejsza zabudowa służąca działalności gospodarczej swoją architekturą nawiązywała do tradycji regionalnych; zaleca się by wysokość takiej zabudowy nie przekraczała 2-kondygnacji nadziemnych z ewentualnie użytkowym poddaszem; zaleca się dwuspadowe symetryczne dachy, o nachyleniu połaci około 45° na obszarach z istniejącą historyczną zabudową oraz w ich sąsiedztwie.
5. W zagospodarowaniu i zabudowie zaleca się stosować rozwiązania o wysokiej sprawności energetycznej i korzystanie z energii odnawialnej za pośrednictwem urządzeń i obiektów niekolidujących z celami ochrony przyrody i środowiska oraz krajobrazu.
6. Zaleca się realizowanie budynków niskoenergetycznych.
7. Dopuszcza się dokonywanie scaleń i podziałów geodezyjnych, które nie będą utrudniały realizacji ustaleń Studium.
8. W Studium nie przewiduje się lokalizacji obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m². Lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży przekraczającej 400 m² dopuszcza się w na terenach oznaczonych symbolami: „MP/MW”, „P” i „1.MU” w Gaworzycach.

9. Lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży do 400 m² dopuszcza się na wszystkich terenach, na których dopuszczono funkcję usługową.
10. Stacje paliw dopuszcza się wyłącznie na terenach kategorii „P”.
11. Przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizacja urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych, powinny odbywać się w sposób minimalizujący ewentualny negatywny wpływ na tereny przewidziane pod zainwestowanie oraz obszary podlegające ochronie.
12. Zaleca się, by nowe sieci infrastruktury technicznej, a także modernizowane i przebudowywane, lokowane na terenach zainwestowanych i przeznaczonych pod zainwestowanie inne niż przemysłowe, składowe lub służące infrastrukturze technicznej, były realizowane wyłącznie jako podziemne.
13. Drogi (publiczne i wewnętrzne) oraz podziemne sieci infrastruktury technicznej i urządzenia towarzyszące na terenach przeznaczonych pod osadnictwo zaleca się lokalizować w sposób niekolidujący z podstawowym przeznaczeniem i pozostałymi zasadami zagospodarowania terenu.
14. Za obszary przestrzeni publicznej uznaje się obszary dróg publicznych wskazanych w Studium, a także obszary, na których zlokalizowane są gminne obiekty oświaty, edukacji, sportu i rekreacji oraz obiekty administracji publicznej.
15. Terenami wyłączonymi spod nowej zabudowy, przez którą należy rozumieć nowe budynki, są tereny kategorii „PE”, „Z”, „R”, „UE”, „EF”.
16. Minimalny udział procentowy powierzchni biologicznie czynnej na działce budowlanej nie może wynosić mniej niż 0,1% – w przypadku działek dla obiektów infrastruktury technicznej i innych obiektów liniowych, w tym dróg – oraz nie mniej niż 5% dla pozostałych działek. Na działkach z istniejącą zabudową, na których warunek ten nie jest spełniony, dopuszcza się pomniejszenie powierzchni biologicznie czynnej o 10% w stosunku do istniejącej. Zaleca się przyjmować minimalne wskaźniki udziału powierzchni biologicznie czynnej określone w rozdziale 17.3. na poszczególnych funkcjonalnych jednostkach terenowych.
17. Maksymalna powierzchnia zabudowy nie może przekraczać 90% działki lub terenu. Na działkach z istniejącą zabudową, na których warunek ten nie jest spełniony, dopuszcza się powiększenie powierzchni zabudowy działki lub terenu do 100%; w planach miejscowych

należy rozstrzygnąć, na których obszarach ten wskaźnik winien być odniesiony do działki, a na których do jednostki terenowej.

17.2. Funkcjonalne jednostki terenowe – ogólne zasady.

1. Cały obszar gminy dzieli się na jednostki terenowe (**tereny**), dla których określono **przeważające przeznaczenie** (podstawowe funkcje terenów), funkcje dopuszczalne oraz sposoby i zasady zagospodarowania. Jednostki te oznaczono na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” symbolami i wydzielono je liniami rozdzielającymi. Funkcję linii rozdzielających pełnią również przedstawione na tym rysunku drogi (w tym planowane) oraz granice obrębów (z wyjątkiem tych odcinków granic obrębów, które biegną wzdłuż dróg i na rysunkach Studium mają w tym wypadku wyłącznie charakter informacyjny). Funkcję linii rozdzielającej pełni także wskazana na rysunku pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” *granica terenu inwestycji celu publicznego określona w decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (droga S-3)*. Obszar położony w zasięgu tej granicy stanowi teren drogi ekspresowej (1.KDS), w obrębie którego inne wydzielenia liniowe nie pełnią funkcji linii rozdzielających.
2. Z zastrzeżeniem regulacji zawartych w rozdziale 17.4. i 17.3.34 pkt 2, **przeważające przeznaczenie** terenu, wymienione w rozdziale 17.3. w zdaniach wprowadzających do poszczególnych ustępów („tereny z przewagą”, „tereny dla”), oznacza takie formy zagospodarowania, które powinny zajmować nie mniej niż 51% powierzchni jednostki terenowej. Rodzaje przeznaczenia i sposoby zagospodarowania nie zaliczone do przeważającego przeznaczenia terenu, a jedynie dopuszczone na mocy Studium nie mogą zajmować więcej niż 49% powierzchni jednostki terenowej. Regulacje omówione w tym ustępie nie ograniczają powierzchni, która może być pokryta zielenią towarzyszącą, za którą uważa się także niezabudowane użytki rolne i leśne oraz zadrzewienia i zakrzaczenia.
3. Każda z form zagospodarowania stanowiąca **przeważające przeznaczenie** terenu może zajmować maksymalnie 100% powierzchni jednostki terenowej.
4. W użytkowaniu i zagospodarowaniu jednostek terenowych należy – oprócz ustaleń określonych w rozdziale 17.3. – uwzględnić występowanie chronionych obiektów i obszarów oraz respektować zasady zagospodarowania dotyczące innych wydzieleni przestrzennych określonych w niniejszym Studium oraz zasady określone w rozdziałach 18-32.

5. Pod pojęciem „działalność/obiekt/funkcja nieuciążliwa” należy rozumieć taką, która nie spowoduje obniżenia standardów jakości środowiska określonych w przepisach szczególnych poza granicami nieruchomości, do której inwestor/zarządca posiada tytuł prawny.
6. Pod pojęciem „usługi chronione” należy rozumieć usługi lokalizowane na terenach, dla których w przepisach ochrony środowiska ustalono dopuszczalne poziomy hałasu, takie jak dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej lub niższe, w tym w szczególności dla szpitali, domów opieki społecznej oraz budynków związanych ze stałym lub czasowym pobytem dzieci i młodzieży.
7. Pod pojęciem „usługi” należy rozumieć także usługi publiczne oraz inne działalności prowadzone w budynkach użyteczności publicznej, m.in. świetlice wiejskie, remizy strażackie, szkoły, przedszkola, obiekty sportowe, handlu czy gastronomii.
8. Pod pojęciem „drobna działalność gospodarcza” należy rozumieć przedsiębiorstwa produkcyjne (w tym w sferze gospodarki rolnej) o zatrudnieniu do 20 osób oraz inne przedsiębiorstwa o zatrudnieniu do 50 osób.
9. Pod pojęciem „wskaźnika powierzchni zabudowy” należy rozumieć stosunek (iloraz) powierzchni zabudowy do powierzchni działki lub terenu.
10. Pod pojęciem „wskaźnika intensywności zabudowy” należy rozumieć stosunek (iloraz) powierzchni całkowitej zabudowy do powierzchni działki budowlanej.
11. Symbole literowo-liczbowe jednostek terenowych składają się z dwóch członów oddzielonych od siebie kropkami. Drugi człon stanowi symbol literowy określający kategorię przeznaczenia terenu (np. „MP”). Przed nim znajduje się człon liczbowy określający kolejny numer terenu danej kategorii w danym obrębie geodezyjnym (np. „3.MP”). Symbole liczbowo-literowe terenów dróg składają się z dwóch członów oddzielonych kropkami. Drugi literowy człon jest symbolem danej kategorii terenu (klasy drogi), pierwszy określa kolejny numer w tej kategorii.

17.3. Funkcjonalne jednostki terenowe – szczegółowe zasady i standardy zagospodarowania.

1. **MP/MW – Tereny z przewagą zabudowy jednorodzinnej, wielorodzinnej, zagrodowej oraz obiektów usług i produkcji niekolidujących z funkcją mieszkaniową**, na których:
 - 1) dopuszcza się bazy, składy i magazyny o powierzchni terenu nieprzekraczającej 3000 m² oraz o powierzchni pod budynkami nieprzekraczającej 1000 m²;
 - 2) dopuszcza się obiekty obsługi gospodarki komunalnej;
 - 3) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne;
 - 4) dopuszcza się obiekty małej architektury;
 - 5) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach, z zastrzeżeniem, że w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy określać szczegółowe regulacje dotyczące gabarytów i miejsc lokalizacji jednokondygnacyjnych naziemnych garaży;
 - 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
 - 7) zaleca się, by nowe obiekty należały wyłącznie do kategorii obiektów nieuciążliwych;
 - 8) zalecana minimalna powierzchnia nowo wydzielanych działek budowlanych wynosi:
 - a) 1500 m² dla zabudowy zagrodowej,
 - b) 1000 m² dla zabudowy jednorodzinnej wolnostojącej,
 - c) 600 m² dla zabudowy jednorodzinnej bliźniaczej (na jedno mieszkanie),
 - d) 300 m² dla zabudowy jednorodzinnej szeregowej, atrialnej i innej niewymienionej powyżej (na jedno mieszkanie),
 - e) 300 m² terenu na mieszkanie w przypadku zabudowy wielorodzinnej;
 - 9) wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków powinna nawiązywać do zabudowy istniejącej w otoczeniu i nie powinna przekraczać 12 m, z zastrzeżeniem odrębnych zaleceń dla strefy „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 12 m, jeżeli:
 - a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
 - b) są to obiekty sakralne,

- c) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy inne niż elektrownie wiatrowe,
 - d) są to budynki nawiązujące wysokością i formą do znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących budynków o wysokości przekraczającej 12 m;
- 10) zaleca się zabudowę o wysokości 2-3 kondygnacji nadziemnych;
- 11) zaleca się wskaźnik intensywności zabudowy: 0,3-1,5;
- 12) dla ograniczenia ewentualnych konfliktów należy dążyć do tworzenia enklaw (jednostek terenowych) z zainwestowaniem nie kolizyjnym względem siebie;
- 13) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na działkach budowlanych z oraz dla zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej i usługowej nie mniejszy niż 30% powierzchni działki budowlanej, a na innych niedrogowych działkach budowlanych oraz nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 10%.

2. MP – Tereny z przewagą zabudowy jednorodzinnej lub zagrodowej oraz obiektów usług i produkcji niekolidujących z funkcją mieszkaniową, na których:

- 1) dopuszcza się zabudowę wielorodzinną, jeżeli nie będzie kolidowała krajobrazowo z zabudową jednorodziną i zagrodową;
- 2) dopuszcza się bazy, składy i magazyny o powierzchni terenu nieprzekraczającej 3000 m² oraz o powierzchni pod budynkami nieprzekraczającej 1000 m²;
- 3) dopuszcza się obiekty obsługi gospodarki komunalnej;
- 4) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne;
- 5) dopuszcza się obiekty małej architektury;
- 6) dopuszcza się uprawy rolne i ogrodnicze (w tym pod szkłem i folią);
- 7) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach, z zastrzeżeniem, że w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy określać szczegółowe regulacje dotyczące gabarytów i miejsc lokalizacji jednokondygnacyjnych naziemnych garaży;
- 8) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 9) zaleca się, by nowe obiekty należały wyłącznie do kategorii obiektów nieuciążliwych;
- 10) zalecana minimalna powierzchnia nowo wydzielanych działek budowlanych wynosi:
 - a) 1500 m² dla zabudowy zagrodowej,

- b) 1000 m² dla zabudowy jednorodzinnej wolnostojącej,
- c) 600 m² dla zabudowy jednorodzinnej bliźniaczej (na jedno mieszkanie),
- d) 300 m² dla zabudowy jednorodzinnej szeregowej, atrialnej i innej niewymienionej powyżej (na jedno mieszkanie),
- e) 300 m² terenu na mieszkanie w przypadku zabudowy wielorodzinnej;

11) wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków powinna nawiązywać do zabudowy istniejącej w otoczeniu i nie powinna przekraczać 12 m, z zastrzeżeniem odrębnych zaleceń dla strefy „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 12 m, jeżeli:

- a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
- b) są to obiekty sakralne,
- c) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy inne niż elektrownie wiatrowe,
- d) są to budynki nawiązujące wysokością i formą do znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących budynków o wysokości przekraczającej 12 m;

12) zaleca się zabudowę o wysokości 2 kondygnacji nadziemnych;

13) zaleca się wskaźnik intensywności zabudowy: 0,1-1,5 w obrębie Gaworzyce oraz 0,1-0,3 w pozostałych obrębach;

14) dla ograniczenia ewentualnych konfliktów należy dążyć do tworzenia enklaw (jednostek terenowych) z zainwestowaniem nie kolizyjnym względem siebie;

15) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na działkach budowlanych z oraz dla zabudowy mieszkaniowej, zagrodowej i usługowej nie mniejszy niż 30% powierzchni działki budowlanej, a na innych niedrogowych działkach budowlanych oraz nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 10%.

3. MWU – Tereny z przewagą zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i obiektów usług,
na których:

- 1) na terenie „1.MWU” w Wierzchowicach dopuszcza się zabudowę mieszkaniową jednorodziną;
- 2) dopuszcza się lokalizację – w budynkach na powierzchni użytkowej nieprzekraczającej 400 m² – nieuciążliwej działalności gospodarczej innej niż usługowa oraz wymieniona w pkt 3;

- 3) dopuszcza się obiekty obsługi gospodarki komunalnej;
 - 4) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleni urządzonej oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne;
 - 5) dopuszcza się obiekty małej architektury;
 - 6) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach, z zastrzeżeniem, że w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy określać szczegółowe regulacje dotyczące gabarytów i miejsc lokalizacji jednokondygnacyjnych naziemnych garaży;
 - 7) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
 - 8) zaleca się, by nowe obiekty należały wyłącznie do kategorii obiektów nieuciążliwych;
 - 9) wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków powinna nawiązywać do zabudowy istniejącej w otoczeniu, i nie powinna przekraczać 12 m; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 12 m, jeżeli:
 - a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
 - b) są to obiekty sakralne,
 - c) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy inne niż elektrownie wiatrowe,
 - d) są to budynki nawiązujące wysokością i formą do znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących budynków o wysokości przekraczającej 12 m;
 - 10) zaleca się zabudowę o wysokości 3 kondygnacji nadziemnych;
 - 11) zaleca się wskaźnik intensywności zabudowy: 0,1-2,0;
 - 12) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na działkach budowlanych z oraz dla zabudowy mieszkaniowej i usługowej nie mniejszy niż 30% powierzchni działki budowlanej, a na innych niedrogowych działkach budowlanych oraz nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 10%.
4. **MU - Tereny z przewagą zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i obiektów usług**, na których:
- 1) dopuszcza się obiekty obsługi gospodarki komunalnej;
 - 2) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleni urządzonej oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty

rekreacyjne;

- 3) dopuszcza się obiekty małej architektury;
 - 4) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach, z zastrzeżeniem, że w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy określać szczegółowe regulacje dotyczące gabarytów i miejsc lokalizacji jednokondygnacyjnych naziemnych garaży;
 - 5) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
 - 6) zaleca się, by nowe obiekty należały wyłącznie do kategorii obiektów nieuciążliwych;
 - 7) zalecana minimalna powierzchnia nowo wydzielanych działek budowlanych wynosi:
 - a) 1000 m² dla zabudowy jednorodzinnej wolnostojącej,
 - b) 600 m² dla zabudowy jednorodzinnej bliźniaczej (na jedno mieszkanie),
 - c) 300 m² dla zabudowy jednorodzinnej szeregowej, atrialnej i innej niewymienionej powyżej (na jedno mieszkanie);
 - 8) wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków powinna nawiązywać do zabudowy istniejącej w otoczeniu, i nie powinna przekraczać 9 m; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 9 m, jeżeli:
 - a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
 - b) są to obiekty sakralne,
 - c) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy inne niż elektrownie wiatrowe,
 - d) są to budynki nawiązujące wysokością i formą do znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących budynków o wysokości przekraczającej 9 m;
 - 9) zaleca się zabudowę o wysokości 2 kondygnacji nadziemnych;
 - 10) zaleca się wskaźnik intensywności zabudowy: 0,2-1,0;
 - 11) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na działkach budowlanych z oraz dla zabudowy mieszkaniowej i usługowej nie mniejszy niż 30% powierzchni działki budowlanej, a na innych niedrogowych działkach budowlanych oraz nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 10%.
5. **UO – Tereny z przewagą obiektów usług oświaty oraz sportu i rekreacji wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi**, na których:
- 1) budynki usługowe powinny wyróżniać się atrakcyjną architekturą; zalecane są także cechy symbolizujące przeznaczenie;

- 2) ogrodzenia i zagospodarowanie działki, w tym zielenią, powinny odznaczać się wysokimi walorami estetycznymi;
- 3) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne;
- 4) pożądane są obiekty małej architektury podnoszące walory estetyczne terenu;
- 5) dopuszcza się inne usługi publiczne lub nieuciążliwe usługi komercyjne;
- 6) dopuszcza się adaptację budynków szkolnych (także ich przebudowę lub modernizację) na usługi nie kolidujące z przeważającym przeznaczeniem;
- 7) zaleca się, by wysokość nowej zabudowy nie przekraczała 20 m;
- 8) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 9) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach;
- 10) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na niedrogowych działkach budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 30% powierzchni działki budowlanej.

6. **U – Tereny z przewagą obiektów usług**, na których:

- 1) budynki usługowe powinny wyróżniać się atrakcyjną architekturą; zalecane są także cechy symbolizujące przeznaczenie;
- 2) ogrodzenia i zagospodarowanie działki, w tym zielenią, powinny odznaczać się wysokimi walorami estetycznymi;
- 3) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne;
- 4) pożądane są obiekty małej architektury podnoszące walory estetyczne terenu;
- 5) zaleca się, by wysokość nowej zabudowy nie przekraczała 25 m;
- 6) zaleca się wskaźnik intensywności zabudowy: 0,3-2,0;
- 7) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach;
- 8) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 9) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na niedrogowych działkach budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 20% powierzchni działki budowlanej.

7. **US – Tereny z przewagą obiektów usług sportu, rekreacji, kultury wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi**, na których:
- 1) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne;
 - 2) pożądane są obiekty małej architektury podnoszące walory estetyczne terenu;
 - 3) dopuszcza się usługi związane z przeważającym przeznaczeniem terenu (np. hotelarskie, handlu i gastronomii) oraz lokalizowanie usług komunalnych (np. świetlic wiejskich);
 - 4) dopuszcza się usługi oświaty i edukacji;
 - 5) zaleca się, by wysokość zabudowy nie przekraczała:
 - a) 20 m w przypadku budynków przeznaczonych dla usług sportu,
 - b) 9 m w przypadku innych budynków;
 - 6) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach;
 - 7) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
 - 8) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na niedrogowych działkach budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 15% powierzchni działki budowlanej.
8. **US/IZW – Teren dla inwestycji infrastrukturalnych służących wykonywaniu zadań własnych gminy w zakresie kultury i kultury fizycznej**, na którym:
- 1) pożądane są obiekty małej architektury podnoszące walory estetyczne terenu;
 - 2) dopuszcza się zieleń urządzoną oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne;
 - 3) dopuszcza się lokalizowanie usług komunalnych (np. świetlic wiejskich);
 - 4) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych;
 - 5) zaleca się, by wysokość zabudowy nie przekraczała:
 - a) 20 m w przypadku budynków przeznaczonych dla usług sportu,
 - b) 9 m w przypadku innych budynków;
 - 6) powierzchnia zabudowy nie może przekraczać 10% powierzchni terenu.
9. **USM – Teren dla toru motocrossowego** wraz z obiektami towarzyszącymi, na którym:
- 1) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne;
 - 2) dopuszcza się obiekty małej architektury;

- 3) dopuszcza się usługi związane z przeważającym przeznaczeniem terenu (np. handlu i gastronomii);
- 4) zaleca się, by wysokość zabudowy nie przekraczała 9 m;
- 5) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach;
- 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 7) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na działkach budowlanych nie mniejszy niż 15% powierzchni działki budowlanej.

10. OS – Tereny dla obiektów sakralnych, na których:

- 1) dopuszcza się funkcje mieszkaniowe związane z obiektem usług kultu religijnego (np. plebanię, itp.);
- 2) budynki powinny wyróżniać się atrakcyjną architekturą; zalecane są także cechy symbolizujące przeznaczenie;
- 3) nowe budynki nie mogą pogarszać ekspozycji zabytkowego obiektu sakralnego;
- 4) kompozycje zieleni, ogrodzenia, bramy, kapliczki itp. powinny cechować się wysokimi walorami estetycznymi;
- 5) pożądane są obiekty małej architektury podnoszące walory estetyczne terenu;
- 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 7) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych tylko w formie parkingów terenowych;
- 8) wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków powinna nawiązywać do zabudowy istniejącej w otoczeniu, i nie powinna przekraczać 12 m oraz 70% wysokości zabytkowego obiektu sakralnego znajdującego się na terenie; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 12 m oraz 70% wysokości zabytkowego obiektu sakralnego, jeżeli:
 - a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
 - b) są to obiekty sakralne,
 - c) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy inne niż elektrownie wiatrowe,
 - d) są to budynki nawiązujące wysokością i formą do znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących budynków o wysokości przekraczającej 12 m;
- 9) zaleca się zabudowę o wysokości od 1 do 2 kondygnacji nadziemnych;

- 10) zaleca się wskaźnik intensywności zabudowy: 0,1-0,5;
- 11) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na niedrogowych działkach budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 20% powierzchni działki budowlanej.

11. OS/ZC – Teren dla obiektów sakralnych oraz cmentarza, na którym:

- 1) dopuszcza się funkcje mieszkaniowe związane z obiektem usług kultu religijnego (np. plebanię, itp.);
- 2) budynki powinny wyróżniać się atrakcyjną architekturą; zalecane są także cechy symbolizujące przeznaczenie;
- 3) nowe budynki nie mogą pogarszać ekspozycji zabytkowego obiektu sakralnego;
- 4) kompozycje zieleni, ogrodzenia, bramy, kapliczki itp. powinny cechować się wysokimi walorami estetycznymi;
- 5) pożądane są obiekty małej architektury podnoszące walory estetyczne terenu;
- 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 7) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych tylko w formie parkingów terenowych;
- 8) dopuszcza się zarówno pochówki urnowe jak i ziemne (tradycyjne);
- 9) wokół czynnego cmentarza obowiązują strefy sanitarne, których zasięg i sposób zagospodarowania określają właściwe przepisy;
- 10) wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków powinna nawiązywać do zabudowy istniejącej w otoczeniu, i nie powinna przekraczać 12 m oraz 70% wysokości zabytkowego obiektu sakralnego znajdującego się na terenie; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 12 m oraz 70% wysokości zabytkowego obiektu sakralnego, jeżeli:
 - a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
 - b) są to obiekty sakralne,
 - c) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy inne niż elektrownie wiatrowe,
 - d) są to budynki nawiązujące wysokością i formą do znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących budynków o wysokości przekraczającej 12 m;
- 11) zaleca się zabudowę o wysokości od 1 do 2 kondygnacji nadziemnych;
- 12) zaleca się wskaźnik intensywności zabudowy: 0,1-0,5;

13) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na niedrogowych działkach budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 20% powierzchni działki budowlanej.

12. UP – Tereny dla obiektów administracji, usług innych niż chronione oraz przemysłu, baz, składów, magazynów, w tym o charakterze rolniczym, na których:

- 1) dopuszcza się obiekty obsługi gospodarki komunalnej;
- 2) dopuszcza się funkcje mieszkaniowe związane z obiektem usługowym (np. mieszkanie właściciela zakładu usługowego, mieszkanie służbowe dozorca itp.);
- 3) dopuszcza się usługi chronione lokalizowane przy zakładach pracy (typu szkoła, przedszkole itp.), przewidzianych do świadczenia swych usług pracownikom zakładu;
- 4) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleń urządzoną, zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne;
- 5) w przypadku sąsiedztwa terenów z istniejącą lub planowaną zabudową mieszkaniową zaleca się realizację zieleni urządzonej o charakterze izolacyjnym i osłonowym;
- 6) dopuszcza się obiekty małej architektury;
- 7) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach, z zastrzeżeniem, że w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy określać szczegółowe regulacje dotyczące gabarytów i miejsc lokalizacji jednokondygnacyjnych naziemnych garaży;
- 8) dopuszcza się przeprowadzanie dróg oraz sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 9) wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków powinna nawiązywać do zabudowy istniejącej w otoczeniu i nie powinna przekraczać 12 m; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 12 m, jeżeli:
 - a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
 - b) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy inne niż elektrownie wiatrowe,
 - c) są to budynki nawiązujące wysokością i formą do znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących budynków o wysokości przekraczającej 12 m,
 - d) będzie to podyktowane uwarunkowaniami technologicznymi związanymi z funkcją obiektu;
- 10) zaleca się zabudowę o wysokości od 1 do 3 kondygnacji nadziemnych;

- 11) zaleca się wskaźnik powierzchni zabudowy do 0,5;
- 12) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na niedrogowych działkach budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 15% powierzchni działki budowlanej.

13. **P – Tereny dla skoncentrowanej aktywności gospodarczej – dla funkcji przemysłowych, produkcyjnych, usługowych, naprawczych oraz baz, składów i magazynów**, na których:

- 1) dopuszcza się obiekty stanowiące zaplecze techniczne i administracyjne, niezbędne dla funkcjonowania obiektów o funkcji gospodarczej;
- 2) dopuszcza się obiekty obsługi gospodarki komunalnej;
- 3) dopuszcza się obiekty sportowe w budynkach (np. basen pływacki, kryte korty tenisowe itp.);
- 4) dopuszcza się obiekty usług w budynkach, z zastrzeżeniem pkt 7;
- 5) dopuszcza się zieleń urządzoną, w szczególności o charakterze izolacyjnym i osłonowym;
- 6) dopuszcza się obiekty małej architektury;
- 7) zakazuje się lokalizowania nowej zabudowy mieszkaniowej, w tym zagrodowej oraz usług chronionych (typu szkoła, przedszkole itp.), z wyłączeniem usług chronionych lokalizowanych przy zakładach pracy, przewidzianych do świadczenia swych usług pracownikom zakładu, z zastrzeżeniem następnego punktu;
- 8) na działce nr 77/1 w Kłobuczynie dopuszcza się zabudowę mieszkaniową i wydzielanie lokali o funkcji mieszkaniowej;
- 9) na działkach nr 165/4, 173, 170/3 w Kłobuczynie dopuszcza się lokalizację mieszkań, których powierzchnia użytkowa nie będzie przekraczała 15% powierzchni użytkowej budynków przeznaczonych dla prowadzenia działalności gospodarczej;
- 10) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych;
- 11) wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków nie powinna przekraczać 25 m; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 25 m, jeżeli:
 - a) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy inne niż elektrownie wiatrowe,
 - b) będzie to podyktowane uwarunkowaniami technologicznymi związanymi z funkcją obiektu;
- 12) zaleca się zabudowę o wysokości od 1 do 3 kondygnacji nadziemnych;
- 13) zaleca się wskaźnik powierzchni zabudowy do 0,9;

14) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na działkach budowlanych nie mniejszy niż 10% powierzchni działki budowlanej.

14. PE – Teren dla powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych, na którym:

- 1) dopuszcza się obiekty i urządzenia towarzyszące przeważającemu przeznaczeniu terenu, z wyłączeniem możliwości lokalizowania budynków;
- 2) dopuszcza się zieleń urządzoną i nieurządzoną, w szczególności o charakterze izolacyjnym i osłonowym;
- 3) dopuszcza się obiekty małej architektury;
- 4) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych;
- 5) po zakończeniu eksploatacji, teren powinien być zrehabilitowany w odpowiednim kierunku (w zależności od miejscowych uwarunkowań i/lub przyszłych potrzeb – w kierunku leśnym, rolnym, wodnym lub dla wykorzystania sportowego, rekreacyjnego lub innego); rekultywacja powinna być sukcesywnie prowadzona już w trakcie eksploatacji.

15. ZP – Tereny z przewagą parków i innych zespołów zieleni, na których:

- 1) zaleca się modernizację zabytkowych budynków oraz ich adaptację dla nowych funkcji o charakterze usługowym lub mieszkaniowym;
- 2) zaleca się zachowanie istniejących oraz odtwarzanie dawnych zbiorników wodnych;
- 3) dopuszcza się pojedyncze obiekty usługowe uatrakcyjniające podstawowe zagospodarowanie terenu (np. gastronomia, sanitariaty, świetlice wiejskie, obiekty kultury) oraz inne funkcje zapewniające właściwą opiekę nad występującymi na tych terenach budynkami zabytkowymi;
- 4) dopuszcza się obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne, z zastrzeżeniem, że na obszarach objętych wpisem do rejestru zabytków, ten rodzaj zagospodarowania nie może kolidować z występującymi na tym obszarze walorami zabytkowymi;
- 5) dopuszcza się obiekty małej architektury;
- 6) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 7) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych:
 - a) w formie parkingów terenowych,
 - b) jako wbudowane w obiekty o innym przeznaczeniu,
- 8) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na niedrogowych działkach

budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 80% powierzchni działki budowlanej.

16. **ZPc – Tereny dla zieleni parkowej na terenach dawnych cmentarzy**, na których:

- 1) zakazuje się nowych pochówków;
- 2) tereny należy chronić przed zniszczeniem i utrzymywać jako tereny zieleni urządzonej z zachowaniem pozostałości nekropolii;
- 3) wskazane jest wprowadzanie zieleni urządzonej; kompozycje zieleni, ogrodzenia, bramy, kaplice itp. powinny cechować się wysokimi walorami estetycznymi;
- 4) dopuszcza się obiekty małej architektury;
- 5) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 6) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych tylko w formie parkingów terenowych.

17. **Z – Tereny z przewagą zieleni**, na których:

- 1) zakazuje się lokalizacji budynków;
- 2) dopuszcza się obiekty małej architektury;
- 3) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 4) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych tylko w formie parkingów terenowych.

18. **ZD – Tereny z przewagą ogrodów działkowych**, na których:

- 1) dopuszcza się inne formy użytkowania ogrodniczego;
- 2) dopuszcza się, w tym na wydzielonych działkach lub jednostkach terenowych, zieleni urządzonej oraz obiekty i zagospodarowanie sportowo-rekreacyjne, w tym wiaty rekreacyjne;
- 3) dopuszcza się obiekty małej architektury;
- 4) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 5) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach, z zastrzeżeniem, że w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy określać szczegółowe regulacje dotyczące gabarytów i miejsc lokalizacji jednokondygnacyjnych naziemnych garaży;
- 6) wysokość nowo wznoszonych budynków nie powinna przekraczać 9 m;
- 7) zaleca się zabudowę o wysokości od 1 do 2 kondygnacji nadziemnych;
- 8) zaleca się wskaźnik powierzchni zabudowy do 0,1;

- 9) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na niedrogowych działkach budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 80% powierzchni działki budowlanej.

19. **ZC - Tereny dla cmentarzy**, na których:

- 1) dopuszcza się obiekty sakralne oraz kaplice przedpogrzebowe, obiekty kremacji zwłok, sanitariaty i inne obiekty obsługi cmentarza;
- 2) budynki powinny wyróżniać się atrakcyjną architekturą; zalecane są także cechy symbolizujące przeznaczenie;
- 3) nowe budynki nie mogą pogarszać ekspozycji zabytkowego obiektu sakralnego;
- 4) kompozycje zieleni, ogrodzenia, bramy, kapliczki itp. powinny cechować się wysokimi walorami estetycznymi;
- 5) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
- 6) dopuszcza się obiekty małej architektury;
- 7) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych tylko w formie parkingów terenowych;
- 8) dopuszcza się zarówno pochówki urnowe jak i ziemne (tradycyjne);
- 9) obszary cmentarzy zamkniętych należy chronić przed zniszczeniem i utrzymywać jako tereny zieleni urządzonej z zachowaniem pozostałości nekropolii;
- 10) wokół czynnych cmentarzy obowiązują strefy sanitarne, których zasięg i sposób zagospodarowania określają właściwe przepisy;
- 11) wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków powinna nawiązywać do zabudowy istniejącej w otoczeniu, i nie powinna przekraczać 9 m oraz 70% wysokości zabytkowego obiektu sakralnego znajdującego się na terenie; dopuszcza się wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 9 m oraz 70% wysokości zabytkowego obiektu sakralnego, jeżeli:
 - a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
 - b) są to obiekty sakralne,
 - c) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy inne niż elektrownie wiatrowe,
 - d) są to budynki nawiązujące wysokością i formą do znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie istniejących budynków o wysokości przekraczającej 9 m;
- 12) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na niedrogowych działkach

budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 20% powierzchni działki budowlanej.

20. **UE – Tereny dla użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno”**, na których:
- 1) obowiązują ograniczenia w zagospodarowaniu wynikające z odpowiednich aktów prawnych ustanawiających ten obszar chroniony;
 - 2) zakazuje się przekształcania obecnego sposobu użytkowania terenu w kierunku leśnym (zakaz nie dotyczy procesów naturalnej sukcesji leśnej).
21. **ZL - Tereny z przewagą lasów i zalesień oraz obiektów gospodarki leśnej**, na których:
- 1) dopuszcza się lokalizowanie obiektów i urządzeń służących wędrówkom turystycznym, w tym obiektów małej architektury (ścieżki piesze, rowerowe, konne oraz ławki, wiaty, miejsca do biwakowania, itp.);
 - 2) dopuszcza się, w ograniczonym zakresie, prowadzenie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych;
 - 3) dopuszcza się adaptację i prowadzenie działań konserwatorskich przy stanowiskach archeologicznych o zachowanej formie krajobrazowej (np. grodziskach) oraz prowadzenie działań służących udostępnieniu stanowisk dla turystów.
22. **RU – Teren dla obiektów związanych z produkcją rolniczą, obsługą produkcji rolniczej oraz usługami turystyki**, na którym:
- 1) dopuszcza się obiekty obsługi gospodarki komunalnej;
 - 2) niedopuszczalne jest lokalizowanie nowej zabudowy mieszkaniowej, w tym zagrodowej;
 - 3) dopuszcza się adaptację istniejącej zabudowy o funkcji mieszkaniowej;
 - 4) dopuszcza się zieleni urządzoną;
 - 5) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
 - 6) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych, zarówno terenowych, jak i w budynkach, z zastrzeżeniem, że w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy określać szczegółowe regulacje dotyczące gabarytów i miejsc lokalizacji jednokondygnacyjnych naziemnych garaży;
 - 7) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na działkach z oraz dla zabudowy oraz na niedrogowych działkach budowlanych oraz działkach nieprzeznaczonych wyłącznie dla obiektów infrastruktury technicznej nie mniejszy niż 10% powierzchni działki budowlanej.

23. **RO – Teren dla produkcji roślin**, na którym:
- 1) dopuszcza się obiekty małej architektury;
 - 2) dopuszcza się obiekty służące produkcji roślin i obsłudze produkcji roślin;
 - 3) dopuszcza się zieleń urządzoną;
 - 4) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom.
24. **R – Tereny z przewagą użytkowania rolniczego**, na których:
- 1) zaleca się zachowanie istniejących zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, jak również drzew posadzonych wzdłuż cieków i miedz oraz zbiorników wodnych;
 - 2) zakazuje się zalesienia terenów, z zastrzeżeniem kolejnego punktu;
 - 3) dopuszcza się zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne poza zasięgiem cennych siedlisk łąkowych wymienionych w załączniku I Dyrektywy Siedliskowej Unii Europejskiej;
 - 4) dopuszcza się budowę stawów hodowlanych i dla potrzeb rolnictwa, pod warunkiem, że nie będą wpływać negatywnie na wody innych akwenów (zanieczyszczenie, eutrofizacja) oraz wywoływać innych negatywnych skutków dla stosunków gruntowo-wodnych oraz stanu środowiska przyrodniczego – w tym celów ochrony obszarów chronionej przyrody;
 - 5) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej, a także lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom;
 - 6) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych tylko w formie parkingów terenowych;
 - 7) zakazuje się lokalizacji budynków, a wznoszenie nowych budowli rolniczych i obiektów małej architektury (obiektów budowlanych niebędących budynkami) dopuszcza się wyłącznie w odległości do 50 m od linii rozdzielającej z terenami kategorii „MP”.
25. **WS – Tereny dla zbiorników wodnych o funkcji hodowlanej, przeciwpowodziowej, retencyjnej, nawadniającej lub rekreacyjnej**, na których:
- 1) dopuszcza się użytkowanie rolnicze;
 - 2) dopuszcza się zadrzewienia i zakrzewienia oraz obiekty małej architektury;
 - 3) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także terenowych miejsc postojowych;
 - 4) dopuszcza się lokalizowanie wyłącznie tymczasowych obiektów budowlanych oraz altan i budynków rekreacyjnych o powierzchni użytkowej nieprzekraczającej 35 m², zajmujących teren o powierzchni nieprzekraczającej 5% powierzchni lustra wody na danym terenie;

- 5) w zasięgu terenu „WS” w obrębie Wierzchowice dopuszcza się lokalizowanie budynków związanych z obsługą zbiornika o łącznej powierzchni zabudowy nieprzekraczającej 5% powierzchni lustra wody na terenie.
26. **W – Tereny dla obiektów i urządzeń zaopatrzenia w wodę**, na których:
- 1) dopuszcza się zieleń urządzoną lub nieurządzoną (o charakterze łąkowym);
 - 2) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych.
27. **K – Tereny dla obiektów i urządzeń gospodarki ściekowej**, na których:
- 1) dopuszcza się zieleń, w szczególności o charakterze izolacyjnym i osłonowym; dopuszcza się także elementy małej architektury;
 - 2) dopuszcza się obiekty stanowiące zaplecze techniczne i administracyjne niezbędnych dla funkcjonowania urządzeń gospodarki ściekowej;
 - 3) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych.
28. **E – Teren dla obiektów i urządzeń zaopatrzenia w energię elektryczną**, na którym:
- 1) dopuszcza się zieleń urządzoną lub nieurządzoną (o charakterze łąkowym);
 - 2) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych;
 - 3) dopuszcza się obiekty administracyjno-techniczne obsługujące funkcjonowanie urządzeń służących wytwarzaniu, przesyłowi i dystrybucji energii elektrycznej.
29. **G – Tereny dla obiektów i urządzeń zaopatrzenia w gaz**, na których:
- 1) dopuszcza się zieleń urządzoną o charakterze zieleni niskiej;
 - 2) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych.
- W odniesieniu do jednostek terenowych o małej powierzchni, dla których wskazanie granic ze względu na skalę opracowania jest utrudnione, na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” wskazano ich lokalizację za pomocą symbolu graficznego z literą G.
30. **OR – Teren dla rekultywowanego składowiska odpadów**, który należy zagospodarować zgodnie z projektem rekultywacji.
31. **IT – Tereny z przewagą obiektów oraz sieci i urządzeń infrastruktury technicznej**, na których:

- 1) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i lokalizację miejsc postojowych;
 - 2) dopuszcza się użytkowanie rolne lub leśne bez prawa zalesiania i wznoszenia obiektów budowlanych służących temu przeznaczeniu;
 - 3) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na działce budowlanej nie mniejszy niż 10%.
32. **EF – Teren dla obiektów farmy fotowoltaicznej, na którym:**
- 1) dopuszcza się użytkowanie rolnicze;
 - 2) dopuszcza się zieleni urządzoną i nieurządzoną;
 - 3) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych;
 - 4) zakazuje się wznoszenia budynków;
 - 5) zaleca się udział powierzchni biologicznie czynnej na działkach budowlanych nie mniejszy niż 50% powierzchni działki budowlanej.
33. **IZW – Tereny dla inwestycji infrastrukturalnych służących wykonywaniu zadań własnych gminy w zakresie wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji publicznej, kultury i kultury fizycznej, na których:**
- 1) dopuszcza się zieleni urządzoną o charakterze zieleni niskiej;
 - 2) dopuszcza się przeprowadzanie dróg i sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację obiektów i urządzeń towarzyszących tym sieciom, a także miejsc postojowych.
34. **KK – Tereny dla obiektów i urządzeń służących kolei;** zagospodarowanie zgodnie z potrzebami funkcji kolei i jej zarządcy oraz w zgodzie w obowiązującymi przepisami, z następującymi zastrzeżeniami:
- 1) dopuszcza się przekraczanie tych terenów drogami oraz sieciami infrastruktury technicznej, przy uwzględnieniu obowiązujących przepisów;
 - 2) w przypadku rezygnacji z wykorzystania dla potrzeb kolei, tereny można przeznaczyć na potrzeby dróg oraz ścieżek rowerowych i ciągów pieszych, a także sieci i urządzeń infrastruktury technicznej;
 - 3) zmiany przeznaczenia i zagospodarowania, o których mowa w pkt 2 mogą być dokonane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
 - 4) na terenach oznaczonych symbolami „2.KK” i „3.KK” w obrębie Kłobuczyn dopuszcza się lokalizowanie baz, składów, magazynów oraz obiektów produkcyjnych i usługowych.

35. **KDS – Teren dla inwestycji celu publicznego określonej w decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej – drogi ekspresowej S-3**, na którym:
- 1) dopuszcza się lokalizację miejsc postojowych;
 - 2) dopuszcza się zieleni i obiekty małej architektury;
 - 3) granice obrębów oraz liniowe oznaczenia dróg pełnią jedynie funkcje informacyjne.
36. Jednostkami terenowymi są także oznaczone na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” **drogi publiczne stanowiące główne elementy układu drogowego**, dla których zasady zagospodarowania określono w rozdziale 20:
- 1) droga główna ruchu przyspieszonego – symbol „KDGP”;
 - 2) drogi zbiorcze (wybrane) – symbol „KDZ”;
 - 3) drogi lokalne (wybrane) – symbol „KDL”;
 - 4) drogi dojazdowe (wybrane) – symbol „KDD”.

17.4. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. Linie rozdzielające poszczególne jednostki terenowe mogą podlegać pewnym korektom (i uściśleniu) w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.
2. Zgodne z ustaleniami Studium jest przyjmowanie w ustaleniach planów miejscowych bardziej rygorystycznych i zawężonych regulacji niż te, które zostały określone w niniejszym dokumencie; w szczególności dotyczy to ustaleń odnoszących się do przeznaczenia terenów. Dopuszczalny jest też podział określonych w niniejszym Studium funkcjonalnych jednostek terenowych na mniejsze, z bardziej szczegółowo ustalonymi funkcjami („węższymi”) oraz sposobami zagospodarowania (bardziej szczegółowymi lub bardziej rygorystycznymi). Strefowanie funkcji ma w szczególności służyć zapobieganiu powstawania konfliktów przestrzennych.
3. Dla miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujące są te ustalenia Studium – także w następnych rozdziałach – w których użyto następujących sformułowań:
 - 1) *przeważające przeznaczenie terenów* (zgodnie z zasadami określonymi w rozdz. 17.2 ust. 2 i 3, z zastrzeżeniem ust. 5-7 niniejszego rozdziału);
 - 2) *dopuszcza się*;
 - 3) *zakazuje się, niedopuszczalne jest, nie powinno[a], nie może*;
 - 4) *należy, powinno[a], może [wyłącznie] stanowić...*

4. Dyspozycje sformułowane jako zalecenia lub propozycje – także w innych rozdziałach – nie są ustaleniami Studium.
5. Dopuszcza się – uznając za również zgodne z ustaleniami Studium – przyjmowanie w ustaleniach nowych planów miejscowych utrzymania dotychczasowego przeznaczenia (w tym określonego w obowiązujących planach miejscowych oraz w wydanych decyzjach o warunkach zabudowy), sposobu zagospodarowania i zabudowy lub sposobu wykorzystania, także na terenach (lub ich fragmentach), na których Studium przewiduje ich zmianę.
6. Szczególnym przypadkiem zasady omówionej w ust. 5 jest przyjmowanie w ustaleniach planów miejscowych na niezabudowanych terenach rolnych i leśnych dotychczasowej formy użytkowania tych gruntów, w tym z wyłączeniem prawa zabudowy, także na terenach, na których Studium przewiduje możliwość wprowadzenia zabudowy.
7. Za zgodne z ustaleniami Studium uznaje się wykorzystywanie i przebudowę akwenów wodnych, cieków i innych urządzeń melioracyjnych, jeżeli nie stoi to w kolizji z pozostałymi ustaleniami niniejszego Studium i odrębnymi przepisami.

18. ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, PRZYRODY I KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO.

18.1. Zasady ochrony środowiska wynikające z eksploatacji złóż rud miedzi.

1. Dopuszcza się prowadzenie eksploatacji złóż rud miedzi zgodnie z koncesjami, w sposób, który będzie minimalizował oddziaływanie tej eksploatacji na środowisko przyrodnicze i kulturowe oraz istniejące i planowane zagospodarowanie.
2. W planach miejscowych, w zasięgu terenów górniczych wyznaczonych dla eksploatacji złóż rud miedzi, w rozwiązaniach przyjmowanych w planowanych inwestycjach należy uwzględnić występowanie wpływów podziemnej eksploatacji górniczej.
3. Dla nowych obiektów budowlanych oraz rozbudowy, nadbudowy, przebudowy i modernizacji istniejących obiektów budowlanych należy przyjmować rozwiązania konstrukcyjne uwzględniające prognozowane parametry wpływów górniczych, określane na bieżąco przez przedsiębiorcę górniczego.
4. Dopuszcza się lokowanie, składowanie, zbieranie lub wykorzystanie odpadów wydobywczych i innych powstałych w wyniku działalności górniczej, przy uwzględnieniu obowiązujących przepisów, w miejscach i na zasadach określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub zgodnie z obowiązującą decyzją wydaną przez kompetentny organ administracji państwowej lub samorządowej w zakresie odpowiednich pozwoleń.
5. Wytwarzanie, zbieranie i przetwarzanie odpadów innych niż wymienione w poprzednim ustępie, dopuszcza się:
 - 1) w miejscach i na zasadach określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub
 - 2) zgodnie z obowiązującą decyzją wydaną przez kompetentny organ administracji państwowej lub samorządowej w zakresie odpowiednich pozwoleń, lub
 - 3) w miejscach i na zasadach określonych w regulaminie utrzymania czystości i porządku na terenie gminy.
6. Dopuszcza się zagospodarowanie mas ziemnych i skalnych powstających m.in. podczas prowadzenia działalności wydobywczej, a także podczas robót inwestycyjnych,

remontowych, głębień i budowy szybów kopalni rud miedzi w sposób niestwarzający zagrożenia dla zdrowia i życia ludzi oraz środowiska, zgodnie z obowiązującymi przepisami ochrony środowiska, do:

- 1) utwardzania powierzchni gruntów, do których przedsiębiorca górniczy lub zależne od tego przedsiębiorcy podmioty posiadają tytuł prawny;
 - 2) wykorzystania w podziemnych robotach górniczych, przez które rozumie się stosowanie odpadów:
 - a) do pustek eksploatacyjnych jako składnika podsadzki hydraulicznej i samozestalającej,
 - b) do pustek eksploatacyjnych jako podsadzka sucha,
 - c) do doszczelniania zrobów, które powstały w wyniku eksploatacji prowadzonej systemem z ugięciem stropu, podsadzki hydraulicznej i innych jako materiał doszczelniający,
 - d) do profilaktyki przeciwpożarowej i budowy korków izolacyjnych,
 - e) do likwidacji zbędnych wyrobisk, w tym szybów,
 - f) do wzmocnień i stabilizacji wyrobisk górniczych, w tym pod stosy podporowe jako podsypka oraz do stosów podporowych jako materiał wypełniający,
 - g) na spągi wyrobisk górniczych jako materiał do utwardzania dróg transportowych;
 - 3) budowania wałów i nasypów drogowych oraz kolejowych;
 - 4) podbudowy dróg;
 - 5) utworzenia barier ziemnych;
 - 6) wykorzystania przy rekultywacji istniejących składowisk i obiektów unieszkodliwiania odpadów wydobywczych;
 - 7) wykorzystania przy rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych lub nieeksploatowanych części wyrobisk.
7. W celu ograniczenia szkodliwego wpływu robót górniczych na powierzchnię ziemi dopuszcza się sposób zagospodarowania pustek poeksploatacyjnych, polegający na ich wypełnianiu masami skalnymi, powstającymi w wyniku prowadzenia wydobywania kopalni w zgodzie z obowiązującymi koncesjami.
8. Dopuszcza się składowanie i wykorzystanie w podziemnych wyrobiskach górniczych odpadów wydobywczych powstałych w wyniku przerobienia materiału wydobytego na powierzchnię ziemi w ramach działalności górniczej służącej wydobywaniu rud miedzi, w oparciu o odpowiednie koncesje i w zgodzie z obowiązującymi przepisami.

18.2. Pozostałe zasady ochrony środowiska i jego zasobów, przyrody i krajobrazu, w tym krajobrazu kulturowego.

1. W celu ograniczenia zagrożenia powodziowego na terenie gminy i w regionie zaleca się:
 - 1) dna niezabudowanych dotychczas dolin wyłączać z intensywnego zagospodarowania, a w szczególności z zabudowy kubaturowej. Wskazane jest zagospodarowanie ekstensywne – łąki (najlepiej jednokośne), zieleń wypoczynkowa, tereny spacerowe oraz niezbędne przejścia infrastrukturalne i komunikacyjne, drogi i obiekty hydrotechniczne, w szczególności przeciwpowodziowe, jeżeli nie ograniczą one przekroju doliny czynnie przewodzącego wezbrania oraz nie zaburzają ciągłości i funkcji przyrodniczych doliny, jako korytarza ekologicznego;
 - 2) eliminować istniejące przeszkody, które utrudniają przepływ wód powodziowych (mosty o małym świetle, przepusty o małej wydolności);
 - 3) tworzyć naturalną retencję spowalniającą spływ wód tam, gdzie nie zagraża ona obiektom (poprzez realizację zadrzewień i zakrzaczeń, miedz utrudniających spływ z pól, oczek wodnych, zbiorników małej retencji, stosowanie ażurowych powierzchni na obszarach zainwestowanych), z zastrzeżeniem, że działania te nie mogą zagrażać celom ochrony ustanowionych obszarów chronionej przyrody.
2. Na obszarach zagrożonych podtopieniami zaleca się, przy lokalizowaniu obiektów budowlanych, stosowanie odpowiednich rozwiązań konstrukcyjnych, minimalizujących skutki podtopień.
3. Na niezainwestowanych i nie przewidzianych pod zainwestowanie terenach podmokłych zaleca się zachować naturalne cechy siedlisk.
4. Zaleca się, by budowa i przebudowa elementów systemów melioracyjnych, wynikająca z inwestowania na terenach zmeliorowanych, nie powodowała znacząco niekorzystnych zmian stosunków gruntowo-wodnych, zwłaszcza na terenach tworzących system przyrodniczy gminy.
5. Wzdłuż cieków wodnych nowe budynki zaleca się lokalizować w odległości co najmniej 5 m od górnej krawędzi ich koryt. Zaleca się tę zasadę stosować także do nowych sieci infrastruktury obsługujących ww. budynki.
6. W sąsiedztwie koryt cieków powierzchniowych stanowiących własność publiczną zaleca się przewidzieć pas o szerokości min. 3,0 m wolny od nowej zabudowy i nasadzeń drzew –

w celu zapewnienia możliwości przemieszczania się sprzętu mechanicznego w przypadku konserwacji koryt ww. cieków.

7. W ochronie środowiska wysoką wagę ma ochrona wód podziemnych i powierzchniowych m.in. poprzez:
 - 1) sukcesywne porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenach zainwestowanych, w tym poprawę stanu technicznego odcinków sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
 - 2) wdrażanie odpowiednich (proekologicznych) kierunków produkcji rolniczej i agrotechnik (zgodnie z zasadami dobrych praktyk rolniczych);
 - 3) kształtowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej według zasad określonych w rozdz. 22;
 - 4) porządkowanie gospodarki odpadami;
 - 5) sukcesywne porządkowanie terenów kolejowych i dawnych terenów przemysłowych.
8. Dopuszcza się realizację zbiorników wodnych, w szczególności o funkcji przeciwpowodziowej, przeciwpożarowej, retencyjnej i nawadniającej, pod warunkiem uwzględnienia lokalnych uwarunkowań, w tym w zakresie występowania obiektów i obszarów chronionych, obszarów zurbanizowanych oraz walorów krajobrazowych.
9. Zaleca się dążyć – także na terenach przeznaczonych dla skoncentrowanej działalności gospodarczej – do zminimalizowania uciążliwości związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, m.in. poprzez wprowadzanie proekologicznych technologii w procesach produkcyjnych oraz różnych urzędzeń zabezpieczających.
10. Zaleca się dążyć do przenoszenia uciążliwych zakładów i obiektów lub urzędzeń z terenów mieszkaniowych oraz lokalizację nowych zakładów i obiektów o takim charakterze na terenach kategorii „UP” i „P”.
11. W dalszym rozwoju zagospodarowania terenów osadniczych, w tym poprzez podnoszenie ich standardów, istotną rolę powinna odegrać prośrodowiskowa infrastruktura techniczna o wysokim standardzie technologicznym (w tym systemy ogrzewania).
12. W ukształtowaniu zabudowy i wprowadzaniu obiektów technicznych (zwłaszcza na terenach otwartych) należy uwzględnić potrzebę zachowania walorów krajobrazowych.
13. Pozostałe zasady ochrony krajobrazu zawarte są dodatkowo w rozdziale 19 Studium.

14. Na obszarach objętych ochroną prawną mogą obowiązywać ograniczenia wynikające z przepisów szczególnych (rozporządzeń, zarządzeń, planów ochrony, planów zadań ochronnych), które należy uwzględnić przy rozpatrywaniu innych ustaleń Studium, w tym zawartych w rozdziale 17.
15. W gospodarce leśnej (na terenach leśnych) należy dążyć do sukcesywnej przebudowy struktury gatunkowej zadrzewień, stosownie do warunków siedliskowych i presji antropogenicznej. Także przy zalesianiu nowych terenów należy uwzględnić miejscowe uwarunkowania siedliskowe. Zaleca się wyłączyć z zalesień wilgotne łąki i zbiorowiska roślinne na podmokłych siedliskach.
16. W planach miejscowych na terenach kategorii „UP” i „P”, bezpośrednio sąsiadujących z istniejącymi i planowanymi terenami osadniczymi zaleca się wprowadzić obowiązek realizacji pasów izolacyjnych zmniejszających potencjalne uciążliwości lub dopuścić takie zainwestowanie, które nie będzie uciążliwe dla terenów osadniczych (np. usługowe).
17. Obejmuje się ochroną cenne aleje i szpalery drzew oznaczone na rysunkach Studium. Zaleca się zachowywać istniejące drzewa tworzące te aleje i szpalery, a w miarę możliwości prowadzić nasadzenia uzupełniające. Zaleca się odtwarzanie i ochronę także innych alei przydrożnych.
18. W zasięgu obszaru Natura 2000 Stawy Przemkowskie:
 - 1) zakazuje się zalesiania terenów (zakaz nie dotyczy procesów naturalnej sukcesji leśnej oraz zalesień realizowanych na działkach 1171 i 1173 w obrębie Koźlice);
 - 2) zakazuje się lokalizacji osad leśnych;
 - 3) zaleca się realizację dróg wyłącznie jako drogi gruntowe, bez uszlachetniania nawierzchni;
 - 4) zaleca się użytkowanie rolne ekstensywne, zwłaszcza łąk i pastwisk;
 - 5) zaleca się ograniczyć przekształcanie łąk w inne tereny, w tym leśne oraz grunty orne.
19. Trwałe użytki zielone leżące w dolinach cieków Kłobka i Czarna, w strefie wrażliwej na zalania i podtopienia, nie powinny być zamieniane na inne użytki.

18.3. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. Za zgodne z ustaleniami Studium uznaje się przyjmowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic terenów i obszarów górniczych aktualnych w okresie sporządzania tych opracowań.

2. Za zgodne z ustaleniami Studium uznaje się przyjmowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic obszarów chronionych na podstawie przepisów o ochronie przyrody, aktualnych w okresie sporządzania tych opracowań.

19. ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I KRAJOBRAZU.

19.1. Obiekty i ich zespoły wpisane do rejestru zabytków.

1. Obiekty i ich zespoły wpisane do rejestru zabytków podlegają rygorom prawnym wynikającym z treści odpowiednich aktów prawnych. Przede wszystkim są one objęte ochroną konserwatorską, wynikającą z przepisów *ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.) oraz *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane* (Dz. U. z 2016 r., poz. 290, z późn. zm.).
2. W odniesieniu do budynków wpisanych do rejestru zabytków zaleca się:
 - 1) zachowanie ich historycznej formy architektonicznej oraz substancji budowlanej;
 - 2) utrzymanie lub rewaloryzację formy otoczenia obiektu zabytkowego zgodnie z historycznym zagospodarowaniem.
3. W odniesieniu do założeń przestrzennych wpisanych do rejestru zabytków zaleca się:
 - 1) zachować i konserwować zachowane elementy historycznych układów przestrzennych oraz poszczególne elementy tych układów, w szczególności historyczne ogrodzenia, bramy, drogi, ścieżki, a także zieleń;
 - 2) przywracać historyczne założenia przestrzenne w przypadku braku ich zachowania;
 - 3) zachować historycznie ukształtowane przestrzenie otwarte pomiędzy budynkami, takie jak dziedzińce oraz place.
4. W zasięgu zespołów dworsko/pałacowo-parkowych wpisanych do rejestru zabytków zaleca się:
 - 1) prowadzić konserwację istniejącej zieleni i przywracać zabytkowe założenia zieleni z zachowaniem pierwotnej kompozycji tych założeń, w tym m.in. poprzez odtwarzanie i uzupełnianie ubytków tymi samymi gatunkami drzew; zalecane jest stosowanie gatunków drzew trwałych i długowiecznych;
 - 2) zachować oraz konserwować istniejące elementy historycznych układów kompozycyjnych i małej architektury, przede wszystkim: ogrodzenia, bramy i furty, ścieżki i place, pawilony, fontanny, schody terenowe, tarasy, skarpy czy kaplice;
 - 3) usuwać nadmiernie rozrośnięty podrost i podszyt;
 - 4) dążyć do aktywizacji użytkowania zespołów dworskich i folwarcznych;
 - 5) adaptację i modernizację obiektów budowlanych z zachowaniem ich pierwotnej bryły;
 - 6) zachowanie całego założenia w rękach jednego właściciela.

5. W odniesieniu do cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków zaleca się zachować i konserwować istniejące elementy historycznych układów przestrzennych oraz ich poszczególne elementy takie, jak m.in.: historyczne ogrodzenia, bramy, ścieżki, obiekty sztuki sepulkralnej czy zieleń; zachowane nagrobki należy zabezpieczyć przed dewastacją i pozostawić na miejscu, ewentualnie tworzyć dla nich lapidaria lub zachować je w inny sposób.
6. Ochronie podlegają figurujące w rejestrze zabytków stanowiska archeologiczne – na zasadach określonych dla strefy „OW” ochrony archeologicznej oraz z uwzględnieniem następujących wymogów:
 - 1) w otoczeniu stanowisk archeologicznych (grodzisk) zakazuje się lokalizowania obiektów, które mogłyby zakłócać ekspozycję grodzisk;
 - 2) zakazuje się prowadzenia prac ziemnych – poza badaniami archeologicznymi, pracami zabezpieczającymi stanowisko i służącymi ich udostępnieniu w celach naukowych, edukacyjnych lub innych poznawczych;
 - 3) zaleca się zachować istniejący układ topograficzny.

19.2. Zabytki nieruchomości ujęte w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wpisane do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków.

1. Zabytki wpisane do gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków podlegają rygorom prawnym wynikającym z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim *ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z późn. zm.) oraz art. 39 ust. 3 *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane* (Dz. U. z 2016 r., poz. 290, z późn. zm.).
2. W odniesieniu do budynków ujętych w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wpisanych do gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków:
 - 1) zaleca się utrzymać lub odtworzyć ich historyczną formę architektoniczną (wysokość, bryłę, kształt, geometrię i pokrycie dachu, kompozycję i wystrój elewacji, formy stolarki okiennej i drzwiowej);
 - 2) zaleca się przy wymianie stolarki okiennej odtwarzać oryginalne/zabytkowe podziały słupków i szprosów;
 - 3) w przypadku zachowanej ozdobnej stolarki okiennej lub drzwiowej zaleca się ją zachować lub odtworzyć;

- 4) zakazuje się stosowania wewnątrzszybowych imitacji szprosów;
 - 5) nakazuje się stosowanie jednolitej kolorystyki stolarki okiennej w obrębie jednego budynku;
 - 6) zaleca się stosowanie kolorystyki elewacji: białej, pastelowej lub w kolorze naturalnej czerwieni (w przypadku wykończenia elewacji cegłą klinkierową lub płytką klinkierową imitującą cegłę), monochromatycznej w obrębie jednego budynku;
 - 7) zaleca się zachowanie oryginalnego wyglądu elewacji tj. kompozycji osi, kształtu i rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych, architektonicznych detali wystroju elewacji, oryginalnych drewnianych ganków i balkonów;
 - 8) zakazuje się stosowania na elewacjach: paneli, sidingów i nieotynkowanych bali drewnianych;
 - 9) zaleca się unikać umieszczania elementów technicznego wyposażenia budynków na fasadach budynku widocznych od strony ulicy (klimatyzatorów, anten satelitarnych, przewodów dymowych i wentylacyjnych, reklam, poza szyldami);
 - 10) zaleca się unikać docieplania budynków od zewnątrz;
 - 11) nowa zabudowa realizowana w bezpośrednim sąsiedztwie tych obiektów nie powinna naruszać ich zabytkowych walorów, w szczególności poprzez swoją formę, gabaryty czy kolorystykę.
3. W odniesieniu do zespołów obiektów (zespoły dworskie, folwarczne i pałacowe) ujętych w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wpisanych do gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków zaleca się:
- 1) uwzględniać zapisy wymienione w ust. 2;
 - 2) zachować i konserwować zachowane elementy historycznych układów przestrzennych oraz poszczególne elementy tych układów tj. historyczne ogrodzenia, bramy, drogi, ścieżki, a także zieleń;
 - 3) zachować historycznie ukształtowane przestrzenie otwarte pomiędzy budynkami, takie jak dziedzińce oraz place.
4. W odniesieniu do zabytkowych cmentarzy i miejsc pocmentarnych ujętych w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wpisanych do ewidencji gminnej i wojewódzkiej zabytków zaleca się, aby:
- 1) jeżeli są one nadal użytkowane, zachować ich dotychczasową funkcję;
 - 2) miejsca pocmentarne zachować jako tereny zielone;
 - 3) zachować i konserwować istniejące elementy historycznych układów przestrzennych oraz

ich poszczególne elementy takie, jak m.in.: historyczne ogrodzenia, bramy, ścieżki, obiekty sztuki sepulkralnej czy zieleń; zachowane nagrobki należy zabezpieczyć przed dewastacją i pozostawić na miejscu, ewentualnie tworzyć dla nich lapidaria lub zachować je w inny sposób.

5. Ochronie podlegają figurujące w ewidencji zabytków stanowiska archeologiczne – na zasadach określonych dla strefy „OW” ochrony archeologicznej.

19.3. Strefy ochrony konserwatorskiej.

1. Na obszarze gminy Gaworzyce zaleca się wyznaczenie następujących stref ochrony konserwatorskiej:
 - 1) „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi;
 - 2) „K” ochrony krajobrazu;
 - 3) „OW” ochrony archeologicznej.
2. **W zasięgu strefy „U” ochrony historycznego układu ruralistycznego wsi:**
 - 1) zaleca się zachowanie i rewaloryzację historycznego układu przestrzennego, w tym układu dróg oraz historycznej nawierzchni;
 - 2) zaleca się dostosowanie nowych obiektów do historycznej kompozycji przestrzennej, m.in. poprzez:
 - a) utrzymanie linii zabudowy wyznaczonej w oparciu o zachowaną zabudowę historyczną albo w sposób zgodny z tradycyjnym sposobem zabudowy,
 - b) utrzymanie skali zabudowy, wytyczonej wysokością zachowanej zabudowy historycznej,
 - c) dostosowanie do historycznych zasad zagospodarowania parceli,
 - d) realizację formy, geometrii i pokrycia dachów, jak w sąsiednich lub pobliskich historycznych budynkach z przełomu XIX i XX oraz początku XX w.,
 - e) stosowanie historycznych, lokalnych, tradycyjnych materiałów budowlanych oraz kolorystyki; w szczególności zakazuje się stosowania paneli, sidingów i nieotynkowanych bali drewnianych;
 - 3) w odniesieniu do nowej zabudowy zaleca się:
 - a) gabaryty budynków, jak w sąsiednich lub pobliskich historycznych budynkach z przełomu XIX i XX oraz początku XX w.,
 - b) dachy dwuspadowe symetryczne o kącie nachylenia połaci dachowych 40-45°,
 - c) pokrycie dachu karpiówką ceramiczną lub cementową w kolorze naturalnej czerwieni,

- d) stosować materiały nawiązujące do lokalnej tradycji budowlanej, jak: tynk, cegła klinkierowa,
 - e) nie stosować kolumn, podpór o przekroju koła oraz wieżyczek, baszt w elewacjach; w przypadku podparcia dachu ganku, należy zastosować lekką konstrukcję drewnianą,
 - f) stosować ogrodzenia ażurowe; unikać ogrodzeń z prefabrykowanych paneli betonowych; elementy prefabrykowane powinny być stosowane tylko w postaci słupków i podmurówek ogrodzeń;
- 4) zaleca się, by wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków nie przekraczała 9 m; możliwe jest wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 9 m, jeżeli:
- a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
 - b) są to obiekty sakralne,
 - c) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy;
- 5) zaleca się uwzględnić zapisy sformułowane dla strefy „K” ochrony krajobrazu.
3. **W zasięgu strefy „K” ochrony krajobrazu zaleca się:**
- 1) zachowanie formy krajobrazu;
 - 2) zharmonizowanie nowej zabudowy z historyczną kompozycją przestrzenno-architektoniczną; w szczególności zachowane powinny być, wynikające z historycznego sąsiedztwa: skala, ukształtowanie bryły, poziom posadowienia parteru oraz geometria i pokrycie dachu; stosowane materiały powinny nawiązywać do lokalnej tradycji budowlanej;
 - 3) unikać lokalizacji obiektów o formach i kubaturze obcych w historycznie ukształtowanej przestrzeni, a także wolnostojących masztów, wież, tablic i urządzeń reklamowych oraz elektrowni wiatrowych; w przypadku konieczności ich lokalizacji w zasięgu strefy konserwatorskiej, warto by te obiekty były zharmonizowane z otoczeniem oraz posiadały atrakcyjną formę architektoniczną, podkreślającą walory wizualne, funkcjonalne oraz kulturowe otaczającej przestrzeni;
 - 4) by wysokość nowo wznoszonych lub modernizowanych budynków nie przekraczała 9 m; możliwe jest wznoszenie obiektów budowlanych o wysokości przekraczającej 9 m, jeżeli:
 - a) stanowi to odbudowę lub rekonstrukcję, w historycznej formie, zniszczonego obiektu zabytkowego,
 - b) są to obiekty sakralne,

- c) są to określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dominanty układu zabudowy;
 - 5) chronić ekspozycję sylwet wsi z głównych ciągów komunikacyjnych; dotyczy to zwłaszcza wsi Gaworzycy i Kłobuczyn eksponowanych od strony drogi krajowej nr 3, sylwety wsi Koźlice eksponowanej od strony drogi powiatowej prowadzącej z Gaworzycy oraz sylwety wsi Gostyń eksponowanej od strony drogi powiatowej prowadzącej z Gaworzycy;
 - 6) ograniczać zainwestowanie mogące zakłócać ekspozycję dominant krajobrazu, jakimi są wieże kościołów.
4. **W zasięgu strefy „OW” ochrony archeologicznej**, roboty budowlane naruszające powierzchnię ziemi mogą podlegać ograniczeniom, wynikającym z przepisów o ochronie zabytków, które są związane z koniecznością przeprowadzenia badań archeologicznych. Prowadzone roboty budowlane ziemne nie mogą doprowadzić do zniszczenia potencjalnie występujących w strefie zabytków archeologicznych.
5. Proponowane zasięgi stref, o których mowa w ust. 2-4 określono na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego”.

19.4. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. Dopuszcza się dokonywanie korekt zasięgu stref ochrony konserwatorskiej, jeżeli wynika to ze szczegółowych analiz przeprowadzonych w trakcie opracowania planów miejscowych.
2. Dopuszcza się wprowadzenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dodatkowych, bardziej szczegółowych zapisów służących ochronie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.
3. Do zabytków nieruchomych umieszczonych w rejestrze zabytków, ujętych w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej, oprócz ustaleń i zaleceń dla tych obiektów dodatkowo odnoszą się ustalenia i zalecenia dla stref ochrony konserwatorskiej.
4. Wykazy zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w wykazie zabytków Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przedstawione w tabelach 7.2.1., 7.3.1. i 7.4.1. mają charakter jedynie informacyjny i nie stanowią one

ustalenia Studium. Wykaz ten jest sukcesywnie weryfikowany i aktualizowany, co oznacza, iż poszczególne obiekty mogą zarówno z niego zostać wykreślone, jak i do niego dodane.

20. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI.

20.1. Układ i hierarchia ważniejszych dróg, ustalenia dotyczące dróg.

1. W Studium – na rysunku pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” – określono podstawowy hierarchiczny układ dróg publicznych wyznaczając przebiegi dla dróg: ekspresowej, głównej ruchu przyspieszonego (z możliwością obniżenia jej klasy), zbiorczej oraz ważniejszych (istotnych dla powiązań funkcjonalnych) dróg lokalnych i dojazdowych. Drogi te wraz z pozostałymi (nieokreślonymi na rysunku Studium) drogami publicznymi oraz drogami wewnętrznymi, mają zapewnić sprawną obsługę obecnych terenów zainwestowanych, terenów przeznaczonych pod nowe inwestycje (wyznaczonych w Studium) oraz terenów niezainwestowanych (głównie rolniczych).
2. Zaleca się dążyć do poprawy warunków technicznych istniejących dróg i osiągnięcia przez nie parametrów właściwych dla klas określonych na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego”, rezerwując ustalone na tym rysunku tereny, odpowiadające przyjętym klasom.
3. Należy umożliwić realizację oznaczonych na rysunkach Studium przejść/przepustów drogowych dla zwierząt na trasie planowanej drogi ekspresowej (S-3).
4. Zaleca się obniżenie klasy technicznej obecnej drogi krajowej nr 3 po oddaniu do użytku planowanej drogi klasy ekspresowej S-3.
5. We wszystkich miejscowościach, przy przejściu dróg tranzytowych przez tereny zabudowane, należy dążyć do segregacji ruchu kołowego i pieszego. Zaleca się wyposażyć drogi w: podniesione krawężniki, obustronne lub jednostronne chodniki, kanalizację burzową. Jednocześnie zaleca się dążyć do ograniczenia uciążliwości wywołanej ruchem drogowym i zwiększenia bezpieczeństwa (np. przez izolację przyległej do jezdni zabudowy pasami zieleni, żywopłotami itp.).
6. Dopuszcza się modernizację i przebudowę istniejących, nieokreślonych na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” dróg publicznych oraz dróg wewnętrznych.
7. Dopuszcza się budowę nieokreślonych na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” nowych dróg publicznych klasy zbiorczej i niższych klas oraz dróg wewnętrznych.

8. Dla obsługi gospodarki rolnej zaleca się w możliwym zakresie prowadzić remonty istniejących dróg transportu rolnego oraz realizować nowe tego typu drogi.
9. Należy dążyć do zmniejszenia uciążliwości wywoływanych ruchem samochodowym i potencjalnie kolejowym; dotyczy to głównie miejscowości, w których sąsiedztwie przebiega linia kolejowa oraz drogi: krajowa i powiatowa nr 1158D.
10. Zaleca się wyposażenie kolizyjnych skrzyżowań dróg z linią kolejową w odpowiednie zabezpieczenia (zapory, samoczynną sygnalizację świetlną); dotyczy to także ścieżek rowerowych.
11. Należy dążyć do minimalizowania transportochłonności układów przestrzennych.
12. Należy zapewnić rozwiązania przestrzenne ułatwiające przemieszczanie się pieszych i rowerzystów.

20.2. Ustalenia dotyczące pozostałych elementów komunikacji i transportu.

1. Zaleca się wprowadzić zasadę realizacji niezbędnej ilości miejsc postojowych dla samochodów w obrębie działek dla nowych albo przekształcanych funkcjonalnie lub architektonicznie obiektów, z dopuszczeniem lokalizacji tych miejsc w nieodległym sąsiedztwie, jako „wydzierżawionych” na obszarze innej nieruchomości; na terenach, gdzie nie ma możliwości spełnienia tych warunków, a pożądane jest wznoszenie lub przekształcanie obiektów, celowa jest rezygnacja ze stosowania tej zasady.
2. Zaleca się modernizację i przebudowę linii kolejowej nr 14 relacji Łódź Kaliska – Tuplice – granica państwa wraz z bocznkami i stacjami kolejowymi, celem dostosowania do potrzeb ruchu pasażerskiego i towarowego.
3. W sąsiedztwie terenów kolejowych występują ograniczenia w lokalizowaniu obiektów mogących zagrażać ruchowi na linii kolejowej. Zaleca się, aby zakaz lokalizacji nowej zabudowy mieszkaniowej obowiązywał w odległości co najmniej 20 m od granic terenów kolejowych.
4. Zaleca się wykonać i/lub oznakować oraz utrzymać we właściwym stanie wskazane na rysunku Studium pt.: „Kierunku rozwoju przestrzennego” szlaki turystyczne (w tym ścieżki rowerowe), jeżeli umożliwiają to warunki terenowe. Szlaki turystyczne prowadzone wzdłuż

dróg klasy zbiorczej lub klas wyższych nie powinny być prowadzone po jezdni przeznaczonej dla ruchu pojazdów samochodowych.

5. Dopuszcza się wytyczanie nowych szlaków turystycznych (w tym ścieżek rowerowych, pieszych, konnych, narciarskich), nieoznaczonych na rysunku Studium pt.: „Kierunku rozwoju przestrzennego”.

20.3. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. Oprócz wyznaczania nieokreślonych na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” nowych dróg publicznych klasy zbiorczej i niższych oraz dróg wewnętrznych, za zgodne z ustaleniami Studium uznaje się także:
 - 1) przyjmowanie w ustaleniach nowych planów miejscowych utrzymania dotychczasowego (w tym określonego w obowiązujących planach miejscowych) przeznaczenia, sposobu zagospodarowania i zabudowy lub sposobu wykorzystania, także na terenach, na których Studium przewiduje przebiegi nowych dróg;
 - 2) uwzględnianie w nowych planach miejscowych istniejących odcinków dróg, dla których w Studium przewidziano zmianę przebiegu – jeżeli nie zamierza się realizować nowych przebiegów tych dróg;
 - 3) wyznaczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w miejscach planowanych w Studium dróg publicznych pasów, które będą ograniczały wprowadzenie w ich zasięgu przedsięwzięć, które blokowałyby w przyszłości realizację tych dróg (które w szczególności mogą być lokalizowane na mocy decyzji administracyjnych, a nie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego);
 - 4) dokonywanie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego odstępstw od określonych w Studium przebiegów dróg, przy zachowaniu relacji połączeń wskazanych w tym dokumencie;
 - 5) przyjmowanie innej klasy niż określona w Studium dla całych dróg lub ich wybranych odcinków;
 - 6) zmianę wskazanego w Studium kształtu i powierzchni terenu zajmowanego przez skrzyżowania dróg.
2. Zaleca się przyjmowanie pasów dróg publicznych o szerokościach większych niż minimalne określone w obowiązujących przepisach.
3. W przypadku projektowania dróg publicznych klasy lokalnej na terenach dotychczas niezainwestowanych, innych niż leśne, szerokość pasa drogi nie może być mniejsza niż 15 m.

4. Przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – jeżeli obecne zagospodarowanie nie wyklucza takich standardów – zaleca się przyjmować wskaźnik co najmniej 1,5 miejsca postojowego dla samochodów na 1 mieszkanie oraz 1 miejsce postojowe na 2 miejsca pracy w obiektach usługowych lub produkcyjnych – na terenach usługowych lub produkcyjnych.

21. KIERUNKI ROZWOJU INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.

21.1. Zasady wyposażenia w zakresie infrastruktury technicznej.

1. Dla zapewnienia warunków harmonijnego rozwoju gminy zaleca się, by rozbudowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej służyła koncentracji zabudowy mieszkaniowej i usługowej; należy zapewnić możliwość przyłączania nowych odbiorców do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz podejmować niezbędne inwestycje służące rozbudowie i modernizacji systemów zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków.
2. Zaleca się podejmować niezbędne działania i inwestycje służące zapewnieniu wysokiej niezawodności dostaw wody pitnej o dobrych parametrach jakościowych, w tym poprzez:
 - 1) skuteczną ochronę ujęć wody przed zanieczyszczeniami;
 - 2) dbałość o właściwe parametry techniczne sieci i urządzeń służących zaopatrzeniu w wodę;
 - 3) zabezpieczenie rurociągów i innych urządzeń gospodarki wodnej przed szkodliwym oddziaływaniem eksploatacji górniczej.
3. Dopuszcza się – w miarę możliwości technicznych i ekonomicznych oraz potrzeb – podłączenie do sieci kanalizacji sanitarnej systemów obsługujących tereny leżące poza granicami gminy.
4. Obiekty przemysłowe mogą być podłączone do komunalnych sieci infrastruktury technicznej, jeżeli nie będzie to w konflikcie z potrzebami innych użytkowników tych sieci.
5. Należy podejmować działania, które doprowadzą do sytuacji, że wszystkie wytworzone na terenie gminy ścieki będą odpowiednio oczyszczone przed zrzutem do odbiornika (wód lub gruntu).
6. Zaleca się uregulować gospodarkę wodami opadowymi, w szczególności na terenach o intensywnym zainwestowaniu powierzchni ziemi oraz na obszarach zabudowanych zagrożonych podtopieniami.
7. Dopuszcza się indywidualne rozwiązania w postaci małych oczyszczalni bez stałej obsługi (np. typu glebowo-korzeniowego) dla pojedynczych posesji lub niewielkich ich zespołów, położonych z dala od skanalizowanych i planowanych w najbliższych latach do skanalizowania obszarów zurbanizowanych.

8. Dopuszcza się budowę nowych oraz rozbudowę i przebudowę istniejących sieci kanalizacyjnych i wodociągowych oraz budowę nowych ujęć wody.
9. Gospodarkę odpadami należy prowadzić zgodnie z obowiązującymi przepisami powszechnymi i miejscowymi oraz systemem gospodarki odpadami przyjętym w województwie, regionie i gminie; należy podejmować dalsze skuteczne działania administracyjne skłaniające do utrzymania czystości i porządku na terenie gminy.
10. Zaleca się wprowadzanie w zakresie gospodarki odpadami rozwiązań wspólnych z pozostałymi gminami Związku Gmin Zagłębia Miedziowego.
11. Zaleca się przydomowe kompostowanie frakcji odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, celem ograniczenia odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania.
12. Należy rozwijać systemy selektywnej zbiórki odpadów oraz lokalizować punkty selektywnego zbierania i magazynowania odpadów komunalnych.
13. W zagospodarowaniu należy uwzględniać wymagania wynikające z przepisów w sprawie ochrony przeciwpożarowej, odnoszące się m.in. do dróg pożarowych – ich parametrów, ilości, lokalizacji oraz do zaopatrzenia w wodę, w tym do rodzaju i sposobu rozmieszczenia zewnętrznych hydrantów przeciwpożarowych na sieci wodociągowej.
14. Inwestycje w zakresie telekomunikacji i zaopatrzenia w energię elektryczną powinny stwarzać warunki dla harmonijnego rozwoju gminy.
15. Dopuszcza się budowę nowej oraz rozbudowę, przebudowę i modernizację istniejącej sieci elektroenergetycznej w formie linii napowietrznych, kablowych, napowietrzno-kablowych wraz z przyłączami.
16. Dopuszcza się budowę stacji elektroenergetycznych, w tym stacji transformatorowych, z zastrzeżeniem, że stacje elektroenergetyczne wysokich i najwyższych napięć dopuszcza się wyłącznie na terenach kategorii „P” i „E”.
17. Dopuszcza się modernizację i przebudowę na linię dwutorową istniejącej napowietrznej elektroenergetycznej linii 110 kV, jeżeli sposób jej lokalizacji nie będzie kolidował z terenami przewidzianymi pod zainwestowanie oraz obszarami podlegającymi ochronie, a także przy uwzględnieniu kolejnych ustępów tego rozdziału.

18. W zasięgu terenów przeznaczonych pod zainwestowanie o charakterze mieszkaniowym w miejscowościach Gaworzyce, Kłobuczyn, Dalków i Wierzchowice nowe dystrybucyjne linie elektroenergetyczne niskiego i średniego napięcia należy realizować jako kablowe.
19. Należy brać pod uwagę, że w przyszłości zostanie poprowadzona przez gminę napowietrzna linia elektroenergetyczna 400 kV relacji Polkowice – Zielona Góra.
20. W odniesieniu do dystrybucyjnych napowietrznych linii elektroenergetycznych zaleca się, aby pasy technologiczne, w zasięgu których mogą występować ograniczenia w użytkowaniu i zagospodarowaniu, miały szerokość:
 - 1) po 15 m od skrajnych przewodów linii (po około 20 m od osi linii) – dla napowietrznej linii elektroenergetycznej 110 kV;
 - 2) po 10 m od skrajnych przewodów linii – dla napowietrznej linii elektroenergetycznej 20 kV;
 - 3) po 3 m od skrajnych przewodów linii – dla napowietrznej linii elektroenergetycznej 0,4 kV.
21. W zasięgu pasów technologicznych napowietrznych linii elektroenergetycznych występują ograniczenia w zagospodarowaniu i użytkowaniu terenów, między innymi dla lokalizowania budynków mieszkalnych, użyteczności publicznej i innych przeznaczonych na stały pobyt ludzi, kolizyjnego z tymi liniami tworzenia hałd i nasypów oraz sadzenia roślinności wysokiej.
22. W bezpośrednim sąsiedztwie pasów technologicznych linii elektroenergetycznych występują ograniczenia w lokalizacji budowli zawierających materiały niebezpieczne pożarowo, stacji paliw i stref zagrożonych wybuchem.
23. W przypadku lokalizowania elektrowni wiatrowych należy zapewnić bezpieczne funkcjonowanie linii elektroenergetycznych.
24. Dopuszcza się budowę sieci ciepłowniczej.
25. Zaleca się sukcesywne przekształcanie dotychczasowych systemów zaopatrzenia w ciepło w bardziej ekologiczne – wykorzystujące paliwa ekologiczne lub odnawialne źródła energii; na obszarach zgazyfikowanych warto zachęcać przyszłych odbiorców do wykorzystywania gazu w celach grzewczych.

26. Dopuszcza się budowę nowych oraz rozbudowę, przebudowę i modernizację istniejących sieci i urządzeń służących zaopatrzeniu w gaz oraz związanych z jego przesyłem, magazynowaniem i dystrybucją, w tym o znaczeniu ponadlokalnym.
27. W zasięgu stref kontrolowanych gazociągów, obiektów i urządzeń zaopatrzenia w gaz należy uwzględnić obowiązujące ograniczenia w zagospodarowaniu.
28. Dla gazociągu przesyłowego wysokiego ciśnienia relacji Żukowice – Żary (DN 250, PN 6,3 MPa) oraz dla odgałęzienia w/c Gaworzyce (DN 80, PN 6,3 MPa) szerokości stref kontrolowanych określono w załączniku nr 2, tabeli nr 1 do *Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 26 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe i ich usytuowanie* (Dz. U. poz. 640 z dnia 04.06.2013 r.).
29. Dla projektowanego gazociągu wysokiego ciśnienia relacji Legnica – Polkowice – Żary (DN 300, MOP 5,5 MPa) szerokość strefy kontrolowanej wynosi 6 m.
30. Na całym obszarze gminy dopuszcza się lokalizację urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy nie przekraczającej 100 kW, z zastrzeżeniem, że na terenie Przemkowskiego Parku Krajobrazowego zakazuje się lokalizowania elektrowni wiatrowych.
31. W zakresie lokalizacji urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW ustala się:
 - 1) zakazuje się lokalizowania elektrowni wiatrowych;
 - 2) dopuszcza się instalacje wykorzystujące energię promieniowania słonecznego, aerothermalną i geothermalną wyłącznie na terenach kategorii: „P”, „UP”, „OR”, „EF” oraz na terenach: „1.K” w obrębie Koźlice oraz „1.PE” w obrębie Gostyń;
 - 3) instalacje wytwarzające energię z biomasy, biogazu, biogazu rolniczego oraz z biopłynów dopuszcza się na terenach kategorii „P”, położonych w obrębie Kłobuczyn, oraz na terenie „1.UP” w Dzikowie.
32. Strefy ochronne dla obszarów, na których rozmieszczone będą urządzenia wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW ustala się następująco:
 - 1) dla instalacji wykorzystujących energię promieniowania słonecznego, aerothermalną i geothermalną lokalizowanych na terenach kategorii: „P”, „UP”, „OR”, „EF” oraz na terenach: „1.K” w obrębie Koźlice oraz „1.PE” w obrębie Gostyń – w zasięgu terenów, na których te ogniwa będą lokalizowane;

- 2) dla instalacji wytwarzających energię z biomasy, biogazu, biogazu rolniczego oraz z biopłynów, lokalizowanych na terenach kategorii „P”, położonych w obrębie Kłobuczyn, oraz na terenie „1.UP” w Dzikowie – w odległości 300 m od granic działki budowlanej, na której te obiekty będą lokalizowane, co oznacza, że instalacje mają być lokalizowane w taki sposób, aby w zasięgu strefy ochronnej nie znalazły się tereny, na których niniejsze Studium dopuszcza zabudowę mieszkaniową.
33. Na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” wskazuje się zasięg strefy ograniczeń dla lokalizowania i budowania budynków mieszkalnych oraz budynków o funkcji mieszanej, w skład której wchodzi funkcja mieszkaniowa, wynikających z sąsiedztwa terenów, których sposób zagospodarowania określony w planie miejscowym dopuszcza budowę elektrowni wiatrowej.
 34. Zaleca się, by lokalizowane na obszarze gminy panele fotowoltaiczne charakteryzowały się wysokim poziomem absorpcji promieni słonecznych.
 35. Dopuszcza się na obszarze gminy lokalizację obiektów i urządzeń telekomunikacyjnych, z zachowaniem przepisów szczególnych. Przy lokalizacji zaleca się:
 - 1) ograniczyć (do niezbędnych) lokalizację widocznych w przestrzeni obiektów i urządzeń telekomunikacyjnych na obszarach objętych formami ochrony przyrody oraz strefami ochrony konserwatorskiej, a na terenie Przemkowskiego Parku Krajobrazowego ograniczyć ich wysokość do 50 m;
 - 2) ograniczyć (do niezbędnych) lokalizowanie widocznych w przestrzeni anten, masztów i wież na terenach mieszkaniowych (kategorii: „MP/MW”, „MWU”, „MU” i „MP”) i usługowych (kategorii: „U”, „UO”, „US” i „US/IZW”);
 - 3) by obiekty i urządzenia telekomunikacyjne lokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów zabytkowych nie naruszały walorów zabytkowych i kulturowych oraz nie konkurowały z zabytkami wysokością; dotyczy to także obiektów i urządzeń telekomunikacyjnych położonych w zasięgu stref, o których mowa w pkt 1;
 - 4) w razie potrzeby anteny na terenach, o których mowa w pkt 2 zaleca się lokalizować przede wszystkim na obiektach budowlanych pełniących nie tylko funkcje łączności (np.: na wysokich budynkach, wieżach widokowych czy innych wysokich obiektach, takich jak m.in. silosy, kominy i inne konstrukcje przemysłowe);
 - 5) w kształtowaniu i lokalizowaniu obiektów telekomunikacyjnych, które ze względu na wymagania techniczne muszą być lokalizowane powyżej sąsiadującej z nim zabudowy lub na terenach otwartych (w tym zwłaszcza masztów, wież i innych nośników anten),

zaleca się uwzględniać potrzebę zachowania walorów krajobrazowych; zasada ta nie dotyczy obiektów i urządzeń telekomunikacyjnych lokalizowanych na wyodrębnionych terenach przeznaczonych dla aktywności gospodarczych (kategorii „P”), poza zasięgiem stref ochrony konserwatorskiej.

36. Telefonizacja i zapewnianie innych usług telekomunikacyjnych o wysokim standardzie (zarówno w zakresie systemów przewodowych, jak i bezprzewodowych) powinno być prowadzone zgodnie z uwarunkowaniami rynkowymi; zaleca się sprzyjać zwiększeniu konkurencji na rynku usług telekomunikacyjnych.
37. Dopuszcza się budowę nowych oraz rozbudowę, przebudowę i modernizację istniejących sieci teletechnicznych i telekomunikacyjnych.
38. Zaleca się by przebieg nieokreślonych w Studium sieci infrastruktury technicznej był jak najmniej kolizyjny z istniejącym i planowanym zagospodarowaniem.
39. Zaleca się przeprowadzanie sieci infrastruktury technicznej (w szczególności magistralnych) w sąsiedztwie istniejących sieci oraz w pasach dróg publicznych.

21.2. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1. Przedstawione na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego” przebiegi sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizacja towarzyszących im obiektów i urządzeń – istniejących i projektowanych – nie stanowią ustaleń Studium; dopuszcza się możliwość przeprowadzenia tych sieci i lokalizacji towarzyszących im obiektów i urządzeń w inny sposób, przy czym zaleca się, by ich lokalizacja była jak najmniej kolizyjna z istniejącym i planowanym zagospodarowaniem.
2. Przy planowaniu i realizacji zmian w zagospodarowaniu i zabudowie należy uwzględniać ograniczenia w sąsiedztwie istniejących sieci, obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej wynikające z obowiązujących przepisów; w szczególności dotyczy to sąsiedztwa sieci elektroenergetycznych wyższych napięć, sieci gazowych wysokiego ciśnienia i obiektów oraz urządzeń telekomunikacyjnych powodujących większe oddziaływania.
3. Dopuszcza się wyznaczanie w planach miejscowych korytarzy technologicznych dla istniejących i planowanych sieci infrastruktury technicznej.

4. Za zgodne z ustaleniami Studium uznaje się przyjmowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic stref ochronnych wynikających z wyznaczenia *obszarów, na których rozmieszczone będą urządzenia wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej 100 kW*, których zasięg wynika z przepisów odrębnych obowiązujących na dzień sporządzania tych opracowań.
5. Wyznaczanie terenów przeznaczonych dla budynków mieszkalnych oraz budynków o funkcji mieszanej, w skład której wchodzi funkcja mieszkaniowa, w zasięgu *strefy ograniczeń dla lokalizowania i budowania budynków mieszkalnych oraz budynków o funkcji mieszanej, w skład której wchodzi funkcja mieszkaniowa, wynikających z sąsiedztwa terenów, których sposób zagospodarowania określony w planie miejscowym dopuszcza budowę elektrowni wiatrowej* jest możliwe, pod warunkiem zachowania zgodności z przepisami odrębnymi.

22. KIERUNKI I ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ.

1. Na obszarach gruntów ornych – poza zasięgiem terenów, na których przewiduje się realizowanie nowych inwestycji, z którymi zadrzewienia i zakrzewienia mogą kolidować – należy chronić, a także wprowadzać nowe zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne w formie kęp/enklaw oraz pasów/rzędów/szpalerów (w tym o funkcji wiatrochronnej), zwłaszcza wzdłuż dróg gminnych i polnych oraz koryt większych cieków.
2. W celu ochrony gruntów przed erozją wodną i wietrzną należy stosować odpowiednie zabiegi agrotechniczne, biologiczne i techniczne. Zaleca się wykorzystanie ochronnych właściwości roślin polowych, trwałych użytków zielonych, plantacji trwałych oraz zakrzewień, zadrzewień i zalesień. Wskazane jest prowadzenie zabiegów polegających m.in. na wprowadzaniu fitomelioracji (pasów zadrzewień prostopadle do kierunku przeważających wiatrów), oraniu gruntów prostopadle do kierunku spływu wód, przywracaniu pierwotnego użytkowania zaoranych łąk i pastwisk oraz stosowaniu odpowiednich zabiegów agrotechnicznych.
3. Dla ograniczenia zagrożenia podtopieniami na terenie gminy należy dążyć do zwiększenia retencji spowalniającej spływ wód w sposób niezagrażający istniejącym obiektom, poprzez realizację zadrzewień i zakrzaczeń oraz miedz utrudniających spływ z pól oraz budowę zbiorników małej retencji, przy uwzględnieniu celów ochrony ustanowionych obszarów chronionej przyrody.
4. W celu zwiększenia możliwości retencyjnych należy dążyć do utrzymania istniejących oczek wodnych oraz w przypadku złego stanu technicznego, ich odbudowy.
5. W strukturze użytkowania gruntów rolnych zaleca się co najmniej utrzymać dotychczasowy udział trwałych użytków zielonych, zwłaszcza łąk na wilgotnych siedliskach.
6. Zaleca się w możliwie największym stopniu zachowywać cenne siedliska, w tym łąkowe i leśne, będące przedmiotem zainteresowania Wspólnoty Europejskiej.
7. Zaleca się modernizację i odbudowę istniejącego w gminie systemu melioracji szczegółowej.
8. Wzdłuż cieków powierzchniowych przepływających przez pola orne zaleca się zachować (po obu stronach koryta) pas szerokości minimum 7 m dla umożliwienia stworzenia biofiltra (np.

w formie zadrzewień, zakrzewień lub nienawożonych łąk), ograniczającego napływ biogenów do wód z uprawianych pól.

9. Dopuszcza się zakładanie stawów hodowlanych tylko w przypadku, jeśli nie naruszają istotnie bilansu wodnego (nie spowodują deficytu wodnego) w zlewni oraz nie spowodują zanieczyszczenia wód w innych akwenach oraz jeśli nie będzie to stało w kolizji z celami ochrony ustanowionych obszarów chronionej przyrody.
10. Zaleca się poprawę stanu technicznego dróg transportu rolnego dla poprawy efektywności gospodarowania gruntami rolnymi.
11. Lokalizację budynków związanych z produkcją rolniczą dopuszcza się na terenach kategorii: „MP”, „RU”, „RO”, „UP”. Lokalizację budowli związanych z produkcją rolniczą dopuszcza się na terenach kategorii: „MP”, „RU”, „RO”, „UP” (bez ograniczeń) oraz „R” – jedynie w odległości do 50 m od granic terenów kategorii „MP”. Zaleca się przeciwdziałać fragmentacji przestrzeni rolniczej, także w wyniku przeprowadzenia liniowych elementów zainwestowania technicznego (zwłaszcza dróg). Zmianę przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze zaleca się ograniczyć do terenów wyznaczonych w Studium pod nowe zainwestowanie.
12. Zmianę przeznaczenia gruntów leśnych na cele nierolnicze i nieleśne należy ograniczyć tylko do przypadków niezbędnego przeprowadzenia dróg lub poszerzenia istniejących pasów drogowych, przeprowadzenia liniowych elementów infrastruktury technicznej oraz innych potrzeb określonych w Studium.
13. Przy zalesieniach gruntów rolnych zaleca się dążyć do wyrównania granicy rolno-leśnej i łączenia izolowanych enklaw leśnych (łączenia ich w większe zwarte kompleksy). Przy zalesianiu uwzględniać należy jednak ograniczenia wynikające z planowanego na obszarze gminy zainwestowania oraz z ustaleń dokumentów określających zasady zagospodarowania na obszarach chronionej przyrody.
14. Zaleca się wyłączyć z gospodarki leśnej lasy łąkowe lub ograniczyć gospodarcze wykorzystanie tych siedliskowych typów lasów (m.in. poprzez minimalizowanie rębności).
15. Należy dążyć do sukcesywnej przebudowy struktury gatunkowej zadrzewień, stosownie do warunków siedliskowych.
16. Ewentualne nasadzenia drzew w sąsiedztwie linii kolejowej należy realizować w sposób niezagrażający ruchowi pociągów.

17. Zaleca się stworzyć odpowiednie warunki dla kształtowania się strefy ekotonowej lasu i właściwej (ekologicznie) krawędzi lasu, poprzez odpowiednie formowanie pasa o szerokości minimum 20 m położonego przy krawędzi lasu – z wykorzystaniem ziołorośli, krzewów, krzewinek. W szczególności lokalizowanie zabudowy zaleca się ograniczać w strefie minimum 20 m od krawędzi lasu.

23. OBSZARY LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO.

„Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego. Perspektywa 2020”, przyjęty przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą Nr XLVIII/1622/2014 z dnia 27 marca 2014 r. (Dz. Urz. Woj. Dolnośląskiego z 2014 r. poz. 2448) wymienia następujące programy służące realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym dla obszaru gminy Gaworzyce:

- 1) budowę gazociągu Polkowice-Żary;
- 2) budowę drogi ekspresowej S3, odcinek Nowa Sól - Legnica (A4);
- 3) modernizację koryta i wałów rzeki Szprotawa (Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych – DZMiUW).

W Studium stworzono warunki umożliwiające lokalizację ww. inwestycji wskazując tereny o określonym przeznaczeniu i zasadach zagospodarowania oraz wprowadzając odpowiednie zapisy. Przyjmuje się ponadto, że inwestycje celu publicznego mogą być rozmieszczane – zgodnie z innymi ustaleniami Studium oraz obowiązującymi przepisami – na obszarze całej gminy.

24. FILARY OCHRONNE.

W niniejszym Studium nie określa się obiektów ani obszarów, dla których wyznacza się w złożu filary ochronne.

Dopuszcza się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dla terenów górniczych ustalenie obiektów i obszarów obejmowanych ochroną w formie filara ochronnego.

25. OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREFY OCHRONNE.

Na obszarze gminy Gaworzyce nie występują pomniki zagłady, które wymagałyby ustanowienia obszarów i ich stref ochronnych.

26. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ I OBSZARY OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH.

1. Na obszarze gminy Gaworzyce nie ma formalnie wyznaczonych – na mocy przepisów *ustawy Prawo wodne* – **obszarów szczególnego zagrożenia powodzią**. Zostały natomiast wyznaczone **obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi**, przez które rozumie się określone we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego obszary, na których istnieje znaczące ryzyko powodzi lub jest prawdopodobne wystąpienie znaczącego ryzyka powodzi. Dla obszaru gminy Gaworzyce, w jej południowej części, w rejonie Kanału Południowego i cieką Czarna, wyznaczono następujące obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi:

- a) obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat,
- b) obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku zniszczenia lub uszkodzenia wału przeciwpowodziowego.

2. Na obszarze gminy Gaworzyce nie występują obszary zagrożone osuwaniem się mas ziemnych wpisane do rejestru prowadzonego przez Starostę Polkowickiego.

27. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCEŃ, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB REMEDIACJI ORAZ OBSZARY ZDEGRADOWANE.

1. Do rekultywacji wskazuje się wyrobiska poeksploatacyjne pozostałe po wydobywaniu kopalin metodą odkrywkową. Kierunki i zasady rekultywacji poszczególnych wyrobisk (leśny, rolniczy, rekreacyjny, wodny, sportowy, usługowy lub inny) należy określać indywidualnie (m.in. w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego).
2. Zaleca się poddanie rehabilitacji, modernizacji oraz adaptacji dla nowych funkcji majątku trwałego pozostawionego po uspołecznionych gospodarstwach rolnych (w tym obiektów zabudowy mieszkaniowej) oraz terenów i obiektów nieczynnych zakładów przemysłowych.
3. Zaleca się poddanie przekształceniom i rewaloryzacji zamkniętych cmentarzy o zabytkowych walorach. Zaleca się prowadzić konserwację istniejącej zieleni i istniejących nagrobków oraz wyposażenie terenów w obiekty małej architektury.
4. Zaleca się poddanie rehabilitacji, modernizacji oraz adaptacji dla nowych funkcji zabytkowych zespołów dworsko/pałacowo-parkowych. Zaleca się prowadzić konserwację istniejącej zieleni i przywracać zabytkowe założenia zieleni w granicach historycznych z zachowaniem pierwotnej kompozycji tych założeń. Zaleca się adaptację i modernizację obiektów budowlanych z zachowaniem ich pierwotnej bryły.
5. Zaleca się poddanie rehabilitacji starej zabudowy o wysokich walorach architektonicznych.
6. Nie wskazuje się obszarów wymagających remediacji ani obszarów zdegradowanych.

28. TERENY ZAMKNIĘTE I ICH STREFY OCHRONNE.

W gminie Gaworzyce wyznaczono tereny zamknięte dla gruntów, przez które przebiega linia kolejowa państwowego znaczenia nr 14 relacji Łódź Kaliska – Tuplice – granica państwa. Granice

terenów zamkniętych zostały określone na rysunku Studium pt.: „Kierunki rozwoju przestrzennego”. Dla tych terenów ustala się granice stref ochronnych w odległości 20 m od granic terenów zamkniętych. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dopuszcza się powiększenie zasięgu stref ochronnych dla terenów zamkniętych linii kolejowych.

29. UZDROWISKA.

Na obszarze gminy Gaworzyce nie wyznaczono obszaru uzdrowiska, obszaru ochrony uzdrowiskowej, ani ich stref ochronnych. Brak jest też uwarunkowań dla powstania i rozwoju funkcji uzdrowiskowych.

30. TERENY, NA KTÓRYCH PRZEWIDUJE SIĘ LOKALIZACJĘ OBIEKTÓW HANDLOWYCH O POWIERZCHNI SPRZEDAŻY POWYŻEJ 400 m².

Na obszarze gminy Gaworzyce nie przewiduje się lokalizacji obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m². Lokalizację obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 400 m² dopuszcza się na terenach oznaczonych symbolami: „MP/MW”, „P” i „1.MU” w Gaworzycach.

31. OBSZARY FUNKCJONALNE.

Na terenie gminy Gaworzyce określa się następujące obszary funkcjonalne o znaczeniu lokalnym:

- 1) Obszar Funkcjonalny Górnictwa Podziemnego, obejmujący swoim zasięgiem teren górniczy „Gaworzyce”, związany z podziemną eksploatacją złoża rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce” – w części położonej na terenie gminy Gaworzyce. Określa się go z uwagi na potencjalne występowanie wpływów podziemnej eksploatacji górniczej;
- 2) Północny Obszar Funkcjonalny Obszarowych Form Ochrony Przyrody, obejmujący swoim zasięgiem następujące formy ochrony przyrody, położone na terenie gminy Gaworzyce:
 - a) rezerwat przyrody „Dalkowskie Jary”,
 - b) Specjalny Obszar Ochrony siedlisk (SOO) Dalkowskie Jary PLH020088,
 - c) Obszar Chronionego Krajobrazu „Wzgórza Dalkowskie”;
- 3) Południowy Obszar Funkcjonalny Obszarowych Form Ochrony Przyrody, obejmujący swoim zasięgiem następujące formy ochrony przyrody, położone na terenie gminy Gaworzyce:
 - a) Przemkowski Park Krajobrazowy wraz z otuliną,
 - b) Obszar Specjalnej Ochrony ptaków (OSO) Stawy Przemkowskie PLB020003,

c) użytek ekologiczny „Przemkowskie Bagno”.

Obszary Funkcjonalne Obszarowych Form Ochrony Przyrody określa się z uwagi na występujące w ich zasięgu cenne walory przyrodnicze i krajobrazowe.

32. NARZĘDZIA REALIZACJI STUDIUM.

32.1. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Na obszarze gminy Gaworzyce obowiązuje 9 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Część z nich (6 planów miejscowych) została uchwalona w okresie obowiązywania *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 1999 r. Nr 15, poz. 139, z późn. zm.). Dwa z tych planów – *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu mieszkalnictwa w Dalkowie (działka nr 51)* – uchwała Nr VIII/79/99 – oraz *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu mieszkalnictwa i usług w Gaworzycach (działki nr 455/1, 455/2 i 457)* – uchwała Nr VIII/78/99 – obowiązują pomimo późniejszego uchwalenia w 2000 r. planów miejscowych obejmujących swoim zasięgiem obszary objęte planami miejscowymi z 1999 r. Plany miejscowe z 2000 r. nie zawierają stosownego zapisu uchylającego miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z 1999 r. Poprzez ustalenia §1 ust. 2 obu planów z 2000 r. uchylony został jedynie miejscowy ogólny plan zagospodarowania przestrzennego gminy Gaworzyce, uchwalony przez Gminną Radę Narodową w Gaworzycach uchwałą Nr XI/29/90 z 28 grudnia 1989 r. Ustalenia planów miejscowych z 2000 r. są niespójne z ustaleniami planów miejscowych z 1999 r. Wobec tego „do czasu usunięcia sprzeczności, obowiązują w tym zakresie ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, uchwalonego wcześniej” (art. 17 ust. 1 *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym*).

Pozostałe dwa plany miejscowe, uchwalone pod rządami *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym*, obejmują części osadnicze wsi Kłobuczyn oraz rejon użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno” (fragmenty obrębów Gaworzyce i Koźlice).

Ponadto w 2010 r. wszedł w życie *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla parku elektrowni wiatrowych Gaworzyce*, obejmujący swoim zasięgiem tereny otwarte położone pomiędzy miejscowościami: Gaworzyce, Kłobuczyn, Grabik, Korytów i Koźlice. Plan ten częściowo unieważnił uchwalone w 2000 r. plany miejscowe wsi Kłobuczyn i Gaworzyce – na niewielkich obszarach położonych na obrzeżach terenów osadniczych tych wsi. W związku z uchwaleniem w 2011 r. *miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębu Gaworzyce* dla 12 niewielkich obszarów położonych na obrzeżach części osadniczej Gaworzyc, częściowo swoją moc utracił plan miejscowy wsi Gaworzyce z 2000 r. oraz plan miejscowy dla parku elektrowni wiatrowych z 2010 r. Jako ostatni uchwalony został *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla budowy stacji elektroenergetycznej oraz infrastruktury technicznej na terenach położonych w obrębach Grabik i Śrem-Witanowice w gminie Gaworzyce*.

Zestawienie obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

zawiera tabela 32.1.1. Wymienione plany miejscowe obejmują łącznie 2434 ha powierzchni, pokrywając nieco ponad 30% powierzchni gminy Gaworzyce.

Tabela 32.1.1. Zestawienie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na obszarze gminy Gaworzycy.

Lp.	Data uchwalenia	Numer uchwały	Dz. Urz. Woj. Dolno.	Nazwa planu	Podstawa ustawowa	Powierzchnia [w ha]
1.	1999.09.04	VIII/78/99	1999.31.1317	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu mieszkalnictwa i usług w Gaworzycach (działki nr 455/1, 455/2 i 457)	1994	1,36
2.	1999.09.04	VIII/79/99	1999.31.1318	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu mieszkalnictwa w Dalkowie (działka nr 51)	1994	0,38
3.	2000.10.31	XVI/146/2000	2001.53.583	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Dalków	1994	63,1
4.	2000.11.25	XVI/155/2000	2001.52.569	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Kłobuczyn	1994	140,8
5.	2000.11.25	XVII/156/2000	2001.52.570	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Gaworzycy	1994	107,5
6.	2000.12.29	XVIII/164/2000	2001.26.263	Zmiana w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy Gaworzycy w obrębie Gaworzycy i Koźlice	1994	1146,4
7.	2010.03.30	XXX/180/2010	2010.106.1662	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla parku elektrowni wiatrowych Gaworzycy	2003	948,6
8.	2011.12.29	XI/66/2011	2012.1860	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obrębu Gaworzycy	2003	23,7
9.	2015.03.20	IV/32/2015	2015.1346	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla budowy stacji elektroenergetycznej oraz infrastruktury technicznej na terenach położonych w obrębach Grabik i Śrem-Witanowice w gminie Gaworzycy Dnia 24 kwietnia 2015 r. wydane zostało Rozstrzygnięcie nadzorcze Wojewody Dolnośląskiego nr NK-N.4131.27.4.2015.MS1 stwierdzające nieważność uchwały w jej fragmencie (Dz. Urz. Woj. Doln. poz. 2250).	2003	3,6

32.2. Obszary, w stosunku do których podjęto uchwały o przystąpieniu do sporządzania planu, a ich procedury nie zostały jeszcze zakończone.

W okresie sporządzania Studium nie był opracowywany żaden plan miejscowy dla obszaru gminy Gaworzyce.

32.3. Obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Na obszarze gminy nie występują obszary, dla których obowiązkowe jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W Studium nie wyznacza się obszarów nakładających taki obowiązek, w tym obszarów wymagających przeprowadzenia scaleń i podziału nieruchomości oraz obszarów lokalizacji obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m².

32.4. Obszary, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Gmina zamierza sporządzić miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego:

- 1) docelowo dla wszystkich terenów przewidzianych w niniejszym Studium pod zabudowę, w tym obejmujących obszary wymagające zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne;
- 2) dla terenu górniczego wyznaczonego dla złoża rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce”, przewidzianego do eksploatacji metodą podziemną;
- 3) na potrzeby realizacji przyszłych inwestycji wymagających sporządzenia planu miejscowego, w tym wymagających zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne.

32.5. Obszary, dla których zalecane jest sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

W związku z występowaniem na obszarze gminy Gaworzyce udokumentowanych złóż kopalin istnieje prawdopodobieństwo przystąpienia w przyszłości do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obecnych terenów górniczych. Może się to stać uzasadnione w odniesieniu do złóż: rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce” i kruszywa naturalnego „Gostyń”. W szczególności uzasadnione może być sporządzenie planu miejscowego dla terenu górniczego wyznaczonego dla złoża rud miedzi „Radwanice-Gaworzyce”, przewidzianego do eksploatacji metodą podziemną. Z eksploatacją tą mogą być związane oddziaływania górnicze

objawiające się wstrząsami górniczymi i deformacjami powierzchni terenu. Z uwagi na te potencjalne oddziaływania sporządzenie planu miejscowego jest wysoce pożądane, gdyż takie opracowanie planistyczne może być skutecznym narzędziem integracji wszelkich działań podejmowanych w granicach terenu górniczego, w celu wykonania uprawnień określonych w koncesji przez przedsiębiorcę górniczego, przy równoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa powszechnego i określeniu zasad ochrony środowiska, w tym obiektów budowlanych.

Oprócz wspomnianego złoża „Radwanice-Gaworzyce” kwestia sporządzenia planu miejscowego dla obecnego terenu górniczego może dotyczyć także złoża kruszywa naturalnego „Gostyń”. Jednakże z uwagi na małą skalę i powierzchniowy rodzaj eksploatacji tego złoża, oddziaływania związane z wydobywaniem będą miały mniejsze znaczenie niż w przypadku oddziaływań związanych z podziemną eksploatacją złoża rud miedzi.

Ponadto pożądane jest sporządzenie aktualizacji planów miejscowych uchwalonych w 2000 r. dla miejscowości Dalków, Gaworzyce i Kłobuczyn. Wynika to po pierwsze z przekształceń przestrzennych, które nastąpiły w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Po drugie pożądane jest uszczegółowienie zapisów tych planów miejscowych, co umożliwi bardziej skuteczne kreowanie ładu przestrzennego w gminie. W odniesieniu do tych trzech miejscowości warto byłoby objąć planem miejscowym tereny rolne położone na obrzeżach miejscowości – w celu zahamowania procesów rozpraszania zabudowy. Ponadto zalecane jest opracowanie planów miejscowych dla miejscowości Wierzchowice i Koźlice nie objętych dotychczas tego typu opracowaniami. Ma to na celu wzmocnienie kontrolowanego rozwoju przestrzennego Wierzchowic (będących trzecią co do wielkości miejscowością gminy) oraz ograniczenie potencjalnego niekontrolowanego rozwoju miejscowości Koźlice, w tym ochronę jej wiejskiego, sielskiego charakteru.

W celu zwiększenia szans utworzenia na terenie gminy specjalnej strefy ekonomicznej zalecane jest opracowanie planu miejscowego dla wyznaczonych w niniejszym Studium terenów aktywności gospodarczej pomiędzy obecną drogą krajową nr 3 a planowaną drogą ekspresową S-3, na wschód od drogi powiatowej nr 1153D oraz w rejonie planowanego węzła „Gaworzyce”.

32.6. Ogólne zalecenia dotyczące przystępowania do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W procesie rozwoju gminy plany miejscowe są podstawowym narzędziem tworzenia reguł zagospodarowania oraz przygotowania terenów dla różnych nowych zamierzeń inwestycyjnych. Jednocześnie są narzędziem, które w świetle obecnego prawa może nakładać na gminę szereg zobowiązań o charakterze finansowym i inwestycyjnym. W tym celu określa się poniżej zalecane zasady polityki, odnoszące się do przystępowania do sporządzania miejscowych planów:

- 1) Najbardziej pożądane jest przystępowanie do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenach komunalnych, których wartość w wyniku uchwalenia planu znacząco wzrośnie. Dzięki podniesieniu w ten sposób wartości tych gruntów i ich sprzedaży lub dzierżawy, gmina dysponowałaby środkami, np. na ich uzbrojenie.
- 2) Celowe jest przystępowanie do planu miejscowego, gdy zagrożone są (zamierzeniami inwestycyjnymi różnych podmiotów) szczególne interesy gminy, np. zablokowanie terenów przydatnych dla realizacji przedsięwzięć gminnych, dla których brak jest alternatywnych lokalizacji. Z takimi sytuacjami mamy do czynienia przede wszystkim w odniesieniu do podstawowych elementów układu drogowego.
- 3) Warto obejmować planami miejscowymi obszary, dla których uprzednio przygotowano atrakcyjną lub choćby akceptowalną koncepcję zagospodarowania oraz istnieje zainteresowany jej realizacją wiarygodny inwestor. W takich sytuacjach plan miejscowy będzie narzędziem, które dopasuje zamierzenia inwestora do interesów gminy i uzasadnionych potrzeb sąsiadów.
- 4) Wskazane jest przystępowanie do planów miejscowych na obszarach o potencjalnie korzystnej lokalizacji dla nowych, atrakcyjnych inwestycji, ale które nie mogą być odpowiednio zagospodarowane ze względu na niewłaściwą wewnętrzną strukturę przestrzenną (np. brak ulic) lub niekorzystną strukturę własnościową (np. niedogodny dla przyszłego zainwestowania układ działek). Formalne przystąpienie do planu miejscowego powinno być jednak poprzedzone odpowiednimi uzgodnieniami (umowami) z dysponentami nieruchomości, a uchwalenie planu powiązane z decyzjami w zakresie gospodarki gruntami.
- 5) Wskazane jest przystępowanie do planów miejscowych na obszarach, na których będzie to jedyna skuteczna metoda ochrony określonych walorów; przykładowo, może to dotyczyć zespołów o walorach kulturowych, w szczególności tych, które nie są wpisane do rejestru zabytków. Plany miejscowe warto również sporządzać dla obszarów otwartych, które warto zabezpieczyć przed wkraczaniem zainwestowania, w tym dla ochrony walorów krajobrazowych. Należy mieć jednak świadomość, że wprowadzenie rygorów ochronnych może spotkać się niekiedy ze sprzeciwami właścicieli i władających gruntami.
- 6) W przypadku planu miejscowego – w wyniku którego nastąpi zmiana przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne – grunty wymagające zmiany takiego przeznaczenia w całości winny znajdować się w granicach jednego lub większej

liczby obszarów określonych w poniższy sposób:

- a) obszar obejmujący całą – wyznaczoną w niniejszym Studium – jednostkę terenową w liniach rozdzielających lub
- b) obszar obejmujący część jednostki terenowej o powierzchni co najmniej 10 ha, na której w Studium przewiduje się możliwość wznoszenia budynków, lub
- c) obszar obejmujący część jednostki terenowej o powierzchni co najmniej 20 ha, na której w Studium nie przewiduje się możliwości wznoszenia budynków, lub
- d) obszar obejmujący całą jednostkę terenową wyznaczoną liniami rozgraniczającymi w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, lub
- e) obszar przekraczający 2 m² obejmujący dowolną część terenów kolejowych, lub
- f) obszar przekraczający 2 m² obejmujący dowolną część terenu istniejącej lub planowanej drogi, lub
- g) przekraczający 2 m² dowolny obszar niezbędny dla realizacji sieci lub urządzeń infrastruktury technicznej.

32.7. Wnioski do ponadgminnych działań i opracowań planistycznych lub wykonywanych w sąsiednich gminach.

1. Modernizacja systemów melioracji gruntów użytkowanych rolniczo; odbudowa i budowa urządzeń małej retencji, przy uwzględnieniu potrzeb obszarów chronionej przyrody.
2. Wspieranie działań służących racjonalnemu zwiększaniu lesistości na terenie gminy Gaworzyce oraz koordynacja polityki zalesień na obszarach sąsiadujących z gminą.
3. Zwiększenie liczby miejsc pracy w sąsiadujących ośrodkach miejskich, głównie w Głogowie i Polkowicach.
4. Modernizacja i przebudowa linii kolejowej państwowego znaczenia nr 14 relacji Łódź Kaliska – Tuplice – granica państwa celem uruchomienia połączenia kolejowego gminy Gaworzyce z Głogowem.
5. Przebudowa i budowa pasażerskiego połączenia kolejowego pomiędzy Lubinem a Głogowem z przystankiem w Polkowicach, umożliwiająca w przyszłości połączenie kolejowe Gaworzyc z Polkowicami (przez gminę Jerzmanowa).
6. Modernizacja dróg powiatowych dla uzyskania przez nie parametrów określonych w niniejszym Studium.

7. Wspieranie rozwoju powiatowego, a w miarę możliwości także regionalnego systemu tras turystycznych.
8. Rozbudowa systemu zaopatrzenia w gaz sieciowy.
9. Utrzymanie ponadgminnego systemu gospodarki odpadami.
10. Stworzenie systemu odbioru i unieszkodliwiania odpadów przemysłowych specjalnych i niebezpiecznych, w tym pochodzących z gospodarstw domowych.
11. Ustanowienie na części obszaru gminy Gaworzyce specjalnej strefy ekonomicznej.
12. Uwzględnienie gminy Gaworzyce w ponadlokalnych programach, w tym m.in. w zakresie współpracy międzynarodowej, rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska oraz poprawy warunków życia mieszkańców w tym niepełnosprawnych.

33. SYNTEZA USTALEŃ STUDIUM WRAZ Z UZASADNIENIEM OBJAŚNIAJĄCYM PRZYJĘTE ROZWIĄZANIA.

Studium opracowano głównie w celu uporządkowania stanu planistycznego w gminie i sformułowania kierunków rozwoju przestrzennego adekwatnego do obecnych uwarunkowań. Nastąpiła również potrzeba uwzględnienia w polityce przestrzennej gminy różnych dokumentów dotyczących gospodarki przestrzennej. Poza tym zmiana studium miała doprowadzić do objęcia przedmiotowym dokumentem fragmentu gminy Gaworzyce dotychczas nie objętego żadnym gminnym dokumentem planistycznym (weryfikacja granic). Opracowanie wymagało także aktualizacji danych dotyczących udokumentowanych złóż kopalin, w tym nowo udokumentowanych złóż „Gostyń” oraz „Radwanice-Gaworzyce”.

Nastąpiła również potrzeba uwzględnienia przyjętego przebiegu planowanej drogi ekspresowej S-3 oraz weryfikacja zasięgów terenów przeznaczonych dla rozwoju aktywności gospodarczej z myślą o utworzeniu w przyszłości specjalnej strefy ekonomicznej. Większe przestrzenie dla rozwoju różnych aktywności gospodarczych wskazano przede wszystkim w rejonie planowanej trasy drogi ekspresowej S-3 - w sąsiedztwie wsi Gaworzyce oraz Kłobuczyn.

Dotychczasową strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru gminy Gaworzyce ocenić można jako zgodną z generalnymi uwarunkowaniami (predyspozycjami) przyrodniczymi, tj. racjonalnie wykorzystującą walory i zasoby przyrodnicze. Układy osadnicze cechuje względny ład przestrzenny wyrażający się w architektonicznej jakości zabudowy i jej rozplanowaniu (występuje stosunkowo niewiele współczesnych realizacji, które by rażąco dysharmonizowały z otoczeniem), sposobach zagospodarowania większości posesji oraz w zachowaniu najcenniejszych walorów przyrodniczych i kulturowych. Z kolei niekorzystnych cech zagospodarowania przestrzeni i przejawów degradacji oraz dysfunkcji jest stosunkowo niewiele i występują one lokalnie. Wymienić tu można brak obsługi części miejscowości w gminie siecią wodociągową czy kanalizacyjną.

Określając kierunki zagospodarowania przestrzennego dążono do utrzymania pozytywnych cech dotychczasowego zagospodarowania przy usprawnieniu funkcjonowania układów, możliwości ich rozwoju przestrzennego oraz stworzeniu warunków dla sukcesywnej eliminacji lokalnie niekorzystnych przejawów tego zagospodarowania, w szczególności w środowisku przyrodniczym i krajobrazie. W rozwiązaniach funkcjonalno-przestrzennych przyjęto podstawową zasadę nie rozpraszania zabudowy (tak pojedynczych obiektów, jak i większych ich zespołów) poza ukształtowane skupione zespoły osadnicze. Dalszy rozwój przestrzenny osadnictwa polegać ma głównie na dopełnieniu (lub intensyfikacji) istniejących terenów zabudowanych lub na dodawaniu nowych terenów bezpośrednio przylegających do granic układów osadniczych (utrzymanie

kontinuum tych układów). Po weryfikacji realnych potrzeb rozwojowych gminy, co nastąpiło w ramach sporządzenia na potrzeby Studium bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę, uległy pomniejszeniu tereny przewidziane pod zabudowę o charakterze mieszkaniowym. Zarówno w dotychczasowym Studium, jak i w Studium, najwięcej rezerw budowlanych przewidziano w miejscowościach Gaworzycy i Kłobuczyn, czyli największych i najszybciej rozwijających się wsiach gminy. We wszystkich miejscowościach gminy pomniejszono powierzchnie terenów projektowanego osadnictwa przewidzianego w dotychczasowym Studium. W ramach tych działań uwolniono spod planowanej zabudowy obszary najmniej atrakcyjne dla rozwoju osadnictwa oraz te, których zagospodarowanie niesłoby negatywne skutki krajobrazowe.

Z uwagi na zamiar uruchomienia eksploatacji rud miedzi ze złoża „Radwanice-Gaworzycy” przez KGHM Polska S.A. wskazano także obszar funkcjonalny górnictwa podziemnego. W Studium wskazano zasady ochrony środowiska wynikające z eksploatacji tej kopaliny. Określono tam m. in. zasady wytwarzania, zbierania i przetwarzania odpadów wydobywczych oraz określono sposoby zminimalizowania szkodliwego wpływu robót podziemnych.

W obrębie wszystkich miejscowości wyznaczono tereny przeznaczone dla obiektów sportowo-rekreacyjnych (tereny US) lub umożliwiono realizację tego typu obiektów w obrębie części osadniczych wsi (tereny MP oraz MU). W Studium wskazano ponadto obszary, na których będą mogły być realizowane stacje paliw – na terenach kategorii „P” – oraz wielkopowierzchniowe obiekty handlowe (obiekty handlowe o powierzchni sprzedaży powyżej 400 m², ale nie przekraczającej 2000 m²) – na terenach kategorii „MP/MW”, „P” i „1.MU” w Gaworzycach.

Na całym obszarze gminy dopuszczono lokalizację urządzeń oraz ich zespołów służących do produkcji energii z odnawialnych źródeł o łącznej mocy do 100 kW, przy czym na terenie Przemkowskiego Parku Krajobrazowego zakazano lokalizacji urządzeń o wspomnianej mocy, wytwarzających energię z wiatru. Natomiast lokalizację urządzeń o łącznej mocy przekraczającej 100 kW dopuszczono na wybranych terenach, głównie o charakterze przemysłowym, przy czym zakazano lokalizacji urządzeń o wspomnianej mocy, wytwarzających energię z wiatru.

W strukturze docelowych jednostek terenowych wyróżniono następujące ich typy funkcjonalne (przeważające przeznaczenie):

- tereny zabudowy osadniczej: z przewagą zabudowy jednorodzinnej, wielorodzinnej, zagrodowej oraz obiektów usług i produkcji niekolidujących z funkcją mieszkaniową (symbol MP/MW), z przewagą zabudowy jednorodzinnej lub zagrodowej oraz obiektów usług i produkcji niekolidujących z funkcją mieszkaniową (symbol MP), z przewagą zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i obiektów usług (symbol MWU) oraz z przewagą zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i obiektów usług (symbol MU);

- tereny z przewagą obiektów usług (symbol U), obiektów usług oświaty oraz sportu i rekreacji wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi (symbol UO), obiektów usług sportu, rekreacji, kultury wraz z obiektami i urządzeniami towarzyszącymi (symbol US), dla inwestycji infrastrukturalnych służących wykonywaniu zadań własnych gminy w zakresie kultury i kultury fizycznej (symbol US/IZW), dla toru motocrossowego (symbol USM);
- tereny dla obiektów sakralnych (symbol OS), obiektów sakralnych oraz cmentarza (symbol OS/ZC) oraz cmentarzy (symbol ZC);
- tereny dla skoncentrowanej aktywności gospodarczej – dla funkcji przemysłowych, produkcyjnych, usługowych, naprawczych oraz baz, składów i magazynów (symbol P) oraz obiektów administracji, usług innych niż chronione oraz przemysłu, baz, składów, magazynów, w tym o charakterze rolniczym (symbol UP);
- teren dla powierzchniowej eksploatacji surowców mineralnych (symbol PE);
- tereny zieleni (symbol Z), parków i innych zespołów zieleni (symbol ZP), zieleni parkowej na terenach dawnych cmentarzy (symbol ZPc);
- tereny z przewagą ogrodów działkowych (symbol ZD);
- tereny dla produkcji roślin (symbol RO) oraz obiektów związanych z produkcją rolniczą, obsługą produkcji rolniczej oraz usługami turystyki (symbol RU);
- tereny dla użytku ekologicznego „Przemkowskie Bagno” (symbol UE);
- tereny otwarte - lasów i zalesień oraz obiektów gospodarki leśnej (symbol ZL), z przewagą użytkowania rolniczego (symbol R) oraz zbiorników wodnych o funkcji hodowlanej, przeciwpowodziowej, retencyjnej, nawadniającej lub rekreacyjnej (symbol WS);
- teren dla rekultywowanego składowiska odpadów (symbol OR);
- tereny infrastruktury technicznej (symbole: W, K, E, G, IT, EF, IZW);
- tereny dróg i elementów układu komunikacyjnego (symbole: KDS, KDGP, KDZ, KDL, KDD) oraz linii kolejowej (symbol KK).

Dla poprawy warunków i bezpieczeństwa ruchu samochodowego oraz usprawnienia powiązań komunikacyjnych gminy (zewnętrznych i wewnętrznych) określono odpowiednie klasy techniczne ważniejszych dróg. Jak już wcześniej wspomniano uwzględniono także przebieg planowanej trasy drogi ekspresowej S-3. Planowana trasa odciąży ruch na obecnej drodze krajowej nr 3. W zakresie elementów infrastruktury technicznej założono pełny standard wyposażenia terenów zainwestowanych w zakresie infrastruktury technicznej. Ustalono również szereg działań z zakresu modernizacji i rozbudowy systemów infrastruktury technicznej.

Dla zachowania walorów przyrodniczych i kulturowych wskazano istniejące oraz

postulowane do objęcia ochroną obiekty i tereny. Przy projektowaniu nowych elementów zagospodarowania uwzględniono natomiast występowanie cennych pod względem przyrodniczym obiektów i obszarów, aby w możliwie najmniejszym stopniu naruszyć wartościowe elementy środowiska przyrodniczego.